

6 Şubat 2023 Pazartesi saatler 04.17'yi gösterdiği anlarda Ülkemizin ağırlıklı olarak dört ilinde yıkımlara sebep olan, 7 ilinde ise ağır hasarlar oluşturan bir depremle sarsıldık. Depremin şiddeti o kadar büyüktü ki dünyanın bilinen deprem tarihinde emsali görülmemiştir. Depremle beraber tüm acizyetimiz sabah güneşi ile beraber ortaya döküldü.

Önce açıkta kaldık sonra aç... Sonra eşrefi mahlukat olanlarımız imkânlarını koşturdular. Şubat soğuşunda yakılmış ateşin başında en yakınımızda olanların omuzlarını ısılattık. O kadar aciz içindeydik ki ne feryat edebildik ne hicrînklerimiz arşı tuttu. Başımıza gelenin ne olduğunu aynel yakın yaşamıştık lakin idraklerimiz yeterli gelmiyordu. Bir parça betonu bile hareket ettirebilmenin devasa makineler gerektiren Hatay'ımız, Adıyaman'ımız, Maraş'ımız tüm coğrafyamız kimi yerde 3 metre kimi yerde çok daha fazla hareket etmişti. Kelimenin tam anlamıyla yer yarılmıştı. Yuvalarımız kaldırılması gereken enkazlara dönmüştü.

"Camı burnunda" olanlara koşturduk, hayata tutunabilen mucizelerle avunduk ama çok canımıza yetemedik.

Kanatlarımız yoktu uçamadık, yıkıntılar arasında sürünüp çıkamadık, düştük, çöktük, çözüldük. Ayaklarımız önce üşüdü sonra hissetmemeye başladık. Yıkıntıların altında belki sağ kaldık ama çeviremediğimiz başımızın hemen yanı başında en sevdiğimizimizin cansız bedenlerine bakarken ölümler hayat arasında dilemmalarımız oldu. **Hiç bu kadar üşümemiştik.**

6. yüzyılda yaşamış tarihçi Malalas da; havarilerin Antakya'ya gelerek Hz. İsa'nın öğretilerini anlattıkları M.S. 37 yılında Antakya'da bir deprem olduğunu yazıyor.

Roma tarihçilerinin 13 Aralık 115 günü için yazdığı kayıtlarda büyük bir deprem olduğu yazılmakta.

20 Mayıs 526 günü de, 528, 551, 557, 560, 577, 588' senelerinde de, "Peygamberin ashabının kurduğu İslam imparatorluğunun bir parçasıyken de 750, 841, 859, 868 yıllarında büyük depremlerle sarsıldı Antakya." 1053/1054'de, 1082'de de 1114'de de, 300 yıllık Memlük egemenliğinde, 1515'de başlayan Osmanlı egemenliğinde de depremler sürdü.

Yakın tarihin en büyük depremlerinden biri 1822'de meydana geldi. 3 Nisan 1872 günü sabah 07.40'da Antakya bir kere daha depremle sarsıldı.

Depremin coğrafyamızın kaderi yani bizim de kaderimiz olduğunu biliyoruz. Yani Maraş merkezli geniş bir coğrafyayı etkisi altına alabilecek bir deprem olasılığı hem tarihi tecrübelerle, hem de bilim insanlarının bilimsel platformlarda üstüne basa basa, altını çize çize söylediklerinden bilmediğimiz bir durum değildi. 1940'lı yıllardan beridir Kuzey Anadolu fay hattını da biliyoruz diğer fayları da. Bu fayları keşfedip incelemelerde bulunanların bilim insanlarının "Sakın bu hatlar üzerine sanayi taşıyıp ülkenize kötülük etmeyin" tavsiyeleri tozlu arşivlerde rapor olarak duruyor.

Peki, ne oldu da bu kadar büyük bir yıkıma maruz kaldık? Aslında uzatmaya da çok gerek yok. Meselenin özeti meslek lisesi öğretmeninin kendisine sorulan "Hocam bu bizim ne işimize yarıyacak?" sorusuna verilen cevapta gizli; Evladım bu senin hiçbir işine yaramayacak çünkü tecrübe ve bilgi ancak kendisine hürmet edene fayda sağlar.

Sağlıcakla kalınız efendim...

03
EMANETİN TESLİMİYET SIRRI
TUBA NUR GÜZEL

04
KUSURUN KUSURSUZLUĞU
SALIHA ÜLEV EYÜPLER

06
EYVAH, MİSAFİR GELİYOR!
NABİ KÜÇÜK

08
DEPREMLE DİNİ BAŞA ÇIKMA
İLKAY CAN

10
DÜNDEN KALANLAR
MEHMET HAMZA

13
NEYİ KAYBETTİĞİNİ UNUTMA!
BAYRAM YILMAZ

24
DOĞAL AFETLERDE (DEPREM)
DİN HİZMETLERİ: TESPİTLER-ÖNERİLER
DOÇ. DR. ABDULLAH İNCE - DR. ÖĞR. ÜYESİ YUNUS
EMRE TEMİZ - DR. ÖĞR. ÜYESİ ZİYA ERDİNÇ

28
DEPREM BÖLGESİ GÖZLEMLERİM;
İYİLİĞE DEVAM
DOÇ. DR. ABDULLAH İNCE

30
II. MEŞRUTİYETTEN BUGÜNE,
HALUK'DAN ASIM'A
GENÇLİK ARAYIŞLARI
DR. KURTULUŞ ÖZTÜRK

36
YENİ TÜRKİYE'DE YENİ KUŞAKLAR
DOÇ. DR. AYDIN AKTAY

48
GENÇLERDE FANATİZM
VE ELEŞTİRİ AHLAKI
YUSUF YAVUZYILMAZ

54
ÜNİVERSİTE GENÇLİĞİNİN
DİN ALGISI ÜZERİNE
ÖMER LİKOS – KEMAL CAFER

57
YİTİK KELİMELE VE ANLAMLAR
GÜLCAN YILDIRIM

62
"YERLİLİK VE MİLLİLİK" KLİŞESİ
KAMİL ERGENÇ

66
EĞİTİMDE FIRSAT EŞİTLİĞİ
KURAMSAL BİR DEĞERLENDİRME*
PROF. DR. ENGİN ASLANARGUN

72
OKURYAZARLIK TÜRLERİ
VE OKUMANIN MANASI
DOÇ. DR. MUSTAFA NURİ URAL

76
TARIM OKURYAZARLIĞI
VE GIDA GÜVENLİĞİ
CUMALİ ÜNALDI

80
MEKANİK ÇAĞ'DA
SİBERNETİK ÇAĞ'A DÖNÜŞÜM
DOÇ. DR. AHMET DAĞ

84
BİZİ BEKLEYEN GELECEK ÜZERİNE
PROF. DR. MURAT KIRIŞCI

86
İMAM GAZZALÎ'DEN;
EY OĞUL / EYYÜHE'L VELED
ALPASLAN ARSLAN

90
PEYGAMBERİMİZİN ASHAB-I SUFFE'YLE
İLİŞKİLERİNDE ÖRNEKLİK VE TOLERANS
ADNAN ŞENSOY

96
ŞEHÂDET-İ HÂL
REYHAN KÖSEOĞLU

EMANETİN TESLİMİYET SIRRI

▲ TUBA NUR GÜZEL

Zifiri karanlık bir gece... Gökyüzünü aydınlatan şimşegin sesi, vaktin sekinetini deliyor sanki! Şarıl şarıl yağan yağmurdan sırlıklam olmuş kalabalığın çıplak ayaklarının altından kayıyor yeryüzü. Kimsesizliğine sarılmış nicesinin dudaklarını, duaları kimildatıyor âdeta. Kıyameti görmemiş gözler, provasını yaşıyor akıbetlerinin. Arzın sekinetini diliyor her bir yürek mülkün esas Sahib'inden!

Sinesinde kokusunu taşıdığı evlatlarını kaybeden bir annenin, kalpleri yerinden söküp çıkaran feryadı, enkazda bırakıyor yürekleri; "bari bir tanesi yaşasaydı."

Öte yanda; tek kata düşmüş bir binanın, tozuna toprağına günlerce gözyaşı karışan minicik bir beden; "ben hiç susamadım ki" sözleri, Yaradan'a hayretini artırıyor işitenlerin. Can gölüne dönen coğrafyanın sessiz hıçkırıkları, kalbinin rikkatine vesile oluyor seyirci kalanların.

Bazı acıları anlatmaya çok kelime olsa da "sukût etmek" yeterli oluyormuş bu hayatta.

"Tevekkeltu alellah velâ havle velâ kuvvete illâ billah" kelâmı sekinetine vesile olabilmemiş yüreklerin. Zira acziyetin daha iyi bir tanımı yapılamaz böyle bir zamanda.

Henüz her şey sıcakken, her şey yerli yerinde iken, emniyette olmanın ehemmiyetini kavrayamayan insana ibret-i âlem oluyor bu zaman! İnsan işte, dünyası başına yıkılınca kavıyor yaratılışının hikmetini. Bayağı bir sudan yaratılan insanın, koca koca hayalleri yerle yeksân oluyor bir ân!

Ve sonra; esas kudretin sahibini idrâk etmeden, tam anlamıyla iman etmeden geçmiyor yara'n! Yaşamını ve ölümünü Kudret elinde bulunduran Rahmân'a teveccühün, ye'sten kurtarıyor seni. Hayatı, bu dünyadan ibaret kabul etmeyenlerin kalbine inen sekinetin huzuru, imanına güç katıyor şimdi.

Tektir İlah'ımız! Her şeye gücü yeten, her şeye Kâdir; Mâlik-ül Mülktür O. Bir yaprağın yere düşmesi dahî izni dahilindedir. Canımı elinde bulunduran da O'dur.

Can'ım demişken... Kimin ki bu can? Ben miyim bu ellerin, bu gözlerin, bu kalbin, bu bedeninin sahibi? Sahi neyim ki ben?

Yalnızca emaneti yüklenen bir garîb! Heybeme düşen, bu tahammülfersâ acının Sahib'ine sığınmak değil de ne ki?

Küçülüyor dünya. Gittikçe minicik, ufacak kalıveriyor gözümde. Heveslerim, hırslarım, dünyalıklarım küçülüyor.

Kalbimde küçülen dünya, bana cennetin kapısını aralıyor. Sen de bil ki, tevekkeli yaşanmıyor hiçbir şey...

Anlamını bulan, perdesi açılan sırlar yeşeriyor dünyamızda. Meryem'in hüccesine hesapsız, vasıtasız yiyecekleri ikram eden Rabbin "ol" demesini, sebepler dünyasında kavrayamayan zihnimin her köşesi; sırrına eriyor şimdi. İbrahim'in, ot bitmez, kervan geçmez bir sahranın ortasına ailesini bıraktıran teslimiyetini, kalbimin her zerresinde hissediyorum şimdi...

İsmail'i kesmeyen bıçak, basit bir acımanın a'razı değil. Zirâ bu rahmetin ta kendisi.

"eslemtü lirabbil âlemîn" -ben âlemlerin Rabbi'ne teslim oldum-'un tekabül ettiği merhamet değil yalnızca; âlemin zereden kürrreye Mâlik'inin emniyetine girmenin tezâhürü.

Şimdi... En başından...

Kalbimin tâ derinlerinden, yeniden iman ediyorum varlığımın ve her şeyin Sahib'ine..

Yeniden başlıyorum.

Yeniden bismillah,

Dirilişimiz olsun inşallah.

KUSURUN KUSURSUZLUĞU

▲ SALİHA ÜLEV EYÜPLER

Bakalım nereye gidecek bu yol? Bakalım ne çıkacak? Son cümleden ilk cümleye baktığımızda. Gerçekten merak ediyorum. Zihin nasıl akmak istiyor? Ne söylemek istiyor? Kime lazım olacak bu söylenenler, kim diyecek? "Evet, bu beni anlatıyor, benim zihnimden düşen kırıntılara benziyor" diye.

Planlar yapıyoruz. Günler ve saatler belirliyoruz. İhtiyacımız olanın takvimle bölündüğünü sanıyoruz. Sınırlar çiziyoruz. Çok büyük ve simetrik bir şehir düşünüyoruz, bunun mümkün olmadığını bile. Dağlar, bayırlar, sular, rüzgâr, mevsimler, insanlar, tekdüze ve nizami bir şehri imkânsız kılıyor ama gözümüz bu düzeni arıyor. Pürüzsüz bir hayat istiyoruz. Dışarıdan bakıldığında temiz ve ütülü görünsün, başkalarınınkinden daha parlak olsun. Peki, dümdüz bir ağaç gördünüz mü? Cetvelle çizilmiş gibi hepsi eşit uzunluğa sahip dalları olan bir ağaç. Ya da birbirinin aynı bulutlar. Her

gün aynı bulutlar. İç içe geçmiş çemberlerle düzgün çizilmiş bulutlar. Kıvrılmayan yollar, etrafımızda jilet gibi uzanan dümdüz yollar, dönüşü olmayan, içimizi çizip geçecek gibi duran sevimsiz yollar.

Bir rengin sadece tek tonunu gördünüz mü? Bütün kırmızılar aynı mı? Domatesin kırmızısıyla gökyüzününki, karpuzun kırmızısıyla ortancanın kırmızısı, solucaninkiyile çileğinki aynı mı? Tek bir mavi mi var? Gökyüzünün mavisiyle adını bilmediğim, ressamların bir türlü yakalayamadığı bir tona sahip o çiçeğin mavisi aynı mı? Tek bir yeşil, bütün mevsimleri, bütün vakitleri, güneşi ve ayı gündüzü ve geceyi yaşamış toprağın, coşkunluğunu anlatmaya yeter mi?

Tek biçimde yaprak, tek biçimde çiçek, birbirinin aynı yıldızlar, aynı gezegenler, aynı toprak, aynı tohum kâfi gelir mi bize?

Aslında yaşam sakin bir harekettir. Dünyanın dönüşünü düşünün, herhangi iki değişim arasındaki geçişi. Usul usul ayrılır gün geceden, yaz kıştan, tohum topraktan. Gün birden bire ağarmaz. Güneş doğarken gökyüzünü renk renk, yavaş yavaş aydınlatır. Batarken de alıştıra alıştıra, haber vere vere, zaman ala ala batar. Gözlerimiz birden bire karanlığa gömülmez. Meyveler bir anda olgunlaşmaz dallarda. Zaman geçer üzerinden, güneş geçer bulut geçer, yağmur geçer. Yağmur yağmadan önce haber verir kararır, sıkılır, ısınır yağmak istiyorum der. Bebekler bir sabah yataklarından kalkıp yürümeye başlamaz, emekler, sürünür, tutunur, düşer.

Her şey gözlerin aradığı o düzgünlükte olsa, her şey aynı renkte olsa, her şey hemen olsa, hiç bir şey olmazdı. Kâinattaki kusursuzluk, kusurun kusursuzluğudur. Düzen, düzensizliğin düzeni, renkler çeşitliliğin bütünü, an dediğimiz geniş zamanın marifetidir.

Böyle bir düzen içinde insan kusursuzluğun, biçimin, hızın peşine düşerse, hiçbir yere sığamaz, hiçbir yere yakışamaz, hiçbir yerde sükûna eremez. Mükemmelin peşinde koşmak tatsız bir hayali kovalamaktan başka nedir? Kendisi için yaratılmış evrende, kendini doğal haliyle yaşama bırakmamak, kendi köklerini kesmek değil de nedir? Kök salmamak için nefesini tutmak, büyümeyle direnmek değil de nedir? Muntazam bir köke sahip olmak için etrafa yayılmamak, yerini sağlamlaştırmak mı olur? Hem sonra senin düzgünün dimdik aşağıyken onun düzgünü dümdüz ileriye? Ormanda kökleri doğru parçası gibi keskin, dalları kuru, rüzgâr esecek diye korkan ağaçlar türemez mi? Ne kadar canlı kalabilirler?

Artık kabul etmek gerekmez mi? And içilmiş zamanın yöneticisi olmadığını. Bizden istenenin mükemmel bir yaşayış değil de sabırla devam ettirilen bir çaba olduğunu. Mükemmel bir görünüş değil de vakarlı bir duruş olduğunu. Çok fazla ses değil de yerini bulan mana olduğunu. Ezberlemek değil de anlamak, anlatmak değil de yaşamak, söylemek değil de yapmak olduğunu.

Artık inanmak gerekmez mi bir yolcu olarak doğduğumuza. Sonunu merak edip durduğumuz bu uzun yolu, adımlarımızın belirlediğine. Adım adım bir son durak inşa ettiğimize, kiminle yürümek istersek onunla yürüme iradesi gösterebileceğimize. Kendimizi ana yola çıkan güzel patikalarda dinlendirebileceğimize. Asıl var oluşun, durmalar, dinlenmeler, koşmalar, yürümeler, çeşit çeşit duygular, akıp duran düşüncelerle, yıldızlı yıldızsız

gecele, güneşli ya da bulutlu gündüzleriyle, sıkışık duran ya da su gibi akan vakitleriyle tamamladığımız bir yolculuk demek olduğuna. İlgimizi, merakımızı cezbedenin bu yolun gizemli başı ve soru işaretleriyle dolu sonu olmasına rağmen, mühim olanın eylememizi bekleyen, bütün değişiklikleri, bütün başlangıçları, bütün sonları barındıran, şimdi nefes alırken, şimdi istikameti görüp hissederken, şimdide tecrübe ettiğimiz yolun tam da ortası olduğuna inanman gerekmez mi artık? Bu yolculukta ışığın altındaki kişi sensin. Ne yapacağı büyük bir dikkatle gözlenen sensin. Yolculuktan izler sorulunca cevap verecek sensin. Gürültülü bir yolda olsan da sesi istenen sensin. Şahitliği istenen sensin. Yeryüzüne imza atacak olan sensin. Ardından bakan, sana bu yürüyüşün sırlarını açıklarken, eylemlerini sıralarken, mükemmellikten nice uzak oluşuna değil kıpırdanışlarına, istikametini kaybedişlerine değil yeniden buluşlarına, çizemediklerine değil kalem tutuşlarına odaklanır.

Artık bulmak gerekmez mi? Yaratılışımızın "bir aramak" la karıldığını. İçimizde, derinimizde çağıldayan suyun o sonsuz okyanusa karışmak sevdasında olduğunu.

Artık bilmek gerekmez mi? Başlangıçlar da bitişler de ikisinin arasındakiler de. Gökyüzü de yeryüzü de ikisinin arasındakiler de bir düzen içinde yaratılmıştır. Kendince bir düzen belirleyen de bu büyük düzenin parçasıdır. Yaratılmışın arzuladığı mükemmellik, kusurun kusursuzluğunu mükemmel şekilde düzenleyen bir yaratıcının katında acziyetin bir başka ispatıdır. Şimdi acziyeti tartışmasız kabul edilen kişi! Senden mükemmel olman beklenmiyor. Senden istenen durmamandır. Senden istenen mükemmel olana doğru yol almandır. Senin kudretin yürümendir, senin kudretin bilmendir, anlamandır, kabullenmendir. Gerisi içinde bulunduğun düzenin sahibine aittir.

EYVAH, MİSAFİR GELİYOR!

▲ NABI KÜÇÜK

Eskiden böyle değildi. Misafir, külfet değil rahmetti. Rızıkıyla gelir; evin bereketini, neşesini, huzurunu artırır, öylece giderdi. Zaman değişti, köprünün altından çok sular aktı. Misafir algımız değişti. İstenen, arzulanan, yolu gözlenen misafir; istenmeyen kimse ilan edildi.

"Bir mâniniz yoksa akşama babamlar size çaya gelecek"

Yaşı kırkın üzerine olanlara bu cümle aşına gelecektir. Misafirliğe gidilecek eve, evin bir çocuğu ile haber yolları ve misafir gidilecek evin asla ama asla bir mânisi olmazdı hatta yakın akrabasının, eş dostun, haber vermeksizin çat kapı misafir gelmesi sıradan bir olaydı. Şimdilerde ise haber vermeksizin kardeş, kardeşin evine bile gidemiyor. Biz böyle değildik, bir haller oldu bize...

O eski misafirliklerin tadına doyum olmazdı. Büyükler, misafir odasında sohbet ederler, küçükler ise bu sohbetleri can kulağıyla dinlerlerdi. Bu sohbetleri dinlemek, o zamanın küçükleri için olağanüstü bir zevkti. Şimdiki çocukların, çok sevdikleri bir sinema filmi izlemekten aldıkları zevkten daha üstün bir zevkti o. Bu sohbetlerde; ev, araba, borsa, altın, döviz, arsa... gibi konular konuşulmazdı. En çok hatıralar konuşulurdu. İbretlik, birbirinden ilginç, insanı içine çekiveren hatıralar anlatılırdı: "Av hatıraları, ayı-kurt hikâyeleri, eşkıya hatıraları, hayatın zorlukları..." Bu sohbetler, bu sohbetleri sessizce dinleyen çocuklar için müthiş hayat dersleri içeriyordu, âdeta bir okuldu.

Bu kadim misafirliklerde ev hanımlarının abartılı temizlik takıntıları olmazdı. Dağınıklığa sebep olan üç beş eşya ortadan kaldırılırdı, o kadar. İkram takıntısı da olmazdı. Allah ne veriyse evde hazırda ne varsa o ikram edilirdi.

Sofrasına misafirsiz oturmayan Halil İbrahim peygamber

Rivayet edilir ki Halil İbrahim peygamber, sofrasına misafirsiz oturmazmış. "Paylaşmak, ikram etmek, yedirmek..." Yüce Padişah'ın en çok hoşnut olduğu fiillerdendir. Peygamberlerin hayatlarında da bu örnekliği görüyoruz. Bizim kültürümüzde misafire âdeta kutsallık atfedilir. Misafir, baş tacıdır, izzet-i

ikramda kusur edilmez. Misafir, rahat ettirmek için el üstünde tutulur. Evdeki en güzel yemekler ona ikram edilir, en rahat yer döşegi misafire serilirdi. İkram olayı bazen o kadar abartılır ki neredeyse döve döve yemek yedirilir misafire:

"Şundan da alsanıza, bunun tadına bakmadınız, biraz daha yiyin lütfen, ne olur çekinmeyin, karnınızı iyice doyurun, Allah'ınızı severseniz yiyin..." Bazen ikram o kadar abartılırdı ki zavallı misafir, mide fesadı geçirirdi.

Sofranıza oturan, ekmeğinizi yiyen birisiyle bu kişi yabancı olsa bile aranızda, kan bağına yakın bir ünsiyet peyda olurdu. Misafir ve ev sahibi arasında ikramdan kaynaklanan bu bağ, karşılıklı güvenin ve huzurun teminatı olarak görülürdü.

Yıllar önce bir Kurban Bayramı'nda Musul ve Kerkük şehirlerimizde bulunmuş, oradaki kardeşlerimizin misafiri olmuşum. Her gittiğimiz evde ikramlar oluyordu: yemekler, tatlılar, şeker, çikolata... Şeker ve çikolata ile pek aram olmadığı için tatlı ikramlarını geri çeviriyordum. Türkiye'den beraber gittiğimiz bir arkadaşa: "Hocam, ikramı geri çevirmek burada hakaret gibi algılanır. Şekerleri yemeseniz bile alın, cebinize koyun." şeklinde beni uyarıştı.

Böylesine bir kültürden geliyoruz da bugün ne oldu ki misafirlik öldü. En azından can çekişiyor. Kim öldürdü bu misafirliği, katil kim? Âcizane kanaatine göre Halil İbrahim sofrası kültürüne sahip bir milletin evlatlarının, "Eyvah misafir geliyor!" konumuna düşmüş olmasının en önemli sebepleri olarak şu iki unsuru görüyorum:

1. Hanımefendilerin detaylı temizlik takıntısı.

Bir eve misafir gelecekse o eve ölüm yası çökmüştür çünkü evin hanımı, evin dört köşe bucağını en ince ayrıntısına varıncaya kadar silip temizlediği için bedenen bitap düşmüştür. Beli tutulmuştur, üzerinden kamyon geçmiş gibi olmuştur. Yerde görülecek en ufak bir toz zerresine tahammül yoktur. Sanki misafir gelen hanımefendi, temizlik teftişine geliyor. Hani olur ya maazallah parmağını koltuğun altına şöyle bir çalar da toz zerrelere ile karşılaşır ya da bir köşecikte küçük

bir kıl tanesi görürse bu durum, ev sahibi hanımefendi için ölümden beter bir durumdur. Maalesef bu anlayış, salgın bir hastalık gibi günümüz hanımefendileri arasında yaygındır. Hanımefendiler bana kızmasın lütfen, yanlış anlaşılmasın. Misafirin katili, hanımefendiler değil hanımefendilerin bu anlayışıdır.

Temizlik yapmaktan dolayı fiziksel olarak bitmiş bir hanımefendiye tabii ki misafirin yüzü sevimli gelmeyecektir.

2. Hanımefendilerin; ikram olayını, karşılıklı olarak bir nispet yarışına büründürmeleri.

Misafir, evimize karın doyurmaya gelmiyor. Ev sahibi hanımefendinin yemek becerisini puanlamaya gelmiyor. Arkadaş, gel de bu durumu hanımefendilere anlat! Yok efendim, biz gittiğimizde onlar bize yirmi çeşit yemek ikram etmişlerdi, bizim altta kalmamız hiç olmaz, onlar geldiğinde yirmi beş çeşit yemek yaparak yemek ligi zirvesindeki puanımızı korumalıyız!

Ne oluyoruz yahu! Bizler, karnını mükemmelen doyurmadan bu dünyadan geçmiş bir kutlu elçinin takipçileriyiz. Yirmi çeşit yemek yaparak (biraz mübalağa yapıyorum ama on çeşidi geçene şahit oldum) iskelet sistemi yorgunluktan

iflas etmiş bir hanımefendiye, misafirin yüzü sıcak gelmeyecektir.

Oysa misafir, ne temizlik teftişine geliyor ne de karın doyurmaya. Birçok konuda olduğu gibi misafirlikte de amaç sapmasına uğramışız. Misafirlikte amaç neydi: "Kalpten kalbe bir yol vardır, hoş sohbet, muhabbet... Âşına bir çehreyle ruhsal iletişime geçmek, dostun derdi ile dertlenmek, derdini azaltmak; sevincini paylaşıp ziyadeleştirmek..." Daha çok ta; "Gönül, ne kahve ister ne kahvehane. Gönül, muhabbet ister, kahve bahane..."

Değerli hanımefendiler, muhterem baylar;

Habersiz, çat kapı gidebildiğimiz dostlarımızla yaptığımız sohbetleri özledik. Ne olur bizleri bundan mahrum etmeyin. Dostunuz, sizin yüzünüzdeki sıcaklığı görmek için evinize geliyor. Bir bardak kuru çay ikram etseniz kâfidir. Evinize "dost" diye davet ettiğiniz insanlar, inanın bana, evinizin temizliğini teftiş etmezler. Öyle bir şüphenez olan insanı zaten evinize hiç sokmayın.

Dostunuza ikram edeceğiniz kahve bahane, o kahvenin gönüllere giren sıcaklığı, şahane...

Ne olur, dostlarımızı ve dostluklarımızı, komşuluklarımızı, arkadaşlıklarımızı; temizlik ve ikram takıntısına kurban etmeyelim. Takıntılarımızı Allah için bir kenara bırakalım. Evlerimizi ve kalplerimizi, sevdiklerimize açalım.

DEPREMLE DİNİ BAŞA ÇIKMA

▲ İLKAY CAN

Deprem bir musibet değildir, bir ayardır. Sünnetullah gereği yüce Allah'ın evrene koyduğu bir kanundur. Depremler sayesinde yaşamımız için gerekli su kaynakları ve bereketli topraklar meydana gelir. Depremlerde yaşanan felaketler ve ölümler biz insanların yer küredeki düzeni bozmamız ile alakalıdır. Kur'an-ı Kerim bu durumu Rum Suresi 41. ayette, "İnsanların kendi yapıp ettikleri yüzünden karada ve denizde düzen bozuldu." şeklinde izah eder. İlahi bir gerçek vardır ki; Allah kuluna asla zulmetmez. Eğer ortada bir zulüm varsa bu biz insanların yapıp ettiklerinden kaynaklıdır. Allah'ın buyruklarını görmezden gelir, Kur'an'daki Takva kavramını sadece ibadet ve ritüellere yüklersek işte o zaman bu vahim durumla karşılaşmamız kaçınılmazdır. Takva, bir sorumluluk bilincidir. Ve mümin her ne iş yapıyorsa bu işi en iyi yapmasıdır, liyakat sahibi olabilmektir. Hayattaki tüm rollerimizin hakkını verebilmektir. İyi bir kul, sonrasında evlat, eş, mesleki görevimiz. Yani hayatın her anında Allah'lı bir yaşam ve her ne yapıyorsan en iyisini yapabilme bilincidir.

Son yaşanan depremde, depreme maruz kalanlar, göçük altında kalanlar, evlerinde medyadan aldıkları bilgiyle depremi yaşayanlar... Her birimizin depreme verdiği tepki farklıydı. Bu yazımda, deprem gibi doğal afetlere yüklediğimiz anlam ve dini başa çıkma yöntemlerinden bahsedeceğim.

Psikolojideki karşılığı 'self regülayon' olan ve olağanüstü durumlarda 'kendini düzenleyebilme' olarak adlandırılan yaşanan olaylarla başadabilme yeteneği. Bunu yaparken birey kendine bir noktada anlam çıkarabilmek amaçlı Yükleme Süreçlerini kullanır. Bu yükleme süreçleri, olumlu kendilik kavramını yeniden eski haline getirebilmek için kullanılan bir yöntemdir. Bireyler kendilik değerlerini, duygu durumlarını değiştiren olaylar karşısında yükleme faaliyetinde bulunurlar. Özellikle deprem gibi sonucu trajik olabilen olayların kendilik değerlerimize zarar verdiği muhakkaktır.

İki farklı birey aynı zorlu yaşam tecrübesi ile karşılaştığında çok farklı şekilde yorumlama yapabilir. Olaylara anlam vermede DİN bize en büyük zihinsel şemayı sunmaktadır. Bizim kontrolümüz dışında gelişen felaketlerle baş

edebilmede DİN, birçok açıdan mükemmel bir psikoterapi rolü oynar. Burada önemli olan, bireyin Allah'a ve dine yüklediği anlamdır. Cezalandırıcı bir Allah inancına sahipse, başlarına gelen olayı Allah'ın bir musibeti ve cezası olarak algılayarak; şefkatli ve affedici bir Allah inancına sahip birey ise başa gelen sıkıntıları Allah'ın onlara verdiği bir sınav ve en önemlisi kendilerinin bu sınava sabrettikleri kadar başarılı olacaklarına inanırlar. Onlar öyle merhametli bir Allah'a inanırlar ki Rahmet'i kendisine prensip edinmiştir. Allah'a karşı duydukları hüsn-i zannı (Muhakkak ki benim Rabbim doğru yol üzerindedir.) inancına dayandırır. Bireyin Allah hakkında zihninde oluşturduğu anlam her ne ise yaşananlara yüklediği anlam tam da onun karşılığıdır. Sağlıklı bir din algısı toplumlarda zorluklarla başa çıkmada, istikrar ve denge unsuru olur. Zira insanoğlu karşılaştığı zorluklarda bir anlam arar. Bu dünyadaki adaletsizliklerin ahirette mutlak karşılığını bulacağı inancı, olağanüstü bir sağaltma yöntemidir. Eş-Şahit olan Allah yaşanan her şeye şahittir, mazlumun yaşadıklarının her sahnesine şahittir. Yaşanan haksızlık durumlarında inanılması gereken, Şahit olan Allah beni aklayacaktır. Ben kendimi kimseye ispat etmek zorunda değilim, algısı mümine rahatlatma hissiyatı verecektir.

Ölüm, dramatik durumlar ve doğal afetleri dünyanın görünen yüzüyle değil de, bir ahiret inancıyla açıklamaya kalkıştığımızda olanları anlamada bir çıkış kapısı bulabiliriz. Yaşanan hüsrana, acı ve yasla ancak o zaman baş edebilme gücüne ereriz.

Ünlü düşünür **Fraas: "Sağlıklı bir dindarlık hasta kişiyi iyileştirebilir, hasta bir dindarlıkta kişiyi hasta edebilir."** Dinin etkisi onun, insanların hayatıyla bütünleşme düzeyi ile ilişkilidir. İyi bir başa çıkmanın anahtarı sonuç ve süreç ilişkisinde yattığından, din bireylerin en önemli destek kaynağı olabilir. Doğal afetler sonrasında dini bir topluluk içerisinde bulunma, dua etme ibadetlerini yerine getirme ve dinlenen vaazlar, bireyleri yaşanan afetlerin kötü sonuçlarından koruyabilir. İnsanoğlunun önüne çıkan olayların, insana etkisini açıklarken %20 'ye %80 kuralı kullanılır. Olan olay bireyi %20 etkilerse, bireyin olaya yüklediği anlam onu %80 etkiler. Yani

%80 bizim kontrolümüzdedir. Dini başta medede kullanan bireyler, depremi Allah'ın imtihanı olarak algıladıklarında, kullanan iç güdümlü dindarlık bireyi huzurlu bir ruh haliyle buluşturacaktır. Heleki Yüce Allah afetlerle insanın içine düştüğü gaflet durumundan uyandırdığını düşündüğünde, hem kendi hem de toplum için yeni bir oluşum, yeni bir şans olarak anlamlandıracaktır. **Bizlerin müslümanlar olarak Allah'ın tarihe, eşyaya, ve zamana müdahil olduğu inancımız, Allah'sız hiçbir alan olmadığı tasavvurumuz, olan her türlü afetten illetini, ibreti ve hikmeti üzerine tefekkür etmemizin dini bir vecibe olduğunu gerektirir.** Bu inanç, Kur'an'da "Akletmez misiniz?, Fıkhetmez misiniz?" emirleri olarak gelir. İşte bu yüzden deprem bir ayardır.

Psikolojide bunun karşılığı 'Travma sonrası büyüme' dir. Yaşanan olumsuz bir olayın 'Yeniden Çerçevlendirme' yöntemiyle bizi iyi edecek anlamlar çıkarabilme halidir. Yaşanan travmatik olayın dehşet ve kötülüğünü teslim ederken öte yandan o yaşanmışlıklardan bir şeyler öğrenmeyi tercih etmektir. Bireyin hayatında diğerleriyle olan ilişkisinde, yaşayışında yeni bir anlayış geliştirmesidir. İnsanın yaşadığı travma sonrası yaptığı pozitif davranış değişikliğidir. Her birey bu büyümeyi göstermek zorunda değil, zaten birçoğu bunu başaramıyor. Ama travma sonrası büyüme gösteren

kişinin kendisine, dünyaya ve yaşadığı o kötü deneyime karşı bakışı değişiyor. Şimdi ne yapabilirim sorusuna cevaplar bulup uyguluyor. Bir anlamda bireyin eski işlevselliğinin ötesine gidişi ifade eder.

Bireyin var olan benlik bilincinde, motivasyonu "ALLAH TARAFINDAN SEVİLMEK" ise, dini inançlara ve sonuçlarına itaat edecektir. Diğer taraftan bireyin benlik değeri başka insanlar tarafından sevilme ve takdir görmek ise yaşanan afetler sonucu Travma Sonrası Stres yaşama olasılığı çok yüksektir.

Sağlıklı bir Allah tasavvurunun yanında Müslüman bireyin öncelikle Sünnetullah kavramını doğru bir şekilde anlamlandırması doğal afetleri kafasında nereye oturacağını belirler. Olayın bize düşen tarafında takvalı olmanın neyi gerektirdiğini içselleştirdiğimizde sağlıklı bir kader anlayışına sahip olmuş oluruz.

Başımıza gelen iyilik Allah'tan; başımıza gelen kötülük kendimizdendir.

En başta Hamd olmak üzere kabullenmek, tevekkül, itaat ve sabır en yüce sığınacağımız olmalıdır. Deprem sonrası sağ kalanlar ve biz dışarıdan seyredenler olarak, Allah'ın bize ikinci bir şans verdiğini düşünerek ölüm bize gelinceye kadar kulluğumuzu sürdürüelim. Unutmayalım ki bizi ölümden ecelimiz korur...

DÜNDEN KALANLAR

▲ MEHMET HAMZA

Yön...

Dergi editörünün bana bu dergi için 'eğitimin yönü' konusunun işleneceğini bildirdiği vakitlerde (yaklaşık 2 ay önce) 220 metrekare, 2 yıl önce inşa edilmiş, 4+1 evimde kiracıydım.

Şu anda; ailemle birlikte yaşadığımız şehirden ve evimizden uzakta, bir yakınımızın yanında TOKİ tarafından inşa edilmiş bir deprem konutunda misafir olarak kalıyorum.

Evim ağır hasarlı, evimden sadece birkaç poşete sığacak kadar eşya ile çıkabildim.

Daha bir kaç ay öncesinde 'Eğitimin yönü ne olmalıdır' fikriyle ilgili yazı hazırlarken; şu anda hiçbir ev eşyası olmayan, işyeri ve evi ağır hasarlı bir orta yaşlı olarak ailemin 1 ay sonrasında nerede olacağını, nerede kalacağını bilemez haldeyim.

"Dipnot: Yaşadığımız ev dere yatağına inşa edilmiş, yaşadığımız semt 20 yıl önce bağlık bahçelik, sulak bir alan iken imara açılmış ve 20 yılda bu bölgede yapılan 10-12 katlı sitelerin/binaların büyük kısmı depremde kullanılamaz hale geldi"

Son sözü en baştan söyleyelim o zaman: Eğitimin yönü ahlak olmalıdır.

Yine Müteahhitler Belediyeciler!Kazandı,

Ağır hasarlı evlerin bir kısmı 6 ay önce inşa edilmiş, bir kısmı 2 yıl önce. Bu evlerin bir kısmı benim yaşadığım şehirde 2.000.000TL – 3.000.000TL fiyatla satılıyordu. Bu evlerin kiraları en az 4.000TL- 5.000TL düzeyindeydi.

Sattığı ya da kiraya verdiği evin demirlerinin sağlam olmadığını, betonlarının evin mukavemeti için yeterli olmadığını, temelinin yeterince sağlam olmadığını bilen müteahhitlerin bu binaları sağlam ve kurallara uygun inşa ettiğini reklamlarda belirterek bu kadar yüksek fiyatlara satması ya da kiraya vermesi ayrıca ağır bir ahlaki çöküşü gösteriyor.

Bu binaların isimlerine bakılırsa da: Residence'ler, Palace' ler, ... Life'lar, ...Konakları, ... Sarayları v.s afli/abartılı isimler dikkat çekiyor. Müteahhitler de insanlara saraylar, konaklar sattığını vaad ederken aslında insanlara milyonlarca paraya mezar satmış!

Belediyeler bizim adımıza bu evlerin uygun zeminlerde yapılmasını temin etmekle (zemin etüdlerini yapmak/ yaptırmak, imar planlaması ile sağlıklı yapılaşma için

yer belirlemek v.b.), inşaatların başından sonuna kadar tüm aşamalarını kontrol etmek ve ettirmek ve en son olarak da bu inşaat bittiğinde bu inşaatın projesine uygun olduğunu tespit ederek bu evde güvenle oturulabileceğini tevsik eden iskan ruhsatı belgesini vermekle görevli. Son depremler gösterdi ki belediyelerimiz inşaat için uygun zemin tespit etmek yerine, hangi siyasinin ya da hangi iş adamının arsasının çok olduğuna bakarak yer belirlemiş, ya da belediyelerin imara açtığı yerleri belediyeye yakın işadamları parsellemiş.

Bir de yapı denetim şirketlerimiz var! Şimdi sorulsun hesabı bu kadar insanın vefat ettiği binaları denetlemekle görevli ve sadece denetim yaparak para kazanan bu şirketlere! Neyi nasıl denetlediniz?

Hülasa; hırsız müteahhitler, 'arsa üretiyoruz/ şehrin cazibe merkezi olacak' diye diye dere yataklarına/ sazlıklara/bataklıklara/sulak alanlara imar izni veren Belediye Meclis üyeleri ve Belediye Başkanları, imara aykırılıkları çeşitli menfaatler ya da çeşitli yakınlıklar sebebiyle görmezden gelen/cezalandırmayan/ affeden siyasetçi ve bürokratlar, daha fazla para kazanmak/müteahhitlerle arasını bozmamak için inşaatları hakkıyla denetlemeyen yapı denetim şirketlerinde çalışan mühendisler gözünüz aydın, 'zulmünüz artsın', yine siz kazandınız!

Kimler mi kaybetti? Masum bebekler! Masum çocuklar! Yoksullar, orta halli /orta gelirli milyonlar...

Şimdi bir kısmı mezarda, bir kısmı hastanede, bir kısmı çadırda, bir kısmı başka şehirlerde başkalarının yanında zorunlu misafir...

Sizin koca göbekleriniz biraz daha yağlansın, bindiğiniz son model arabalarınız daha 'torclu' olsun, çocuklarınız daha fazla yıldızlı otellerde tatil yapsın, banka hesaplarındaki paraların miktarı artsın, bir sonraki seçimde daha fazla oy alsınız, bir hemşehriniz/partiliniz/ ortağınız biraz daha semirsin diye öldü insanlar...

Çok uzaklarda, çok derinlerde aramaya lüzum yok bence çözümü. Çözüm basit aslında; her vilayete ahlaklı ve yetkin birkaç insan yerleştirip, okullarımızda bu kişileri istihdam etsek, belediyeleri ahlaklı ve gerçek mühendislerle teslim etsek, imar müdürlüklerini para karşısında "mal"laşmayan çalışanlara teslim etsek muhtemelen birkaç zaman sonra bu insanlar bize çalmamayı, çaldırmamayı, rüşvet almamayı, rüşvet vermemeyi, kul hakkını gözetmeyi, hakkımıza razı olup başkasının hakkına girmemeyi, doğayla savaşmamayı, doğayı tahrip etmemeyi, dere yataklarını imara açmamayı, kolonlara gerektiği kadar demir koymayı, müteahhit eksik demirle kolon yaparsa o müteahhidin başına o inşaatı yıkmayı, dere yataklarına ev yap(tır) mamayı öğretirler...

Yazıyı yazdığım 28 Şubat 2023 günü itibariyle depremde vefat eden kişi sayısı 45.000 iken depremde can kaybı yaşanan 11 vilayette istifa eden hiçbir kamu görevlisi olmadı.

Japonya' da benzer şiddette pek çok depremde insanların neredeyse işyerindeki masalarından dahi kalkmadan sakince depremin bitmesini beklediğini biliyoruz. Peki neden Japonya' da 7 şiddetinde deprem olduğunda 4 kişi ölür de ülkemizde 40. 000 kişi ölür? Sorunun cevabı aslında çok basit: Bizim müteahhitlerimizin reklamlarında sık sık bahsettiği; radye temeller, perde betonlar, C- 30 betonlar... Yani deprem öldürmez; müteahhitler ve belediyeciler, müteahhitler ve yapı denetimi iyi yapmayan mühendisler, müteahhitler ve rant için dere yataklarını imara açan belediye başkanları, müteahhitler ve seçimde 3-5 oy daha fazla almak için projesiz/kaçak evlere imar affı getiren siyasetçiler ve o müteahhitlerden şehrin futbol takımına yardım adı altında milyonlarca lira rüşvet alan belediye görevlileri öldürür!

Konudan çok da bağımsız olmayan bir örnekle devam edelim: Zamanında (15-20 yıl evvel) devlet tarımsal üretimi desteklemek için tarlasını eken kişilere dönüm başı bir miktar para ödüyordu. Uygulama şu şekilde; tarımsal üretim yapan kişi 'ben 120 dönüm ekтім' diye beyanda bulunuyor, bu evrakı muhtar tasdik ediyor, ilçe tarım müdürlüğü personeli de bu beyanın gerçeğe uygun olduğunu tasdik ediyor. Devlet de 120 dönüm eken bu kişiye 120 dönüm karşılığı para ödüyor. Bir süre sonra çiftçilerimizin (vatandaş ve üretici) beyan ettiği, muhtarlarımızın (seçilmiş yönetici) tasdik ettiği ve ilçe tarım personelinin (bürokrat/kamu görevlisi) onayladığı bu beyanlar incelendiğinde gerçek üretim miktarından fazla yazıldığı ve devletten haksız para alındığı anlaşılıyor! Hatta o kadar ki X şehrinin Y ilçesinin diyelim ki toplam yüzölçümü 80.000 hektar ise, tarım yapıldığı/ fiilen ekildiği belirtilen/onaylanan toplam tarla miktarının 100.000 hektar olarak yazıldığı anlaşılıyor!

(Bu hususlar resmi tahkikatlarla belirlendikten sonra meseleler önce ağır ceza mahkemelerinin önüne dava olarak götürüldü, sonra Yargıtay' da bu davalarla ilgili temyiz denetimleri yapıldı.) Hadi çiftçi fazla yazdı, muhtar neden imzalar? Hadi muhtar onayladı, ilçe tarım görevlisi görmediği tarlanın ekildiğine ya da ne kadar tarlanın ekili olduğuna bakmadan bu yanlışlığa neden onay verir? Çünkü aslında yok birbirimizden farkımız; çiftçinin oğlu okursa memur oluyor, memurun oğlu okuyamazsa esnaf oluyor, esnaf KOBİ'liği geçince müteahhit oluyor... Demek ki küçüğünden büyüğüne, seçilmişinden atanmışına, memurundan amirine, okumuşundan çiftçisine, siyasetçisinden bürokratına, işadamından KOBİ sine/esnafına 'biz bize benzeriz!...

Yaşadığımız çağda hayatımızın kısa özeti budur: Kural var uygulanmaz, kuralı tanımayan hesap sorulmaz, denetleme yok, kimseden yaptığı hatanın hesabı sorulmaz, zengin iseniz ya da siyaseten güçlü iseniz pek çok kuralı çiğneseniz de kimse ize hesap soramaz. Şehirleşme sürecimize bakıldığında; sanki Allah'ın yarattığı doğa düzeni ile savaş halinde gibiyiz. Yoksa kimse dere yataklarına ev yapılmasına müsaade etmez! Karadeniz'de derelerin taşmasıyla selde, deprem olunca sulak/bataklık alanlara yapılmış, kolonları sağlam olmayan, denetlenmemiş ama belediyelerce iskan ruhsatı verilmiş 12 katlı henüz 1 yıllık evlerinin enkazında ölürüz.

Bizim de içinde yaşadığımız Ortadoğu coğrafyası kuralların esnetildiği, kağıt üstünde görünen ile fiilen olan şeylerin birbiri ile örtüşmediği, şeffaflığın, denetimin ve hesap vermenin olmadığı bir haldedir. O yüzden mesela Türkiye'den aldığımız ehliyete pek çok medeni ülke itibar etmez. Pek çok meslek mensubuna ülkemizce verilen mezuniyet belgeleri, diplomalar, yeterlilik belgeleri pek çok medeni ülkede kabul görmez. Kırmızı ışıkta geçmek, yaya geçidinde durmamak, yerlere çöp atmak, sırada beklerken sıraya

riayet etmemek, futbol maçında sahaya cep telefonu/viski şişesi/patlayıcı madde atmak, denize araba lastiği atmak, fabrikanın zehirli atıklarını dereye boca etmek... neredeyse normal kabul edilir. Bu kural ihlallerine de maalesef ya ceza verilmez, ya az ceza verilir ya da verilen ceza infaz edilmez. En kötü ihtimalle de gelsin vergi barışı, gelsin imar affı, infaz düzenlemeleri...

İşin dikkat çekici tarafı şudur: İstanbul'da pervasızca çöpünü sokağa atan, kırmızı ışıkta geçen, köprüde emniyet şeridini işgal eden insanımız, Avrupa'da ya da medeni başka ülkelerde ilk kural ihlalinde okkalı ve infaz edilen cezasını yer yemez hizaya gelir ve orada kurallara harfiyen uyar! **Demek ki mesele; ahlaklı vicdanlı insan yetiştirmek ve sonrasında sistemin var olması ve sistemin işletilmesi.**

Üstad Necip Fazıl, Reis Bey isimli kitabında: " ..sökiün sahte su borularını, ev ev merhamet şebekesi kurun..." diyordu...

Benim naçizane önerim şudur: İlköğretimden itibaren başlayıp, Lisans aşamasında dahi tüm senelerde zorunlu ders olarak her yıl ahlak dersi aldırılmalı tüm talebelere! Dersi anlatacak kişinin eğitilmiş olması fiilen da gerekmez. Bize çalmamayı, çaldırmamayı, rüşvet almamayı, işimizi düzgün yapmayı öğretsin yeter! Bu ülkede 1999 da depremde 30.000 den fazla insan öldü. 1999 yılından sonra depremle ilgili demir boyutlarından perde betonlara, radye temellerden sismik izolatlara, yapı denetim şirketlerinden deprem yönetmeliklerine, deprem sigortasından depremde toplanma alanlarına bir sürü afili laflar, kavramlar konuşuldu... Peki, 24 yıl sonra geldiğimiz durum nedir? Deprem toplanma alanları hikaye çıktı! Yapı denetim yalan oldu! İnşaat iznini veren, sonra da iskan iznini veren belediyelerin içinde insanlar iskan olunur dediği evlerde 45.000 insan öldü! Müteahhidin deprem yönetmeliğine uygun, radye temelli dediği evler kağıt gibi, kartondan maket gibi devrildi! O milyonlarca paraya sattığımız evler henüz insanların ikamet etmeye başlamasının üzerinden 1 yıl geçmeden neden yıkıldı?

SON SÖZ:

15 yaşından beri okuyan, düşünen, olan bitene kafa yoran, anlamaya/anlatmaya/yazmaya çalışan bir insandım. Binlerce kitap, onbinlerce gazete, binlerce makale/fıkra okudum. Eğitimde yönümüz ahlaklı insan yetiştirmek olmalıdır. İyi matematikçi, iyi mühendis, iyi doktor yetiştiriyoruz. Ama aslolan dürüst/doğru/ahlaklı insana/mühendise/iş adamına/belediyeciye ihtiyacımız var.

NEYİ KAYBETTİĞİNİ UNUTMA!

▲ BAYRAM YILMAZ

"Unutma, Unutmak Pusudur."

Yayınlanmış ilk yazımın içeriği bir deprem sonrasında duyularıydı "GENELE ÖZEL" diye bir başlık kullanmıştım. 17 Ağustos 1999 depreminin 3. gününde, yazın sıcağında, nedeninin insanı daha çok üzdüğü kokular içerisinde... Sakarya şehrinin "tek yokuşu" diye bilinen güney ucundan otobüsten inip, Kuzey Terminali diye bilinen kuzey tarafına doğru İzmit Caddesi, Çark Caddesi, şehir merkezi, Karaağaç Dibi mevkiilerinden geçerken içimden taşanları not etmişim. "Genele Özel"den kastım tüm kişilerin tek tek ibret almasını ummamdı. Bir gün öncesinden kira pazarlığı yapılan binaların zemine yapılmış 4. katlarının altında enkaz olmuş lüks otomobiller üzerinden payıma düşenleri kendimce not etmişim.

Sonrasında Oscar Wilde'in "İnsan o kadar alçaktır ki herşeye alışır." sözünü doğrularcasına insanların alışmalarını, unutkanlıklarını da gözlemledim. Biraz da züğürt tesellisi olarak insanların alışmasını

alçaklık olarak değil de uyum yeteneği ile ilişkilendirip hayatını ikame etme gücü ve dürtüsüne bağlamak yolunu seçtim. Sonrasında doğru sorunun neye ne kadar alışılması gerektiği üzerinde düşünmenin ve yazmanın daha hayırhah bir kanaat olduğu üzerinden çabalamaları oldu.

İlk yazımın yayınlandığı dergi Marmara Üniversitesinde öğrenci arkadaşlarımızın inisiyatifi ile çıkan genel yayın yönetmenliğini tarih bölümü öğrencisi Yunus Eren arkadaşımızın yaptığı ENDİŞE ismini verdiğimiz bir dergiydi. Derginin isminin hemen altında ve sağ tarafa doğru *italik* bir slogan ilâştirilmişti: "Unutma, unutmak pusudur!"

Hayatta en beğenerek okuduğum şiiri de bir üniversite dergisinde bulmak nasip olmuştu. Milli Gençlik'ten arkadaşların inisiyatifiyle çıkan "Kalem" isminde bir derginin içinden seslenmiş altında F. Tunç imzası olan dizeler.

Yine bir deprem ertesindeyiz. Hiç bu kadar üşümediğimiz anlarda dilimize acı bir türkü yapıyor:

"Antep'ten ötedir Maraş'ın yolu.
Geçmez oldu burdan gardaşın yolu.
Kapımı çaldı da bir kara haberle
Kırıldı gönlümün kanadı kolu.
N'oldu gardaş n'oldu yolda mı kaldın?
Doluyamı düştün darda mı kaldın?
Bir zalım elinden yara mı aldın?
Antep'i Maraş'ı başıma yıktın."

Televizyondan izlemenin bile dehşete düşürdüğü görüntüleri acizyet, telaş, korku içinde izleyip ağladık. Deprem anını ve yıkıntıları gören gözlerin: "Buralar hiç öyle televizyondaki gibi değil! Burada sanki kıyamet kopmuş." benzetmeleri ve enkaz önlerinde çaresizce bekleyenlerin yardım çığlıklarıyla...

Acı o kadar büyük, sorular o kadar yakıcı ki kelimeleri tarif için kifayet ettiremiyoruz.

"6 Şubat 2023: İnsanın bir ömür vererek kazandığı her şeyin bir anda yok olduğu acı kayıpların tarihi. İnsanın hep iken hiç, tok iken aç, zenginken muhtaç olduğu; her şeyin hiçbir şeye döndüğü acizyetin tarihi... Kirasına fahiş zam yaparak onu evinden çıkararak ev sahibiyile kiracısının yıkılan evin kenarında yakılan ateşin etrafında birlikte ısındıkları; acıda eşitliğin bir lokma ekmeğin bir damla suyun, bir nefes sıhhatin bin altından kıymetli olduğu; altının, gümüşün, paranın, pulun geçmediği can pazarının tarihi...

İçimizin yandığı, dışımızın donduğu ve başımıza baykuşların konduğu izahı mümkün olmayan bir hicranın, mezara dönüşen mekânların, enkazlar altında kaybettiğimiz canların, arşa yükselen feryadı figanların ve cümlesinin meydana getirdiği bitmek bilmeyen gamların, kurtulacak bir can için seferber olan bin canın yüreklerinde hissettikleri tarifsiz heyecanın ortaya çıkardığı o dipdiri vicdanın tarihi." (Bülent Acun, yenisöz.com, 10.02.2023)

İnsanız. Mesut Hançer'in göçük altından cansız çıkarılan kızı Irmak'ın elini bırakmadığını gördüğümüzde ağlarız. Irmak'ın eli soğuk. Üşüyordur. Babasının eli belki ısıtır. Bir kadının, "Oğlum enkaz altında, kızım enkaz altında, kocam enkaz altında, ne olur kurtarın!" diye feryat ettiğini gördüğümüzde ağlarız. Enkazın üstünde, demirlerin betonların arasında bir cana ulaşabilir miyiz diye çırpınan insanların içtenliğine, insanlıklarına, iyilikle çarpan yüreklerine seviniriz.

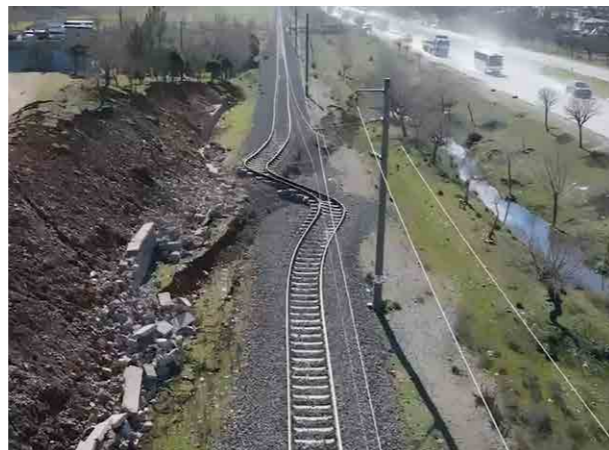
"İnsan yeteneklerini ve gücünü abartan, kendi türüne ihanet eden bir varlık. Öyle olmasa, ilk darbede sıvılaşacak tarım arazilerine imar verip, üzerine bir de malzemeden çalarak yaptığı mezarları, ev diye pazarlayıp satmazdı. İnsan verdiği kararların dolaylı ve ölümcül sonuçlarına dair sorumlulukları almayan bir varlık. Öyle olmasa sözde denetim raporlarına o imzalar atılmaz, bu kadar çok bina yıkılmazdı."

"Her nefes ölümü tadacaktır." Amenna. Ölene kadar yaşayacağız ama insanın kendi yaptığı ya da aldığı binaların enkazında binler onbinler olarak ölmesi insanda sadece acıya neden olmuyor. Meselenin bir tarafı ihmale diğer tarafı arsızlığa, hırsızlığa ihanete kapı aralıyor. Birde bu gaflet ve delaletin organize bir şekilde teşekkül etmesi üzüntüden ziyade kızgınlığa neden oluyor.

"Ne olmak istiyorsak, şu an o değiliz.

Ve ne olacak isek, henüz o değiliz.

Ama bir zamanlar ne idiysek, artık o da değiliz."

6 Şubat 2023 tarihinde ülkemiz son yüzyılın en şiddetli depremini yaşadı. Yerel saatle 04.17'de meydana gelen Pazarcık (Kahramanmaraş) merkez üslü depremin büyüklüğü 7,7 olarak ölçümlendi. Tam 9 saat 7 dakika sonra yerel saatle 13.24'te meydana gelen Elbistan (Kahramanmaraş) merkez üslü depremin büyüklüğü ise 7,6 idi. Bu, ülkemizde 1939 Erzincan Depremi'nden sonra yaşanan en büyük deprem felaketi idi. Bu büyüklükte art arda iki deprem ise daha önce yaşanmamıştı.

Fay hattını bir çizgi gibi düşünün. Çizginin iki yanında birbiriyle aynı hızda iki nokta varsayın. Depremden sonra bu iki nokta birbirinden 3-3,5 metre uzaklaşmış durumda. Tabii henüz GPS üzerinden çok hassas ölçümü tamamlanmadı ama yan atımlı faydaki hareketin neredeyse 300 kilometre boyunca 3 metreden fazla olduğu hesaplanıyor. Hayal etmesi bile zor. 300 kilometrelik bir çizginin bir tarafı yerinde duracak, diğer tarafı 3 metre ileri gidecek.

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın yaptığı taramaya göre depremin vurduğu 10 ilden 5'i ağır yaralı. Çünkü bu illerin her birinde yıkılan veya ağır hasarlı işyeri veya konut olarak birim sayısı 20 binden fazla.

İşyeri veya konut şeklinde sayı olarak en fazla yıkım 36.987 adet ile depremin merkez üssü Kahramanmaraş'ta oldu. Onu 33.647 birimle Hatay izliyor. Denilebilir ki deprem Maraş ile anılıyor ama aynı büyük yıkımı Hatay'da da yapmış.

Gaziantep 22.429, Malatya'da 22.302 ve Adıyaman'da 20.400 birim yıkık veya ağır hasarlı.

Yıkım oranının en yüksek olduğu iller ise incelenen birim sayısına göre yüzde 31.4 ile Hatay ve yüzde 31.3 ile Adıyaman illeri. Yani yıkım oranı üçte bir düzeyine ulaşmış. Diğer illerde de oran yüzde 25 veya dörtte bir olduğu söylenebilir.

Küçük Bir Sistem Sorunu!

Eğitimle ilgili politikalar geliştirmeye çalışan ulusal düzeyde aktif bir derneğin üyesiyim. Arkadaşlarımızla beraber eğitim gündemini sürekli takip etmekteyiz. Birçok karar verme sürecinde üzerinde çalışılmış raporlar, değerlendirmeler ve önerilerle süreçlere pozitif katkıda bulunma gayretinde olduk, olmaya devam ediyoruz. Eğitim başta olmak üzere "Ülkemizin en temel sorunu ne?" sorusuna kurumlarımızın ve ortak tecrübelerin ışığında öne çıkan cevap olarak "plan yapmama, yapamama, planlı süreç işletmeme" cevabını veririm.

Hangi konuda olursa olsun çoğu zaman kısa vadeli beklentilerle kararlar verip uygulamayı tercih ediyoruz. Günü kurtarmak için geleceği harcamaktan çekinmiyoruz. Ötelediğimiz sorunların birikmiş halleriyle karşılaştığımız zaman isegörmeme, göstermeme yolunu tercih edebiliyoruz. Alev Alatl'ın benzetmesiyle "...mış gibi" yapıyoruz.

6 Şubat'ta meydana gelen Kahramanmaraş merkezli deprem felaketinde de bir kez daha gördük ki deprem ülkesi olma gerçeğine ve onca yaşadığımız deprem felaketine rağmen, ne yazık ki yaşananlardan ders almayı becerememiştik.

Peki şimdi bunları söylemenin sırası mı? Sırası çünkü yanlış yanlışa yanlış doğruya doğru demeden enkazın altından kalkamayız, yeni enkazları önleyemeyiz. Toplumsal faaliyetlerde doğru yapmaktan daha öncelikli olan yanlış yapmamak, yanlış müsaade etmemektir. Yanlış eleştirebiliyorsanız öğüdünüzün de takdirinizin de bir anlamı olur. Bugün, geleceğe daha doğru hazırlık yapabilmek için eksiklerimizi görmemiz, göstermemiz gerekmektedir. Çünkü geçmiş tecrübelerden biliyoruz ki bugün ortadaki yanlışın nedenleri, sorumluları kritik edilmezse deprem uzmanlarını depremden önce değil depremden sonra dinlemek gibi bir trajedinin önce mağdurları sonra seyircileri oluruz.

"Her üç kişiden birinin doğduğu yerden başka bir yerde yaşamını sürdürdüğü bir ülkenin vatandaşlarıyız. Şehirler; kitleler halinde gelen göçmenleri yerleşik hale getirip onları geldikleri yerin sakini yapabilecek dinamiklerini kaybettiği için dışardan gelip getirdiği sermayeyi gayrimenkule yatırarak zenginleşen költürsüzlerin insafına bırakıldı. Parası olanların müteahhit, parası olmayıp iyi koku alanların emlakçı olduğu şehirler; kendi doğal mecrası içerisinde uzun yıllar ve uğraşlar sonucu var ettiği kültürel birikimini de muhafaza edemeyince, sonradan görmelerin dayattığı

yaşama biçimi hayatın her yanını kuşattı. Köksüzlük, sonradan görmeliği bir marifet olarak telif ettiği için; kolektif kötülüğün adı iş bilirlik oldu. Artık hiçbir şehrin kendi imkânlarıyla hayatini sürdürmesinin imkânı kalmadı. Toprağı olanlar günün birinde sahip olduklarının ilgili kurumlarca imara açılıp kendilerinin emlak zengini olacağı hayaliyle ödünç bir hayat yaşarken şehirler betondan ormanlara evirilerek kentleşiyor."

Anadolu coğrafyasının zemin yapısı geçmişten bugüne önümüze çetin ve apaçık bir gerçek koyuyor: Deprem ülkesiyiz. Aktif ve yaygın fay hatlarının üstünde yaşıyoruz. Dün olduğu gibi gelecekte de depremler hem de büyük depremler yaşanmaya devam edecek. Meydana gelecek zararları azaltmak için başta konut ve yerleşme politikalarımızı gözden geçirmemiz gerekiyor. Gelecek için ödeyeceğimiz bedel başlangıçta herkesi ürkütebilir ama başta yaşama hakkı olmak üzere toplumun ortak kültürel birikimi düşünülüğünde kimse onları gelecekte tehlikeye atmayı göze alamaz, almamalıdır. 1950'den bu yana açık ve çarpık bir gerçeğin içindeyiz. Türkiye'nin bir ev fikri ve buna bağlı şehir ideali yoktur. Evin ve şehrin olmadığı yerde insanın maddi ve manevi esenliğinden söz edilemez.

Ülkece yaşadığımız belki tarihimizin en büyük felaketinden söz ediyoruz, kolay değil elbette. Ama bir gerçek var ki o da şudur: İlk andan itibaren bazı bürokratlarımız algıdan çok olguya yoğunlaşabilselerdi, en değerli şeyin zaman ve erken müdahale olduğunu fark etselerdi daha fazla insanımızı hayatta tutabilir acılarımız da bu kadar büyük olmayabilirdi. Evet büyük bir afetti ama en kritik saatlerde ne yapacağımızı bilemedik. Enkaz altında yardım bekleyen çaresizlere olabilecek en hızlı şekilde el uzatmak için her ne yapılacaksa bir an önce karar verip yapmak doğal refleksimiz olması gerekirken talimat olmadan iş yapamayan bürokratik alışkanlıklarla hareket ettik. Liyakatten beslenen özgüvenli amirler yerine "biz olmadan bir şey yapamayan" yetkililerle çalışmanın acı sonuçlarıyla yüzleştik.

"Daha çok kriz yönetim mantığıyla hareket ediyoruz. Risk yönetimi yoksa tek başına kriz yönetimi ile başarılı olmak mümkün değil." Yani kriz yaşanmadan önce önlemler gerekli şekilde alınmadığı için kriz olunca da ötediğimiz sorunlar ve önlemlerin büyümüş halleriyle uğraşmak zorunda kalıyoruz. Öncesinde tedbir alıp çok daha düşük maliyet ile çok daha kolay ve konforlu bir şekilde altından kalkacağımız sorunları tedbir almadığımız için çok daha büyük maliyetleri çok daha acı şekilde ödüyoruz.

Toplum olarak yıkıntılara sebep olan, günü kurtarmak için geleceği harcayan zihinsel altyapımızı en kısa sürede doğru ve sağlam düşünme biçimiyle yeniden inşa etmeliyiz.

En hızlı şekilde inisiyatif alması gereken kurumların işlevselliğinin yetkin şahıslar ve buna imkân veren sistem sayesinde olabileceğini iskalamışız. Gerçeğe sadakatle kurulabilecek sağlıklı iletişim imkânlarından yoksun kalınca askerin, madencilerin, belediyelerin ve sivil toplum örgütlerinin profesyonel kurtarma ve yardım faaliyetlerini sisteme entegre etmekte gecikmeler yaşadık.

Gerçeği görmek konusunda çok yetersiz değiliz aslında, temel sorunlarımızdan biri gerçekle yüzleşebilmek, yüzleşmenin gereğini yapabilmek.

Kasım 2022'de 5,9 şiddetinde yaşanan Düzce Depremi'nden sonra AFAD kendi eksiklerini raporla detaylı olarak ortaya koymuştur. (deprem.afad.org.tr-23.11.2022) Bu raporda Düzce depremi ile ilgili teknik bilgilendirmenin yanında detaylı olarak organizasyon eksikliklerine de işaret edilmiştir. Bu maddelerden bazıları aslında sistemin nasıl işle(yeme)diğini bizlere göstermektedir.

Bu tür bir kriz döneminde merkezin yönlendiriciliği; karar sisteminin çalışmasını sağlamak ve yerel yönlendiricilerin önünü açmak şeklinde olmalıdır. Böyle bir karar sistemi içinde zaman kayıpları azalacaktır. Merkezi otorite öncelikli olarak bu sistemin çalışmasını destekleyecek idari kararları verecek, kaynak ihtiyaçlarını karşılayacak, ülke düzeyinde lojistik sistemin çalışmasını sağlayacaktır. Böyle bir sistem deprem sorunlarının çözümü konusundaki performansını arttırdığı gibi, toplumsal dayanışmayı çoğaltabilecektir.

Yardım Organizasyonu ve Zaafılar

Ülkemizin en az hazır olduğu deprem konusunda karşılaşılan bu devasa felaket, deprem bölgesinde bütün dengeleri bozdu ve bir panik havası yarattı. Bölgede kar yağışı vardı ve yollar kapalıydı. Yolların kapalı olması su, gıda maddeleri gibi temel ihtiyaçların ve yakıt gibi elzem olan bir ihtiyacın felaketin ilk günlerinde karşılanamamasına yol açtı. Haberleşme sistemi çökmüştü ve depremden beş gün sonra bile iletişim sorunları vardı.

İletişim çöktü, koordinasyon ağır aksak ve yetersiz kaldı. GSM şirketlerinin de burada üzerine alması gereken pay var. Seyyar mobil baz istasyonları var ama yetersizdi. Özellikle Maraş, Malatya ve Adıyaman'da iletişim daha düzgün kurulabilseydi kurtarılan kişi sayısı daha fazla olabilirdi.

İnsan Vakfı da depremin ilk gününden itibaren sivil olmanın avantajı ile yardım çalışmalarına destek vermiş ve bizzat içinde olmuştur. Deprem bölgesinde kalıcı ve sürekli yardım faaliyetlerine odaklanan vakıf gönüllülerinin sahadaki sıkıntılarla ilgili olarak yaptıkları uyarılar; önemli ve bundan sonraki yardım çalışmalarına yol gösterici niteliktedir. **En önemli tespitleri özellikle iyi niyetli kişisel çabaların fayda anlamında yeterince karşılığını bulamadığı yönündendir.** Bu tespitler aynı zamanda deprem bölgesinde çalışma yapan birçok STK gönüllüsü arkadaşımızın da paylaştığı bir gözlemdir.

- Bazı yardımlar ciddi bir ekip olmadan geliyor ve bu yüzden birkaç kişi bir meydanda toplanarak gelene gidene yardımı bir şekilde vererek tırı boşaltıyor. Birçok kimse yardımlardan haberdar olmadığı gibi bazen de aynı aileden her birey tekrar tekrar birşeyler alabiliyor.
- Merkezi meydanlarda yardımları dağıtmak yerine, mobil araçlarla mahallelere de seferler yapılmalı. Anons geçilmelidir. Bu konuda yetkililerin yardım kuruluşları ile koordine olması ve yönlendirmesi daha güzel olur.
- Diğer bir husus depremin oluşturduğu tahribatın tarifi imkânsız gibi. Bu konudaki mağduriyet uzun bir zamanı kapsayacaktır. Yardımların da buna göre yapılması gerekir. Halkımız çok duyarlı yardımlar çok güzel ama bu yardımlar sadece üç beş günü kapsamayacağı için gelen yardımların bir anda meydanlarda boşaltılmaması gerekir. Çünkü bazı yardımlar bazı yerlerde ihtiyaç fazlası durumuna geçebiliyor. Gerek yetkililerin koordinesi gerekse de yardım kuruluşlarınca bu yardımlar depolarda toplanarak bir çırpıda boşaltmak yerine hem ihtiyaç duyulan yerleri tespit ederek mobil araçlar üzerinden ve uzun bir süreç gözönünde bulundurularak yapılmalı.
- Lütfen outdoor kıyafetleri giyerek burada gelip dolaşmayın. Zira her işte olduğu gibi maalesef bu işte de reklam için olanlar her zaman olduğu gibi ön plana çıkıyor. Arabasına yardım yükleyen yollara düşüyor. Böyle bir yardım işi söz konusu olamaz. Devlet kurumları aksıyor olabilir sahada bu görülüyor ancak organizasyonu çok iyi olan STK'lar var. Toplanan yardımlar bunlar aracılığıyla bölgeye ulaştırılmalı."

Öte yandan depremlerle ilgili olarak henüz gündeme gelmeyen bir başka durum daha söz konusu. **Mülteciler bu felaketteki en zayıf halka oldu.** Antakya'nın en ucuz en derme çatma evlerinde Suriyeliler oturuyordu. Hepsini enkaz altında kaldılar. En zayıf halka oldukları için her soygun her yağma Suriyelilerin üzerine atıldı. Antakya'nın yerlisi olan ve Arapça konuşan topluluklar vardır, onlara da Suriyeli denilerek kötü muamele edildi.

Deprem sürecinde görevliler ve gönüllüler sosyal medyanın sorumsuzca kullanımının ürettiği sorunlarla boğuşmak zorunda kaldı. "Çünkü duygularımızı ve tepkilerimizi yönetmenin zor olduğu böyle anlarda, dayanışma, yardımlaşma ve uyarma içgüdüleriyle yayılmasına sebep olduğumuz bazı içerikler, gerçeği

yansıtmıyor olabilir. İnternette karşılaştığımız veya mesajlaşma uygulamaları üzerinden bize iletilen içeriklerin doğruluğunu sorgulamadan paylaşmak yerine, önce kendimizi teskin etmeli ve yanlış bilginin en çok da bu tür zamanlarda yayılabileceğini hatırlamalıyız." Ayrıca, sosyal medya üzerinden ölü ve yaralı sayıları, artçı depremler konusunda söylentiler ve abartılı açıklamalar yaymamak da gözetilmesi gereken bir diğer ilke.

Sorunun tespiti, bildirim, destek talebi ve benzer durumlarda yardımın hızla ulaşması için talebin depolanması ve haritalandırılmasında sosyal medya giderek artan bir güç kaynağı. Bir kaos ortamında mekânsal bilgi üretimi ve yardımın yaygınlaştırılmasında afetler çağının en önemli enstrümanı sosyal medya iken, bunu sorumlu ve bilinçli vatandaşlar olarak elimizde bir fayda unsuru olarak görüp insanlığın ortak çıkarı için kullanmak da bir tercih; sansasyonel içeriklerle etkileşimleri artırmak, yardım görevlilerini yanlış yönlendirmek ve zor durumdaki insanların umudunu tüketmek üzere suiistimal etmek de.

Derin ve Köklü Bir Ahlak Sorunumuz Var.

Ömrünü teknik üniversitede öğrenci yetiştirmeye harcamış bir bilge hoca şöyle dedi: "Aslında ahlak çöktüğü için bu büyük enkaz oluştu."

Depreme dayanıklı ev yapamama, malzemeyi doğru kullanmama ve denetim gibi sorunlarımız var. Bu sorunları irdelemek için basit birkaç soru sordumuzda tüm sistemi çürüten ahlaki problemlerin sonuçlarıyla yüzleşmek zorunda kalıyoruz. Olayları değerlendirirken, partizanlığı, taraftarlığı bir kenara bırakalım. Sorunun temeli ahlak sorunudur. Kimin hata yaptığı ise hukuk sorunudur. Hata/suç işleyeni cezalandıramama ise adalet sorunudur. Adaletin gerçekleşmediği yerde ise ortada temeli olan bir şey kalmaz.

330 bin müteahhit var(mış) Türkiye'de. Almanya'da 3 bin 500.Komple Avrupa'da 25 bin. Her konuda sonuncuyuz, müteahhit sayısında dünya birincisiyiz. Çünkü hiçbir şart aranmıyor. Muhafazakârından Kemalist'ine, ulusalcısından tarikatçısına kadar her düşünceden insan var bu üç kâğıtçı ve ahlaksız müteahhitlerin içinde.

"Aldatan bizden değildir." diyor Peygamber Efendimiz. Ahlakı tüm toplumsal ilişkileri kapsayan bir ilkeyle. Hz Ömer'e nispet edilen "Kişinin namazına, orucuna bakmayın; konuştuğunda, doğru konuşup konuşmadığına, kendisine emniyet edildiğinde güvenilirliğini ortaya koyup koymadığına bakın." (Haraiti, Mekarimu'l-ahlak, 1/185) sözü bizlere ahlakın en doğru göstergelerini işaret etmektedir. Ahlakın en üst hali toplumsal ilişkilerde ortaya çıkmaktadır. Kişinin karakterini ortaya çıkaran en önemli ilişki türü ticari ilişki, en net göstergesi menfaat karşısındaki tavrıdır.

Yine Peygamber Efendimizin "Siz, iman etmedikçe cennete giremezsiniz; birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olamazsınız. Yaptığınız zaman birbirinizi seveceğiniz bir şey söyleyeyim mi? Aranızda selâmı yayınız." (Müslim, İmân 93. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 131; Tirmizî, İsti'zân 1; İbni Mâce, Mukaddime 6, Edeb 11) hadisi vardır. Bu hadisin vadettiklerine sadece sözlerimizle ulaşabileceğimiz sanmak ne büyük aymazlıktır. **Selam en yalın haliyle esenlik ve güven beyanıdır. Bu hadisin yol göstericiliğinde ümmet olarak bizlere düşen ise tüm toplumsal hâl ve davranışlarımızda birbirimize güven veren ve güvenlik alanı inşa edebilen insanlar olabilmemizdir.** Ancak o zaman yaşadığımız ve yaşayacağımız yeri kendimize cennet haline getirebiliriz. Değilse bir köşe yazarının yazdıklarından ilhamla "Cehennem kapılarını açmış oluruz."

Eğer sorumluluğu tek tek bireylerde ve onların ahlakında ararsak deprem sorununa yaklaşımımızda bir ilerleme sağlayamayız. Oysa sorumluluğu bizde, kendimizde ararsak başaramadıklarımızın neler olduğunu saptar ve onlara çözüm yollarını sorgularsak deprem sorununa yaklaşımımızda yeni açılımlar sağlayabiliriz.

"Bir şey olmaz" diyen aç gözlü ev sahibi, usulsüzlük yapan belediye yöneticileri, malzemedan çalan müteahhit, işini iyi yapmayan mühendisler, denetim şirketleri, kalfalar, işçiler, mikser şoförü, durumu görmezden gelen gazeteci, imar affı çıkartan siyasetçiler, bürokratlar... İçlerinde ahlakın fay hattı kırılmıştı ve bu yüzden depremde yıkım büyük olmuştu." (haberturk.com, K. Öztürk, 21.02.2023)

AFAD, Kızılay ve Liyakat; Neyi Kaybettiğini Hatırla

Kızılay, Cumhuriyet'ten bile eski bir kurumdur. Ecdadın kurduğu bir kurum. İlk olarak 1868 yılında Mecruhın ve Maraza-yı Askeriyyeye İmdat ve Muavenet (Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım) Cemiyeti olarak kurulmuş.

Sultan Abdülhamit zamanında, 1877 yılında Osmanlı Hilali Ahmer Cemiyeti adını almış, 1923 yılında Türkiye Hilali Ahmer Cemiyeti'ne dönüşmüş,

Kuruluşunda ilk başkanı Osmanlı Rumu Marko Paşa'nın, Müslüman olduktan sonra Abdullah adını alan jeolog ve minerolog Karl Edward Hammerschmit'in, Kırmılı öğretmen ve Doktor Aziz İdris Bey'in, harp okulu öğrencisiyken Osmanlı'ya sığınan, asıl adı Michel Lattas olan Serdar-ı Ekrem Ömer Lütfi Paşa'nın büyük katkıları var. (Marko Paşa dilimize "Anlat derdini Marko Paşa'ya" deyimiyle yerleşmiş olan Marko Paşa.)

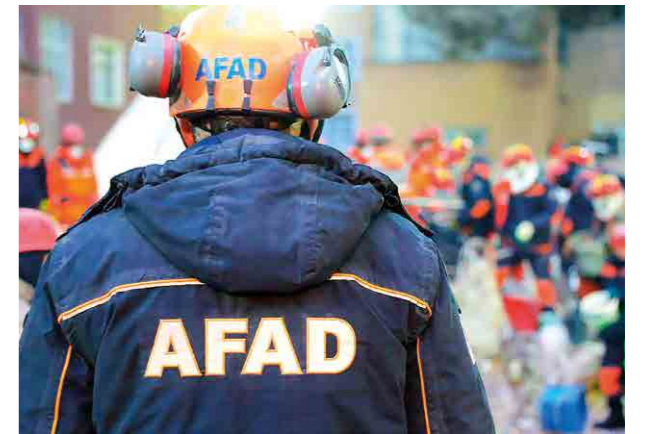

Kurtuluş Savaşı sırasında Cemiyet, İstanbul Hükümeti'nin baskılarına boyun eğmeyince işgal kuvvetleri tarafından basıldı ve genel sekreteri Dr. Adnan Adıvar, Anadolu'ya geçerek Milli Mücadele'ye katıldı. Eşi Halide Edip Adıvar da Kurtuluş Savaşı sırasında Kızılay'da hemşire olarak görev aldı.

1935 yılında da Türkiye Kızılay Cemiyeti'ne dönüşmüş. Kızılay savaşlarda ve afetlerde tamamıyla barışçı, hiçbir maddi yarar gözetmeksizin insanlara yardım eden ya da bu maksatla kurulan güzide bir kuruluş.

2018'de Kızılay Yatırım Holding Anonim Şirketi'ne dönüşüyor. Kızılay bünyesinde İstanbul Ticaret Odası'nda 14 ayrı şirket kaydı bulunuyor. Hikâyede biraz burada kırılıyor sanki.

Profesyonelleşmeyi içimizdeki çocukça heyecanları, bizi hemen harekete geçiren amatör ruhumuzu harcayarak yaptığımız zaman has biligimizi kaybedebiliyoruz. Kızılay gibi baştan ayağa hayır kurumu olması gereken kuruluşlarda bu hassasiyet gözetilmeden yapılan istihdamlar telafisi zor itibar kayıplarına yol açıyor. Alt

ve orta düzeyde bir yöneticinin özensiz tutumu tüm kurumu savunmada bırakan süreçlere yol açabiliyor.

Depremde en çok tartışılan kurumların başında AFAD gelmekte; AFAD, Ülkenin en iyi teknolojisine, ekipmanına ve tecrübesine sahip. Belki de kanunla en çok yetkiyle donatılan kurum aynı zamanda. **Kimse afette canımızı kurtaracak bir kurumu yıpratmak istemez.**

Her iki kurum da özeleştirici yapmalı. Osmanlı'dan kalma Hilali Ahmer Cemiyetimiz, herkesin gönlünde taht kurmuştur. Hepimiz ona kan verdik, bağış yaptık, gözümüz gibi sevdi. **Yanlış varsa onu söylemezsek iyilik değil, kötülük etmiş oluruz.**

DEPREM VE EĞİTİM

6 Şubat depremi sonrası alınan tedbirler kapsamında deprem bölgesindeki okullar uzun süre tatil edilmek zorunda kaldı. Ayrıca üniversitelerde uzaktan eğitim yapılmasına karar verildi. Karara gerekçe olarak, öğrenci yurtlarının depremzedeler için kullanılacak olması gösterildi.

Depremzedelerin kış soğuşunda barınma sorunu hepimizin meselesi. Üşüyen her can bizim de içimize düşen bir kar soğuşu. Sayın Cumhurbaşkanımızın hassasiyeti de malum ve haklı bir durum.

KYK yurtlarının öğrenciler boşalttıktan sonra depremzedelere tahsis edilmesi ilk akla gelen çözümlerden birisi olabilir. Fakat YÖK'ün uygulama gerektiren bölümleri (tıp, mühendislik, mimarlık, tasarım vb.) ayırmadan, tüm il ve üniversitelerde bir çalışma yapmadan tüm üniversitelerde uzaktan eğitime başlaması maalesef uzun vadeli sıkıntılara sebep olabilecektir.

"Öncelikle sorun, uzaktan eğitimin alt yapısının zayıflığıdır. Meşum pandemi süreci, bu nedenle, eğitim alanında kayıp yıllar hanesine yazıldı. Diğer ve daha mühimi ise uzaktan eğitimin bilhassa fen bilimleri ve sağlık bilimleri gibi yoğun uygulama içeren bölümler için elverişli olmamasıdır. Teori ağırlıklı sosyal bilimlerde uzaktan eğitim –kesinlikle tercih edilmese de–olağanüstü şartlarda bir ölçüde kabul edilebilir; ancak fen ve sağlık alanında eğitimin yüz yüze olması bir mecburiyettir. Mühendislik ve mimarlık talebesi inşaata girmeli, tıp talebesi hastaya bakmalıdır.

Hayati bir meseledir bu; sürekli olarak gelecek kuşaklara aktardığımız sorunların çözümü için öğrencilerimizin iyi bir eğitim almaları yolunda bütün olanakları seferber etmemiz gerekir. **Eğitime ara vermek, ancak son bir çare olarak düşünülmelidir. Eğitim, ilk akla gelen, öni**

arkası hesap edilmeyen fikirlere feda edilmemeli; ilk gözden çıkarılan eğitim olmamalıdır. (serbestiyet.com, V. Coşkun, 13 Şubat 2023)

"Derinlemesine bir inceleme, depremden etkilenen illerdeki üniversite öğrencilerinin büyük oranda depremden zarar gören diğer illerden geldiğini göstermektedir. 10 ili içine alan bir sorunun çözümü için bütün illerdeki üniversite öğrencilerini içine alan ve çok ciddi kalite sorunu yaratacak bir çözüme karar verilmiştir.

Aşağıda, deprem illerindeki üniversitelere 2021 yılında yerleştirilen ve diğer deprem illerinden gelen öğrencilerin yüzdeleri verilecektir. Veriler YÖK tarafında yaptırılan Yükseköğretime Geçişte Öğrenci Hareketliliği başlıklı rapordan alınmıştır. Bu rapor; "2021 Yükseköğretim Kurumları Sınavına (YKS) başvuran 2.592.390 aday arasında bir yükseköğretim programına yerleşen 815.365 adayın ikamet ettikleri il ve yerleştikleri yükseköğretim kurumunun bulunduğu il bilgileri kullanılarak yapılan il ve bölge hareketliliği analizlerini" konu edinmektedir. (YÖK, 2022) Bu veri setinin önceki birkaç yıl için de temsili olduğu rahatlıkla kabul edilebilir. Hatta bölgede açılan yeni üniversiteler ile bölgedeki öğrencilerin bölgelerinde kalmak eğiliminin daha da artmış olacağı düşünülmektedir." (Y. Z. Özcan)

Aşağıdaki analizde depremden zarar görmüş iller teker teker ele alınarak, o ile en çok öğrenci gönderen depremden zarar görmüş diğer illere bakılacaktır.

İlk il Adana'dır. Adana ilinde yerleştirilen öğrenci sayısı 9.130'dur. Deprem ili olmayan Mersin, İstanbul ve Ankara'nın yüzdeleri toplam yüzdeden çıkarılırsa Adana dahil diğer deprem illerinden gelen öğrenciler Adana'da yerleşen toplam öğrencilerin yüzde76,7'sini teşkil etmektedir.

Adıyaman Üniversitesi'ne yerleştirilen öğrenci sayısı 2.870'tir. Adıyaman'a üniversite öğrenimi için gelenlerin yüzde 83,4'ü Adıyaman'ın kendisinden ve diğer deprem illerinden gelmiştir.

Diyarbakır'a yerleşen öğrenci sayısı 5.708'dir. Dicle Üniversitesi'ne yerleşen öğrencilerden yüzde 72,4'ü Diyarbakır ve diğer deprem illerinden gelmiştir.

Gaziantep ilinde üniversiteye yerleşen öğrenci sayısı 10.512'dir. Gaziantep'te bulunan iki devlet ve iki vakıf üniversitesine yerleşen öğrencilerin yüzde 84,7'si Gaziantep ve diğer deprem illerinden gelmiştir.

Hatay'a yerleşen toplam öğrenci 6.458'dir. Görüldüğü gibi Hatay'daki Hatay Mustafa Kemal ve İskenderun

Teknik Üniversitelerine yerleşen öğrencilerin yüzde 76,6'sı Hatay'dan ve diğer deprem illerinden gelmektedir.

Kahramanmaraş'ın iki yükseköğretim kurumuna (İstiklal ve Sütçü İmam) toplam 6.385 öğrenci yerleşmiştir. Görüldüğü gibi öğrencilerin yüzde 88,2'si Kahramanmaraş ve diğer deprem illerinden gelmektedir.

Kilis 7 Aralık Üniversitesi'ne yerleşen toplam öğrenci sayısı 1.787'dir. Kilis'teki üniversiteye yerleşen öğrencilerin en kalabalık grubu Gaziantep'ten gelmektedir. Kilisli öğrenciler ikinci konumdadır. Deprem illerinden yerleşen öğrencilerin toplam yüzdesi 91,70'tir.

Malatya'daki İnönü ve Turgut Özal Üniversitelerine yerleşen toplam öğrenci sayısı 6.701'dir. Toplamda Malatya öğretim kurumlarında yerleşen öğrencilerin yüzde 70,2'si Malatya ve diğer deprem illerinden gelmektedir.

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi'ne yerleşen toplam öğrenci sayısı 2.374'tür. Osmaniye'ye yerleşen öğrencilerin yüzde 81,5'i Osmaniye ve diğer deprem illerinden gelmektedir.

Şanlıurfa'da Harran Üniversitesi'ne yerleşen toplam öğrenci sayısı 4.260'tır.

Şanlıurfa'da yerleşen öğrencilerin yüzde 83,3'ü Şanlıurfa ve diğer deprem illerinden gelmektedir.

Özetlemek gerekirse depremden zarar gören illerde, **üniversitelere yerleşen öğrencilerin en az yüzde 70'i diğer deprem illerinden gelmektedir.**

Adana 76,7, Adıyaman 83,4, Diyarbakır 72,4, Gaziantep 84,7, Hatay 76,6, Kahramanmaraş 88,2, Kilis 91,7, Malatya 70,2, Osmaniye 81,5, Şanlıurfa 83,3 (Kaynak; YÖK, Yükseköğretime Geçişte Öğrenci Hareketliliği, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2022)

Bunun anlamı, ülkenin diğer bölgelerindeki üniversitelerde deprem bölgesi illerinden az sayıda öğrencinin bulunmasıdır. Mantıklı olan, depremden zarar görmeyen üniversitelerde nasıl eğitim yapılacağı kararının o üniversitelerin senatolarına bırakılmasıdır. Depremden zarar görmeyen ve deprem illerinden fazla öğrencileri olmayan üniversiteler için bu merkezi kararın (zannımca) yanlış olmuştur.

YÖK tarafından açıklanan 2021-2022 dönemine ait yüksek öğretim istatistiklerine göre, Türkiye'deki üniversitelerde ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde kayıtlı toplam öğrenci sayısı 8 milyon 196 bin 959 idi.

Yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin toplam sayısı ise 467.811'dir. Yabancı uyruklu öğrenci sayısı ise 260.151 olarak açıklandı.

Buna karşılık 9 Eylül 2022'de yayınlanan Milli Eğitim Bakanlığı Örgün Eğitim İstatistikleri Raporu'na göre 22 Haziran 2022 itibarıyla Türkiye'de Kredi ve Yurtlar Kurumu'na bağlı 776 yurttan toplam 759 bin 838 kişilik kapasite var.

Ülke genelindeki özel öğrenci yurtlarının sayısı ise 4 bin 692.

Üniversitelerde uzaktan eğitim uygulamasının özel üniversitelere mecbur koşulması üzerinde de ayrıca düşünmek gerekmektedir. Aslında depremin sıcaklığında evsiz kalan insanımızı barınacakları geçici bir yuvaya kavuşturma adına çok insani bir tavır ve samimi bir tedbir olsa da, uzaktan eğitimin tartışıldığı da bir gerçek. Çünkü Türkiye'de yaklaşık 8 milyon öğrenci varken, Kredi Yurtlar Kurumu'nun ülke genelindeki yatak kapasitesi 800 bin civarında. Yani toplam yatak kapasitesi, öğrenci sayısının sadece yüzde 10'u...

Özel okullardaki öğrenciler devlet yurtlarında kalmadığı gibi özel üniversite yurtları da depremzedelere açılmadı. Üniversitelerin açıldığı gün birçok özel okul hibrit eğitim yapacağını öğrencileriyle paylaştı. Ancak YÖK'ten gelen talimat üzerine geri adım attılar. Düşünün ki bir Üniversite Senatosunun (Devlet veya özel fark etmez) "Ben öğrencilerimi daha fazla imkânla buluşturmak istiyorum." kararı YÖK tarafından makul bulunmuyor.

Neden üniversitelerin hibrit eğitim ya da yüz yüze eğitim yapma talebi olumlu karşılanmaz? Eğitimde fırsat eşitliğinden anlamamız gereken YÖK'ün yaklaşımı mıdır yoksa talebi olan tüm insanlara nitelikli eğitim imkânı sunmak mıdır ?

Öğrencilerin yüzde 90'ı evinde, sadece yüzde 10'u yurtlarda kalıyor, Yani tam 7 milyon öğrenci uzaktan öğretime tabi tutularak okullarından, hocalarından, yüz yüze temastan mahrum kalıyor ...

Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı'nda dahi dönemin üniversitesi olan İstanbul Darülfünun'u kapatmamıştır. İlk Milli Eğitim şuramız Kurtuluş Savaşı'nın en yakıcı günlerinde 1921 de yapılıyor.

ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'nda Japonya'nın Hiroşima kentini atom bombasıyla vurduğu saldırıda 90 bin insan hayatını kaybetti. 1945'te yaşanan felaketten 1 ay sonra eğitime ara verilmedi, sokaklar adeta dersliğe döndü.

Yıl 2011. Ülkeyi bu kez tsunami felaketi vurdu. Sürekli depremlerle ve tsunamiyle sarsılan Japonya'da yaklaşık 20 bin insanın hayatını kaybetmesine rağmen yine 1 ay sonra spor salonlarında eğitim almayı sürdürdü.

Japonya'nın örnek alınması gerektiğine dikkat çeken Pehlivanoglu, "Eğitim bugünü kurtarmak kadar yarını kurtarmaktır. Geleceği kurtarmaktır, bir ülkenin güçlü olmasını sağlamaktır. Birincisi en önemli şey şu anda afet bölgesindeki insanlar. Destek olmak, onların acılarını küçücük de olsa azaltabilmek ve onların geleceğini garanti altına almak birinci önceliğimiz. Bunları yaparken aldığımız kararların ne kazandırdığına iyi bakmak mecburiyetindeyiz." dedi. (Basın açıklamasından)

Maalesef bir yeri yaparken bir yeri yıkmak, ihmal etmek memleketimizde sık sık yaşadığımız durum.

Üniversiteleri kapatmak öğrencileri uzaktan eğitimle yalnızlaştırmaya itiyor. Dayanışma duygusunu zedeliyor. Ayrıca ve asıl eğitime ağır zarar veriyor.

İstanbul'da bu yıl 824 bin 517 üniversite öğrencisi bulunuyor. KYK'ya bağlı 22 yurdun kapasitesi ise sadece 29 bin 794. İstanbul'da ticari özel, dernek, vakıf, şahıs ve üniversitelerin kendi yurtlarından oluşan özel öğrenci yurtlarındaki yatak kapasitesi ise İstanbul'da 100 bin 645.

İstanbul'da yüzde 5'ini ilgilendiren yurtlar sebebiyle bütün öğrencilerin yüzde 95'ten fazlasını uzaktan öğretime tabi tutmak pek akıl karı değil...

Pandemi döneminde uzaktan eğitimin ne kadar yetersiz kaldığını tecrübe etmemize rağmen deprem sonrası çözümler için ilk önce eğitimi feda etmek deprem sonrasında ortaya çıkan ve bundan sonra çıkacak yüzlerce soruna yeni sorun eklemekten öteye gitmiyor. Üstelik bu sadece deprem sonrasında değil, sonraki yıllara da sarkacak bir sorun.

Öğrencilerimizin çok azı belki bunu fırsata çevirmeyi biliyor ancak pek çoğu online derslere katılım sağlamıyor, dışarda gezmeyi, bilahare telafi etmeyi tercih ediyor. Bütün planını okula göre yaptığı için yeni bir programla hayatını düzene koyamıyor. Bazıları okul dışı arkadaşlıklarla belki de uzun süre sıkıntısını yaşayacağı zararlı alışkanlıklar da ediniyor...(karar.com, M. Atalay, 17.03.2023)

Geleceğini düşünen bir ülkenin ödün vereceği ilk şey eğitim olamaz. Eğitimin bedelini önce öderiz, eğitimli insanı yetiştirecek maliyetlerden kaçındığımızda sonrasında ödenecek maliyet çok daha fazla olacaktır.

İstanbul İstanbul Olalı

Marmara'da İstanbul merkezli ve 7.5 şiddetinde bir deprem de bekleniyor. Prof. Dr. Naci Görür bu kent için şunları söyledi: "Yabancı ve Türk araştırmacılar 2000 senesinde dediler ki, 1999'dan itibaren her an olmak kaydıyla 30 sene içerisinde deprem olasılığı yüzde 62'dir. Bu yer bilimlerinde çok yüksek bir olasılık. 23 senesi geçti. Bu olasılık yüzde 62 değil yüzde 70-80'lere çıktı. Onun için İstanbul'da tedirginiz. İstanbul'da deprem olma olasılığı arttı diye düşünüyoruz."

2002'de Japon İşbirliği Ajansı JICA'nın İBB ile hazırladığı deprem senaryosuna göre İstanbul'da 60 bine yakın bina depremde çökecek, en iyimser rakamla 80 bin insan hayatını kaybedecek. Bu rapor hazırlandığında İstanbul'un nüfusu 8 milyon 800 bindi.

2009'da Kadir Topbaş'ın başkanlığı sırasında hazırlanan senaryoya göre ise en az 51 bin bina ağır hasar alacak, en az 73 bin insan da hayatını kaybedecek. O rapor hazırlandığında da İstanbul'un nüfusu 12 milyonu.

Bugün en az 16 milyon insanın yaşadığı, 1 milyon 600 bin binanın olduğu bir şehir İstanbul. Senaryolara göre en az 60 bin ev enkaza dönerken, 200 bin ev ağır hasarlı olacak. Naci Görür'ün en iyimser hesabıyla en az 100 bin kişi hayatını kaybedecek. Yüzbinlerce insan yaralanacak. Milyonlarca insan evsiz kalacak.

En iyimser tahminle 60 bin bina yıkılırsa her koca apartmana, o güne kadar sayısı iki katına çıkarsa bile yarım AFAD görevlisi düşecek. Sadece evsiz kalanlara çadır yeri bulmak için kilometrelerce boş araziye, bu yardım operasyonları için on binlerce görevliye ihtiyaç duyulacak.

Yine senaryolara göre bu sırada şehrin her yerindeki fabrikalarda yangınlar çıkacak. Doğalgaz boruları patlayacak. Tsunami dalgaları deniz kenarında yaşayanları vuracak. (haberturk.com, Y. Oğur, 20.02.2023)

Deprem kuşağı üzerinde yaşadığımızı biliyorduk. Sık sık depremler meydana geldiği ve yine yüksek kayıplar verdiğimiz acı tecrübelerle sabit. İmar ve vergi barışlarıyla kanunların sürekli geçersiz hale getirildiği, kalitesiz bina üretiminin desteklendiği, dürüst vatandaşın sürekli cezalandırıldığı bir ülkede yaşadığımızdan depremlerin yıkıcı etkisi de fazla oluyor.

Ana eksikliğimiz deprem gibi coğrafyamızdan kaynaklanan büyük bir sorunun devlet içinde yeterince karşılık bulmaması ve depremle ilgili güçlü bir kurumunun olmamasıdır. Devlet yönetimi içinde temsili yüksek, mali olanakları fazla ana uğraşı sadece deprem ve afetler olan kurumsal bir yapı bir deprem bakanlığı kurulmalıdır. Bu bakanlık da herkesin dış geçirebileceği bir yer değil, doğrudan Cumhurbaşkanına bağlı, deprem konularında geniş yetkilere sahip ve son sözü söyleyen merkez olmalıdır. (haberturk.com, A. Yıldırım, 13.02.2023)

Beklendiği gibi İstanbul'da yüzde 7'nin üzerinde veya İçişleri Bakanı Süleyman Soylu'nun geçmiş yıllarda açıkladığı yüzde 7.5 şiddetinde beklenen deprem olursa bina yıkımı ve can kaybı büyük olur. Onunla kalmaz, İstanbul depremi bütün fay hatlarını, ekonominin fay hattını da kırar geçer. Çünkü neresinden bakılırsa bakılınsa İstanbul ülke nüfusunun beşte biridir, beşeri sermayenin merkezidir ve çok kalabalıktır. Yine bu kent ülkenin ticaret, sanayi, finans, hizmet, ulaşım ve lojistik, kültür merkezidir. Ülke ekonomisindeki payı yüzde 30-40 arasındadır. Depremin İstanbul'u vurması ülkeyi ve ekonomiyi vurmasıdır. Deprem beklenen bölgedeki en önemli şehrimizin durumu bu şekilde.

İstanbul'un nüfusu pek çok sebepten azaltılacağına son yıllarda kontrolsüz bir şekilde artmış bulunmaktadır. Beklenen depremde nasıl bir tablo ortaya çıkacağını tahayyül bile etmek istemiyoruz.

İstanbul'a yardım ulaştırılması ve yardım yapılması kentin dizaynından, mimarisinden dolayı çok zordur. İnişli çıkışlı, çukurlu tepeli, dar sokaklı, boğazlı-köprüllü, cadde ve sokakları arabalarla dolu, yıkıcı bir deprem anında ulaşım ve arama kurtarma çalışmaları çok zor olacak büyük-mega bir kenttir. Deprem toplanma alanlarının AVM'ye dönüşmesi sonu düşünülmeden aldığımız fecaat bir karardır.

Binaları güçlendirmek ve depreme dirençli binalar yapmak öncelikle zihniyet değişikliği, politika ve kararlılık gerektirir. Bütün bu nedenlerle merkezi hükümetle yerel yönetimlerin işbirliğinde İstanbul'da depreme hazırlık seferberliği başlatılması çok yerinde olacaktır. Yaraları hızla sararken aynı zamandakiğimizde bekleyen feci depremlere karşıoy hesaplarından bağımsız bir depreme hazırlık planlaması yapmak ve liyakate dayalı kurumları oluşturmak zorundayız.

Yaraları sararken gösterdiğimiz birlik ve beraberliği bu yaralar açılmadan önce de göstermemiz gerekiyor artık. Tabii ki öncelikle ideolojik tepişmelerimizden kurtulup, hemen her konuyu günlük kısır siyasi çekişmelere malzeme yapan siyasi anlayışı terk etmemiz gerekiyor.

Yoksa söyleyeceğimiz şarkı "İstanbul İstanbul olalı görmedi böyle keder..." olur/olacaktır.

DOĞAL AFETLERDE (DEPREM) DİN HİZMETLERİ: TESPİTLER-ÖNERİLER

▲ DOÇ. DR. ABDULLAH İNCE - DR. ÖĞR. ÜYESİ YUNUS EMRE TEMİZ - DR. ÖĞR. ÜYESİ ZİYA ERDİNÇ

Giriş

Bu çalışma, Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü desteği ile Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi tarafından yürütülen "Doğal Afetlerde (Deprem) Din Hizmetleri: Tespitler-Öneriler" isimli projenin ön raporudur. Proje kapsamında görevlendirilen personel 6-12 Mart tarihleri arasında, mevcut durumu tespit etmek ve önerilerde bulunmak üzere 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli olarak yaşanan depremden en fazla etkilenen şehirler olan Adıyaman, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş ve Malatya illerinde çalışma yapmışlardır.

Gözlem, inceleme, tespit ve öneriler geliştirmek için Mart 2023 tarihinde gerçekleştirilen, bu projenin sahibi olan kurum: Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü, projeyi yürüten kurum İse: Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'dir.

Projede görev alan araştırmacılarımız; Doç. Dr. Abdullah İnce (Yürütücü) (Sakarya Üniversitesi GENÇMER Müdürü/ İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi), Dr. Öğr. Üyesi Yunus Emre Temiz (Araştırmacı) (İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi), Dr. Öğr. Üyesi Ziya Erdinç (Araştırmacı), (Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi) Fatih Tunç (Araştırmacı) (DİB Başkanlık Vaizi), Münevver Serim (Araştırmacı) (Uzman Vaiz), Abdüssamet Cingöz (Proje Asistanı) (Kuran Kursu Öğreticisi), Esra Aydemir (Proje Asistanı) (SAÜ Yüksek Lisans Öğrencisi)

Projenin hedefi DİB tarafından bölgede sunulan Manevi Danışmanlık ve Rehberlik hizmetinin verimliliğini analiz etmektir. Bu amacı gerçekleştirmek üzere bölgede hizmet veren Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) personeli ve hizmet alan bireylerle görüşülmüştür.

Çalışma kapsamında MDR (Manevi Danışmanlık ve Rehberlik) hizmeti öncelikli olmak üzere DİB tarafından sunulan hizmetler, hizmet verenler ve hizmet alanların gözünden değerlendirilmiştir.

1. Bölüm;

Mevcut Durum: Genel Tespitler

1. Afet sahasında akut bir durumda koordinasyon zorluklarına rağmen, DİB tarafından sunulan hizmetlerin

koordinasyon açısından iyi olduğu, sabit personelin sınırlı olmasına rağmen hizmetlerin genel olarak sistemli yürüdüğü görülmektedir.

2. Afetzedelerin yeme, içme, barınma vb. temel ihtiyaçlarının çok büyük ölçüde giderildiği görülmektedir. Bu durum afet sonrası dönemde ikinci aşamaya geçildiğinin göstergesidir. Gözlemlerimize göre bu aşamadan itibaren manevi danışmanlık hizmeti daha fazla öne çıkacaktır. Zira depremin ilk şoku geçtikçe yalnızlık, korku, endişe, inanç temelli sorgulamalar, gelecek kaygısı gibi konular daha fazla gündeme gelecektir.

3. Bölgede çocuklara yönelik DİB hizmetleri dikkat çekici düzeydedir. Ancak bu hizmetler bir süre sonra halktan gelen talep sonucu yetişkinleri de içerecek şekilde genişlemektedir. Çocuklarını Diyanet Çocuk çadırlarına gönderen bireyler buralardaki iletişim ağları sayesinde kendileri için de dini eğitim ve Kur'an-ı Kerim okuma eğitimi almak üzere müracaat etmektedir.

4. Bazı ailelerin çadırkentte çocuklarını gönderebilecekleri farklı alanlar olmasına rağmen DİB bünyesinde hizmet veren çadırları tercih ettiği öğrenilmiştir. Buradaki faaliyetler her ne kadar 4-6 yaş olarak başlasa da sunulan hizmetler gençler, yetişkinler, ve yaşlıları içine alacak şekilde genişlemektedir. Bu tespitler ışığında Kur'an Kursu hizmeti ile MDR hizmetinin büyük ölçüde birbirini destekleyecek şekilde yürüdüğü görülmektedir.

5. Bölgede din görevlileri tarafından gerçekleştirilen MDR hizmetinin en yaygın türünün, genelde çadır kentler, konteyner kentler vb. toplu barınma alanlarının ziyaret edilip karşılaşılan depremzedelere hal hatır sorulması ve sonrasında muhatabın durumuna göre sohbet edilmesi şeklindedir.

6. Diğer taraftan mescitlerde namazlardan sonra, namaz vakitleri dışında veya dini gün ve gecelerde çeşitli faaliyetler gerçekleştirilmek suretiyle de MDR hizmetinin yürütüldüğü görülmüştür.

7. Bunların dışında DİB-TDV yemek ve yardım organizasyonu, çadır kurma gibi çok sayıda hizmeti de sürdürmektedir.

MDR Hizmetleri

1. Sahada yürütülen MDR hizmeti standart bir hizmet olmaktan ziyade ziyaret, hal hatır sorma ve teselli süreci olarak ilerlemektedir. Mevcut şartlar ve bireylerin içinde bulunduğu psikolojik durum standart bir danışman-danışan ilişkisini mümkün kılmamaktadır. MDR hizmetinin sunumunda içtenlik, iletişim becerisi, anlayış, dinleme becerisi ve hepsinden önemlisi toplumun mevcut yapısına uygun bir dilin kullanılması en önemli unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

2. Ancak gözlemlerimize göre depremzedeler henüz olayın ilk şokunu atlatabilmiş değildir. Bu sebeple bundan sonraki süreçte daha profesyonel bir MDR süreci gerekecek gibi görünmektedir.

3. Halkın metanetinin beklenenin üstünde olduğu, din görevlilerinin samimi ilgisinden çok memnun oldukları ve mevcut durumda DİB görevlileri tarafından sunulan MDR hizmetinin afetzedeler açısından büyük bir memnuniyetle karşılandığı görülmüştür.

4. DİB görevlilerinin afetzedelerle birebir iletişim kurmaları ve düzenli bir şekilde onları ziyaret etmeleri MDR hizmeti dışındaki hizmetleri de kolaylaştırmaktadır. Bazı durumlarda yardım organizasyonundaki aksamalar sebebiyle yardıma ulaşamayan depremzedelerin MDR hizmeti sunan personelle iletişim kurarak ihtiyaçlarını iletmesi ve problemin çözülmesi bölgedeki halkın MDR hizmeti sunan personele teveccühünü artırmaktadır.

5. Bölgedeki halka çadır kentlerde MDR hizmeti verenlerin neler yaptıkları sorulduğunda "inanın çöpleri bile topluyorlar, her şeye el atıyorlar" cevabı bile alınmaktadır.

6. Çadır kentlerdeki en büyük sorunlardan biri çocuklar, gençler ve kadınların sosyalleşeceği alanlardır. Bu sebeple MDR ve KK hizmetlerinin varlığı çocuklar için sosyalleşme ve eğitim alabilme imkanı oluştururken, ebeveynler için işlerini yaparken çocuklarını güvendikleri bir alana emanet edebilmeyi sağlamaktadır.

7. DİB görevlilerinin bölgenin ihtiyaçlarına ve şartlarına göre kıyafet, yemek, erzak dağıtımı, çadır kurma ya da ağlayan birine peçete vermeye kadar uzun bir

yelpazede değerlendirilebilecek hizmet sağladıkları görülmüştür.

8. Bölgede dini hassasiyetin yüksek olması yaklaşan Ramazan ayı özelindeki dini faaliyetlere talebi artırmış görünmektedir. Ancak bu hizmetin rutin bir hizmet olmanın ötesinde beklenen hatta özlenen bir hizmet olduğu özellikle değerlendirilmelidir.

9. DİB çatısı altında sunulan hizmetlerin sadece dini eğitim kapsamında görülmesi bölgede sunulan hizmeti yeterince değerlendirmemek anlamına gelmektedir. Örnek olarak hijyen eğitiminin büyük bir gereklilik olarak belirdiği bir ortamda çocuklara toplu ortamda yaşama kurallarının eğitimi büyük ihtiyacı karşılamaktadır.

10. Din görevlilerinin büyük çoğunluğu deprem bölgesine gitmeden önce DİB tarafından manevi destek hizmeti verecek personele yönelik hazırlanan kitapçıklara ulaşmıştır. Görevliler bunları okuduklarını ve bu dokümanların oldukça faydasını gördüklerini sıklıkla dile getirmişlerdir.

11. Bazı görevliler deprem bölgesine gelmeden önce DİB tarafından verilen manevi destekle ilgili online seminerlere katıldıklarını ifade etmişlerdir. Ancak bölgeye gelmeden önce manevi destek konusunda herhangi bir seminere katılmayan veya ilgili dokümanları okumayan az sayıda personelle karşılaşmıştır.

12. Gerek daha önce manevi destekle ilgili online eğitim alanlar ve ilgili dokümanları okuyanlar gerekse herhangi

bir ön hazırlık yapmayan din görevlilerinin büyük çoğunluğu bu hizmetlerin daha aktif ve verimli bir şekilde yerine getirilebilmesi için bazı ilave eğitimlerin verilmesinin gerekliliğini ifade etmişlerdir.

13. Din görevlilerinin manevi destek hizmetlerinin ifası esnasında depremzedeler tarafından büyük çoğunlukla olumlu karşılandıkları ve dualarla uğurlandıkları öğrenilmiştir. Ancak çok nadiren de olsa olumsuz bir tutumla karşılaştıkları ifade edilmiştir.

14. Din görevlilerinin hizmetlerini gerçekleştirirken üzerinde taşıdıkları Mavi Yelekliler bölgede dikkat çeken bir sembol haline gelmiştir. "Mavi Yelekliler" bölgede bir markaya dönüşmüştür. Kavram DİB hizmetlerinin takdiri anlamında kullanılmaktadır.

Gençlere Yönelik Hizmetler

1. Gençler psikolojik olarak depremden en fazla etkilenen kesim olarak görünmektedir. DİB dahil bütün kurumlar gençlere ulaşma konusunda eksik kalmıştır. Gençler süreci içlerinde yaşıyor görünmekte ve dışarıyla iletişim kurmama eğilimindedir. Kurumların bundan sonraki süreçte bunu dikkate almasında fayda vardır.

2. Manevi destek görevini ifa eden din görevlileri genel olarak gençlere ulaşamadıklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte gençlere ulaşmakta zorluk çekmediğini ifade eden bazı örneklerle de karşılaşmıştır. Gençlere kolaylıkla ulaşabildiğini söyleyen din görevlilerinin daha öncesinde gençlere yönelik çeşitli faaliyetler gerçekleştirdikleri veyahut KYK'ya bağlı yurtlar ile Gençlik ve Spor Bakanlığı'na bağlı Gençlik merkezlerinde manevi rehber olarak görev yaptıkları öğrenilmiştir.

Bununla ilgili iki öneri:

Öneri 1: KYK yurtları ile Gençlik merkezlerinde görev yapan din görevlisi personel sayısının arttırılmak suretiyle herhangi bir afet durumunda sahada acil manevi destekte bulunacak pratik tecrübeye sahip personele ulaşma imkanları genişletilebilir.

Öneri 2: Bu tür süreçlerde MEB'e bağlı ortaöğretim kurumlarında görev yapan DKAB ve İHL Meslek Dersi Öğretmenlerinden TDV Gönüllüsü olarak istifade edilebilir. Zira mesleği itibariyle sürekli olarak gençlerle muhatap olan bu kurumlardaki öğretmenlerin gençlere ulaşması kolay olabilir. Ancak bu öğretmenlere yönelik çeşitli seminerler verilerek manevi rehberlik ve destek konusunda desteklenmeleri gerekmektedir. Belirlenen seminerleri alan öğretmenlere sertifika verildikten sonra ihtiyaç halinde gönüllü olarak çalışmalara katılmaları yönünde kendilerine davette bulunulabilir.

3. Gençleri meşgul edecek şeyler yapılmalıdır. Bizim önerimiz DİYANET KAHVE vb. gibi sadece gençlere hizmet edecek mekânların oluşturulması yönündedir. Gözlem yaptığımız iller içinde bu konuyla özel olarak ilgilenen ilin sadece Kahramanmaraş olduğu görülmüştür. Buradaki çalışmalar da başlangıç düzeyindedir

Cenaze Hizmetleri

4. DİB'in krizin ilk anında mezarlıklarda yaptığı hizmetin süreç yönetimi açısından çok zor, dirayet, organizasyon kabiliyeti ve hızlı karar almayı gerektiren bir hizmet olduğu görülmüştür. Ancak gerek görevlilerden gerekse vatandaşın alınan bilgilere göre bu hizmetin büyük bir özveri ile yürütüldüğü ve halkın gözünde çok değerli görüldüğü anlaşılmıştır. DİB görevlileri mezarlıklarda cenazelerin yoğunluğu, gelen cenazelerin beden bütünlüğünün bozulması yanında cenaze yakınlarının psikolojisini yönetme gibi zorluklarla da ilgilenmişlerdir. Hem erkek görevlilerin hem de kadın görevlilerin bu süreçte büyük bir özveri ile hareket ettiği anlaşılmıştır.

5. Afetin üzerinden haftalar geçmesine rağmen; acının büyüklüğü, kayıpların çok olması, korku-endişe gibi psikolojik durumların halen devam etmesi mezarlıklardaki ziyaretçi depremzedelerde olağanın dışında davranış bozuklukları, itikadi problemlersorgulamalar gibi durumları ortaya çıkarmakta hatta intihar düşüncesi, kendine zarar verme düşüncesi gibi durumlarla karşılaşabilmektedir. MDR görevlilerinin bu konuda depremzedelerle iletişimi ve onlara desteği ile bu durumların üstesinden gelindiği görevlilerin ifadelerinden anlaşılmaktadır.

6. Yakınlarını kaybeden depremzedelerin yukarıda ifade edilen durumlarının devam edeceği öngörülebilir. Bu sebeple MDR hizmetinin bu boyutuna olan ihtiyacın devam edeceği açıktır. Ancak travma halinin geçmesinden sonra ortaya çıkacak süreçler daha fazla uzman personel gerektirmektedir. Çünkü zamanın ilerlemesi ile atlatılmayan manevi-psikolojik problemler daha uzun süreli ve nitelikli bir danışma sürecini gerektirmektedir.

7. Deprem anından sonra afetin acısının en yoğun yaşandığı yerler olan mezarlıklarda, görevlilerin, yakınlarını kaybedenlerin talep etmesi halinde Kur'an okudukları ve sonrasında da kendisiyle sohbet ederek teskin ettikleri öğrenilmiştir. Bu hizmetin depremde yakınlarını kaybeden vatandaşlar tarafından son derece olumlu karşılandığı müşahade edilmiştir. Bu hizmetin bütün merkezlerde yaygın bir şekilde icra edilmesi son derece faydalı olacaktır.

2. Bölüm;

Öneriler

1. Daha aktif ve verimli bir manevi destek hizmeti için DİB'in koordinasyon merkezlerinde koordinatör müftü yanında yetkin bir MDR uzmanı görevlendirilmelidir. Bu görevlilerin süresi 25-30 gün olabilir. Koordinasyon merkezinde görevlendirilen MDR uzmanı, gönüllü din görevlileri o merkeze geldiklerinde onlara yönelik 2-3 saatlik temel bir eğitim vermelidir. Bu temel eğitimde bölgedeki durumla ilgili önemli bilgiler, manevi destek görevinin ifası esnasında dikkat edilmesi gereken hususlar ve görev esnasında karşılanacakları özel durumlarla ilgili olabilir. Daha sonra sahaya inen din görevlileri günlük olarak koordinasyon merkezine döndüklerinde belirli bir süre MDR uzmanıyla sahadaki durumu değerlendirecektir. Böylece bölgede yürütülen ve son derece faydalı olduğu görülen manevi destek hizmeti ihtiyaca göre güncellenen verimli bir sürece dönüşecektir.

2. Mevcut şartlarda MDR hizmeti sistematik bir danışman-danışan ilişkisi yerine ziyaretler, hâl hatırlama, Kur'an okuma, dua etmenin öne çıktığı bir teselli süreci olarak ilerlemektedir. MDR hizmeti sunan personel depremzedelerle periyodik bir görüşme sürdürmemektedir. Manevi destek hizmeti için çadır kentler ve konteyner kentlerdeki aileleri ziyaret eden görevliler, ziyaret ettikleri çadırlardaki bireylerin yakın kayıp durumu, maddi hasar durumu, psikolojik durumu, iletişim bilgileri vb. hususlarla ilgili bazı temel notlar alabilirler. Zira din görevlileri arasında haftalık görev değişimleri dolayısıyla yeni gelen ekipler sıfırdan hizmetlere başlamak durumunda kalabilmektedir. Yeni gelen ekipler kendilerinden önceki notlar doğrultusunda manevi desteğe ihtiyacı yüksek olan bireyleri daha sık ve aktif bir şekilde takip edebilir.

3. Kanaatimizce bölgede görevlendirilecek personelin bundan sonraki süreçte daha uzun sürelerle görevlendirilmesi gerekmektedir. Bu süre 15-30 gün arasında olabilir. Kısa süreli planlama görevlilerin sahayı tanınması ve ayrılma süreci dikkate alındığında verimi azaltacak bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

4. Diğer bir husus barınma problemini çözmek şartıyla yerel personeli dışarıdan gelen personel ile birlikte istihdam etmenin gerekliliğidir. Bu durum hem yerel personelin motivasyonunu artıracak hem de misafir personelin adaptasyonunu kolaylaştıracaktır.

5. Bütün kurumlar için geçerli olmak üzere bölgedeki hizmetlerin daha düzenli yürütmesi için görevlendirilen

personelin hiyerarşik görevlerinin daha net tanımlanması hizmetlerin işleyişini hızlandırabilir.

6. Din görevlilerinin afetlerde daha etkin görev alabilmesi için isteyen görevlilere AFAD ile koordineli olarak Arama-Kurtarma başta olmak üzere afet sonrası acil müdahale konusunda eğitimler verilebilir. Bu tür bir eğitim hem DİB'in bölgeye hızlı intikalini hem de sonraki hizmetleri hızlandırabilir.

7. Buna ilave olarak DİB acil durumda manevi destek eğitimini bir modül olarak geliştirilmeli kayıt altına alarak gerektiğinde hızlı bir şekilde erişime açılabilir.

8. Yaptığımız gözlemler teknik olarak MDR olarak isimlendirdiğimiz DİB hizmetinin toplum tarafından yeterince bilinmediğini göstermektedir. Halihazırda MDR hizmeti konsept olarak "Diyamet görevlilerinin insanların halini hatırlama sorması" şeklinde sürdürülmektedir. Bu durum mevcut şartlar altında toplumun DİB personeli ile iletişime geçmesi noktasında bir kazançtır. Ancak yapılan işin teknik olarak neye tekabül ettiği konusunda farkındalık oluşması ve sürekliliğin sağlanması için konuyla ilgili bilgilendirici broşür vb. hazırlanabilir. Bu tür bir çalışma MDR hizmetinin yerleşik, standartları belirlenmiş bir hizmete dönüşmesine de katkı sağlayabilir.

9. DİB personeli bölgede gönüllü olarak Allah rızasını önceleyerek görev yapmaktadır. Ancak (maalesef) yaşadığımız toplum bazı toplum bilimciler tarafından "gösteri toplumu" olarak tanımlanmaktadır. Yapılan işlerin görünürlüğü personeli motive etmekte, kamuoyunda kuruma yönelik algıyı belirlemektedir. Saha gözlemlerimiz DİBTDV'nin hemen hemen bütün hizmet alanlarında özveri ile çalıştığını ve pratikte çok ciddi hizmetler ürettiğini göstermektedir.

10. Ancak yapılanların sosyal medyada görünürlüğüne oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Bu durum "Diyamet Nerede?" sorusunu bile gündeme getirmiştir. Halbuki gözlemlerimize göre Diyanet hemen hemen her yerdedir. Çoğu durumda görevi olmayan hizmetleri de üstlenmiş vaziyettedir.

11. Bu sebeple DİB-TDV'nin hizmetlerinin görünürlüğüne sağlayacak özel bir birimin acilen kurulması varsa aktif edilmesi gerekmektedir.

12. Yöre sakinlerinin büyük ölçüde şehir dışına çıktığı görülmektedir. Bu durumun doğal sonucu bilhassa yöreye yakın şehirlerde ciddi oranda depremzede nüfusun oluşmasıdır. Bu sebeple depremzedelere yönelik çalışmalar deprem bölgesi dışındaki şehirlerde de çok büyük bir gereklilik olarak görülmektedir.

DEPREM BÖLGESİ GÖZLEMLERİM; İYİLİĞE DEVAM

▲ DOÇ. DR. ABDULLAH İNCE

İki farklı çalışma kapsamında birinde 10 gün diğerinde 16 gün deprem bölgesinde bulundum. Çok etkilendim. Tespit ve düşüncelerimi kısaca paylaşmak istiyorum.

(1) Allah, devlete, millete yardım etsin. Durum gerçekten çok zor. Etkileri yıllarca sürecek. İlk dikkatimi çeken şey devlet-millet dayanışması ve yaraları sarma çabası. Bu çaba her şeyin üstünde takdiri hak ediyor. Burada konuşulanları boş verin. Oradaki kardeşler bunun farkında.

(2) Acı çok büyük. Herkesin bir acısı var. Yakınını kaybetmeyene rastlamadım. Doğal karşılamamız gereken istisnaların dışında metanetlerini çok yüksek buldum. Hayran kaldım. Kendimden utandım. Bizi teselli ettiler.

(3) Ekonomik, sosyal, psikolojik etkileri yıllarca sürecek. Bunun için millet olarak ilk anda ortaya çıkan duyguları, yardımlaşmayı, diğerkamılığı zamana yayarak sürdürmeliyiz. Daha kalıcı, uzun vadeli çalışmalara yönelmeliyiz. Yoksa orada durum giderek zorlaşacak.

(4) Orada daha yakından hissettiğim üzüntümü paylaşayım; problemi yaşamayan insanların acımasız, diğerkamılıktan uzak, romantik, ideolojik söylem ve halleri çok yaralayıcı. Beni bu kadar etkiliyorsa onları hayli ileri derecede etkileyeceği açık.

(5) Üniversitelerin açılması konusundaki romantik talepler, siyasetle ilgili acımasız, umarsız tartışmalar bunlardan bazıları. Bunlar oradaki insanlar için tali meseleler. Beklerdim ki her parti orada bir işin ucundan tutsun ve hiç konuşmasın.

(6) Gençler psikolojik olarak depremden en fazla etkilenen kesim. İhmal edilen ya da ulaşılamayan kesim de onlar. İçlerine atmış, sanal aleme yönelmiş görünüyorlar. Pek ortalarda yoklar. Kurumların bundan sonraki süreçte bunu dikkate almasında fayda var. Gençleri meşgul edecek şeyler yapmalıyız.

(7) Bütün devlet kurumlarının ve çok sayıda sivil kuruluşun canla başla çalıştığını gördüm. Çok büyük işler yapıyorlar. Abartmadan söyleyeyim; mevcut şartlar altında destan yazıyorlar. Bu insanları incitmekten kaçınmalıyız. Destek olmalıyız.

(8) Ancak kurum asabiyeti, görünürlük kaygısı,

egolar, yetersizlikler vb. bazen hiyerarşik düzen için de organizasyonu zorlaştırıyor. Görevlendirmelerde bunlara dikkat edilmesinde fayda var. Bazen kolay olacak işler zorlaşıyor. İmkanlar verimli kullanılmıyor. İş gecikiyor.

(9) Birinci çalışmam gençlerin inanç ve ruh sağlığı konusundaydı. Objektif olarak gençlerin imanının güçlü, inancının sağlam olduğunu ve bu süreçte inancın çok önemli bir destek olduğuna şahit oldum. Belki dönemle ilgilidir. Ama durum ne olursa olsun bu önemli bir imkandır.

(10) Yaptığım çalışma nicel değil, bu sebeple genellenemez. Ama bize bir fotoğrafta sunuyor. Rastladığımız örnekler inancı sağlam olmayanın süreci anlamlandırmakta çok zorlandığını gösteriyor. Önyargıları bırakalım. Bu durumu önemseyelim. Bu toplum Müslüman. Bölge bu konuda daha hassas.

(11) İkinci çalışmam Diyanetin çalışmalarının verimliliğine odaklanmıştı. Açıkça ifade edeyim etrafta konuşulanları boş verin. Diyanet orada harika işler yapıyor. Bunu herkes görüyor ve takdir ediyor. Personel özveriyle çalışıyor. Diğer kurumlarla kıyaslamaya da gerek yok.

(12) Cenazelerin defni, yemek ikramı, yardım dağıtımı, manevi danışma ve rehberlik, çocuklara, kadınlara, engellilere, ihtiyaç sahiplerine yönelik faaliyetler. Ulaşılamayan ücra yerlerin gözetimi. Kısaca neredeyse her şey. Bu imkândan istifade etmeye devam edelim, destekleyelim. Böylesine büyük bir felaket anında cenaze defninin yüksek bir metanet gerektirdiği açık. Ama hocalarımızın hepsi Cenabı Hak bize metanet lütfetti diyor. Başka bir açıklama yapamıyorlar. Bir hocamız cenazeleri defnederken hocalarımızın zarafetini, inceliğini anlattı. Benim anlatmam imkânsız. Ancak oradakilerden dinleyebilirsiniz. Yükselen dualar, niyazlar, salavatlar. Aleyhte konuşanların, rol kapmaya çalışanların tek yapması gereken Allah'tan (c.c.) af dilemek.

(13) Sivil toplumla ilgili durum burada konuşulunun tam tersi. Sosyal medyada gündem işgal eden bazı organizasyonların hiçbir faaliyetine rastlamadım. Kuru gürültü çıkarıp algı yönetiyorlar. Çalışan, iş yapanlara da haksızlık yapılıyor.

(14) Söylenecek çok şey var. Ben de yanılabilirim. Ama gözlemlerim bunlar. Nasıl olursa olsun bir şekilde o insanların yanında olun. Bu imkânı bahsettiği için rabbime hamdolsun. Benim için de bir terapi oldu.

(15) Belki Sakarya'da yaşadığım için dikkatimi çekmiştir. Sakarya hem resmi kurumlar hem de sivil kuruluşlar olarak etkin bir ildi. Deprem tecrübesi ve şehrin duyarlı yapısı sanırım etkili. Arama kurtarmada da öyleydi. Biliyorum. Gurur duydum. Sağ olsunlar.

(16) Hiç tartışmasız en fazla etkilenen il Hatay. İstatistik veremem. Kanaatim binaların %80'i kullanılmaz. Şehir hâla zor durumda. Görevli personel çadırda kalmaya devam ediyor. Şehrin büyük bölümünde yaşam yok.

(17) Ama Yiğit Maraş ve Malatya ayağa kalkıyor. Elhamdülillah. Bunun önemli sebebi şehirlerdeki yıkımın bölgesel olması. Yıkılmayan yerleri gördüm mutlu oldum. Buna destek olmak gerekiyor.

(18) Şehirlerin toparlanması için ilk yapılacak işlerden biri bölgedeki kamu personelini aktif etmek. Taşıma suyla değirmen dönmüyor. Tabii ki o kardeşlerimiz de deprezede. Bunu elbette dikkate almalıyız. Barınmada, konteyner planlamasında hizmet önceliği düşünülebilir. Bunlar yapılmazsa şehirlerin ayağa kalkması gecikir.

(19) Uzman değilim. Ama bina yapımında: fay hattı, zemin durumu ve bina yapımı faktörlerini dikkate almayan her yapılaşma uzun vadede sorun. Bu bize bir şey söylemeli. Vatandaş olarak bunu hiç unutmamalıyız. Ahlaklı insan olalım. Zor değil. Ülkemiz deprem bölgesi. Devletin görevleri elbette çok. Ama bizim de yapacaklarımız var.

(20) Başka vesilelerle yazdım. En büyük moral dışarıdan gelen samimi diğerkam insanlar. Her kurum, kuruluş, aile bunu yapabilir. Ama asla yaptığınızı fotoğraflamayın. Allah bilsin. Sivil toplumun ve devletin önyak olacağı KARDEŞ AİLE düşünülebilir.

(21) Çocuğunuz ailenin çocuğuyula, genciniz gençle, kadınız kadınla konuşsun. Gidin ziyaret edin. Dert paylaşın. Hem mutlu edin hem mutlu olun. Kızımın görüşerek belirlediği üniversitehazırlık kitaplarını bir öğrenciye verince hayatımda az yaşadığım bir mutluluk yaşadım.

(22) Arama kurtarma faaliyeti yapmayan kuruluşların anketlerde, kurtarma konusunda ilk sırada çıkması

ALGININ BOYUTLARINI gösteriyor. Vallahi kimseyle derdim yok. Ama dezenformasyonun boyutu bu derecede. Gerçeğin peşinde olalım. Dezenformasyonu bilmezsek, öğrenmezsek bazı şeyleri hiç öğrenemeyeceğiz.

(23) Bence devletin en isabetli yaptığı iş ilk etapta şehirleri tahliye etmesi oldu. Böylece zaten acısı olan insanlar imkansızlıklarla ve muhtemel sağlık sorunlarıyla boğuşmamış oldu. Bu arada yapılacaklar kolay yapıldı, yapılıyor.

(24) Ama bu sürdürülebilir değil. Başka toplumsal problemleri tetikler. Bunun için toparlanma ne kadar çabuk o kadar iyi. Kamu politikalarının bunu önlemesi gerekir.

(25) Kritik anlar olağanüstü insan doğuruyor. Bir kızımı tanıdım. İki saat aç kalsam bayılırım, azıcık üşüsem mahvolurdum, nazlı bir çocuktum diyor. Şimdi bir firmanın desteğiyle kurulan 1.600 kişinin kaldığı bir çadır kenti yönetiyor. Saatlerce yemek yemeden çalışıyor. İş bitince de özellikle yaşlı ve engellileri ziyaret ediyormuş. Beni bekliyorlar diyor. Ve daha önemlisi bu benim için gerekli imiş. Kendimi keşfettim, olgunlaştım, mutluyum diyor.

Cenabı Hak hepimizi saklasın. Beterinden korusun. Ölen kardeşlerimize rahmet, kalan kardeşlerimize sağlık ve metanet lütfetsin.

II. MEŞRUTİYETTEN BUGÜNE, HALUK'DAN ASIM'A GENÇLİK ARAYIŞLARI

▲ DR. KURTULUŞ ÖZTÜRK

Tarih boyunca bütün toplumlar, kendi birikimlerini geleceğe taşıyacak bireyin nasıl yetiştirilmesi gerektiği konusu üzerinde ciddiyle durmuşlar ve bu kaygıya bağlı olarak toplumlar kendi değer yargıları ekseninde çocuk ve gençlere yönelik eğitim programları uygulamışlardır. Türk eğitim sistemi de kendi tarihsel süreci içerisinde aynı kaygıyı taşımıştır. Toplumsal değişmelerin daha yavaş yaşandığı klasik dönemde gençler için öne çıkan vurgular, aynı zamanda toplumun tamamı için geçerli olan, ahlaki değerlerin aktarılmasını merkeze alırken (Gazali, 2018), modern dönemde daha kompleks ve karmaşık ihtiyaçlara cevap verecek şekilde tasarlanmaya çalışılmıştır.

Aydınlanma dönemi ve arkasından gelen Sanayi Devrimi, üretim alanında ve askeri teknolojide yaşanan büyük dönüşümler, Osmanlı Devleti için istikrarsızlık ve varlığını sürdürürebilmek için girilen çok yönlü bir mücadele dönemini getirmiştir. Yoğunlaşan bütün bu çabalar, aynı zamanda karşılaşılan ağır problemlerin üstesinden gelecek yetkinlikte yeni birey arayışlarını da gündeme getirmiştir. Özellikle Tanzimat sonrasındaki gelişmelerin, Osmanlı aydınlarını yeni birey konusunda daha fazla düşünmeye sevk ettiğini söylemek mümkündür. Ancak hızlı ve bütünlükten yoksun olarak gerçekleşen ıslahatların ve uluslararası etkileşime bağlı olarak ortaya çıkan çok boyutlu gelişmelerin, Osmanlı sosyal hayatında beklenmeyen bazı olumsuz yansımaları olmuştur. Bu kapsamda ifade edilebilecek olumsuz yansımalarından birisi de dejenere bir insan tipinin ortaya çıkışı olmuştur. Toplum tarafından kabul görmeyen, edebiyatımızda da eleştirilen bu tip, Batılılığı sadece görüntü düzeyinde algılayan "alafranga" tiptir (Öztürk, 2022).

Alafranga tipin karşısında geliştirilen aydın Osmanlı tipinin ilk örneği Ahmet Mithat Efendi'nin Felatun Bey ile Rakım Efendi romanında görülür. Alafranga tip Felatun Bey'in karşısında yer alan Rakım Efendi, Felatun Bey gibi mirasyedi olmayıp sahip olduklarını çalışarak elde etmektedir. Çalışkan, ilim irfan sahibi bir genç olan Rakım Efendi, kendi değerlerimizle Batı'nın müspet özelliklerini birleştirmiş ideal bir tip olarak sunulmaktadır (Ahmet Mithat, 2019).

Modern döneme model birey önerisi sunan isimlerinden biri de Namık Kemal'dir. Namık Kemal, Türk edebiyatında tarihî roman türünde yazılan ilk eserlerden olan Cezmi'yi, 1877-1883 yılları arasında Midilli'de kaleme almıştır (Kaplan, 2004). *Cezmi*, romantik tarzda kaleme alınmış bir eser olarak millî kimlik, model şahsiyet için bir örneklik teşkil etmektedir (Namık Kemal, 2010, ss. 13-14). Romanın konusu II. Selim Dönemi'nde (16. yüzyıl) devam eden Osmanlı-İran Savaşlarıdır. Roman kahramanı Cezmi, şair ruhlu cesur bir delikanlıdır. Romanda Cezmi'nin yetişmesi, özellikleri, savaşta gösterdiği kahramanlıklar anlatılmaktadır. Özellikle 1877-1878 (1293) Türk-Rus Harbi'nden sonra Balkan'larda meydana gelen isyanlar ve ayrılık hareketleri, Namık Kemal'i "ittihad-ı İslam" fikri üzerinde tekrar düşünmeye sevk etmiştir (Uçman, 1993, s. 514).

Son Asır Türk Şairleri, Son Sadrazamlar, Son Hattatlar, Hoş Sadâ gibi her biri biyografi sahasında abide sayılabilecek eserler kaleme almış olan İbnülemin **Mahmut Kemal İnal da ideal bir birey portresi oluşturmak için, 24 yaşındayken Sabih adlı bir roman kaleme almıştır.** Eser, 1895-1896 yılları arasında beş ay süreyle *Asır* gazetesinde yayımlanmıştır. İbnülemin, 1899 yılında Selanik'te basılan romanını Namık Kemal'in *Cezmi*'sine nazire olarak kaleme aldığını ifade etmektedir (Şeker, 2012, s. 197).

Modern döneme yeni birey önerisinde bulunan isimlerden bir başkası da Mizancı Mehmet Murat Bey'dir. Murat'ın teklifi 1890 yılında kaleme aldığı *Turfanda mı Yoksa Turfa mı?* adlı romanının başkahramanı Mansur'dur. Eserde "turfanda" (yeni) ve "turfa" (eski) iki farklı tipin karşılaştırması yapılmaktadır. Mansur, her bakımdan mükemmel, geniş kültürlü, idealist, vatanperver, bilgili ve zeki yeni tip olarak tasvir edilmektedir. Mansur, yazarın gerçek zamanda, dönemin arayışına uygun, Türk-İslam kültürüyle Batı birikiminin dengeli bir terkiğini sunmaya çalıştığı başarılı bir örnek olarak görülebilir. ([Mizancı] Mehmed Murad, 2013, s. XXI).

II. Meşrutiyet Dönemi'nin iki önemli şairi ve eğitimcisi Mehmet Akif ve Tefik Fikret, yeni birey önerisinde bulunmuşlardır. Her ikisi de yaşadıkları çağa intibak

etmiş ve bazı değerleri benimsemiş birer model birey inşa etmeye çalışmışlardır. Tefik Fikret, idealindeki genci Haluk üzerinde kurgulamaya çalışmış, ondan beklentilerini *Haluk'un Defteri*'nde toplamıştır. Haluk, Tefik Fikret'in memlekete "ışık" getirecek olan ve şahsında yarının gençliğini sembolleştirdiği oğludur. Mehmet Akif'in kahramanı ise Asım'dır. O da kahramanının özelliklerini tiyatral tarzda kaleme aldığı -Safahat'ın 6. Kitabı- *Asım*'da ortaya koymaktadır. Asım, umutların tükendiği bir zamanda destansı bir zaferle topluma umut aşılamaş olan Çanakkale neslidir.

Osmanlı modernleşmesinin sürekli kaygısını taşıdığı ve yakalamaya çalıştığı klasik-modern uyumu, iç dünya-dış dünya bütünlüğü, bilim-değer dengesi gibi iki boyut arasındaki terkip arayışı, yeni birey düşüncesine de yansımaktadır. Sarkaç zaman zaman bir tarafa ağsa da denge, arayışın merkezinde yer almıştır. II. Meşrutiyet Dönemi'nin başında kaleme alınan Haluk ile dönemin sonunda tamamlanan Asım üzerinden bütün bu arayış sürecinin bir özetini bulmak mümkündür.

Haluk: Işığa Koşan Pervane

Kökene baba tarafından Çankırı'ya uzanan bir ailenin çocuğu olarak 24 Aralık 1867 tarihinde İstanbul'da dünyaya gelen Fikret, eğitimini Galatasaray Sultanisi'nde tamamlamıştır (Parlatır, 2004, s. 9). Sultanide Rezaizade Mahmut Ekrem ve Mizancı M. Murat Bey gibi isimlerden ders alan şairin edebiyata ilgisi de bu dönemde gelişmiştir (Bölükbaşı, 2005, s. 15). İsmail Safa'nın çıkardığı *Mirsad Gazetesi*'nin açmış olduğu şiir yarışmasına *Tevhit* ve *Sitayış-i Hazret-i Padişahi* şiirleriyle katılan Fikret'in burada aldığı birincilikler, edebiyat dünyasında tanınmasını sağlamıştır (Parlatır, 2004, s. 12). Kısa süreli farklı memuriyetlerde bulunduktan sonra öğretmenliğe geçen Fikret, öğretmenliğinin büyük bir bölümünü (1897-1908) Robert Koleji'nde Türkçe öğretmeni olarak geçirmiştir. Ancak eğitimci olarak asıl şöhretini Galatasaray Sultanisi müdürlüğü görevini yürüttüğü kısa zaman diliminde kazanmıştır. Galatasaray'daki müdürlüğü sırasında okuldaki eğitimi Fransız modelinden J. Dewey'in geliştirdiği yaparak uygulayarak öğrenme modeline geçirmiştir. Bu tercihte Robert Koleji'nde edindiği tecrübenin etkisini görmek mümkündür. Fikret, eğitimle ilgili tasarılarını "yeni mektep" adını verdiği bir eğitim modeline dönüştürmüştür. Kurmayı düşündüğü okulun iki temel prensibi vardır: "Aklın fizik bilimlerine ve doğaya bakan yönünü geliştirmek ve ahlaki kişiliği inşa etmek." Kastettiği ahlak anlayışı "kişinin kendi kendini idareye muktedir olacağı bir ahlak" anlayışıdır. Ahlak anlayışının merkezine "izzetinesf"

kavramını yerleştiren Fikret, yaklaşım olarak haz ve acı yerine saygınlık ve utanç duygusunun gelişimine odaklanmıştır. Bunu hayata geçirirken metot olarak telkin ve münazara yönteminden etkin bir şekilde yararlanmıştır. O, mekân düzenlemesinin de öğrenci gelişiminde önemli olduğunu düşünmektedir. Fikret'in önemseddiği hususlardan birisi de beden eğitimidir. Bu konudaki görüşünü: "Sağlam ruh sağlam kafada bulunur." sözüyle ifade etmektedir (Kenan, 2009a, ss. 276-285).

Tefik Fikret, en önemli eserleri olan *Haluk'un Defteri* ve *Şermin*'i ömrünün son dönemlerinde yazabilmiştir. Çocuk şiirlerinden oluşan *Şermin*'de, çocuklara, özlemini çektiği yeni insanın özellikleri olan iyilik, doğruluk, ahlaklılık, vatanseverlik, çalışkanlık gibi değerleri kazandırmaya çalışmıştır (Erol, 2011, s. 57). Fikret'in, kurtarıcı misyon yüklediği ve şahsında ideal genç portresini çizdiği kişi oğlu Haluk'tur. Haluk, karanlığı boğacak ışık, "Gökten deha-yınarı çalan kahraman"dır (Tefik Fikret, 2015, s. 33). Bu kahramanın özelliklerini *Haluk'un Defteri* adlı kitapta topladığı; *Haluk'un Defteri, Zelzele, Promete, Sabah Olursa, Haluk'un Vedaı, Hayata Karşı Beşer, Sultaniye, Ferda* ve *Gökten Yere* gibi şiirlerinde ortaya koymaktadır.

Fikret, oğlu Haluk'u 1909 yılında on dört yaşındayken elektrik mühendisliği eğitimi için İskoçya'ya gönderdiği sırada yazdığı *Haluk'un Veda* isimli şiirinde, Haluk'a Avrupa'dan bol bol ışık getirmesi nasihatinde bulunur:

Gez, dolaş, kâinat-ı efkârı;

.....

Ne bulursan bırakma: San'at, fen itimat, itina, cesaret, ümit;

Hepsi lazım bu yurda, hepsi müft

Bize bol bol ziya kucakla getir

Düşmek, etrafı görmemektendir!

Promete başlıklı şiirinde de Haluk'un şahsında bütün gençliği, Yunan mitolojisinde güneşten ateşi çalıp insanlara sunan Promete gibi Batı'nın bilim ve tekniğini alıp milletine taşıyacak birer kahraman olmaya çağırılmaktadır. Bunu yapacak olan "meçhul elektrikçi"ye orada bulacağı her şeyi getirmesini öğütlemektedir:

Müştak-ı feyz u nur olan ati-i milletin Meçhul elektrikçisi, aktar-ı fikretin

Yüklen getir -ne varsa- biraz meskenet- fikren

Bir parça ruhu, benliği, idraki besleyen

Fikret, şiirlerinde; ışık, feyiz, nur, ziya kelimelerini yoğun kullanmaktadır. *Haluk'un Veda* şiirindeki "Bize bol bol ziyâ kucakla getir!" mısraında da olduğu gibi, ışık, "pozitif bilim" anlamındadır. Onun pozitivizme yaklaşan bu anlayışına göre bilim, bütün dertlerin devasıdır. Bilim sayesinde toprak altın, dünya cennet olacaktır: "Bir gün yapacak fen, şu siyah toprağı altın/ Her şey olacak, kudret-i irfanla inandım." (Fikret, 2015, s. 31). Bunu yapacak olan da yine *Gökten Yere* şiirinde "rabb-i mümkinat" (Tevfik Fikret, 2015, s. 96) olarak tanımladığı insandır.

Onun hayat felsefesini ve eğitim düşüncesini yansıtan görüşlerinden birisi de *Haluk'un Amentüsü* şiirinde yer alan: "Toprak vatanım, nevişer milletim." sözüdür (Fikret, 2015, s. 29). Hem yaşadığı dönemde hem de daha sonrasında bu yaklaşım geniş bir tartışma zemini bulacaktır. Ali Canip, bu fikirlerin millî terbiye yerine dünya vatandaşlığı öneren Fransız yazar Anatole France'e dayandığına işaret etmektedir (Ali Cânib [Yöntem], 1919, s. 466). Kaplan, bu görüşleri sebebiyle onun "din ve millî kültürün yerine, bir hayli müphem olan insanîyetçilik fikrini koymak" istediğini söylemektedir (Kaplan, 2004, ss. 70-71).

Fikret'in, *Tarih-i Kadim* şiirinde dile getirdiği fikirleri

de çokça tartışılmıştır. Fatim Gökmen, Fikret'in *Tarih-i Kadim*'i bunalım hâlinde yazdığı ve bundan pişman olduğunu aktarmaktadır. Fikret, şiiri kimseye göstermemesi şartıyla sadece bir dostuna göstermiş ancak dostu sözünde durmadığı için şiirin yayılmasına sebep olmuştur. Gökmen, Fikret'in bu şiiri sultanideki öğrencilerin birisinin kitapları arasından düştüğünü görünce ağladığını kaydetmektedir (Ayvazoğlu, 2010, s. 207). Süleyman Nazif, onun otuz yaşına kadar tam teslimiyet sahibi bir Müslüman olduğunu aktarmaktadır. Fikret, yazdığı; *Sabah Ezanında, Asker Geçerken, Hasanın Gazası, Kılıç* gibi şiirleriyle hamasi, millî ve dinî hisleri yansıtmıştır. Düzdağ, Fikret'teki bu değişimi geçirdiği asabi rahatsızlığa bağlamaktadır (Düzdağ, 2002, s. 65).

Mahir İz, Fikret'in de dâhil olduğu son dönem Osmanlı aydınları arasında görülen manevi savrulmayı, dinî bilgi ve dinî kültürdeki eksikliğe bağlamakta ve "dinî kültürün hiçbirinde köklü bir şekilde mevcut" olmadığına dikkat çekmektedir. Okullarda verilen dinî bilginin kaynağı "Zihni Efendi merhumun dinî eserleriyle son sınıfta okutulan mücmel akaitten ibaretti" diyen Mahir İz'e göre bu aydınlar, dinin felsefe ve hikmet boyutlarına eğilme imkânı bulamamıştır (İz, 2011, s. 37). Fikret'in etkili bir şair olduğuna değinen Birinci, ancak milletin tarihine, imanına, kültürüne yabancılaşmış fikirleri sebebiyle, onun ve benzer düşüncelere sahip aydın ve şairlerin, yabancılaşmış bir gençliğin yetişmesine sebep olacağına dikkat çekmektedir (Birinci, 1983, s. 27).

Asım: Marifet ve Fazilette Denge Arayışı

Osmanlı Dönemi'nde yapılmış son birey teklifi Mehmet Akif'ten gelmiştir. Mehmet Akif, Buhara kökenli bir anne ile İpek'ten (Kosova) gelen bir babanın evladıdır. Horasan erenleri ile evladı Fatihan'ın bir potada eridiği İstanbul-Fatih'te (Aralık 1873) dünyaya gelen Akif, babasının vefatı üzerine eğitimine, bir an önce meslek sahibi olmak için, Halkalı Ziraat Mektebi'nde (1889) devam etti. Edebiyata ilgisi okul yıllarında başlayan Akif'in dile karşı da özel bir yeteneği bulunuyordu. Babasından aldığı Arapça eğitimini devam ettirdiği gibi özel derslerle Farsça ve Fransızcasını da bu dillerin edebiyatlarına nüfuz edebilecek derecede ilerletti. Mektebi bitirdikten sonra 20 yıl kadar memleketin çeşitli vilayetlerinde memurluk yaptı. II. Meşrutiyet Dönemi'nde yayın hayatına başlayan ve devrin yerli/İslamcı aydınlarının toplandığı Sebilürreşad Dergisi'nde yazar ve başmuharrir olarak görev yapan Akif, Birinci Dünya Savaşı ve Millî Mücadele yıllarında kritik hizmetlerde bulundu. I. TBMM'de milletvekili olarak görev yaptığı dönemde İstiklal Marşı'nı yazdı (Düzdağ, 2002).

Safahat'ın altıncı kitabı olan *Asım*, 2296 mısralık tek bir şiirden oluşur. Yazılışı 1919-1924 yılları arasındadır. Bu yıllar memleketin en kritik yıllarıdır. Eser, dört kişinin konuşmalarından oluşmaktadır. Bu şahıslar, Hocasade, Köse İmam, Asım (Köse İmam'ın oğlu) ve Emin'dir. Köse İmam eski devrin, Hocasade ise -II. Meşrutiyet'le iyice belirginleşen- yeni devrin temsilcisidir (Düzdağ, 2014). Akif, ikilinin diyalogları üzerinden geçmişin ve hâlin tahlilini yaptıktan sonra önereceği genci inşa etmektedir.

Bu tahlil sürecinde Akif, eskinin açmazlarını yeninin yanlışlarını ortaya koymaktadır. Bütüncül olarak bakıldığında Akif'in eserlerinde arzu ettiği devlet yönetimini ve özlediği toplumu tasvir etmeye çalıştığı görülmektedir. Ona göre, İslam ahlak ve birikimiyle halkın; Garp ilim ve tekniğiyle devletin eksikleri giderilebilecektir (Ersoy, 2020).

Akif'in ortaya koyduğu problemleri çözecek, beklentilerini gerçekleştirecek olan ise Asım'la sembolize edilen yeni nesildir. Asım, Köse İmam'ın gelecekte umutsuzluğunu ifade etmesi üzerine Hocasade'nin umut olarak ortaya koyduğu neslin adıdır:

Hâle baktıkça adam kahroluyor elde değil; Bizi kim kurtaracak, var mı ki bir başka nesil?

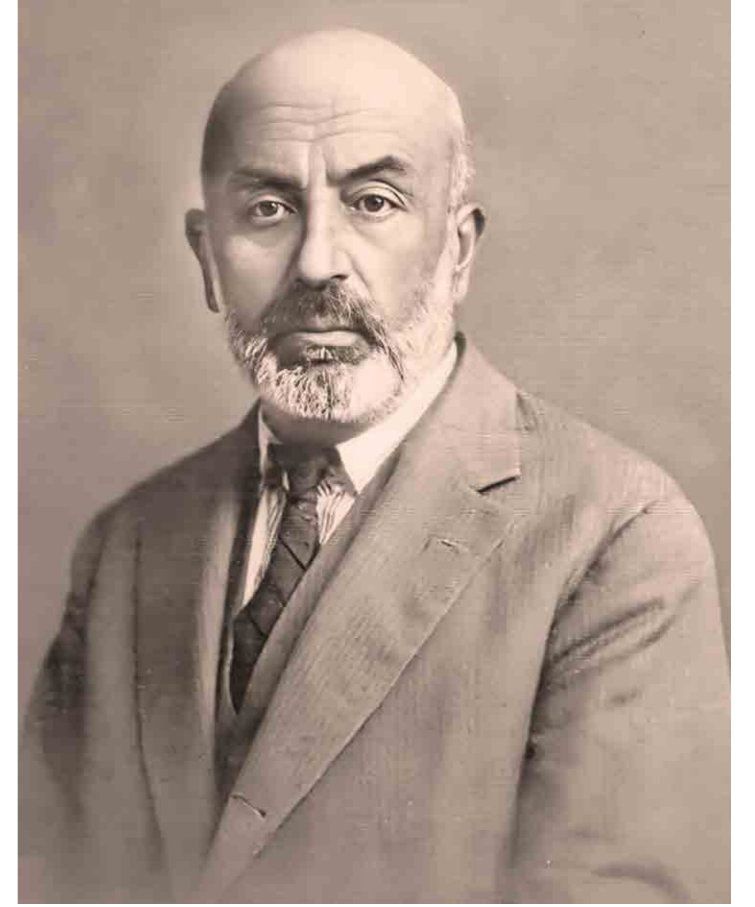
-Asım'ın nesli hocam

Akif'in üstün özelliklerle kurguladığı Asım, fen ve teknik diyarı Almanya'da eğitim görmektedir. Asım, iyi bir bilgi birikiminin yanında, mükemmel bir ahlaka ve sağlam bir bedene sahiptir:

Sonra irfanı için söyleyecek söz bulamam... Oğlanın bildiği, öğrendiği her şey sağlam. Boynu dehşetli, evet. Beyni de lakin zinde;

Kafa enseyle beraber gidiyor seyrinde

Üstelik Çanakkale'de **insanüstü fedakârlık** göstererek rüştünü ispat etmiş olan Asım vatan sevgisi hayli yüksek, haksızlığa tahammülsüz ve heyecanlı bir yapıya sahiptir. **Bu kişiliği sebebiyle, gördüğü olumsuzluklara hemen müdahil olmakta; doğru bildiğini zorla da olsa uygulamaya kalkmaktadır.** Aslında Asım'ın psikolojisini anlamak zor değildir. Arkadaşlarıyla birlikte Çanakkale'de büyük bir mücadele vererek vatani kurtarmışlardır. Asım, binlerce arkadaşını cephelerde şehit bırakmış kendisi de defalarca yaralanmıştır. Savaş bittikten

sonra cephe gerisinde gördüğü yolsuzluk, ahlaksızlık ve haksızlıklara tahammül edememiş ve bu insanlara karşı mücadeleye girişmiştir.

Şair önce idealist ve enerjik bir gençten beklenebilecek gerçekçi bir portre çizmekte, ardından da Asım'a rehberlik yaparak iyi niyetle fakat yanlış yöntemle giriştiği yolun çıkmazlarını kendisine fark ettirmektedir. Yaptığı konuşmalarla ona hukukun, ilmin ve akılselimin yolunu gösterir:

Bize Asım, ne şunun yumruğu lazım, ne bunun;

Birinin pençesi ister yalınız: Kanunun.

Ver bütün kudreti kanuna ki vahdet yürüsün...

Yoksa millet değil dağınık bir süürsün....

Bütün bu modernleşme süreci boyunca aranan denge, Akif tarafından "marifet ve fazilet" olarak kodlanmaktadır. Ona göre milletleri iki değer dengesi ayakta tutabilir. Marifet; bilim, teknik gibi somut alana hitap eden birikimi, fazilet; tarih, felsefe, inanç, kültür, ahlak gibi soyut birikimi işaret etmektedir.

Milletlerin ayakta kalabilmesi için bu ikisi birlikte olmak zorundadır. Dolayısıyla milletin çekirdeği olan birey, her iki alandan yeterince beslenmelidir. Çünkü kuvvetsiz ahlak yok sayılıp ezilmekte; ahlaksız kuvvet ise veba gibi insanlık için yok edici bir felakete dönüşmektedir. Bu sınıflamada yerli değerleri aktarma isteğiyle, Batı karşısında ayakta kalma kaygısı arasında denge kurmaya çalışıldığı çok açıktır:

*Ma'rifet kudreti olmazsa bir ümmette eğer,
Tek fazilette teali edemez, zaafa düşer.
İptidailiğe mahsus olan avare sükûn,
Çöker asabına. Artık o da bundan memnun
Ma'rifet, farz edelim, var da, fazilet mevkut.
Bir felaket ki cemaatler için namahdut.
Beşerin ruhunu tesmin edecek karha budur;
Ne musibettir o, taunlara rahmet okutur*

Akif, kitabın sonunda Asım ve arkadaşlarını I. Dünya Harbi'ne katılmak için yarım bıraktıkları eğitimlerini tamamlamak üzere tekrar Almanya'ya dönmeye ikna etmektedir. Marifet alanına giren birikimi ülkeye getirme misyonu yüklemektedir Asım'a:

*O çocuklarla beraber, gece gündüz, didinin; Giden
üç yüz yıllık ilmi sık elden edinin.
Fen diyarında sızan namütenahi pınarı,
Hem için hem getirin yurda o nafi suları*

Avrupa'daki gelişmeleri yakından takip eden Akif, Asım'a atomu parçalama çalışmaları sonunda dünyadaki var olan düzenin kökten değişeceğini, kendisinin de bundan geri kalmaması gerektiğini hatırlatır:

*Yarının ilmi nedir, hâlbuki? Gayet müthiş:
"Maddenin kudre-i zerriyesi" uğraştığı iş. O
yaman kudrete hâkim olabilsem diyerek, Sarf
edip durmada birçok kafa binlerce emek.
Onu bir buldu mu, artık bu zemin; Başka zemin.
Çünkü bir damla kömürden edecekler temin;
Öyle milyonla değil, namütenahi kudret."*

Sonuç olarak ortaya kafası ve kalbi iyi çalışan, hak ve hukuktan ayrılmayacak, irade sahibi, bilim-değer dengesi yerinde bir kişilik çıkmaktadır. Akif'e göre, toplumsal problemler ancak böyle bir nesille çözüme kavuşturulabilir. Akif'in geleceği inşa edecek umudu olan Asım, aynı zamanda kurulacak yeni devletin insan yetiştirme politikası için de bir tekliftir.

II. Meşrutiyet Dönemi'nin iki önemli şairi, gelecek

umutlarını gençlik üzerinden kurgulamışlardır. İkisi de kahramanlarını ülkeyi bunalımdan çıkaracak ve kalkındıracak bir kişilik olarak inşa etmekte; her ikisi de onu, ileri teknolojiyi ülkeye getirmesi için Batı'ya göndermektedir. Hem Akif hem de Fikret, yaşadığı dönem itibarıyla Batı'nın yakıcı gücünden kurtulabilmek için gençlerin Batı teknolojisini edinmeleri gerektiğine inanmaktadır.

Fikret'te geçmişin ve geçmiş inançların yerini akıl almaktadır. Akıl kökenli inanç esaslarını *Haluk'un 'Amentüsü'* şiirinde açıklamaktadır. Berkes, bu esasları şöyle sıralamaktadır: "İnsana inanç, kardeşliğe inanç, kendini yükseltme gücüne inanç, kişi özgürlüğüne inanç ve aklın dünyayı değiştirme gücüne inanç" (Berkes, 2003, s. 385). Akıl ve bilim, insanı aydınlatacak ve onu mutluluğa eristirecek kuvvetken, bunlar Akif'te meselenin sadece bir boyutunu oluşturmaktadır. Onun bir yüzü ileriye dönükken diğer yüzü geçmiş birikime odaklıdır. Ona göre "içtimai bütün amiller" ancak "maziye inen, kökü miktar" kuvvetlidir. Soyut birikimin taşıyıcısı olan "fazilet" in, "en uzun en derin köklere yaslan" dığına; bu kökleri hiç kurumadan yaşatan suyun ise "din-i mübin" olduğuna inanmaktadır. Yaşanan olumsuzluklar dolayısıyla ümitsizliğe kapılmayı doğru bulmayan Akif, kökler ve onu besleyen su kaynağı olduktan sonra ağacın "Dalı kopmuş, ne olur? Gövdesi gitmiş, ne zarar?" diyecektir (Ersoy, 2020, s. 129).

II. Meşrutiyet Dönemi eğitimcilerinin bilim-değer dengesi üzerine yürüttükleri tartışmayı Akif ve Fikret'in metinleri üzerinden de takip etmek mümkündür. Fikret'te merkezi bir yerde duran bilim, Akif'te önemli bir araç hâline gelmektedir. Ona göre, toplumu yeniden ayağa kaldıracak ana kuvvet köklerde aranmalıdır. Fikret'in bilimi insanlığı her bakımdan ilerleteceğine inanmasında, şüphesiz *Haluk'un Defteri'*ndeki şiirleri I. Dünya Savaşı'ndan önce yazmış olması ve kendisinin de savaşın ağır bilançosunu görmeden ölmesi etkilidir. Akif, ilk büyük dünya savaşının oluşturduğu yıkımın ardından değerden yoksun bilim ve teknolojiyi "Ne musibettir o, taunlara rahmet okutur." diyerek 'veba'ya benzetecektir. (Kenan, (2009b, ss. 264-265), I. Dünya Savaşı'nın hemen sonunda "değer" tanımayan bilimin sorgulanmaya aşıldığını ifade eder ve bunu da Walter Benjamin'in, 1921'de Paul Klee'nin *Angelus Novus* adlı tablosu üzerine yaptığı değerlendirme üzerinden örneklendirir. Ona göre, özellikle II. Dünya Savaşı'nın ortaya koyduğu büyük felaket, bilim-değer dengesi üzerine daha derin düşünülmesi gerektiğini hatırlatmıştır.

Bilim-değer dengesiyle birlikte düşünülebilecek önemli tartışmalar arasında "millî terbiye" ve "fenni terbiye" tartışmaları yer almaktadır. Eğitimin toplumsal kökenleriyle uluslararası boyutunu ifade eden bu tartışmaları da Fikret ve Akif üzerinden takip etmek mümkündür. Her iki isim de modern bilime oldukça açıktır ve onun elde edilmesi gerektiği konusunda hemfikirdirler. İkisi de kurguladıkları modern genci Batı bilimini transfer etmek üzere Avrupa'ya göndermektedir. Modern birikimle (fenni terbiye) kurulacak ilişki konusunda hemfikir olsalar da "millî terbiye" konusunda ayrılmaktadırlar. Fikret için tarihten gelen birikim büyük oranda toplumu geri bırakan ve ilerlemeyi engelleyen bir yüküdür. Akif'in geçmişe ve klasik kurumlara yaklaşımı ise daha seçicidir. Medrese uzun süredir fonksiyonunu yerine getiremediği için "üç yüz senelik" bir fark olduğu kanaatinde. Modern birikim ancak dine ve tarihsel birikimin üzerine konulacak tamamlayıcı unsurdur. Fikret'te, evrenselleşen değerler üzerine varlığını bina edebilen birey, Akif'te inanç ve kültürel birikimin taşıyıcısı olan havzaya dayanmaktadır.

Modern dönem birey arayışları kapsamında kaleme alınan eserlerde, inşa edilmek istenen yeni insanın temel özellikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. **Yukarıda değinilen eserlerdeki bireylerden Cezmi ve Sabih tarihi kişilikler; Rakım, Mansur, Haluk ve Asım yazdıkları dönemden şahıslardır. Bunların içinden sadece Haluk gerçek bir şahsiyettir. Yazılışları itibarıyla hepsinin temel gayesi "yeni bir birey" önerisinde bulunmaktadır. Bu eserler üzerinden toplumun eğitilmesi, iyi ve güzel olana sevk edilmesi hedeflenmektedir.** Eserlerde sosyal adaletsizlik, tembellik, dinin yanlış anlaşılması, cahillik, taklitçilik yaygın olarak eleştirilen durumlardır. Bunun yanında çalışkanlık, vatanseverlik, kahramanlık, adanmışlık, fedakârlık, bilgi, irade ve yüksek ahlak sahibi olmak gibi olumlu özellikler karakterlerin ortak yönlerini oluşturmaktadır. Mansur, Haluk ve Asım aldıkları modern eğitimle dışa açık ikili bir birikime sahip olmaları yönüyle diğerlerinden ayrılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ahmet Mithat. (2019). Felatun Bey ve Rakım Efendi. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ali Cânib [Yöntem]. (1919). Türk Çocuğu Nasıl Terbiye Edilmeli. Tedrisat, 51, 465-467.
- Ayvazoğlu, B. (2010). 1924 Bir Fotoğrafın Uzun Hikayesi. Kapı Yayınları.
- Berkes, N. (2003). Türkiye'de Çağdaşlaşma (2. bs). İletişim Yayınları.
- Birinci, N. (1983). Mürşit Olarak Sunulan Bir Şair: TEVFIK FİKRET. Türk Edebiyatı, 238, 27-29.
- Bölükbaşı, R. T. (2005). Tefvik Fikret. Kitabevi Yayınları.
- Düzdağ, M. E. (2002). Mehmet Akif Ersoy. Kültür Bakanlığı.
- Düzdağ, M. E. (2014). Mehmed Akif Genci Asım. İçinde Mehmed Akif Hakkında Araştırmalar (2014. bs, C. 1-3, ss. 19-64). İFAV Yayınları.
- Erol, K. (2011). Çocuk Edebiyatı Kapsamında Tefvik Fikret'in Eğitim Anlayışı ve Şermin. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 20, 48-71.
- Ersoy, M. A. (2020). Asım (F. Gökçek, Ed.; 6. bs). Dergah Yayınları.
- Gazali. (2018). Ey Oğul. Beyan Yayınları.
- İz, M. (2011). Üstadın Mehmed Akif. İBB Kültür Müdürlüğü.
- Kaplan, M. (2004). Edebiyatımızın İçinden. Dergah Yayınları.
- Kenan, S. (2009a). II. Meşrutiyetle Gelen Yeni Eğitim Arayışları: Tefvik Fikret'in 'Yeni Mektebi' ve Eğitim Felsefesi. 275-287.
- Kenan, S. (2009b). Modern Eğitimde Kaybolan Nokta Değerler Eğitimi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 9(1), 259-295.
- [Mizancı] Mehmed Murad. (2013). Turfanda mı Yoksa Turfa mı? Kapı Yayınları.
- Namık Kemal. (2010). Cezmi. Akçağ Yayınları.
- Öztürk, K. (2022). Modern Bireyi Eğitmek II. Meşrutiyet Dönemi'nde Tedrisat, Terbiye ve Eğitim. Nokta Kitap.
- Parlatır, İ. (2004). Tefvik Fikret. Akçağ Yayınları.
- Şeker, Ş. (2012). İbnülemin Mahmud Kemal İnal'ın Romanları Üzerine Bazı Dikkatler. Türkiye Mecmuası, 22, 193-222.
- Tefvik Fikret. (2015). Haluk'un Defteri. Çağrı Yayınları.
- Uçman, A. (1993). Cezmi. İçinde DİA (C. 7, ss. 513-514).

YENİ TÜRKİYE'DE YENİ KUŞAKLAR

▲ DOÇ. DR. AYDIN AKTAY

90'lı yıllarla birlikte büyük bir ivme kazanan, ülke içindeki mobilizasyon, yani, göç hareketleri sonunda kırsal, tarımsal alanda yaşayan nüfus oranımız %5'lere düşmüş durumda. Halkın %95'lik kesimi artık şehirlerde yaşıyor.

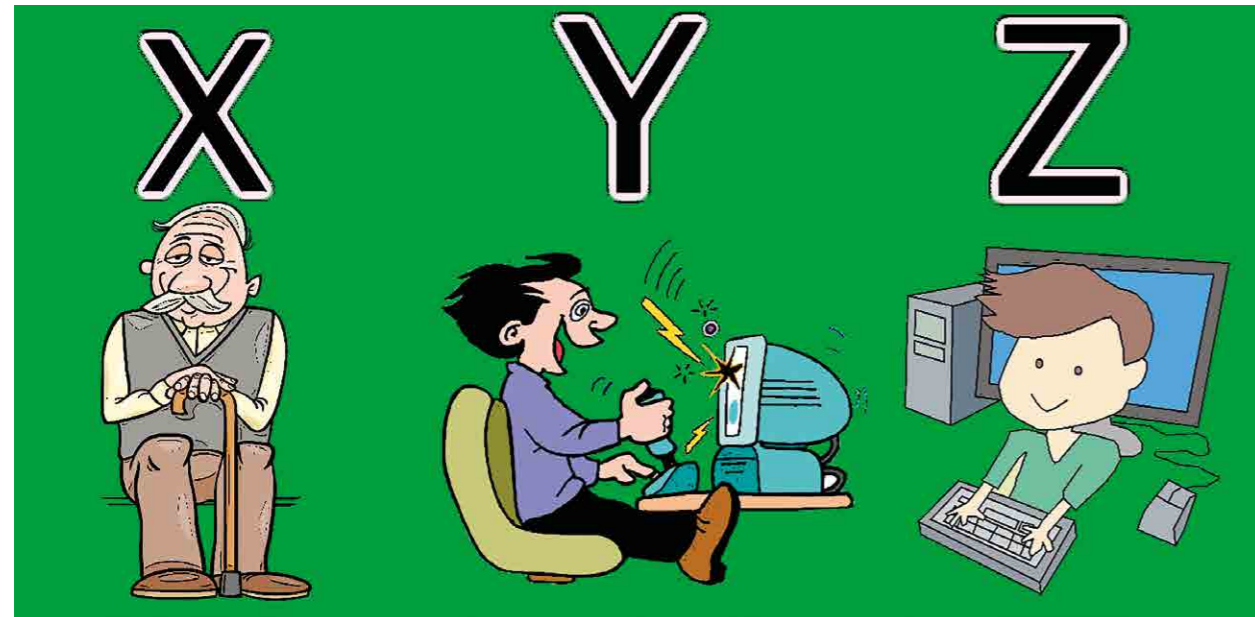
Büyük aile çözülüyor, çekirdek aileye dönüşen bu olgunun da parçalanma süreçleri yeni aile, evlilik kurma biçimleriyle tarihe karışacak gibi. Boşanma oranlarının, parçalanmış ailelerin niceliksel verileri bunun göstergeleridir. Geleneksel akrabalık, aile ilişkileri ve normları seküler, modern, bireysel yaşam tarzının gerektirdiği duruma doğru geliyor.

Tüm bu manzara, Türkiye'nin temel sorunları olarak da incelenmeyi hakediyor. Bu çalışmamızda, bu sorunlardan en çok gündemde olanlarından biri olan ve "Yeni Türkiye" de ekonomistleri, siyasetçileri, sosyal politika uygulamacılarını, toplumsal yapıdaki örgütlenmeleri ve planlamacıları gelecek on yıllar boyunca etkileyecek yeni kuşakların durumunu incelemeye çalışmaktayız.

Kuşakları sadece doğdukları zaman dilimleri baz

alınarak sınıflandırmanın çeşitli handikapları vardır. Bu çalışmada bu handikapları bir taraftan aşma niyeti öte yandan toplumsal eğilimleri besleyen ortak zaman ve mekanlarda bireylerin kişiliğini şekillendiren olaylar dizisinin belli yaş grupları üzerindeki etkilerini de göstermek gibi bir amaç vardır. Bu niyet ve amaç birlikteliği ile ele aldığımız "Yeni Türkiye'de Yeni Kuşaklar Sorunu" nun pek çok disiplinin bakış açısını gerektiren bir yöne sahip olduğu yani multidisipliner bir bakış açısını gerektirdiği ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Genç kavramının tanımlanmasında, yaşadığımız zamanın ruhundan beslenerek konuşmak gerekir. Böylece, son dönem kuşak adlandırmaları üzerinden giderek bu kuşakların bir sosyolojisini yapmanın ve bu sosyolojiden bir siyaset projesi amaçlamanın mümkün olduğu gösterilebilir. Zamana, mekâna göre "Genç" ve "Gençlik" kavramlarına yüklenen anlamın değişim kaderine tabi olduğu bir gerçektir. Bu yüzden gençliğe yaklaşımlarda değişen zamanın ve mekanın bağlantılı olduğu değişen koşulların da hesaba katılması gerekmektedir.

Kuşak Adlandırmalarının Kaynağı

İbni Haldun'un Mukaddimesinde Medeni-Hadari ayrımıyla ortaya konan insan tipolojilerinin, yetiştikleri zeminlerle ilgisini kurmaya çalışmak sosyolojinin önemli figürlerinin adeta uğramadan geçemedikleri bir toplum analizi şeklidir (İbni Haldun: 2004:155-210).

Emile Durkheim, bunu mekanik-organik dayanışma toplumları ayrımıyla, (Durkheim: 2006) Alman Sosyolog Ferdinand Tönnies ise Cemaat-cemiyet ayrımında ortaya koymaya çalışmıştır (Tönnies: 2012: 137-138).

Kalabalık bir ailede doğan ve büyüyen bir bireyin o ailedeki hiyerarşi içindeki yeri ve sıralamasının bile kendisine bazı davranış formları oluşturduğu ve kişiliğinin bir bölümüne etkide bulunduğu neredeyse kabul gören bir durumdur. Aile hiyerarşisi içinde abla, abi, ortanca, en küçük, sondan ya da baştan ikinci olmanın bir bireyin kişiliğine ve davranış özelliklerine ne tür etkileri olacağı bugün ciddi bilimsel çalışmalara konu olmaktadır.

Tüm bu verilerin ortaya koyduğu temel gerçek ise insan davranışlarının, sosyal ilişkilerin, bireylerin, içinde bulunduğu yaş, zaman ve mekanın belirleyiciliğiyle şekillendiğine dair güçlü bir sosyal bilim geleneğinin var olduğudur.

Ali Şeriatî ise toprağa bağlı insanın dindarlığını, çalışıp emek sarf ederek, canını dişine takarak ekip biçtiği tarlasından verim almak için tanrı ile güçlü irtibat kurmak zorunda olmasına bağlıyor, yani çiftçinin bundan sonra işi tanrıya kalmıştır. Yeterince yağmur yağarsa, dolu yağmazsa, güneş ışığından yeterince faydalanırsa her şey yolunda gidecektir. Bu yüzden çiftçinin gözü sürekli yukarıdadır. (Şeriatî: 1980)

Toprağa bağlı yaşam, dindarlığı zorunlu olarak gerektirir, der. Bu yüzden, feodalitede güçlü bir Hıristiyan dindarlığı hakimdir, der ve dönemin tutucu dindarlığının Katoliklik olmasını bu nedene bağlamaktadır. Katolik adamın, tanrı katında sevgili bir kul olmasının en büyük göstergesi, çabalarının karşılığını almasıdır, almadığında bunu günahkar bir kul olmasına bağlar ve bağışlanma dileyerek dindarlığını daha da pekiştirir.

Kazancını gezerek, ticaret yaparak elde eden Burjuvazinin ise tanrı ile irtibatının sağlam olmasını çabasının karşılığını beklemede tanrıya o kadar da bağımlı olmaması ile açıklamaktadır. Bu yüzden, Burjuvazinin din algısı protestanlıktır ve sekülerliğe, dünyeviliğe meyyaldır. Tüccar adamın gözü bu yüzden ne kadar dindar olsa da hep dünyadadır.

Gerek Fransız sosyal bilimcinin gerekse Ali Şeriatî'nin çözümlerinin ortaya koyduğu ortak tema, insanın; zamanın ve mekanın inşa edici etkisi altında yaşadığıdır. İnsan, mekanının ve zamanının çocuğu gibidir bu çözümlelerde. Bir tarz kader olan bir determinasyon süreci ile birlikte insanlar verili şartların belirleyiciliğinde yaşamaktadırlar. İnsanın Dört Zindanı'nda Şeriatî; mekan, tarih, toplum ve nefis zindanları içinde şekillenen insan bilincini anlatırken bu tarz çözümlerle verimli analizler ortaya koyar (Şeriatî: 1980).

Bu çalışmamızda, "Sıfır - W,X,Y,Z" Sembolleri ile ifade ettiğimiz kuşaklar ve bunlar arasındaki ayırt edici özelliklerle ilgili analizlerimiz Türkiye'nin özgül koşulları dikkate alınarak yapılan sınıflandırmaları içermektedir. Gerçekte Amerikan toplumunda W kuşağı olarak ifade edilen grup, 1955-1968 yılları arasında doğan kuşağı ifade etmektedir, adı da "Baby Boomer" Kuşağıdır. Bu adı almasının nedeni 1955 yılında ve sonraki bir kaç yılda Amerikan tarihinin en yüksek doğum oranının görüldüğü yıllara denk düşmesiyle ilgilidir. Bu tarihlerde doğanların ebeveynleri iki dünya savaşının enkazı altında yuva kuranlardır, muhtemelen 68 Kuşağını ortaya çıkaran nedenler zeminini buradan ele almak gerekmektedir.

Bu anlamda belirlediğimiz beş kuşak var ve bu kuşakların son ikisi, genç diye tanımlanabilecek, eskilerin diliyle, "zamane gençleri" olarak düşünülebilecek bir kategoriye ifade etmektedirler...

Cumhuriyetin kuruluş zamanlarında gençlik ve ergenlik dönemlerini yaşayan bir kuşak vardı Türkiye'de (**O Kuşağı**)

1950'lerde doğan, gençlik ve ergenlik dönemlerini 60'lı 70'li yıllarda yaşayan bir kuşak vardı. (**W Kuşağı**)

1970'lerde doğup gençlik ve ergenlik dönemlerini 80'lerde kısmen de 90'larda yaşayan bir başka kuşak vardı (**X Kuşağı**).

1990'lı yıllarda doğup gençlik ve ergenlik dönemlerini 2000'li yıllarda yaşayan bir başka kuşak var şimdi de (**Y Kuşağı**).

Ve en son, 2010'lu yıllarda doğup, gençlik ve ergenlik dönemlerini 10 yıl sonra yaşayacak kuşaklar olacak... (**Z Kuşağı**)

Daha önce belirttiğimiz ve sürekli tekrarladığımız ifadeyi yeniden tekrarlamak gerekiyor: Y ve Z kuşağı şu anda Batı'daki pek çok gelişmiş ülke toplumlarının bir gerçeği iken bizde bunlara modernleşme, sekülerleşme, kentleşme, kentleşme süreçlerine göre ve bölgesel farklılıklara göre rastlanmaktadır. Bu kuşakların her birine, sondan başlayarak Z, Y, X, W, O kuşakları adını vermekteyiz... Bu kuşak adlandırmaları ve içerdikleri özellikler, ABD'de farklı bir muhtevaya ve sosyolojiye sahiptir... Onları besleyen siyasi sosyal zeminler farklı ve bizimkilere nispeten bir 10-15 yıl ilerideler, yani bizim Z kuşağı henüz yolda iken şu anda Batı'da gelişmiş ülke toplumlarının gençleri ve gerçeği durumundadırlar. Bu farklılıkları dikkate alarak konuşursak bizim genç tanımımıza ve tarifimize her kuşağın gençleri ayrı ayrı özelliklerle girerler...

Yani tüm o kuşaklar, kendi gençlik dönemlerinin özgül koşullarıyla değerlendirilmektedir. Bu kuşakların belirgin özellikleri, farklılık ve benzerlikleri nelerdir? Sorusuna aranan cevaplarla kategorize edilmektedirler.

Bu kuşakların özelliklerini belirleyen zemin: doğdukları, büyüdüğü zaman ve mekanın siyasi, sosyal, ekonomik olayların, onların kişilik özellikleri üzerindeki inşa edici etkileri bu kategorizasyonların yapılmasında temel belirleyici parametrelerdir...

1980'li yılların Türkiye'sinde yaşanan ekonomik, politik, sosyal atmosferin tüm inşa edici özellikleri bu dönemin gençlerinin kişiliklerini belirlemiştir. Bir kere bu kuşak,

darbeler kuşağıdır... Bu kuşağın bir derece öncesi W Kuşağıdır. yani 1960'lı yıllar da dikkate alındığında bu özellikleri belirgin bir biçimde öne çıkmaktadır. Bu kuşakların gençleri çatışmalar, türlü yoksulluklar ve yoksunluklar ortamından liberalizme yol alan bir Türkiye ortamında büyümüşlerdir. "Dinamik yoğunluk" olarak Durkheim'da ifadesini bulan kaotik geçiş dönemlerindeki ortamları yaşamış kuşaklardır. Durkheim'a göre bu tip ortamlar anomik halleri de besleyen zemine sahiptirler.

Bu kuşakların yetiştikleri sistemin eğitim anlayışı, şiddeti normal gören ve öğretmen öğrenci hiyerarşisini dikkate alan bir anlayıştı... Askeri üniformaları, polisleri, zabıtalara görmeye alışmış, kadın erkek ilişkisinde aile içindeki hiyerarşiyi makul gören ve bu makuliyetin derecesine göre şiddeti de normal gören kuşaklardır.

Yüksek sese, otoriteye karşı sevgi ve saygıda kusur etmeyen, yüksek ses tonuna; evde, okulda askeriyede ve iş hayatında hayatın neredeyse her alanında normal bakan bir kuşaktır...

X ve W kuşakları, sağlıksız yetişmiş kuşaklardır. Bu kuşakların, sadece fotoğrafını çekmeye, resmini göstermeye çalışıp sağlıklılıklarına karar verebiliriz.

Bu kuşaklar, bir anda büyümek zorunda kalmış, yetişkinler arenasında kendilerine pay kapmak için hemen büyümüş; büyütülmüş ve büyümek zorunda kalmış, kendi haline bırakılmış kuşaklardır.

Y Kuşağı ise W ve X Kuşağının tam tersine olarak asla büyümeyen bir kuşaktır, büyümesine neredeyse izin verilmemiş bir kuşaktır... Bu anlamda W Kuşağı ile Y kuşağı taban tabana zıt kuşaklardır ve günümüzde bu iki kuşak arasında ciddi bir iletişim problemi söz konusudur...

Tüketim Toplumunun İdeolojik Aygıtları ve Seçenek Bolluğunda Yetişen Yeni Kuşaklar

Bireyin sınırlı ihtiyaçları karşısında, sınırsızca üretilen mal ve hizmetlerin tüketileceği bir pazar bulmak kolay değildir. 21 Kapitalizm, en az yüz yıldır bu pazarı bulmaya çalışıyor ve bu pazar ortada yoksa eğer hemen üretme telaşına düşmektedir.

İlk önce, bireyin sınırlı olan ihtiyaçları, arzuları kışkırtılarak bu pazar üretiliyor. Sonra, çoğalan ihtiyaçlar karşısında tatmin edilmek üzere köleleştirilen arzular bu işe koşullandırılıyor. Arzuların kışkırtıldığı bir bumerang dönüyor bu süreçte.

Aydınlanma felsefesinin, hümanizma üzerinden bireyi özne kılma çabalarının uzantısı ve devamı olarak son

yüzyıla damgasını vuran existansiyalist, nihilist filozoflar eliyle özgürlüğüne düşkün bireyler, insan tipleri giderek çoğalıyor. Bu anlamda felsefe de bu sürecin hızlanmasına bir anlamda yardım ve yataklık rolü görmektedir.

Kapitalizmin, pazarını genişletmek ve müşteri sayısını artırmak çabalarının en görkemlisini ise kadını sosyal hayata sokma konusundaki enerjisi ve becerisini gösterdiği performansta görüyoruz. Kapitalizm, istediği ürünü pazarlayacağı, arzularını kolaylıkla şiddetli bir ihtiyaca çevireceği en kullanışlı müşterisi olarak kadını belirlemiştir.

Kadının sosyal hayata katılmasıyla sermaye sahipleri, önce kadının kazanç kapılarını artırdılar sonra da ona kredi kartları verdiler. Kozmetikten dekorasyona; çiçekçilikten moda ve tekstile, artık her alanda erkeği alışverişe zorlayan bir kadın fenomeni var. Ve bu durumu kutsayan bir törensellik eşliğinde kadının önüne ritüelleriyle kredi kartlarının baş edemeyeceği günler geceler sunuluyor: "Dünya Kadınlar Günü" o da yetmeyince, "Sevgililer Günü" ve her bireye önemli olduğunu hissettiren bir hediye tüketimine kışkırtan doğum günleri, evlilik ve değişik yıl dönümleri...

Modernleşme süreçlerinin sonuçları olarak büyük yapılar, kastlar, cemaatler, aileler parçalanıp atomize olmaktadır. Aynı süreçler siyasal yönetim tarzlarında da işletilip, devasa imparatorluklar önce ulus devletlere sonra da devletçiklere dönüştürülmektedir. Tüm bu süreçler sonrasında çekirdek aileye doğru küçülmüş bir aile yapısında geleneksel hiyerarşik roller çözülüp eşitliğe dayalı bir form yaratılmaktadır. Kadının da üretim-tüketim ilişkiler ağına katılımı böylece sağlanmaktadır. Süreç sonunda Kapitalizm, kadını hem bir tüketim nesnesine dönüştürüp hem de "ekonomik özgürlüğünü" tüketim çılgınlığına dönüştüren süreci de yaratmaktadır.

Kültür endüstrisi tarafından bir yandan pazarlar ve ihtiyaçlar üretilirken diğer taraftan da tüketiciler mümkün olduğunca aynı dil, din (sekülerizm), zevk ve tercihlere sahip kılınarak ve bu yolda reklam, iletişim, popüler kültür ve ikonları kullanılarak kitleleştiriliyor ve büyük alışveriş başlıyor...

Kültürlerin yakınlaştırılması, kimlikler arasındaki setlerin, dinsel, etnik, cinsel kimlikler arası duvarların

yıkılması ile sınırsız bir geçişkenlik imkânı amaçlayan sermaye, bunu 1940'lı yıllarda örgütlenmek için bir araya gelmiştir. Bretton Woods'ta kararlaştırılan Yeni Dünya Düzeninin taşıyıcı ayakları olacak Dünya Bankası, IMF, AGİT, Dünya Ticaret Örgütü gibi ekonomik ve güvenlik temelli kuruluşlar yanında İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin maddeleri de belirlenmiş, yeni dünya düzeninin değerler sistemi şekillendirilmiştir.

Kadını sosyal hayata dahil eden, çocuğu ailesinden, köylüyü kırdan kopartan bir süreç. Böylece çözülen büyük aile tipleri, oluşturulan kentli çekirdek aileler içinde çalışan anne babanın ilgisizliği ile doğal bir özgürlük imkanı kazanan çocuklara kapıları ardına kadar açan bir yeni dünya düzeni inşası tamamlanmıştır. Neoliberal düzenin değerler sistemi etrafında kimliklerin yeniden tanımlanması süreci böylece günümüze kadar işlemeye devam etmektedir.

Her tür hiyerarşiyi yok etmeyi hedefleyen post modern paradigma, cinsel kimlikler arasındaki hiyerarşiye de bir ayar vermiştir. Artık cinsel kimlik tercihleri de seçenekler arasındadır. Çoktan seçmeli tercih kültürünü benimsemiş bir tüketim toplumuna uygun cinsel kimlik algısı vardır artık ve hiçbir cinsel kimlik tercihi ayıplanamazdır. Çünkü, bu durumda, "Homofobik" olarak lanetlenmek an meselesidir. Tıpkı antisemitizm zırhı ile kendisini koruyan "İsrail Siyonizmi" gibi insanların önlerine bu şekilde görünmez surlar inşa edilmektedir bu süreçte.

Alternatif seçeneklere boğulmuş bir hayatın ilişkiler ağı da karmakarışıktır ve bol seçeneclidir. Bu yüzden bir yastıkta kocamak tarihe karışmıştır. Boşanmalar yaygındır. Dostluklar arkadaşlıklar kalıcı değildir.

“Çocuklarınızla arkadaş gibi olun” telkinleriyle ikna edilen ebeveynler zamanla anne babalık yeteneklerini yitirdiler. Çocuklar da akranları ile arkadaşlık kurma becerilerini ve doğallığını yitirdiler. Bu yüzden ortalıkta iletişim ve arkadaşlık kurma becerisinden yoksun anti sosyal çocuklardan geçilmiyor.

Seçenek bolluğu küfranı nimetin sebebidir. İsrafin, aç gözlülüğün, tüketilen ilişkilerin ve değerlerin nedenidir. Kolayca saf değiştirir insan seçenek bolluğunda... Post modern zamanların ruh halini yansıtır her şey. İlişkiler geçicidir ve arzuları tatmin içindir. Gönü zenginleştiren sohbetler yerine vakit geçirme amaçlı, eğlenceye odaklı Chat'ler vardır...

Oturma-kalkma, yeme-içme, giyim-kuşam alışkanlığı geleneği yoktur post modern insanın, sadece modası vardır. Tarzı vardır, imajı vardır ve bu, kendisini tekrarlayan sürekli bir devinim ve değişim halindedir... Simmel'in dediği gibi; “en büyük gücü en büyük zaafıdır modanın” bir yandan özgünlük arar, bulduğunda da hızla yayar. Yayıldıkça sıradanlaşır ve yeniden Yeniği özgünü aramak zorundadır (Simmel, 2012:143).

Bu devran sürekli dönmek zorundadır. Tek kazanan tüketim kültürünü evirip çeviren kültür endüstrisi ve onun “Özel Meta Üretim Sistemi” olan alışveriş mantığıdır, yani kapitalizmdir.

Yeni Kuşaklardaki İlgî ve Sevgi Düşkünlüğü

Koltuklara, makamlara, mevkilere düşkünlük yetişkin pek çok insanın zaafıdır. Bu zaafın derinliklerinde sevgi ve ilgi delisi, bağımlısı olmak ya da sevgi ve ilgi açlığı yaşamak vardır...

Bunu, yani ilgiyi ve sevgiyi karşılıksız elde etmenin tek fırsatı ailemizin küçük çocukları iken elimizdeydi... Büyüyünce bu, artık karşılık bekleyen; başarıyla malla mülkle elde edilebilen bir şeye dönüşüyor... Çocukken buna dönük tatmin duygusunu gereğinden az ya da gereğinden fazla tatmamız, ileride telafisi yapılamayacak, onarılması çok zor kişilik hastalıklarına dönüşüyor.

Çoğu insan, kendilerine yönelik ilginin, rağbetin, kişiliklerine olduğunu zannetmektedir veya böyle olmadığını bildikleri halde bu durum hoşlarına gitmektedir. Çünkü yoksunluğunu yaşadıkları ilgi ve sevginin yerini bununla doldurmaktadırlar... Lüks bir araba almak veya giyim kuşamda aşırılık gibi tavırlar aslında dış dünyanın ilgisine davetiyedir, aynı zamanda bu dünyaya olan ihtiyaca işaretler.

İşgal ettikleri koltuklar altlarından çekildiğinde ve makamları ellerinden alındığında o rağbet ya da ilginin devam etmemesi karşısında yaşanan hastalıklı ruh halleri modern dünyanın bireylerini bekleyen yaygın ve beklenen dramatik sonuçlardır...

Bu anlamda hayat sevgi ve ilgi delisi bireylerin manyaklık arenasına dönüşüyor... Kariyer yapmak, şöhret olmak, başarı kazanmak, statü elde etmek, mevki makam elde etmek, bir çalışma masasının arkasından poz verebilmek, lüks bir arabayı, akıllı telefonunu teşhir etmek, ünlü güçlü veya zengin biri ile resim çektirtme, aynı karede bulunma çabası gibi yollarla ilgi ve sevgi toplama avcılığı yapan kalabalıklara artık sosyal paylaşım ağları hizmet ediyor...

Başkalarının bizim hakkımızda ne düşüneceği ve başarısızlığımızın toplum tarafından nasıl bir değerlendirmeye tabi tutulacağı korkusunun tarihsel, arkeolojik veriler eşliğinde yorumlanmasının harika bir örneğini gösteren **Botton, Statü Endişesi kitabında** kadim olan bu korkunun temellerinin psikolojik ve sosyolojik yönlerine de değiniyor. Statü endişemizin ve başarı isteğimizin, bitmek bilmeyen saygınlık ve şöhret arzumuzun temellerini, nedenlerini sorgulayan Botton, bunun sonuçlarını da yansıtmaya çalışmış bu eserinde, kendine özgü zarif ve sade üslubuyla.

Doğar doğmaz insana; ailesi, yakın çevresi tarafından gösterilen karşılıksız, hesapsız ve gösterişsiz yakınlık, ilgi, sevgi, değer ve şefkat gibi duygulara alışan birey, büyüdüğüce bunun bir hesap, gösteriş ve karşılığa kayıtlı

olarak gösterilmesine kolay alışamaz. Bundan sonraki hayatında birey, alıştığı ve adeta bağımlılığa dönüşmüş o sevgiyi, ilgiyi arar. Bu arayış, bir özlemle veya nostaljik bir duygunun eşliğinde bazen milliyetçiliğe bazen memleket hasretine bazen de çocukluk özlemine dönüşür.

Ama, Botton'a göre yeni hiçbir kazanım ya da başarı modern bireyi tatmin etmez. Tüm statülere talip olur bu yüzden. Bu arada modern dünyanın hemen hemen tüm bireylerinde statüye, ilgiye, takdir edilmeye, değer vermeye yönelik bir itikat olanca hızıyla gelişmektedir. Toplumsal hayat, statüye odaklı bir itikade sahip imanlı bireylerin(!) ibadet arenasıdır artık.

Modern bireyler kendilerinden üstün gördükleri insanlara statülerinin sağladığı konuma, mevkiye, statüye bir ta'zim yarışı başlatırlar. Botton, statülere tapan “Snop” adı verilen bu bireylerin tüm toplumlarda ve zamanlarda hep var olduklarını ama hiçbir zaman bu yoğunlukta bir kalabalığa sahip olmadıklarını bunların izini günümüze kadar sürerken tarihsel referanslarıyla gösterir.

Bunun doğal bir sonucu olarak modern bireyler, kısa bir ömre sığdırmak zorunda hissettikleri başarı ve mutluluk hevesini dünyadayken gerçekleştirecek bir motivasyon ve hırsa sahip olmayı kişisel gelişim safsatalarına fazlasıyla yatırım yaparak ve inanarak gösteriyorlar. Bu konuda, başarının, statünün anahtarı olduğu ve buna ulaşmak için gerekli yatırımın; kendine güven, hırs ve rekabet duygusu kazanmakla gerçekleşeceğinin altını çizen modern hayat, bireyleri bu konuda amansızca bir mal mülk edinme ve var olan tüm statülere sahip olma arzusunun doğru kışkırtıyor.

Artık bu durumda cennet beklentisi ile yaşamaktan usanan dindar bireylerin bile cenneti dünyaya getirme çabalarına şahit oluyor dünyamız. Din ve dindarlık açısından şizofrenik ruh hallerine evrilen bu süreci dramatikleştirilen Botton, büyük bir ustalıkla ve okuyucuyu zevkle sürükleyen tarzı ile satırlarını sıralarken biz müslümanlara da payımıza düşeni almak zorunda bırakıyor bizleri. Çünkü dindar bir hristiyanın dünyevileşme örneğini verdiği satırlar Müslümanların da dünyevileşmesinde kolaylıkla somutlaştırılabilir.

Botton'un kendi dilinde bu trajedi şöyle özetlenmiştir:

“Beklentilerin karşılanmayacağı hissi, ahirete duyulan inancın erozyona uğramasıyla daha da belirginleşmiştir. Bu dünyada yaşadıklarımızın, sonsuza uzanan varlığımızın yalnızca bir prelüdü olduğuna inananlar, ruhlarında en ufak bir kıskançlığın bile yeşermesine izin

vermezler; ne de olsa başkalarının başarıları dünyevidir, sonsuz yaşamın koşullarında var olmayacak geçici bir olgudan ibarettir.

“Ancak öbür dünya fikri çocukça bir inanış, hatta bilimsel olarak olanaksız bir uyuşturucu gibi yorumlandığında kişi, başarılı olmak ve kendini gerçekleştirebilmek baskısını hissetmeye başlar. Çünkü kendini gerçekleştirebilmek için tek bir şans olduğu, bu şansın da tüyler ürpertecek kadar kısa olduğu bilinciyle yüzleşir. Dünyevi başarılar, öbür dünyada gerçekleştirileceklerin bir girizgahı değildir artık. Bu dünyada her ne isek odur, bundan ötesi yoktur” (Botton;2005)

Siyasal İktidar Yeni Kuşakları Nasıl Anlayacak?

Siyasetin toplumla ilgili düzenlemelerinin başarılı sonuçlar vermesi; sorun tespitlerinin ve çözüm odaklı uygulama pratiklerinin nasıl bir sosyal doku ile karşı karşıya bulunulduğunun farkındalık düzeyiyle ilişkisi doğrudandır. Bu açıdan bunların doğru belirlenmesi çok önemlidir.

Bugün Y ve Z Kuşakları olarak adlandırılan yeni jenerasyonların, ülkemizin gelecek 40 yılına damgasını vurması beklenirken bu kuşakların yetiştikleri tarihsel, toplumsal zeminin doğru okunması ve anlaşılması bu zeminlerin bu kuşakların davranış, duygu ve

düşünce kalıplarını inşa etmedeki etkilerinin doğru belirlenmesi de hayati derecede önem arz etmektedir. Aksi takdirde bu kuşaklar için sorun olarak tespit edilen ve çözüm olarak sunulan uygulama pratikleri, projeleri atıl kalacaktır ya da zararlı olacaktır. Ki, siyasetin icra kanallarında yer alanlar açısından sıklıkla rastlanan durum, bu konularda siyasetçilerin acil çözüm pratiklerine eğilimli olmalarıdır ve bu durum aslında çözerken yeni sorunları doğurma potansiyeli de taşımaktadır.

Bu kuşakların değerler eğitimi ve kişilik gelişimleri anlamında, kötü bir karneye sahip oldukları düşünülerek bunun düzeltilmesine dönük siyasal iktidarlarca yukarıdan buyurulan çözüm önerilerinin çoğu zaman aşağıda gerçek bir karşılık bulamaması bundandır. Bu günlerde zorunlu din dersleri, İmam hatip okullarının sayısının artırılması çabaları, dindar nesil yetiştirme projeleri ve Osmanlıca eğitimi gibi uygulama pratikleri bu aciliyet refleksi ile öne sürülen çözümler gibi durmaktadır.

Bu uygulama pratikleri ile ilgili en önemli kuşku, sorunların gerçek anlamda nedenlerinin doğru tespit edilip edilmediği ile ilgili gibi dursa da aslında daha temel sorun, bu uygulama pratiklerinin muhatabı olan yeni kuşakların kişilik özelliklerinin ve beslendikleri sosyal, siyasal, ekonomik ve ideolojik zeminlerin doğru anlaşılıp anlaşılmadığı sorunudur.

Mevcut siyasal iktidarın kentsel dönüşüm gibi gerekli bir yapılanma sorununa sadece konut ve yol ihtiyacını merkeze alarak çözme refleksinin

sonuçları bugün ülkenin dört bir tarafını sadece şantiye alanına dönüştürmekle kalmadı; bu yeniden yapılanmanın rant merkezlerini aynı şekilde ciddi bir muhalefetin de konusu haline getirmektedir. Estetikten yoksun mimari, şehirlerin özgün tarihi ve kültürel kimliklerine dönük tahribat, yolsuzluklar, bu konuyla ilgili muteahhitlerin kentlilik bilincinden yoksun sınıf atlama telaşı ve motivasyonu ile ortaya koydukları rantiyecilik performansları, yerinden edilenlerin mağduriyet feryatları ve oluşan yeni kentsel çarpıklıklar bu sorunlardan sadece bir kaçıdır.

Bu yüzden, Y ve Z Kuşağına mensup kişilerin kişilik özelliklerine ve beslenme zeminlerine uygun siyaset ve çözüm olanaklarının belirlenmesinde kentsel dönüşüm pratiklerinin ürettiği sorunlara benzer sorunların doğmaması için ciddi anlamda eğilmek gerekmektedir.

Kuşaklararası Çatışmaların Yeni Aktörleri: W-X-Y-Z Kuşakları

Toplumsal Kategorilerle ilgili keskin ayrıştırmalara, onları birbirlerinden bağımsız ve ilgisiz gibi gösteren analizlere kuşkuyla bakmak gerekir. Ama yine de sosyal mühendislik imkanı açısından, sosyal bilimcilere kolaylık sağlayan ve işlevsel olan bu tip kompartımanlaştırma tarzı kategorizasyonlar, içinde bulunduğumuz sosyal realiteyi doğru analiz etmenin de bazı imkanlarını bize vermiyor değildir.

Bu yüzden, son zamanlarda Türkiye'de gençlik üzerine yapılan sosyolojik analizlerde olduğu gibi; X,Y,Z kuşakları tarzında yapılan ve bu kuşaklar arasında olduğu düşünülen farklılıkları bu açıdan değerlendirmek gerekiyor.

Bu değerlendirmeyi bu şekilde yaparken, yine de bu ülkedeki sosyal gerçekliklere yabancı, sürekli ithal sosyal gerçeklik(!) inşa eden, üretim tezgahlarında gerçeklik(!) dokuma azim ve kararlılığındaki devşirme sosyal mühendislerin abarttığı gibi yapmamak da gerekir.

Y ve Z Kuşaklarının, Muhafazakâr Ailelerdeki Yansıması

Türkiye'deki mütedeyyin aile çocukları olan Y ve Z Nesli bireyleri Türkiye'de ebeveynleri tarafından “-Neler çektik neler, biz çektik, sizler çekmeyin; biz yaşadık, sizler

yaşamayın” tarzı ifadelerle çocuklarına gelecek ve geçmiş hakkında kaygılar, korkular yükleyen bu sorunlu bakışla yetiştirilen kuşakların temsilcileridir.

Ebeveynleri olan W ve X Kuşağı, eğitimde, evde, sokakta şiddetin normal olduğu, bedeviliğin, iktidarın ses tonunun yüksek olduğu iklimlerde zamanlarda yetiştiler... Kırdan kente göçün ürettiği arada kalmışlık ve onun ürettiği şizofrenik hallerin, liberalleşme rüzgarlarının estirilmeye çalışıldığı ve politikalarının uygulanması sonucunda kimlik melezleşmesinin dramatik sonuçlarını birer birer yaşadılar...

Bu maruz kalmanın gölgesinde çocuklarına; kendi kimliklerini, davalarını sahiplenerek kaldıkları yerden devam etmelerini sağlayacak bir motivasyon ve eğitim olanağı kazandırmak istediler... Gücü yetenler özel okullara gönderdiler çocuklarını, yaşadıkları hiçbir yoksunluğu, yoksulluğu yaşatmamak için çocukları olan Y ve Z kuşağını adeta fanusta büyüttüler; steril ortamlarda, sitelerde büyüttüler, bir dediklerini iki etmediler. İhtimamla, kontrollü büyütme için her tedbiri aldılar... Bunu gerçekleştirmek için kardeş sayısında bile modern aile planlamalarından faydalanıp çocuklarını bir proje gibi özene bezene hayata hazırladılar...İşte bu özen ile büyütülmüş proje çocuklarıdır bunlar; Y ve Z çocukları...

Y ve Z çocukları; eğitimde, öğretmen-öğrenci; sosyal hayatta erkek-kadın hiyerarşisinin ortadan kaldırıldığı, tüketim imkanlarının çok çeşenekli olduğu, eşitlik vurgularının her alanda yapıldığı bir dünyada çoktan seçmeli sınav mantığının eğitimi ve gözetiminde yetiştiler ve yetişiyorlar... Her tür şiddetin olumsuzlandığı bu yetişme alanlarında, bu kuşağın çocukları, sesi gür siyasetçilere, öğretmenlere ve anne babalara karşı reaksiyonları da eski kuşakların sıklıkla karşılaştıkları bu gibi durumları normalleştirme gibi olmuyor...

“-Çocuklarımızla, öğrencilerinizle arkadaş gibi olun...” telkinlerine maruz kalmış eski kuşakların yetiştirdiği bu kuşakların bir de ailelerine eğitim mekanlarına aidiyet duyguları fazla gelişmemektedir. Çünkü, bilginin artık her yaşta her bireye bedava ve yaygın bir biçimde sunulduğu sosyal paylaşım ağları ve internet olanaklarıyla donatılmışlardır. Alabildiğine tüketime odaklı bir kuşaktırlar, bilgiye de yaklaşımları içinde hikmet aramaktan çok fayda merkezlidir...

2000 sonrası doğanlar, Z kuşağı olduğu için konu, anne babaları daha yakından ilgilendiriyor. Bunlar doğum planlamalarının, modern çekirdek ailenin hüsnü kabul gördüğü ortamlarda ve şartlarda doğan, büyüyen

kuşaktır. İhtimamla büyütülmüşler; adeta, anne babalarının planlanmış projeleri gibi düşünülmüşlerdir. Doğumları da yaşamları da hesaplanmış, planlanmıştır. Bu kuşağın sonraki hayat mecraları çok zordur. Kendi ayakları üstünde durmaları, zordur. Az çocuklu, modern çekirdek ailenin sosyolojik özelliklerini taşıyan bu kuşağa mensup çocuklarda, ilgi ve sevgi ihtiyaçları gereğinden fazla karşılandığı için bu ihtiyaçlara dair bir bağımlılık geliştirdikleri ve bunu yeterince göremedikleri sosyal ortamlarda uyumsuz, şiddete yönelik ya da pek çok psikiyatrik vakaların konusu durumuna dönüşmeleri oldukça muhtemel kuşaklardır.

Bir fanus içinde, korunaklı mekanlarda, diğer akranlarıyla iletişimlerini sadece okulla sınırlı olan bu kuşağın sosyalleşme, iletişim kurma mecraları daha çok sosyal paylaşım ortamlarıdır. Gerçek dünyadan kopuk, sanal bir dünyanın insanıdır. Hayatın gerçekleri karşısında ebeveynlerinden dolayı bağımlı oldukları bazı ihtiyaçlar hayat boyu baskılar onları.

Bu baskılamaların doğuracağı sosyo-psikolojik sorunlar, sosyal bilimcilerin şimdilerde işaretlerini sıkça gördüğümüz ama yakın gelecekte daha sık göreceğimizi şimdiden söyleyebileceğimiz ana uğraş konularını oluşturacaktır.

Bir sosyal psikolog bakışını temsil etmesi açısından Müge Çevik, Z kuşağının iş hayatını ise şöyle özetliyor: “Z kuşağı iyi bir hayat istiyor, bunun için de öyle çok uzun beklemeye niyetleri yok. Biraz konuşursanız, üniversiteden mezun olunca ‘müdür’ pozisyonu, en geç 30’unda üst düzey yöneticilik ve iyi bir maaş bekliyorlar.”(Çevik:2018)

İhtiyaçları Abartılarak Şımartılan Kuşaklar: Y ve Z Çocukları

Psikolojinin önemli kuramlarından birisi olan Hümanistik Kuram, normal ve anormal davranış belirlemesini birey için şu kriteri kullanarak yapar: Bireyin hayatı boyunca değişik gelişim dönemlerinde karşılamak zorunda olduğu beş temel ihtiyaç vardır ve bu ihtiyaçlar sırasıyla, yeterince ve zamanında karşılanmalıdır. Bu ihtiyaçların karşılanmasında zamanlama yanlış ve miktarı az ya da çok olduğunda bireyde her bir gelişim dönemini ve görevlerini olumsuz etkileyen ve anormal davranışları geliştiren süreçler başlar.

Buna göre, insanın ihtiyaçlarını karşılaması ile davranışları arasındaki ilişki oldukça yüksektir, “yeterince ve zamanında karşılanmayan ihtiyaçlar” zamanla anormal davranışları tetikler...

Aynı şekilde "gereğinden fazla ve zamansız karşılanan ihtiyaçlara" da insan müptela olur ve tam bir bağımlıya dönüşür.

Bu önermenin doğruluğunu test etmeyi fizyolojik ihtiyaçlardan başlatırsak, görülür ki, hayatta sonradan görmenin, aç gözlü olmanın, obezitenin, konfor düşkünlüğünün vs. gibi durumların gereğinden fazla bu ihtiyaçlara teveccühten ya da yeterince ve zamanında bunlara cevap vermemekten kaynaklanıyor.

Psikolojik ihtiyaçlarda ise kıvam iyi tutturulmadığı zaman sevgi ve ilgi delisi bireyler doğar. Bu ihtiyaçlar, gereğinden fazla karşılanırsa bu durum, zamanla toplumun başına bela olan ilgi ve sevgi delisi bireyler yaratır... Halk diliyle "ana kuzuları, muhallebi bebeleri" yetiştirilmiş olur. Bu ihtiyaçlar yeterince ve zamanında karşılanmazsa bu sefer psikopatlarla hazırlıklı olalım... Şiddet, nefret tohumları atılmış demektir...

Sosyal ihtiyaçları zamanında ihmal etmiş ya da ettirilmiş bireyler zamanla bu eksikliği telafi etmek için kocadıkça çocuklaşan tipler olurlar... Büyüdükçe oyunu, arkadaşlığı keşfederler ve kırkıncıdan sonra garipleşen, halk diliyle "azan" tipler olurlar... Çizgi dışına çıkarlar... Bu ihtiyaçları gereğinden fazla karşılananlar ise buna müptela olup sosyopat olurlar, gruptan, arkadaştan ve oyundan kopamazlar...

Çevremizdeki sevgi pıtırıcılarına, dost canlısı tiplere, sosyopatlarla, psikopatlarla dikkatlice baktığımızda, onları ihtiyaçlarını ölçüsüzce karşılamamız ya da karşılatmanın bu hale getirdiği anlaşılabilir.. Sevginin, ilginin, oyunun, dostluğun, yemenin, içmenin, yatmanın, barınmanın ölçüsünün kaçırılması, ömür boyu bizi takip eden bir

intikam mekanizması olarak geri dönmektedir.

Y ve Z kuşaklarının her tür ihtiyacı gereğinden fazla karşılandığı düşünüldüğünde bu kuşakların sonraki kişilik gelişim dönemlerinde ne tür anormal bir yapı içine girecekleri öngörülebilir ya da onlara sunulacak hizmetlerin onlara dönük uygulama pratiklerinin de bu yönlerini merkeze alması beklenmektedir.

Maslow'un bu, meşhur İhtiyaçlar Hiyerarşisi piramidi, bir bireyin hayatı boyunca karşılamak zorunda olduğu ihtiyaçları kademeli olarak göstermektedir. Buna göre,

bireylerin ruh sağlıklarının değerlendirilmesinde, davranışlarının normal-anormal şeklinde bir tasnife tabi tutulmasında, bu ihtiyaçların sırasıyla, yeterince ve zamanında karşılanıp karşılanmadığı bir hareket noktası olarak seçilmektedir. Bu durum, normal ya da anormal davranışların belirlenmesinde vazgeçilmez bir ölçü, bir kriter olanağı sunmaktadır. Yeni kuşakların, özellikle ebeveynleri tarafından ihtiyaçlarının hangi düzeyde karşılandığı, onların ruh sağlığını ya da davranışlarını değerlendirmede çok önemlidir. Çünkü, İnsanın ihtiyaçlarını karşılaması ile davranışları arasındaki ilişki muhteşemdir, "yeterince ve zamanında karşılanmayan ihtiyaçlar" zamanla anormal davranışları tetikler...

Hümanistik yaklaşıma göre; Gereğinden fazla ve zamansız karşılanan ihtiyaçlara da insanın zamanla bağımlı hale geldiği, Bu durumda piramidin en tepesini hedefleyen ve bağımsız bir birey olmak isteyenleri engelleyen bir sonuç arz eder. Çünkü psikolojik, sosyal ve fizyolojik ihtiyaçların bağımlısı olan kişilerde irade sahibi olma, bağımsız karar alabilme, ayakları üstünde durabilme ve özerklik özellikleri gelişemez. Böylece kişi tepe noktadaki varolma, kendi olma ya da kendini gerçekleştirme gibi bir noktaya asla ulaşamaz. Yeni kuşakların bir türlü büyümemek, yetişkinler sınıfına katılamamak gibi bir özellikleri olduğu aşikardır. Bu yüzden yeni kuşaklarda, geç evlenmek, kendi işinin ve bütçesinin, evinin sahibi olmak gibi durumların oldukça gecikmeli gerçekleştiği günümüzde sıklıkla görülmektedir. Hümanistik yaklaşımın temel önermesi, gereğinden fazla ve zamansızca karşılanan ihtiyaçların ruh sağlığını bozacağı ve davranış bozukluklarını tetikleyeceği şeklindedir.

Bu kişiler, tek başlarına yaşamak, öz saygılarını hatırlayacak bireysel çabalardan uzak kalırlar. Kendilerine zaman ayırmayı bırakın, kendileriyle baş başa kalma tercihine karşı bile ciddi reaksiyonlar gösterirler. Kendileri ile yüzleşmek, hesaplaşmak, kendilerine zaman ayırmak gibi geliştirici unsurlar hayatlarından uzak olur... Gruptan, arkadaştan ve oyundan kopamazlar. Arkadaş, oyun, grup delisi gibi davranırlar. Bu durum, girdikleri iletişim ortamlarında ve arkadaş gruplarında da ciddi sorunlara yol açar... Fanatizm, şiddet, grup özdeşimi gibi sorunları doğuran bu sürecin de ciddi bir takibi gerektirdiği açıktır. Görüldüğü gibi, Hümanistik Kuram eşliğinde durumları değerlendirildiği zaman, Özellikle Y ve Z kuşağı olarak tesmiye edilen kuşaklarda bu ihtiyaçların karşılanma düzeyleri ortaya oldukça vahim bir tablo çıkarmaktadır. Bir taraftan ihtiyaçları gereğinden fazla ve zamansız karşılanan bireylerin bu ihtiyaçlara fazlasıyla bağımlı hale gelmeleri gibi bir durum var bir taraftan da bu ihtiyaçların bir kısmına karşı oldukça kayıtsız kalınmışlık durumu var... Söz gelimi; besin, giyim-kuşam, barınma-korunma ihtiyaçları fazlasıyla karşılanan bireyler, aynı düzeyde sevgi ve ilgi görememek durumuyla karşı karşıya kalabilmektedir. Bu durum, özellikle kentli, çalışan anne babaların olduğu ailelerin çocuklarında hissedilebilir bir orantısızlık durumu yaratmaktadır. Bu ailelerde bireyler, psikolojik ihtiyaçlarını ya da aşırı korumacı ebeveyn tutumları nedeniyle de sosyal ihtiyaçlarını yeterince karşılayamamaktadırlar. Ya da bunun tam tersi olarak, gereğinden fazla karşılanmaktadır. Her iki durumda da anormal bir kişilik gelişimi ve buna bağlı olarak gelişen davranış bozukluklarına kapı ardına kadar açılmaktadır.

Psikoanalitik Yaklaşıma göre; Bireylerin geçmişte yaşadıkları ya da yaşayamadıkları; duygu düşünce ve anıların tatmin edilmiş ya da edilmemiş ihtiyaçların, duyguları, isteklerin bugünkü davranışlarımızın temelini oluşturduklarını söyler.

Buna göre olumlu bir geçmiş bugüne normal ruh hali ve davranış formatı olarak etki ederken kötü olumsuz yaşantılarla yoğrulmuş bir geçmiş yaşantı birikimimiz ise bugünün anormal ruh hali ve davranış bozuklukları ile malul durumunun nedenidir. Bilinçaltı burada çok önemlidir ve unutulmak üzere bilinçaltına itilmiş travmatik olaylar, anılar, duygu, düşünceler; tatmin edilmemiş duygular, bastırılmış istekler anormal davranışlarımızı tetikleyen nedenler olarak durmaktadır. Bu noktada kuşakların yetişme tarzı ve maruz kaldıkları olaylar, davranışları üzerinde belirleyici bir önem kazanmaktadır.

Psikanalizmin Yardımıyla Kuşakların Yaşadıkları Psikolojik süreçleri Anlamaya Çalışmak;

Bu yaklaşım, geçmişte yaşanan ve tatmin edilmemiş duygu, düşünce ve yaşantıların birey tarafından unutulmak üzere bilinç altına bastırılmasının beraberinde getirdiği akıl ve ruh sağlığını tehdit eden semptomları fark etmemizde bizlere önemli kazanımlar sunmaktadır.

Buna göre, istemek ve eylemek dürtülerinin (LIBİDO) doğal benliğimiz olan İD'i kullanarak kışkırttığı bir Benlik (EGO) vardır. EGO'muz, bu istek ve eylemlerin, doğru-yanlış; güzel çirkin; iyi kötü ayırımını yaparak İD'i kontrol etmek, dizginlemek ister. EGO'nun eğitim ve gelişmişlik durumu

İD'i ne derecede kontrol edeceğinin de göstergesidir. İD'in, istek ve eylemlerini dizginleyen sadece EGO değildir. Aynı zamanda toplumsal, dini, ahlaki, hukuki kurallar gibi bireyin ÜST BENLİK inşasını gerçekleştiren özellikler de İD'i kontrol eden ve dizginleyen başka bir mekanizmadır.

Bireyin istek ve eylemleriyle bu iki dizginleyici benlik mekanizmaları arasındaki çatışmalar, engellenmeler bir gerilim durumu yaratır ve birey bu gerginliği ömür boyu yaşar.

Böylece, bireyin çocukluğundan itibaren yapmak isteyip de yapamadığı, engellendiği birçok yaşanmamışlıklar, tatmin edilmemiş duygu, düşünceler ve yaşanmışlıkların acı veren travmatik yönleri bilinçaltında birikmiş olur. Bu birikim, bireyin dipsiz kuyusu olan bilinçaltına itilir.

Bastırılmış duygu, düşünce ve anıların; tatmin edilmemiş duygu, düşünce ve davranışların biriktiği bu kör kuyu, bir yanardağ gibi, arada bir, bunların etkisiyle bazı küller, dumanlar püskürtür. Bu dumanlar ve küller, aslında gündelik hayattaki hatalarımız, anormal davranışlarımız, kötü rüyalarımız ya da sapkınca eyleme biçimlerimiz olarak kendilerini gösterirler.

Geçmiş yaşantıların, bastırılmış duygu, düşünce ve anıların bireyin kişiliği ve davranış bozuklukları üzerindeki etkisine vurgu yapan psikoanalitik yaklaşım, bu haliyle "itiraf et kurtul!" tarzındaki hristiyanlık öğretisinin bilimsel kalıba büründürülmüş hali gibi durmaktadır.

İslam kültürü ve Müslümanlık açısından, günahları, kusurları, suçları örtmenin ve gizlemenin, ayrıca, bunlardan dolayı tövbe etmenin bir anlayış olarak **hakim olduğu bir dünyada, bu tarz ile günahları, suçları ve ayıpları açığa çıkartan ve suç, günah, ayıp, kusur anlamındaki geçmişe ait olumsuzlukların aleniyet,**

meşruiyet kazanması ne derecede doğrudur? Sorusu bu noktada cevaplandırılması gereken sorulardandır.

Çünkü, burada iki medeniyet arasındaki epistemolojik kopuş başlamaktadır. Bir yandan İslam'da geleceğe umutla taşıyan bir tövbe mekanizması ile rahatlayan birey, diğer yandan geçmişin baskısını taşıyamayan bireyin günahlarını ortalığa saçarak rahatlamasını savunan bir "günah çıkartma geleneği" olan hıristiyanlık arasındaki gerilim etrafında dönen tartışmalar var...

Bu noktada, Türkiye'deki genç kuşakların, Batı kültürü ile geleneksel kültür arasında sıkışan şizofrenik ruh hali üreten durumlarının tekrar ele alınması gerekir. Çünkü, bir yandan batılılaşma, modernleşme ile at başı giden bir kentleşme, sekülerleşme süreçlerinin içinde doğan ve büyüyen bir ruh hali ile ebeveynlerince ayakta tutulmaya çalışılan geleneksel değerler arasında sıkışmış bir gençlik profili ile karşılaşılıyor.

Y ve Z kuşakları, bilinç yarılması ya da kişilik bölünmesi süreçlerine imkan ve zemin oluşturan bu durumun, üretebileceği hastalıklı ruh halleri ve davranış bozukluklarına karşı savunmasız bir kuşak örnekleridir.

Aynı travmatik geçmişi, ebeveynleri olan X Kuşağı da çok daha farklı bir şekilde kırdan kente göç; gelenekselden modernliğe geçiş sürecinde yaşamıştı... Ebeveynlerinin düzeyinde olmasa bile bu anlamda bir bilinç bölünmesi baskısı altında bu jenerasyonların yaşadığı bu sorun bir gerçek...

İşte tam da bu noktada psikanalizmin, geçmiş yaşantılarının, bireylerin bugünkü davranışlarına ve ruh hallerine yön veren etkisi incelenmeye değer bir konu olmaktadır.

Yeni Bir Medeniyet Tasavvuru İçin Bir İmkan Olarak Yeni Türkiye'de Yeni Kuşaklar

Herkes kendi ruh halini ve fiziksel durumunu, biri diğerine sağlıklı olma hali ve modeli olarak dayatabilir mi? Normalnormal ayrımı ile ilgili bir dizi tartışma yetmiş fırkaya bölmüştür psikologları, ekoller, farklı yaklaşımlar bu yüzden doğmuştur. Tüm olumsuzluklara rağmen önümüzdeki 10 yıllarda yeni bir medeniyet tasavvuru inşa edecek bir "gençlik hareketi" çıkar mı dersiniz bu topraklarda?

Yeni derken?, yeni medeniyet tasavvuru cümlesi, ayakları çok da yere basan bir düşünce gibi gelmiyor... Yeni bir medeniyet tasavvuru denildiğinde, bu durum, yeni eskiye karşı konumlanacak demektir ki şu anda biz bu eskiyi yaşadığımızı göre matah bir şey yaşamıyoruz demektir.

Yenisi de iyi olacak, diye bir garantisi yok aslında. Yeni Türkiye-Eski Türkiye karşılaştırması yapmak lazım o vakit, eski Türkiye'nin temel parametreleri nelerdi, yenisinin neler olacak? Teraziye vurulduğunda hangi kefenin ağır bastığı zaten ortaya çıkacaktır...

Mevcut siyasal iktidarın, şimdilerde hayalini kurduğu Yeni Türkiye'nin önünde duracak ilk engel, yeni kuşaklar olabilir. Yeni Türkiye, bu genç kuşağa rağmen kurulabilirse o zaman bir yeni medeniyet tasavvurundan söz edilebilecek ki o tasavvur kendisine yeni bir kuşak yaratmak zorunda kalacaktır.

Osmanlılık, Dindar Nesil projeleriyle üretilecek bir kuşak, bu projelere engel olacak kuşağın karşısında Yeni Türkiye'nin garantisi olmak üzere düşünülmektedir. Ama ne kadar başarılı olacak, küresel sisteme rağmen o ayrı bir sorundur ve bu tasavvur yeni bir medeniyet tasavvuru mudur?

Burada bu duruma itiraz edenlerin sordukları mühim sorular şunlardır: Yeni Türkiye tanımlamasını fetiş haline getiren iktidar seçkinleri, yeni bir vatandaş kurgularlarsa, bu durumda Kemalizm'in vaktiyle kurguladığı ve çokça şikayet konusu olmuş jakoben yaklaşımla yeni bir toplum, millet inşa etme girişimine benzemeyecek mi?

SONUÇ OLARAK

Kuşaklar ile ilgili tanımlayıcı ifadelerin ve farklı kuşakları anlama sorununun tarihi kadim medeniyetlere kadar geriye götürülebilecek bir konudur. Bu çalışmamızda tarihi verilerden ziyade küresel kültürün baskın olmaya başladığı

2000'li yılları ve bu yılları hazırlayan son yüzyıldaki gelişmeleri değişim ve dönüşümleri anlamaya çalıştık.

Tam da bu yüzyılın içinde medeniyet değişimi yaşamış, Batı medeniyetinin muasır seviyesine ulaşmayı hedeflemiş bir ülkenin sosyolojisinde siyasi, kültürel, ekonomik pek çok açıdan meydana gelen değişimlerle birlikte ortaya çıkan son 70 yıldaki beş farklı kuşak tipini ve bunların tipik karakteristik özelliklerini bu çalışmamızda belirlemeye ve göstermeye çalıştık. Bu çalışmanın sonunda, görüldü ki, Türkiye'deki bu farklı kuşakları ortaya çıkaran süreçlerin oldukça değişik saikleri ve nedenleri var. Türkiye Cumhuriyeti'nin savaşlar sonrasında modernleşmeye koşut olarak bir yandan resmi ideolojinin politikaları doğrultusunda yaratmak istediği nesil ya da kuşaklar; öte yandan bu tepeden inmece jakoben anlayışa direnen kuşaklar...

Bu iki kuşağın son dönem siyasi kutuplaşmalarda iki tarafın aktif tabanlarını oluşturmaları da aslında bu dönem politikalarının sonuçları ile ilgilidir. Bir taraftan erken modernleşen ve modernleşmenin tüm sonuçlarını, imkânlarını, düşünme ve davranış kodlarını erken edinmiş bir kesim, öte yandan bunların tümüne neredeyse 80'li yıllar sonrasında ve özellikle 2000'li yıllar sonrasında hızla ulaşmaya başlamış diğer kesim... Türkiye'de siyasi kültürel kutuplaşmanın ve hatta ekonomik kutuplaşmanın arka planında bu sosyolojik realitenin olduğu artık yadsınamaz bir olgudur.

Bu gelişmelere paralel olarak yakın tarihimizde yaşanan askeri, siyasi, ekonomik istikrarsızlıklar; işsizlik, terör nedenli göçler v.s gibi sosyal olayların etkisiyle ülke demografyasında yaşanan değişimleri ve kentsel yerleşim yerlerinde nüfus yoğunluğunu yaratmıştır. Bu yeni sosyolojik ve demografik durumla birlikte artık Türkiye'de 2018 yılına gelindiğinde % 90'ı aşkın bir nüfus kentlerde yaşamakta ve kentli yaşamın tüm olanaklarından, kitle iletişim ve haberleşme, ulaşım, eğitim, sağlık v.s gibi tüm olanaklardan yararlanma imkanı bulmaktadır.

Küresel kültürün tüm enstrümanları ile yeni jenerasyonları her yandan kuşatan ve onları savunmasız bırakan baskısına karşı Türkiye'deki siyasal iktidarların buna tedbir almak ya da bunu kontrol etmek konusunda yıllara sair ihmalleri ve ekonomik anlamda uzun süre kalkınmacı, büyümece bir tutumu benimsemesi

nedeniyle Yeni Türkiye'nin çok ciddi bir gençlik sorunu vardır. Toplumsal bütünleşme ve kollektif şuurdan kopuk, son iki jenerasyona karşı son zamanlarda aceleci, yılların ihmali telafi etmeye dönük politikalar gözlemlenmekle birlikte bunların pansuman tedbirler olarak değerlendirilebilecek yönleri olduğu da bir gerçektir. Adeta bir "Gençsel Dönüşüm Politikası" olarak değerlendirilebilecek bu hamleler, Yeni Türkiye'nin Yeni Kuşaklarla en büyük imtihan alanını ifade etmektedir.

KAYNAKÇA

- Altın, Emel, Murat Kasımoğlu (2016), "Gençlerin Sosyo-Ekonomik ve Siyasal Katılımları: Dünyadan Örnekler ve Türkiye için Öneriler", Yıl: 4, Cilt: 4, Sayı: 08, Basım: Ankara: ADAMOR Toplum Araştırmaları Merkezi.
- Baran, Aylin Görgün, (2016), "Yaşam Politikası Bağlamında Gençliğin Yeniden İnşası", Yıl: 4, Cilt: 4, Sayı: 09, Ankara: ADAMOR Toplum Araştırmaları Merkezi.
- Baran, Aylin Görgün (2012) Çağdaş Sosyoloji Kuramları, Eskişehir: AÖF Yay.Başal, Akın (2014) "Ş Kuşağı", Akın Başal Eğitim Danışmanlığı ve Yayıncılık, İstanbul, https://www.akinbasal.com/makale-ik_and_iletisim Erişim Tarihi:07-02-2018
- Bayhan, Vehbi. (2014-1) "Milyenüm veya Y Kuşağı Gençliğinin Sosyolojik Bağlamı", Gençlik Araştırmaları Dergisi, yıl: 2, cilt: 2, Sayı: 3, Salmat Matbaacılık, Ankara.
- Botton, Alain de (2005), Statü Endişesi, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Durkheim, Emile (2006), Sosyoloji Dersleri, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Engin, Hande Bilsel (2014-1) "Tüketen Gençlik Kültürü: Pazarlama Kuşatması Altındaki Milyenüm Kuşağı", Gençlik Araştırmaları Dergisi, yıl: 2, cilt: 2, Sayı: 3, Ankara: Salmat Matbaacılık.
- İbn Haldun (2004), Mukaddime, 1. Cilt, sh.155-210, Yenişafak Kültür Armağanı, Çev: Halil Kendir, Ankara
- Latif, Hasan, Salih Serbest (2014-2), "Türkiye'de 2000 Kuşağı ve 2000 Kuşağının Çalışma Anlayışı", Gençlik Araştırmaları Dergisi, yıl: 2, cilt: 2, Sayı: 4, Ankara: Salmat Matbaacılık.
- Muti, Tülay (2018) "Yeni Kuşaklar ve Aile İçi İletişim Problemleri", SAÜ Sosyoloji Bölümü, Yayımlanmamış bitirme tezi, Sakarya
- Şeriatı, Ali (1980) Medeniyet ve Modernizm, Çev: Fatih Selim & Abdurrahman Arslan, İstanbul: Düşünce Yayınları.
- Şeriatı, Ali (2013) İnsanın Dört Zindanı, İstanbul: Fecr Yayınları.
- Tezcan, Mahmut (1997), "Gençlik Sosyolojisi ve Antropolojisi Araştırmaları", sh:5, AÜ. Eğitim Bilimleri Fak. Yayınları, Ankara

GENÇLERDE FANATİZM VE ELEŞTİRİ AHLAKI

▲ YUSUF YAVUZYILMAZ

Fanatizm, bir düşünce veya inanca körü körüne bağlılıkla belirginleşen, düşüncesine yönelik her türlü eleştiriye reddeden, ideolojisini savunmak için şiddeti meşru gören ve araçsallaştıran bir tutumdur. Fanatizm, özellikle kimlik oluşumunun olduğu dönemlerde daha üst düzeydedir. Özellikle gençlik dönemlerde, bir topluluk tarafından benimsenme süreçlerinde fanatizmin hem oluşumu hem de yıkıcı etkisi daha fazla olabilmektedir.

Fanatizm çoğunlukla bilgiye referansın fazlaca itibar edilmediği habitat da daha kolay yeşerir. Tezat bir şekilde fanatik muarızlarını ne çok suçladığı argümanların başında da muhataplarını için "cahil" "bilmiyor.", "birtürlü kafası almıyor" gibi cümleler gelmektedir.

İnsan yaşamının gençlik dönemleri kişinin bir fikre sahip olma ve o fikir için fedakârlıkta bulunma, mücadele etme istek ve cabasının en yoğun olduğu dönemlerin başındadır. Gençlikte var olan değişim ve değiştirme talebi de yetişkinler tarafından tarih boyunca hoş karşılanmamış, eleştirilmiştir. Bu noktada bakmamız gereken gençlerin istek ve değişim taleplerinde ne kadar tutarlı oldukları kadar gençlerin üzerinde belirginleşen olumsuz eleştirelinin de ne kadar tutarlı olduğudur.

Gençlerin şikâyetinde bulunduğu veya gençlerin içinde bulunduğu olumsuz durumdan sorumlu olan kimdir? Bu konuda gençlerin sorumluluğu en sonda gelmektedir. Çünkü onlar, değerleri inşa eden bir konumda değildir. Daha da önemlisi toplumda oluşturulan siyasal ve toplumsal değişimlere en az etki eden toplum kategorisidir. Çünkü onlar siyasal ve toplumsal anlamda yönlendirici konumda değildir. Herkes gençlerden şikâyet ediyor. Ülkenin karar verici noktalarında, bürokratik kademelerde, üniversitelerin yönetiminde, anne- baba konumunda olmayan onlar, nasıl oluyor da en büyük sorumlular onlar oluyor?

Siyasal ve toplumsal konumdaki karar alıcılar, gençleri suçlamaktadır. O zaman doğru soru, "gençler neden bu kadar duyarsız ve sorumsuz?" sorusu değildir. **Doğru soru, gençlerin bu kadar sorumsuz yetişmesini**

sağlayan ortamı kim oluşturdu?" sorusudur. İlk soru sahte bir sorudur; sahte sorulardan doğru cevaplar üretilemez.

Kaldı ki, gençler hakkında yetişkinlerin olumsuz tavırları sadece yaşadığımız döneme ait bir sorun da değildir. Sümer Tarihi üzerine araştırmalarıyla tanınan Muazzez İlmiye Çığ, Sümer tabletlerinde yazan şu ifadelerle dikkat çekiyor: "Bu gençlik nereye gidiyor" yazısını gördüğümde beri, gençleri sorgulamıyorum." İlk çağın önemli filozoflarından biri olan Aristoteles'in düşüncesi de farklı değil. "Bugünlerde gençler kontrolden çıkmış durumda. Kaba bir şekilde yemek yiyorlar. Yetişkinlere karşı saygısızlar. Ebeveynlerine karşı çıkıyorlar ve öğretmenleri sinirlendiriyorlar." Ünlü ahlak düşünürü Sokrates'te gençleri eleştirenlerden. "Günümüzün çocukları lüksü seviyor, kötü davranışları var, otoriteye başkaldırıyorlar, yaşlılara saygıları yok, çalışmak yerine lak lak etmeyi seviyorlar. Çocuklar artık evlerinin hizmetçisi değil, tiranı... Anne babaları odaya girince ayağa kalkmıyorlar, onlara itiraz ediyorlar, destek olmak yerine laklak yapıyorlar, şapır şupur yiyorlar, bacak bacak üstüne atıyorlar, öğretmenlerine zulmediyorlar." M.Ö daha eski dönemlerde yaşayan Hesiod'da negatif düşünenlerden. "Günümüzün gençleri öyle umursamaz ki ileride ülke yönetimini ele alacaklarını düşündükçe umutsuzluğa kapılıyorum. Bizlere, büyüklere karşı saygılı olmayı, ağırbaşlı davranmayı öğretmişlerdi. Şimdiki gençler kurallara boş veriyorlar. Çok duyarsızlar ve beklemesini bilmiyorlar."

Görülüyor ki kadim zamanlardan beri gençler sorun olarak algılanıyor. Büyükler "Gençleri bu yola nasıl soktuk?" sorusuyla hesaplaşmak yerine gençleri suçlayarak sorunu onların üzerine transfer ediyorlar.

Oysa toplumumuzun en önemli sorunu olan fanatizm, sadece gençlerde değil bütün toplum kesimlerinde yaygındır. Çünkü gençler önünde olan örneklerden etkilenecek kişiliklerini oluşturuyorlar. Büyüklerin sorumlu, ahlaklı ve dürüst olan bir toplumsal yapıda gençlerin sorumsuz, ahlaksız ve düzenbaz olması mümkün değildir.

Fanatik bir militana, kendi anlayışından farklı bir düşünceye eleştiri yapması ve karşı tez üretmesi asla yetmez. Tatminsizliğini eleştirel baktığı metni yazanın veya farklı düşünceye sahip insanın kişiliğine yönelterek, küçük dünyasının kıskırttığı arzularını tatmin etmeye çalışır. Düşünceye düşünceyle karşılık verecek entelektüel donanımdan mahrum olduğu için, en önemli karakteristik özelliğini devreye sokar; hakaret. Muhatap alınmadıkları dünyanın eşliğinden girme şartının bilgi ve ahlak olduğunun bilincine varması çok kolay değildir. Bilgi ve ahlak temelli bir tutum onu zaten fanatizmin dışına taşıyacaktır.

Fanatizmi besleyen en önemli tutum, bilgi sahibi olmaktan çok ideoloji ve inanç sahibi olmak ve bu ideoloji ve inancı şiddet kullanarak savunma eğilimidir. Bir kimsenin bilgi sahibi olmaması, dahası cahil olması yadır ganacak bir durum değildir. Sorun olan kişinin kendi sınırlarını bilmemesi, dahası kendini âlim zannetmesidir. Fanatiğin tavrı "Âlim bazı şeyleri bilir, cahil her şeyi." sözünde geçen cahilin tavrıdır. Âlim, daima şüpheyle bakar, cahil bildiğinden o kadar emindir ki, en küçük bir şüphesi yoktur. Sınırlarını

bilmek âlim ile fanatiği, cahili, militanı ayıran en belirgin ölçüttür.

Fanatik keskin ideolojik cümleler kurar; bu yüzden empati yoksundur. Empati, kendini ötekinin yerine koyup, onu anlamaya çalışmaktır. Radikal ideolojiler ve örgüt mensubu militanların temel özelliği empati yoksunu oluşlarıdır.

Düşünce, entelektüel bir birikim ister. Düşüncenin aktarımı ise iki şeye ihtiyaç duyar: Dil ve ahlak. Militan bir fanatik, hem bilgiden, hem de bilgiyi aktarım araçları olan dil ve ahlaktan yoksundur. Bu yüzden sürekli gergin ve öteki saydığı düşüncelere karşı hoşgörüsüzdür.

Düşünceler ve onları besleyen kaynaklar ne kadar kısır ve verimsiz ise dil o kadar sert ve ötekileştiricidir. Fanatiğin bilgiye değil, slogana ihtiyacı vardır. Bilgi, müzakere ve tartışmayı öne çıkarır; fanatik bir militanın müzakereye değil kavgaya ihtiyacı vardır. Bundan dolayı sürekli çatışmayı öne çıkaran bir üslup kullanır.

Fanatik, sahip olduğu düşüncelerde hata ihtimali olduğunu asla kabul etmez. Bundan dolayı düşüncelerini kabul etmemeniz, eleştirmeniz, olaylara farklı açılardan bakmanız fanatik tarafından normal karşılanmaz. Fanatik için normal olan kullandığı aşağılayıcı, yargılayıcı, hakaret edici ve ötekileştirici dildir. Hiç kuşkusuz fanatiğin kullandığı dil düşüncenin namusuna yakışmaz. Ötekileştirici dil, faşizmin, negatif milliyetçiliğin, sosyalist ideolojilerin ve örgütlerin dilidir.

İslam düşüncesi bilgiye açık bir düşüncedir. Kur'an'ın inanan bir insanın farklı düşüncelerden korkup çekinmesine hiç gerek yoktur. Çünkü Kur'an öğretisine göre batıl sabun köpüğü gibidir. Batılın hiç kazanma şansı yoktur. Yeter ki siz, samimi olarak Allah'a inanın ve güvenin. Kazanamıyorsanız, samimiyetinizde veya bilginizde bir sorun vardır. Burada kazanç, modern anlamda değil, Allah'ın rızasını kazanmakla ilgilidir.

Terör ve şiddete başvurmadığı sürece en aykırı düşünce bile dillendirilebilir, savunulabilir. Kur'an bizi muhataplarımızla tatlı bir dille tartışmaya davet eder. İnsanların çoğu tartışmadan hakaret etmeyi anlıyorlar. Hz. Peygamberin yönlendirdiği gibi yeni fikirlerin ortaya çıkmasını sağlayan tartışma rahmettir. Dövüşmek, hakaret etmek, aşağılamak Müslümanca bir tavır değildir.

ELEŞTİRİ AHLAKI

Verimli bir tartışma yapmak için, tartışmayı bireylerin kişisel özellikleri üzerinden değil, düşünceler üzerinden sürdürmek gerekir. Tartışmayı bireysel özellikler üzerinden yürütmek, hem konudan uzaklaşmakla, hem de konuyla doğrudan ilgisi olmayan bir düzleme çekmekle sonuçlanır. Böyle bir tartışmadan verimli bir sonuç beklemek hayaldir. Eleştiri, bireysel beklentileri ve çıkarları öne çıkararak yapılmamalıdır. Kendi çıkarlarını önceleyerek yapılacak bir eleştiri ahlaki olmadığı gibi, gerçeği aramaya da dönük değildir. Beklentisi karşılanmadığı için içinde bulunduğu parti ya da grubu eleştirmeye başlamak ahlaki bir tutum değildir.

Eleştiriye neden olan konu, yerini, tartışan kişilerin bireysel özelliklerinize terk etmişse, tartışmayı sürdürmenin hiçbir anlamı yoktur. Bu durum, bir gerçeği aramak yerine kişisel hakaretlerin ön plana çıkacağı eşiktir. Kazanma hırsı ve kaybetme korkusunun egemen olduğu bir tartışmayı sürdürmenin ve eleştiri yapmanın hiçbir değeri yoktur. Bu tür bir eleştiride konunun kendisi çoğunlukla arka planda kalır. Konudan uzaklaşıkça tartışmanın ve eleştirinin seyri de değişir. Eleştiri, hakikati arama düzleminden çıkarak cedelin egemen olduğu bir verimsiz tartışmaya dönüşür.

Eleştiri yaparken, ideal olan, düşünceler ile gerçekler arasındaki bağlantıyı sağlıklı bir şekilde kurmaktır. İnsan, bir ideale inanır, var olanlar arasında ise seçim yapar. Varolan ile ideal olan arasında daima kapanmaz bir mesafe olduğunu unutmamak gerekir. Tümünüyle ideale teslim olup var olanı gözden kaçırmak insanı tarih ve toplumdan koparıp fildişi kuleye mahkûm eder. Tümünüyle var olan gerçekliğe bağlanmak ise insanı ideal olandan, ahlaktan koparır.

Eleştiri yaparken ideolojik sloganlardan uzak durmak gerekir. İdeoloji, belli bir amaç doğrultusunda slogan üretir. Slogan üzerinden karmaşık soruları çözmek imkânsızdır. Her ideolojinin

tarihle sınanmamış kusursuz ütopyasının olduğu bir gerçektir. Oysa doğası gereği hataya açık ve bilgisi tarihsel olan insan kusursuz bir model inşa edemez. Bundan dolayı Rahmetli İzzetbegoviç "Müslüman'ın ütopyası olmaz. Ütopya doğası gereği materyalisttir" der. Hiç kuşkusuz eleştiri yaparken, toplumsal gerçeklikle uyuşmayan teorik tasarımlardan kaçınmak gerekir.

Eleştiri yaparken ihmal edilmemesi gereken bir diğer ilke de, eleştirinin konusu olan bilgi ya da olayın doğru olmasıdır. Doğruluğundan kesin emin olmadığımız bilgi üzerine yorum yapmamak gerekir. Eleştiride dayanan bilginin doğruluğu test edilmemişse yapılan yorumun isabetli olması mümkün değildir. Eleştiri yaparken doğruluğu test edilmemiş bilgileri kullanmaya çalışmak temelde bir ahlak sorunudur.

Yazar, aydın ve düşünürlerin eleştirisi yapılırken seçmeci tavırdan uzak durulmalıdır. Bir yazar veya aydının görüşleri eleştirilecekse, mümkünse ona ait tüm eserler gözden geçirilmelidir. Doğru eleştiri için eleştiriye konu olan kişinin bir eserini incelemek yetmeyebilir. Diğer eserlerinde bu görüşlerini belli ölçüde ya da tamamen değiştirmiş olabilir. Bir önemli nokta da eleştiriye konu olan yazarı birincil kaynaklardan yani kendi eserlerinden yola çıkılarak eleştirilmesidir. Yazarın eserleri üzerine yazılan ikincil kaynaklar, nihayetinde yazar üzerinde çalışan kişinin özne düşünceleri içerdiğinden, yazar ile inceleme yapan kişinin düşüncelerini karıştırılma ihtimali vardır. Eleştiriyi sadece ikincil kaynaklar üzerinden yürütmek yanlış yorumlara yol açabilecek bir zaafıdır.

Bir partiye, gruba, cemaate üye olmak ve onların etkisinde kalmak, eleştiri faaliyetinde, kişinin önündeki zaafardan biridir. Bir partiye, gruba, cemaate körü körüne aidiyet kişiyi ait olduğu yapının yanlışlarını sahiplenmeye götürebilir. Her partinin, grubun, cemaatin insanlardan oluştuğunu unutmamak gerekir. İnsan hatadan arınmış, mükemmel ve kusursuz bir varlık değildir. Bu yüzden, eleştiri yaparken bağlı olunan grubun önceliklerini değil, hakikatin kendisine ve doğru bilgiye ulaşmayı amaç edinmek gerekir.

Bireysel tartışmalarda ahlaki bir seviye sorunu varsa orada bulunmamaya gayret etmek gerekir. Dikkate alınmamayı hak eden insanların kaba, nezaketsiz ifadelerini ise görmezden gelme eğiliminde olmak gerekir. Tartıştığınız insanı küçümseyici bir kibir içinde kesinlikle olunmamalıdır. Karşınızdaki insanın bilgi eksikliği ile alay etmemek ve onu küçümsememek önemli bir ahlaki sorumluluktur. Eğer muhatabınız, tüm çabanıza karşın nezaketsiz ve ahlak dışı bir retorikte

ısrar ediyorsa bu nezaketsizliğin parçası olmaktan kaçınmak gerekir.

Eleştiri yaparken dayandığımız bilgileri mutlaklaştırmamak tutarlı ve doğru bir yöntemdir. İnsan olduğunuzu, yanılabilceğinizi, bilginizin eksik olabileceğini gözden uzak tutmamak gerekir. Aynı şekilde içinden bulunduğunuz parti, grup, cemaat, sivil toplum örgütü, mezhep gibi oluşumları da mutlaklaştırmamak gerekir.

Hiç kuşku yok ki, Kur'an dışında yanılızsız bilgi kaynağı yoktur. Çünkü Kur'an, yanılığın ihtimali olmayan bir bilgi kaynağından gelir. İnsanın ürettiği bilgiler, kim tarafından üretilirse üretilsin, bilgisi ve konumu ne olursa olsun mutlaklık değeri taşımazlar. Bundan dolayı içine insani çaba giren bütün yorumlar mutlaklaştırmayacağı gibi, kim tarafından yapılırsa yapılsın, ilmi otoritesi ne olursa olsun yapılan yorum ana kaynakla (Kur'an) eşitlenemez.

Eleştiri konusunda dikkat edilecek bir konu da özcülük düşüncesinden uzak durmaktır. Sosyal konularda özcülük insanı gerçeklerden koparma riskini taşır. Diğer yandan, sürekli gerçekliğe angaje olmak ise insanı ideal değerlerden koparır. Sağlıklı eleştiri bu ikili yaklaşımın ortasını bulmakla yapılabilir.

Belli bir siyasal ve örgütsel kampın içinden konuşan insanın öznel değerlendirmeler yapması kadar doğal bir durum yoktur. Bir siyasal anlayıştan başka bir siyasal anlayışa geçişte yaşanan paradigma değişikliği, büyük ölçüde farklılaşan değerlendirmelere de yol açar. Bu durum yapılan değerlendirmelerde köklü değişimlere uğrar. Bağlı bulunduğu grup içinden konuşmak hakikati onunla özdeşleştirmek sağlıklı eleştiriyi engelleyen bir davranış biçimidir.

Tarih, insanların düşünce, inanç ve ideolojilerinin etkin olduğu bir alandır. Peygamberler hariç ki, onların hataları Allah tarafından düzeltilmiştir, tarihte etkili olan her aktör insandır ve insan olmanın zaafına sahiptir. Bundan dolayı tarihin içinde olan, ontolojisi gereği hataya açık olan insan kutsallaştırılıp insanüstü bir konuma yükseltilemez. Bu yüzden, mutlak, tartışılmaz, bütün zamanlar için geçerli bilgi üretmek insanın yapısına aykırıdır.

Eleştiride dikkat edilmesi gereken bir husus da, insanların sizden farklı düşüneceği gerçeğini gözden uzak tutmayarak, yapılan farklı eleştirilere karşı hoşgörülü olmaktır. Hiç kimse sizin gibi düşünmek, sizin gibi inanmak, olayları sizin gibi analiz etmek zorunda değildir. Sağlıklı bir eleştirel tavır için hayatın çoğulcu olduğunu akıldan çıkarmamak gerekir.

Olayları sosyolojinin sınırları dışına taşıyıp sürekli komplo teorisi ile açıklamaya çalışmak çoğu kez insanları gerçeklerden koparır. Gerçeklerden kopan spekülâtif düşünceler kendi içinde tutarlıdır, ancak çoğu kez hayatın gerçekleriyle uyumsuz. Eleştiri yaparken uygulanması mümkün olmayan ve hayatın gerçekleriyle uyumsuz retorik üzerinden yürümek gerekir.

Terör karşısında gösterilen olumlayıcı tavır eleştirelliği etkiler. Terör örgütü olarak görülen yapılara sempati duyan, terör örgütü olarak görülen yapıların eylemlerine sessiz kalan militanlarla asla tartışmaya girmemek gerekir. Bunu PKK, FETÖ, DHKP-C ve IŞİD gibi örgütlere sempati duyan bazı kimselerin söylemlerinde çok net bir şekilde görmek mümkündür. Terör örgütlerinin inanmış militanları vardır. Militanın asla tartışmayacağı kesin doğruları bulunur. Militan özcü olduğu için, düşüncelerini asla tartışmaya açmaz.

Her eleştiri faaliyeti ahlaki bir zeminde olduğundan, eleştiri ahlaki ihmal edilmeyecek derece önemlidir. Ahlaki ilkelere aykırı suçlamalar kesinlikle tartışmanın hiçbir aşamasında yer almamalıdır. Bu yüzden muhatabınız ahlaki ilkelerin dışına taşma eğilimi gösterdiğinde, yapılması gereken, tartışmayı bitirmektir.

Bireylerin aile yapısı, bireysel özellikleri, özel hayatı eleştiride asla yer almaması gereken unsurlardır. Hakikati söyleyenin kimliği değil, hakikatin kendisi doğruluğun belirleyicisidir. Bu amaçla bir sözü kimin söylediğine değil, ne söylediğine odaklanmak gerekir.

Hakikat hiçbir kimsenin veya grubun tekelinde değildir. Dinin en doğru yorumunu yapmak iddiasında hiçbir kişi ve grup bulunamaz. Hiçbir insan, birikimi ve bilgisi ne olursa olsun, hakikati tümüyle kuşatamaz. Din tek, yorumlar çoktur. Din, din adına yapılan hiçbir yoruma mahkûm edilemez. Dini konularda kendi mezhebinizi ve bir konudaki bilginizi tek doğru yorum olarak görmek mantıklı ve tutarlı değildir.

Kazanma hırsı ve kaybetme korkusunun hâkim olduğu tartışmadan hemen çekilmek gerekir. Çünkü burada hakikati arama aşkı değil, üstün gelme kaygısı egemen olmuştur. Böyle bir tartışmadan ulaşılabilecek hiçbir sonuç çıkmaz. Duygusalığın egemen olduğu bir eleştiri ve tartışmada, hata yapma ihtimali çok yüksektir.

Herkes için eleştiri dışı tutulması gereken konuların olabileceği kuşkusuzdur. Bunu daha ileri taşıdığınızda hiçbir konu eleştirilemez. Eleştiriye sınır çizmektense, eleştiri ahlaki üzerine düşünmek gerekir.

Kuşkusuz iktidar sahipleri öncelikle eleştirilmelidir.

Ancak bu kendi içinde bulunduğumuz cemaatin, örgütün, sivil vakıfların hatalarını görmezden gelmeye yol açmamalıdır. Eleştirinin en güzeli kendi kendini eleştirinin öznesi yapabilmektir. Doğru eleştiri, içeriden dışarıya doğru yapılan eleştiridir. Kendini hiç eleştirmeden sürekli dış etkenleri öne çıkarmak, kendi zaaflarını gizleyen bir tutuma dönüşecektir. Bu da kendini, içinde bulunduğu grubu eleştirinin dışına taşımak demektir. İslam dünyası sürekli olarak içinde bulunduğu durumdan dış faktörleri öne çıkararak analiz yapmaktadır. Bir kez daha söylemek gerekir ki, İslam dünyası yaklaşık 300 yılı aşkın bir süredir sorun çözme yeteneğini kaybetmiştir. Asıl sorun ABD'nin veya İsrail'in gücü değil, Müslüman halkların zaafıdır. **Sürekli ABD ve Batıya küfrederek slogan atmak rahatlatıcıdır; ama sorun çözücü değildir.** Bu yüzden sosyal değişimde belirleyici faktör olan iç faktörlere yönelmek gerekir.

Hakaret etmek ile eleştiri yapmak kesinlikle birbirinden ayrılmalıdır. Hakaret, konumu ve kimliği ne olursa olsun hiç kimseye yapılmamalıdır. Hiç kimse eleştiriden azade olmadığı için, eleştiri konumu, bilgisi ve birikimi ne olursa olsun herkese karşı yapılabilir. Yapılması gereken, ahlakın dışına çıkmamak ve kimseye hakaret etmemektir. Bu ilke gereğince, hiç kimseye hakaret edilemeyeceği gibi tarihte etkili olmuş belirgin şahıslara da hakaret kabul edilemez. Ancak buradaki zorluk, her tür eleştiriye hakaret kapsamına sokarak "tek adam" kültürü inşa etmek ve lidere, İmama, başbuğa eleştirisizlik zırhı kazandırmaktır. Dolayısıyla neyin eleştiri, neyin hakaret olduğu konusunun sınırının nasıl çizileceği konusu, üzerinde dikkatle durulması gereken bir sorundur. Üstelik her konuda özgür düşüncüyü savunan felsefecilerin bile söz konusu bazı düşünceler olunca içindeki otoriterlik dışarıya taşıyor olması ilginçtir. Konumu ve bilgisi ne olursa olsun bir kişiyi tartışma ve eleştiri dışına çıkarmak o kişiyi kutsallaştırmaya yol açar.

Siyasal kültürü İslam'ın otoriter yorumu ile Orta Asya kültüründen gelen itaat ve devletin kutsallığı ile şekillenen bir siyasal anlayışla beslenen ve Tek Parti rejimi ile somutlaşan; sivil yönü bir hayli zayıf olan bir anlayışla sahip zihniyet dünyasında eleştirel düşünce bir hayli zordur. Bundan dolayı özgür düşünce ortamının inşa edilmesine gayret edilmelidir.

Eleştirel düşünce adalet, özgürlük ve hukuk devleti arayışından beslenir. Tarihimizde siyasal örgütlenme bakımından otoriter anlayışlara karşı özgürlüğü ve katılımı temel alan Hilf'ul Fudul ve Medine Vesikası;

insan özgürlüğü yok eden kaderci anlayışa karşı, insanın sorumluluğunu ve özgürlüğünü öne çıkaran mutezile geleneği; devlet karşısında sivil ulema geleneğini temsil eden Ebu Hanife ve Hasan Basri anlayışı ile çağdaş dünyada bu değerlerin izini süren bir siyasal anlayış geliştiren Aliya İzzetbegoviç ve Gannuşî'nin izini sürmek gerekir.

Türkiye'ye yapılabilecek en büyük kötülük, sivil siyaset ve eleştirel düşünce üretme potansiyeli hayli yüksek olan İslamcılığı ulusalcılığa eklemeyerek bir devlet siyaseti haline getirmektir. Ulusalcılık, devleti ele geçirerek toplumu yukarıdan aşağı dizayn etme siyasetini temel alan modernleşme projesidir. Bu anlayışı güden her siyasal hareket ideolojik olarak karşısında dursa bile yöntem olarak ulusalcılık ile akrabadır. Böyle bir siyaseti benimseyen her siyasal hareketin sonu toplumdan giderek uzaklaşarak bürokratik oligarşiye eklenmektir. Bu durum, Aliya İzzetbegoviç'in işaret ettiği gibi "acılar içinde doğan her devrimci hareketin bürokrasiye eklenerek zulmün aracı haline dönüşmesidir".

Eleştirel düşünce, doğası gereği devletin resmi ideolojisini karşısında durur. Sivil eleştiri toplumu ve özgürlüğü merkeze alan, adalet ve liyakatin izinden yürüyen eleştiridir. Dolayısıyla iktidarlar, otoriter ideolojiler üzerinden değil, özgürlük, hukuk ve adalet üzerinden eleştirilmelidir.

Türk siyasal anlayışı gibi Kürt siyasetini de bekleyen

en önemli tehlike, devletin ideolojisini eleştirirken onu taklit eden ve sivil siyasetin karşısında duran bir otoriter anlayışa sahip olmasıdır. Aynı toplumsal ve kültürel zeminden beslenen Türk ve Kürt siyasal aklının işleyiş tarzları benzerdir.

Türkiye'de sivil toplumunun ve eleştirel düşüncenin önündeki en büyük engel, sivil toplum örgütlerinin devleti taklit eden bir anlayışa sahip olmasıdır. Ne yazık ki, sivil toplum kuruluşlarını işleyiş biçimleri, demokrasi ve adalet ilkelerinin uzağındadır. Bu anlamda sivil toplum örgütleri devletin ve otoriter siyasi geleneğin temsil edildiği yerlerdir. Bu nedenle, kuruluşları ve işleyiş biçimleri sivil olmayan kuruluşlardan demokratik tepkiler beklemek eşyanın tabiatına aykırıdır.

Devletin uygulamalarına karşı, yapısı, karar alma mekanizmaları ve işleyiş biçimi sivil ve demokratik olmayan, katılıma ve müzakereye kapalı yapılarla (Sivil toplum örgütleri) mücadele etmek Türkiye'nin trajik açmazı ve çelişkisidir.

Eleştirel düşünce ve eleştiri ahlakının olmadığı yerde fanatizm ve militanlık öne çıkar. Aliya İzzetbegoviç'in dediği gibi, "Ben olsam Müslüman Doğu'daki tüm mekteplere eleştirel düşünme dersi koyardım. Batı'nın aksine Doğu, bu acımasız mektepten geçmemiştir ve birçok zaafın kaynağı budur." Bu yüzden eleştirel düşüncenin ortadan kaldırılmasına karşı mücadele etmek gerekir.

ÜNİVERSİTE GENÇLİĞİNİN DİN ALGISI ÜZERİNE

▲ ÖMER LİKOS - KEMAL CAFER

İnsan hayatı, doğumdan ölüme kadar çocukluk, gençlik ve yaşlılık dönemlerine ayrılmış ve bu tasnif üzerinden genellemeler yapılarak açıklanmaya çalışılmıştır. İnsan hayatının her evresinin önemli olduğunu, her birinin kendine münhasır güzelliklerinin ve zorluklarının olduğunu biliyoruz. Ancak gençlik döneminin insan hayatının diğer dönemlerine nazaran daha önemli olduğunu görüyoruz. Bizim için daha dikkatli olunması gereken bir dönemdir. Çünkü bireyin dini mükellefiyeti gençlik öncesi dönemde başlamaktadır. Birey bu dönemde kişiliğini inşa etmektedir. Aktifliği ve üretkenliği en üst düzeydedir. Bu dönemin olumlu taraflarının yanında çabuk sıkılma, istikrarsızlık, kafa karışıklığı, odaklanamama gibi olumsuzlukları da vardır. Herkes bu dönemde içinde bulunduğu zorlu süreci atlatabilmek için çeşitli yollara başvurmaktadır.

Bunlardan biri de inançtır. Farklı din ya da dini gruplara ilgi, alaka ve yönelimler, hayatı anlamlandırma çabaları bu dönemde yoğundur. Bireye yine bu dönemde toplumsal sorumluluklar yüklenmekte ve toplum tarafından çeşitli roller verilmektedir.

Hemen hemen her toplum, gençleri gelecekteki olarak görmektedir. Bu sebeple toplumun değerleri gençlere emanet edilmektedir. Dolayısıyla içinde yaşadığımız çağı ve dinamiklerini düşündüğümüzde üniversite gençliğinin ne kadar önemli olduğu anlaşılacaktır. Bu çerçevede üniversite gençliğini sahip olduğu anlayış ve değerlerin ortaya konulması önem arz etmektedir. Özellikle toplumsal değerlerin ve toplum yapısının inşasında önemli bir kurum olan din ve dindarlık kavramı ekseninde gençlerin din algısının nasıllığının incelenmesi önem arz etmektedir.

İçinde yaşadığımız toplumda gençleri cezbedecek pek çok eğlence alanları, sosyal gruplar, internet ve sosyal medya etkin pozisyonundadır. Yaygın görüş, dini yaşantı ve ahlak kurallarına uyma isteğinden ziyade gençlerin eğlence mekânlarını tercih ettiği ve zamanının çoğunu sosyal medya mecralarında geçirdiği yönündedir. Ancak sosyolojik olarak gerçeğin bu yönde olup olmadığını anlamak önem arz etmektedir. Bazı sosyolojik araştırmalarda genel kanaatin aksine gençlerin dini yaşantıdan uzak olmadığını, dini pratikler hakkında bilgi sahibi olduklarını, ellerinden geldiğince yaşantılarına dinin temel ilke ve kurallarına uygun yaşama çabalarının olduğu ortaya konulmuştur.

Batıda meydana gelen toplumsal gelişme ve değişimler, diğer toplumsal yapıları da etkilemiştir. Özellikle reform hareketiyle kiliseye olan güvenin sarsılması, insanların din ile aralarına mesafe koymalarına sebep olmuştur. Toplumdaki diğer gelişmeler, sekülerizm ve dünyevileşmenin etkisiyle tanrı, tamamen toplum dışına itilmektedir. Hatta batıda daha yaygın olmakla birlikte tanrının artık yeryüzünden kovulduğuna dair söylemlere rastlanmaktadır. İnsanlarda dinin oluşturduğu boşluk, alternatif inançlarla doldurulmaya çalışılmıştır. Ancak araştırmalara bakıldığında bunun mümkün olmadığını görülmektedir. Bir dönem insan tanrıyla arasına mesafe koymuş gibi görünse de bu çok uzun sürmemiştir.

Popüler kültürün etkisi, küreselleşme ya da neoliberal araçlarla gençlerin bireyselleştirildiği ve dini yaşantıdan uzaklaştırıldığı söylene de yapılan araştırmalara bakıldığında bunun böyle olmadığı görülmektedir. Batıda kurumsal dine olan güven sarsıldığında kurumsal dinler zihinlerde eleştirilmiştir. Ancak kendi toplumumuzda kurumsal dine olan bağlılıkta kesin kopmalar yaşanmamıştır. Özellikle gençler, gündelik yaşamlarında dini vecibelere yer vermektedir. Bazı araştırmalarda gençlerin dindarlık seviyelerinin arttığı da söylenmektedir.

Üniversitelerde öğrenim gören öğrencilerin İslam, Allah tasavvuru ve iman esaslarına karşı geliştirdikleri tutum yetiştikleri sosyal çevre, ekonomik durumları ve bilgi birikimlerinden bağımsız olduğunu düşünmek mümkün değildir. Bu konuda genel bir sonuç elde etmek, şüphesiz iyi bir araştırmayla ortaya konulabilir. Ayrıca araştırma verilenin okunup yorumlanması, siyasî ve ideolojik kaygılardan uzak olması bilimsel araştırmanın gereğidir.

Gençler genel olarak ebeveynlerinin yanında ailelerinin sahip olduğu sosyal çevreden çıkarak üniversite ortamına

dahil olmaktadır. Farklı bölge ve kültürlerden gelen bu gençler, buluştukları ortamlarda farklı düşünce ve kültürleri öğrenmektedir. Dolayısıyla diğer hususlarda olabileceği gibi onların din ve Allah tasavvurlarında olumlu veya olumsuz kırılma ve gelişmeler olabilmektedir. Bu durum, onları sahip oldukları din anlayışını, büyük oranda olmasa da toplumun diğer kesimlerinden farklılaştırabilmektedir. Gençlerin özellikle karşılaştıkları ekonomik sıkıntılar, zor durumda olan arkadaşlarının imkân ve yaşamlarına şahit olmaları sebebiyle Allah'ın yeryüzündeki tasarrufları konusunda olumsuz yönde kısmî inanç problemlerine sebep olabilmektedir.

Üniversitelerde okuyan gençler üzerinde yapılan bir araştırmaya göre gençlerin dini inançlarının yüksek, dindarlık algılarının göreceli olmakla birlikte yüksek, dini konulara ilgilerinin ise belirgin düzeyde olduğu görülmüştür. Aynı araştırmanın sonuçları arasında bazı katılımcıların Allah tasavvurlarının netleşmemesi, bir kısmının Allah'a iman etmekle birlikte O'nun sıfatları konusunda kafa karışıklığı yaşaması da bulunmaktadır.

Çalışmada ulaşılan en önemli sonuç üniversite öğrencilerinin din ve Allah tasavvurlarının değişim içinde olduğu, dine ve tanrıya yönelik olumsuz tavrın inançsızlıktan ziyade şüphe ve ilgisizlik olarak nitelenmesi gerektiğidir. Araştırmanın bu çerçevedeki sonuçları, son yirmi yıl içinde yapılan çalışmalardan farklılık arz etmektedir. Araştırma sonucu ulaşılan Allah'ın varlığı ve evrene müdahalesi ile ilgili veriler, bazı katılımcıların içinde yaşadıkları sosyokültürel çevre ve ekonomik şartların etkisiyle şüphe içinde olduğunu göstermektedir. Burada araştırmaya katılanların kimlik gelişimlerinin devam ettiği göz ardı edilmemesi gereken bir husustur. Zira söz konusu sonuçlar dönemsel veri özelliği taşımaktadır. Diğer taraftan din bir kısım gençlerin gündeminde değildir. Bu tür gençlerin ailelerinin yaşadıkları sosyal çevreden aldıkları dini mirasla yetindikleri, gerekli durumlarda geleneksel olarak dini vecibeleri yaptıkları buna karşılık genel olarak dine karşı kayıtsız kaldıkları görülmektedir. Bu çerçevede değerlendirilebilecek gençlerin ya belirledikleri hedef doğrultusunda kendi gündemlerini doldurdıkları ya da tamamen dünyevî bir yaşam tarzını benimsedikleri anlaşılmaktadır.

Ülkemizde bir dönem popüler bir söylem haline gelen gençlerin deizm, ateizm, agnostisizm ve nihilizm gibi inançlara kaydığı iddiası üzerinde çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Ancak bu tür çalışmaların içerik, yöntem ve yorum açılarından sorunlarının bulunduğu belirtilmiştir. Bu türden bazı araştırmaların sonuçlarının çarpıtılarak

tartışıldığı, sosyal bir gerçekliği ortaya koymak yerine bazı siyasî söylemlere göndermeler yapıldığı vurgulanmıştır. Diğer taraftan bu çalışmalarda ortaya konan gençlerin geleneksel davranış tiplerinin dışarı çıkması, bozulma olarak okunmuştur. Bu tutum, ataizm perspektifinden yapılan yanlış bir yorumlamadır. Bu kapsamda gençlerin saç stili, giyim tarzı değişiklikleri ve ebeveynlerinden bağımsız farklı düşünceleri, bozulmanın emareleri olarak gösterilmiştir. Gençlerin bu tarz tercihleri, yetişkinler nezdinde dine ve ahlaka mugayir olarak algılandığı görülmektedir. Bunların inanç kapsamında değerlendirilemeyeceği aşıkardır. Dolayısıyla gençlerin bu farklılaşmalarını onların deizm, ateizm gibi farklı felsefi inançlara kaydığı şeklinde okumak en basit tabirle yanlış bir genellemedir. Dolayısıyla gençlerin bu tercihlerini yerleşik kalıplara dönük bir eleştiri ve özneleşme çabaları olarak anlamak daha doğru olacaktır. Diğer taraftan farklı zamanlarda yapılan araştırmalara göre gençlerin ortalama yüzde üçü kendini dinî referanslarla tanımlamamaktadır.

Sekülerizm söylemleri, kurumsal dinlere olan güvenin sarsılması, çeşitli dini cemaatlerin siyasete karışması ve söylemlerinin din ile çatışması gibi sebeplerle gençlerin dine yaklaşımları değişmiştir. Avrupa'dan Türkiye'ye ihraç edilen yeni dini hareketler ve New Age pratikleri, gençler için kurumsal dine alternatif oluşturmuştur Hatta New Age pratikleri, gençler için çok cazip bir şekilde düzenlenmiştir. Bunlar kendin yap dini ya da süpermarket dinleri olarak da isimlendirilmiştir. Bu yolla inançlar bireyselleştirilmiş, kişiye özel hale getirilmiştir. Bu tarz dine alternatif yaklaşımlar, farklı dinlere ait olsa bile istediğin ritüeli, vecibeyi yerine getir, istemediklerini çıkar paketi şeklinde bireylere hizmet vermektedirler. Bunlarda, gençlere zahmet verecek dini pratiklerden ziyade ruhsal ve manevi söylemler ön plandadır. Bu tür alternatif inançlar, insanların birkaç söylem farklılığıyla her şeyi elde edebileceği, her alanda başarılı olabileceğini fikrini yaymaktadır. Söylemleri kulağa hoş gelse de bu tür inançlar, toplumun bazı kesimlerindeki bireyler nezdinde kurumsal dinin yerini almaktadır. Gençler, bir taraftan kurumsal dine bağlı dini yaşantılarını sürdürürken diğer taraftan bu tür söylemleri dikkate alabilmektedir. Hatta bazı çevrelerdeki gençler, yukarıda yer verdiğimiz alternatif inançları, kendi inançlarıyla bütünleştirip içselleştirerek kendilerine yeni, modern bir yaşantı kurmayı tercih edebilmektedir. Bu inançlar, batı menşeli olsa da zaman içinde kavramları dinileştirerek eklektik bir dini yaşantı ortaya koymaktadır. Ayrıca bunlar, bakıldığında ruhen kendini tamamlamış bir nevi kâmil bir insan profili

çizmektedir. Sonuç itibariyle sayıları sınırlı olsa da karşımıza dinî pratiklere tesir eden yeni nesil profiller çıkmaktadır. İstatistiksel verilere dayanarak dindar genç neslin sayıca oranının arttığı söylenebilse de gençlerin yaşadığı dinî hayat ile geleneksel dinî hayatın aynı olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir.

Yapılan araştırmalar, ülkemizde inançsızlıktan ziyade İslam iman esaslarının öğretiminde problemler olduğunu, sosyal medya ve internet ortamında dinimizin bazı esas ve hükümlerinin kasıtlı ve yoğun bir şekilde tartışmaya açıldığını ve bunlara yeteri düzeyde ikna edici karşılık verilemediğini göstermektedir. **Bazı gençlerin kendilerini diğerlerinden farklı gösterme ve kendilerini farklı şekillerde ifade çabalarının özellikle gelenekselleşen değerlere muhalefet şeklinde tezahür ettiği anlaşılmaktadır.** Ayrıca bu gençlerin İslam'ın temel inanç esasları hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları gibi benimsediklerini iddia ettikleri dini ve felsefi inançları da yeterli düzeyde bihakkın tanımadıkları görülmektedir. Diğer taraftan sosyal medya çevrenin etkisiyle gençlerin dini ve geleneksel değerlere önyargı ile yaklaştıkları ve bunlara karşı farklı arayışlara girdikleri anlaşılmaktadır.

Meselenin ekonomik boyutunu bir kenara bıraktığımızda gençlerin karşılaşacakları inanç problemleri konusunda kolayca ulaşabilecekleri argümanlar geliştirilerek kendilerinin tatmin edici bilgi ve cevaplara ulaşması sağlanmalıdır. Diğer taraftan gençlerin diğerlerinden farklılaşma çabaları görülerek bu çabaların iman çerçevesinin dışına çıkmadan onların yetenek ve kabiliyetleri doğrultusunda kendilerini gerçekleştirebilecekleri zemine çekilmesi sağlanmalı, onların kişilik ve düşünce yapılarının inşasına yardımcı olunmalıdır. Günümüzün getirdiği en etkili problem olarak sosyal medya ve internetin sağladığı gerçek olmayan haber, bilgi ve bunların cazip sunumu karşısında gençlerin nasıl bir yol takip etmeleri gerektiğine dair eğitimler verilmelidir. Ayrıca bu eğitimlerin bir parçası olarak sanal ortamda da olsa yalan haber ve bilginin bir parçası ve yayıcısı olmamanın dinî ve ahlakî bir gereklilik olduğu, bu kapsamda olmayı varmış gibi göstermek için algı yönetiminin İslam'ın temel ilkeleriyle bağdaşmadığının vurgulanması gerekmektedir. Dinin gerçek hayatta nasıl yaşanması gerekiyorsa bunun sanal ortama da yansımaları, yalan, argo ve müstehcenlikten uzak durulması ve özel hayata saygı gösterilmesi gerektiği gençlere aktarılmalıdır.

YİTİK KELİMELELER VE ANLAMLAR

▲ GÜLCAN YILDIRIM

Birçok tanımın sentezlenmesiyle dil; düşündüklerimizi, hissettiklerimizi bildirmeye yarayan, bir birimizle anlaşmamızı sağlayan; çok yönlü gelişmiş, ses ve/veya işaretler sistemidir. Dil duygu ve düşüncelerimizi aktarmanın yanı sıra kültürün taşıyıcısı ve dildaşları bir arada tutan milli bir unsurdur.

Dil iletişimi sağlayan en temel araçken nasıl iletişimsizliği besleyen bizi birbirimize yabancılaştıran bir unsur hâline gelir? Siz de iletişimsizliği örnekleyen, aşağıdaki tespitlerin birini veya çoğunu kendinizde ve çevrenizde fark etmişsinizdir:

- Duygu ve düşüncelerimi ifade ederken zorlanıyorum.
- Dediğimle kastettiğimle aynı şekilde anlaşılmadığımı deneyimliyorum.
- Topluluklar - gruplar arası (plaza dili, meslek jargonu, sosyal medya dili) farklılaşan "dilecikler" gözlemliyorum. İçinde değilsem hiçbir şey anlamıyorum.
- Bırak ebeveynlerimi iki yaş küçük kardeşimin dilinde bile anlamadığım birçok kelime var.
- 50-100 yıl öncesi anadilimde yazılan eserlerin bile büyük kısmını anlamıyorum. Çok fazla anlamını bilmediğim sözcük var.
- Yabancı kelimelerle sentezlenmiş bir Türkçü konuşuluyor. Çoğu kelimenin dilimizde, kültürümüzde anlamsal karşılığı yok.
- Sosyal medyada yazışma dili emojiler, anlamsız sesler, semboller, kalıp kısaltmalar, tekrarlanan ünlemlerden ibaret.

Yukardaki tespitlerden birine veya birkaçına katılıyorsanız "popülerleşen dil"; iletişim, kültür aktarımı, milleti bir arada tutma işlevlerini yerine getiremiyor demektir.

Dilin işlevlerini yerine getiremeyeşine neden olan dildeki tahrif, kayıp, bozulma aslında direk insan zihnindeki tahrif, hafızasızlık, algı-bilinç sorunlarına işaret eder.

Dille ilgili tüm bu sıkıntıların tıpta tanımlanmış bir adı vardır: Afazi. **Afazi tıpta; konuşma ve/veya konuşulanları anlama yeteneğinin kısmen veya tamamen kaybıdır.**

Afazi tipik olarak inme (felç) veya kafa travması sonrası aniden ortaya çıkar. Ancak yavaş yavaş büyüyen bir beyin tümörü veya ilerleyen, kalıcı hasara neden olan başka bir hastalık da afaziye sebep olabilir.

Afazinin birbirine bağlı ama farklı görünüşleri vardır. Konuşulanları anlamama biçiminde belirgin olanına, "akustik afazi"; kelimeleri ve isimleri hatırlayamama ile belirgin olanına "amnezik afazi"; kişinin düşüncelerini söyle ifade edememe, konuşma gücünü kaybetme ile belirgin hale gelenine "ataksik afazi"; konuşma arasına gereksiz kelime ve sözlerin katılmasıyla görünür olanına "gibber"; birkaç kelimenin manasız tek cümlecik halinde ani teleffuzu ile ortaya çıkanına "jargon afazi"; konuşurken kelimeleri uygun sıralayamama, yarım, kesik ve hızlı seslendirme biçiminde görülenine "sintaksik afazi"; hem konuşamama hem konuşulanları anlayamama biçiminde belirgin hale gelenine "total afazi" denmektedir.

Daha genel bir sınıflandırmayla; akıcı (algısal) ve tutuk (ifadesel) afazi olmak üzere ikiye ayıranlar da vardır. Akıcı afazide kişi gayet akıcı, kelimeleri eklerine uygun kullanarak konuşabilir fakat anlamsız kelimeler kullanır. Başkalarının konuştuklarını anlamada yetersizdir ve çoğu zaman kendi konuşmalarındaki hataları ve kullandığı anlamsız kelimeleri fark edemez. Aynı zamanda yazdıkları da konuşmaları gibi düzensiz ve anlamsızdır.

Diğer yandan tutuk afazili insanlar, anlamada güçlük çekmez, ne söyleyeceklerini bilirler fakat kelimeleri bulmakta zorlanırlar. Konuşurken kelimeler arasında uzun duraklamalar yaşarlar ve dilbilgisi hataları yaparlar. Tutuk afazi, günlük kullanılan eşyaları adlandırırken de zorlanır.

Tıptaki karşılığı üzerinde görece olarak biraz geniş durmuş olabilirim. Bunun nedeni hastalığın türlerinin toplumsal afaziye sınıflandırma açısından aydınlatıcı olmasındandır. Tıptaki bu ifadeleri toplumsal afaziye uyarlamak için hiçbir değişikliğe gerek yoktur. Belirtiler birebir aynıdır. Hatta hastalığın ortaya çıkma gerekçeleri de metaforik olarak toplumların yaşadığı

kültür şokları, medeniyet çarpışmaları, yukardan inme kültür hareketleri olarak yorumlanabilir.

Dilde yaşadığımız toplumsal afazi tespitini yapan ve adlandıran elbette ben değilim, bu tespiti yıllar önce Alev Alatlı'da rastladım. Alatlı Schrödinger'in Kedisi [Kabus] adlı kitabında "celbedilmiş afazi" isimlendirmesiyle toplumsal afaziden bahseder. İnsanların birbirleriyle geçmişle ve hayatla olan bağlantılarını koparan toplumsal afazinin kitapta da sınıflandırılmadan değinilen dildeki çeşitleri şu şekillerde karşımıza çıkar:

A. Sözcük Yitimi

"Bir mih(çivi) bir nal kurtarır, bir nal bir at kurtarır, bir at bir komutan kurtarır, bir komutan bir ordu kurtarır" atasözü; her şey önemlidir, küçük olan değersiz değildir, büyük kayıplar küçükleriyle başlar, bir bütünü tüm parçaları önemlidir gibi anlamlar içerir.

Dil organizmasında da her kelimenin yitimi tıpkı mih(çivi) yukardaki kaybına benzer bir büyük yıkıma su taşır.

George Orwell 1984 adlı kitabında "Sözcükleri yok etmek çok güzel bir olay. Elbette, asıl bozgun, yüklem ve sıfatlarda, ama atılması gereken yüzlerce isim de var. İş yalnız eş anlamlı sözcüklerle bitmiyor, karşıt anlamlılar da var. Bir başka sözcüğün karşıtı olan bir sözcüğün yararı ne olabilir? Her sözcük, zaten karşıtı kendi içinde taşır. Örneğin, 'iyi' gibi bir sözcük varken, 'kötü' sözcüğüne neden gereksinimimiz olsun? 'İyi değil' işimizi daha iyi görür. Çünkü bu, ilk sözcüğün tam tamına karşıtı, ötekiye değildir ya da örneğin,

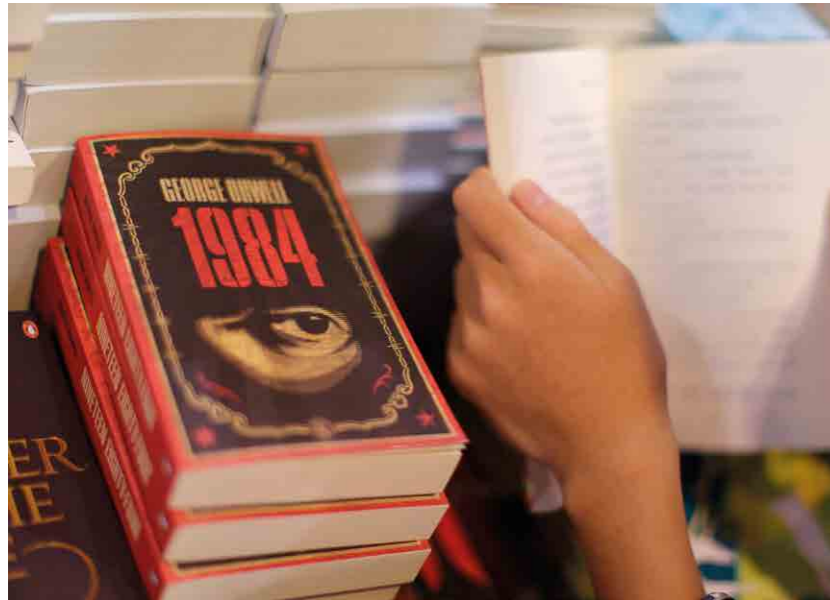
'iyi'den daha kuvvetli bir sözcüğü ele alalım; harika, olağanüstü ve benzerleri gibi, bir sürü saçma sapan sözcüğe ne gerek var, 'artı iyi' aynı anlamı verir ya da 'çift artı iyi', daha kuvvetli bir sözcük istiyorsak eğer. Bu sözcükleri zaten kullanıyoruz, ama "yenidil" son biçimini aldığı anda, iyi ve kötü kavramları yalnızca altı sözcükle, gerçekte tek bir sözcükle anlatılacak. Buradaki güzelliği anlayabiliyor musun Winston? Elbetteki tüm bunlar en başından büyük biraderin düşüncesiydi," diye ekledi son söz olarak...

"Yenidilin tüm amacının, düşünme sınırlarını daraltmak olduğunu görmüyor musun, sonunda düşünce suçunu olanaksızlaştıracağız, çünkü en sonunda, onu anlatacak sözcükler kalmayacak. Gerek duyulan her kavram tüm eşdeğer sözcüklerinden sıyrılarak, anlamı kemikleştirilmiş tek bir sözcükle anlatılacak. Şimdiden on birinci baskıda bu noktaya, az çok ulaştık, ama bu işlem, sen, ben öldükten çok sonra da sürecek. Sözcük sayısı her yıl biraz daha azalacak ve bilincin alanı her yıl biraz daha daralacak. Şimdi bile, düşünce suçu işlemek için ne bir neden ne bir özü var. Tüm iş, kendini biçimlendirmek ve gerçeği denetleyebilmek. Ama sonunda, buna da gerek kalmayacak. Dil yetkinliğe ulaştığı zaman devrim tamamlanmış olacak, yenidil, ingsos'tur, ingsos (ingiliz sosyalizm) da yenidil" diye ekledi, mistik bir duyumu Winston, "2050 yılında bizim şu konuşmamızı anlayabilecek tek bir insanın kalmayacağını hiç düşündün mü?"

G. Orwell'in "büyük birader" in planı olarak bahsettiği bu durum yaşadığımız zamana ait müthiş bir öngörü aynasıdır.

Araştırmalarda, günlük konuşma dilinin 2000'lerde 400-500 kelime olduğu söylenirken şimdilerde 200-300 kelime içerdiği belirtiliyor. Son dönemlerde emoji, sembol kullanımıyla ünlü -ünsüzleri eksiltmiş kelimeler, kısaltılmış, uydurulmuş farklı göstergelerin anlamlı kelimelerin yerini aldığı da düşünülürse dildeki kelime kaybının boyutları anlaşılabilir.

Eskiden "dil hazinesi" denilenin yerini "kelime dağarcığı" na bırakması bile dildeki daralmayı tek başına ifadeye kâfidir. Dilin zenginliği, düşüncenin gelişmişliğinin işaretidir; dilin küçülmesi ise illikliğe geri dönüşün işaretidir.

Dilden bir kelimenin yitimi yalnızca bir kelimenin değil onun içinde yer aldığı çağrışımlar kümesinin o kelimelere ait kültür kodlarının, o kültüre ait tarihin yitimi anlamına gelir. Örneklersek; Eflak Boğdan kelimesi artık yoktur, onun olmayışı Osmanlıya ait tarihin büyük bir kısmının yok olması, şimdiki nesil için anlamsızlaşmasıdır.

Elbette bir dilde bazı kelimeler düşecektir. Ama bu kelimeler, artık dünyayı kavramada, ruhsal yaşantılarımızı hayata katmada bir iş göremedikleri için düşeceklerdir. Elbette dile yeni kelimeler de girecektir; ama bu kelimelerin eskilerle bir akrabalığının olması gerekir. Çünkü anlama dediğimiz yetenek, "bilinç yaşantıları arasında bağlantı kurabilmedir. Bu bağlantıları "muhafaza etme ve ihtiyaç anında harekete geçirebilme yeteneği" ise hafızadır.

B. Kelime Anlam Eşleşmesinin Yitimi

Bu durum; bir kelimenin anlamıyla eşleşmemesi, dolaşımında olsa bile anlamı bilinmeden ya da yanlış anlamda kullanılması, dünya görüşüyle ilgili olarak birden çok anlama gelmesi ve bu anlamların kendi aralarında çatışması şeklinde açıklanabilir.

Dilin tarifine içkin olan vasfı; insanların dili oluşturan işaretler ve anlamları üzerinde uzlaşmış olmalarıdır. Yani siz masa dediğinizde dili bilen için zihindeki anlamın her duyan için aynı olmasıdır. Gösterenle gösterilen eşleşmelidir. Oysa günümüzde insanların ne kadar konuşurlarsa konuşsunlar anlaşamamalarının nedeni aynı kelimenin duyan kişinin dünya görüşüne göre anlamının farklılaşmasıdır.

Örneğin; Hak kelimesi dindar birine Allah'ı hatırlatırken, sosyalist birine sendikayı, liberal birine cinsiyet haklarını düşündürülebilir. Ya da özgürlük kelimesinin anlamı bir devrimci ile hedonist için aynı mıdır? Bir zamanlar özümlü olarak anlaşılan şimdi neden arzusun köleliği olarak yorumlanmaktadır?

Sosyal medyadan, reklamlardan durmaksızın yağın bu algı şekillendirmeye uzun yıllar içinde özgürlük; sorumsuzluktan, başıbozukluğa; bağımsızlıktan, farklı olmaya; arzularını gerçekleştirme isteğinden ayrıcalıklı olmaya kadar uzanan bir karmaşanın ortasında kalmıştır. Kendini oluşturabilecek temellerden ayrı düşmüş özgürlük "öz" ile "bilme" arasındaki ilişkinin

kopmasına bağlı olarak farklı anlamlar içerir olmuştur.

Dilde anlamı sürekli değişen ve herkes için farklı anlamlara gelen sözcükler arttıkça gruplaşmalar artmış aynı dili konuşanlar arasında sabahlara kadar süren açikoturumlar anlaşılmanın teyidi olmuştur.

Dil bütünüyle hafızadır. Dolayısıyla her kelimedeki anlam kayması veya düşmesi, doğrudan sosyal hafızayı zayıflatan, köksüzleştiren dahası hafızanın yeniden inşasını imkansızlaştıran bir süreçtir. Kelimeler geçmişten, köklerinden koparılıp anlam kaymaları yaşadıkça, dil ideolojilerin yansıtıcısı oldukça toplum demokrasi adı altında çatır çatır yalnızlaşmaya sürüklenmektedir.

C. Söz Diziminin Yitimi

Söz dizimi sözcüklerin cümle olabilmesi için ekler aracılığıyla istenilen anlama uygun olarak cümlede uygun sırayla dizilmesidir. Kelimelerin cümledeki dizimi ve eklerin tercihi anlama bağı olarak şekillenir. Zihin kelimeler arası bağlantıları anlama yönelik olarak kurar. Zihin kelimeler arası bağlantıları kaybettiğinde anlamlı cümleler kuramaz, kopuk ifadeler veya birbiriyle ilgili ilgisiz kelimeler sayar, kısaca abuk subuk konuşmaya başlar.

Bu sıkıcı paragrafa nefes aldırarak için abuklamayı örneklendiren Netflix'te "Sıcak Kafa" adıyla yayımlanan diziyeye bir göz atalım. Afşin Kum'un 2016 yılında yazdığı aynı adlı kitabından uyarılma bir yapımla olan distopik dizi, sadece konuşma ve dil yoluyla bulaşan bir salgının yayılmaya başlamasından 8 yıl sonrasını konu alıyor.

Eski bir dil bilimci olan bir adamın, bu salgından etkilenmediği öğrenilince de salgınla mücadele eden kurum, tüm imkanlarıyla bu esrarengiz adamın peşine düşüyor. Adamımız, bulunduğu korunaklı sığınağında kaçmak zorunda kalıyor ve dizinin asıl hikayesi böylece başlamış oluyor. Dil bilimci bu salgın ile karşı karşıya kaldığında, başında inanılmaz bir yüksek ateş hissediyor. Vücudu bu salgına karşı böyle bir korunma yöntemi keşfediyor ve bedenden ziyade sadece başının sıcaklığı hızla artıyor. Dizinin adı olan Sıcak Kafa da buradan geliyor.

Dizideki salgın, konuşma yolu ile bulaşıyor. Ve bulaşan kişi, birden saçmalamaya, anlamsız cümleler kurmaya ve abuk sabuk konuşmaya başlıyor. İşte tam da bu yüzden, dizide bu salgına yakalanan kişiler için "ABUK" ifadesi kullanılıyor. Abuklar, kimseyi dinlemiyor. Karşılarındaki kişiler ile çift yönlü bir iletişime girmiyor, sadece kafalarındaki anlamsız sözcükleri cümle formatında ya da kelimeler olarak sayıyorlar. ABUK olmayan bir kişi de bu saçma cümlelere biraz maruz kalınca abuklamaya başlıyor.

Dizi hakkında bu özetten sonra yazımızda anılmasının gerekçesine gelelim. Dizideki "abuklama" hastalığının günümüzde salgın denilecek düzeyde olmasa ve resmileştirilirse de belirtileri yaygındır. Sözcükleri mantıksal bağlamda anlamlı bir yargıya hizmet edecek şekilde sıralayıp cümle formunda iletebilen insan sayısı gittikçe azalmaktadır. Herhangi bir düşüncesi veya duygusuna dair başlı sonlu ifadeler kuran ve bunu bir süre bağlamdan kopmadan devam ettirebilen bu cümleleri kendi aralarında mantıklı olarak bağlayıp muhatabına aktarabilmek git gide daha az rastlanılır bir durum olmuştur.

Şahsen bir Türkçe öğretmeni olarak gözlemlediğim kadarıyla yeni nesilde bu problem/rahatsızlık çok daha ileri seviyededir. Kendilerini anlamlı söz dizimleriyle ifade etme çağrısı ortaöğretimdeki öğrencilerde büyük bir baskı oluşturmakta, kastedilenin ne olduğunu nasıl yapacaklarını kavramakta zorlanmaktadırlar.

D. Ana Dile Yabancı Dillerden Giren Terimlerin Doluşmasının Artması

Her gün bilim, sanat ve meslek alanlarına oradan da gündelik hayata yüzlerce kelime akın etmektedir. Çoğumuz bunları yabancı dillerden geldikleri için tanımlamakta ve yorumlamakta zorlanmaktadır. Bu kelimeler; rastladığımız yerde zihnimiz tarafından frekanstaki parazit olarak algılanmakta bu parazitlerin artışı anlamda kopukluklara neden olmaktadır.

Parazitlerden doğan bu gürültü, insan zihninin anlamı biçimlendirme düzenleme, devam ettirme özelliğini sekteye uğratmaktadır.

Sonuçta insan, uyarılardan bir izlenime dahi ulaşamamakta; bir anlam boşluğu içinde yüzmeye başlamaktadır.

Burada, çeşitli "ileti" araçları aracılığıyla dolaşıma giren binlerce kelimenin uyarı-algı-ilişkilendirme-düzenleme-ifade düzeneğini, dolayısıyla anlam dediğimiz sonucu nasıl bozduğunu örneklemek için bir eğitim ve öğretim ortamında yapılan yüzeysel bir deneyden söz edelim: Bir gurup genç insana hiç tanımadıkları kelimeler sunulur ve bu kelimelere birer anlam ağı uydurulur. Bir süre sonra o genç insanların bu kelimeleri kullandıkları ama daha önce biriktirdikleri hiçbir anlam alanıyla ilişkilendiremedikleri görülür. Yani bildikleri bazı kelimeler vardır ama bunların ne hafızalarında yerleri vardır ne de bu kelimelerin hayatlarının herhangi bir noktasıyla bağlantısını kurabilmektedirler.

Binlerce kelimeyi sistematik olarak dolaşıma koyan yönlendiriciler; bu kelimelerin uzun süre dolaşımda kalmasına da ola ki bir hafıza oluştururlar diye- izin vermezler. Aylar veya yıllar içinde dolaşımın içeriğini değiştirirler. Sonuç; havada uçuşan kelimeler...

Ülkemizdeki yabancı dil öğretimini de bu dolaşımın uzun süreli bir uygulaması olarak görmek bir aşırılık olmasa gerek. İlkokuldan üniversite sonuna kadar duyduğu yığınla kelime ile hiçbir anlam oluşturamayan insanların sonuçta varacakları nokta yabancı dil öğrenememektir/konuşamamaktır. "Dil öğrenememe" gibi görünen bu sonuç aslında şaşkınlığı, güvensizliği ve belleğin işlevsizliğini doğurmaktadır. Şaşkınlık ve bellek işlevsizliğinin getirip bırakacağı sonuç ise düşünce içermeyen duygusallık, kararsızlık ve edilgenliktir.

E. Zihinde Karşılığı Olan Bir Kelimeyi Çağrışımı Olmayan Bir Kelimeyle Değiştirmek

Örneğin; 'Beytullahm' gibi bir kelime, bir özel isim, 'Beth-lehem' kelimesiyle ikame edildiğinde, tek tanrılı dinlerin mukaddes bildikleri Davud, Süleyman ve İsa Peygamberlerin doğdukları bu Ürdün şehri, Wernicke (beyindeki kodlama ve anlamlandırma merkezi) deki karşılığı ile buluşamayacak, şehre ilişkin tüm bilgi, düşünce, tasarım ve tasavvurlar, bir daha geri gelmemek üzere kaybolacaklardır. Olmayan bir format dillendirilemeyeceği için de 'Beytullahm,' şehri, insanların gündeminden düşecek, hiç olmamış gibi olacaktır.

Kültür dediğimiz yatay ve dikey tarihsel süreç içinde kozasını örüp gelen kelimenin kaybı, kültürün içindeki bir ilişkiler halkasının kaybı demektir. **Çünkü millet hafızası tek tek kelimelerden değil; her kelimenin merkezde olduğu çağrışım halkalarından oluşur.** Bir kelimenin çevresinde, küçük farklılıkları dile getiren başka kelimeler, başka bir deyişle kelimeler ailesi vardır. Zihin yönlendiriciler maharetiyle dolaşıma sokulan her kelime gibi, hafızası olan kelimenin yerine konan her kelime de ailesizdir, kopuktur. Dile dolan kopuk kelimelerle hayatını devam ettirenlerin, dilin iç içe halkalardan oluştuğunu, dilin tarih-hafıza olduğunu bilmeleri imkânsızdır.

Sonuç olarak;

Kur'an'da Âdem'in yaratılışının anlatıldığı yerlerden Bakara suresi 31.ayette "Allah Âdem'e bütün isimleri, öğretti. Sonra onları önce meleklerle arz edip: Eğer siz sözünüzde sadık iseniz, şunların isimlerini bana bildirin, dedi." ayetinde geçen Ademe öğretilen isimler; ayetin ayetle açıklanmasından hareketle Rahman suresi 3.,4. ayetlerde "Allah insanı yarattı, ona beyanı öğretti." ifadesiyle beyan olarak açıklanır.

Beyan kelimesi sözlüklerde genel olarak; fasih bir şekilde konuşmak, ifade etmek, duygu ve düşünceyi ortaya koymak, açıklamak, tabir etmek, yorumlamak, tasvir etmek, tanımlamak gibi birçok anlama gelebilmektedir.

Beyan, Allah'ın daha ilk insanı yarattığı anda ona ikram ettiği bir özelliktir. İnsan onunla düşünür, konuşur, kendini ifade eder ve bu kabiliyetiyle eşyayı kavrar, onu adlandırır, kavramlaştırır, etrafına hükmeder. Kısacası bu özelliği insanı bütün diğer canlılardan ayrı kılar. Allah (c.c) âdemoğlunu bu şekilde mükerrem kılmış ve yarattığı mahlukat içerisinde özel bir mevkiye yükseltmiştir. Nitekim melekler Âdem'de (a.s) olan bu özelliği gördükten sonra bu konudaki acziyetlerini fark etmişlerdir.

Bu ayetlerin yorumlarından da hareketle diyebiliriz ki insanı diğer canlılardan ayıran özelliği dildir. Dil; tekrar etmekle öğrenilen isim ve kavramların yanı sıra; isimlendirme yapabilme, kavrayabilme yetisini, kavramlar arasında ilişki kurabilme, akıl yürütme, mantık gibi dilin bağlı olduğu insanı insan kılan türümüze özgü nitelikleri de içerir bir kullanımla insana özgüdür.

Dil yalnız iletişim işlevi görmez. Zihnimizi, dünyayı algılayışımızı, dünya görüşümüzü, hayal gücümüzü de şekillendirir. Dünya görüşümüz, kültürel kodlarımız, değerlerimiz dile yansır. Dille bunlar arasında çift yönlü bir etkileşim vardır.

Dildeki kelime kaybı, kelimelerin anlamının kayması, yabancı terminolojinin işgali, kelimelerin birbiriyle çatışan gruplar için farklı anlamlara gelmesi bireyin zihnine ve dünyaya yabancılaşmasına neden olmaktadır.

Bilinç dil, dil de bilinçtir. Toplumumuzda; tıpta afazi denilen ama sosyolojik olarak toplumsal afazi olarak yorumlanabilecek bir dil-bilinç zaafiyeti vardır.

Bu zaafiyet insanın bilinciyle arasına duvar ördüğü gibi toplumda da iletişimi, ortak değer ve medeniyet üretmeyi imkânsız kılmaktadır.

Dil hafızası olmadığından geçmiş kültür ve medeniyetinden kopan birey sürekli değişen birbirinden kopuk ithal kelimelerle bir dünya tasavvuru kurmakta zorlanmaktadır. İnternet aracılığıyla aktarılan küresel iletilerin var gibi gösterdikleri anlamsız, köksüz, süreksiz istek ve amaçları bir dünya tasavvuru, yaşam biçimi olarak almak taklit ve tekrardan öteye gitmemektedir.

Duyarsız, tepkisiz, uzlaşmacı, yönsüz, omurgasız, sürüklendiğimiz bir olamayış halinden çıkmak için; birey olabilmek bireylerden oluşan ve değerler üreten bir toplum olabilmek için dil bilinci çok önemlidir.

Okumak dilin en seçkin ürünlerine erişmenin kestirme yoludur. Ne kadar çok kelimeyi bilir, irtibatlandırır, anlamlı önermeler haline getirebilirsek zihnimiz yeni anlamlar üretebilmeye, ürettikçe anlamaya ve hakikate yaklaşacaktır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Not: Yazıyı kaleme alırken her alıntıyı tırnak içinde ve kaynaklı vermek isterdim. Bu, yazıyı güvenilir ve akademik ahlâka ve disipline uygun kılar. Bundan vazgeçmemin sebebi yazıyı akıcı kılmaktır. Aşağıdaki üç eserse yararlandığım temel üç kaynaktır.

1.Kâbus: Dil ve Algı Kaybı, Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yrd. Doç. Dr. Mehmet NARLI Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 17, Sayı,1 Haziran 2007.

2.Alev Alati'nin Kâbus Romanının Tematik Açıldan Tahlili, Ömer Çona Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 6/1 Winter 2011

3.Ademe Öğretilen İsimler, Mehmet Akif Alpaydın (Adem ve İsimler pdf)

“YERLİLİK VE MİLLİLİK” KLİŞESİ

▲ KAMİL ERGENÇ

Her kavram içine doğduğu tarih/zaman kesitinin (iktisadi, içtimai, siyasi, hukuki, ideolojik ve bunların hepsine renk veren din) kodlarını taşır. Bu kodlar kavramın “içeriği”ni oluşturur. (Yani kavramın teşekkülünde hayati önemdedir.) Demek ki ona bitişiktir ve her nereye giderse onunladır. Bu içeriği ondan soyutlamak mümkün değildir. Binaenaleyh kavramlar canlıdır... Taşındığı içerik doğrultusunda, muhatabının zihin dünyasını şekillendirir ve ona uygun bir “eylemlilik(praksis)” üretir. Aynı tarih/zaman dilimini teneffüs ediyor olsalar da, hakikat telakkileri (insan-evren-zaman-mekan-tarih-toplum-devlet ve Tanrı tasavvurları) aynı olmayan (binaenaleyh tabii olarak) sosyal gerçeklikleri farklılık arz eden toplumların birbirlerinden kavram “ithal etmeleri” büyük yozlaşmaların kapısını aralar(yabili)r.

İslam'ın oldukça hızlı bir şekilde küreselleştiği yıllarda (hicri ilk üç asırda) farklı kültür havzalarıyla temasa geçen Müslümanlar, yukarıda dikkat çektiğimiz bağlamda kavram ithali konusunda oldukça titiz davranmaya özen göstermişlerdir. Vahiy bilgisinin ve nübüvvet pratiğinin ruhuna uygun olmayan (yani İslam'ın tevhidi perspektifine yabancı) unsurları “usul disiplinleri” vasıtasıyla tespit edip dışarıda bırakmışlardır. Grek/Yunan/ İskenderiye/Pers havzasının bilim ve felsefe literatüründen oldukça yoğun tercüme yapılarak, aynı kültür havzalarının edebiyat/mitoloji gibi ilgili toplumun muhayyilesinin izlerini taşıyan eserlerinden uzak durulması bu bağlamda değerlendirilebilir. Ancak gösterilen bu titizliğe rağmen, yine de bazı sorunlar yaşanmış, örneğin Yunan metafiziğine İslami meşruiyet kazandırmak için Aristo'nun Tanrı anlayışı, yeni bir kavramsallaştırmayla, İslam dünyasına taşınmak istenmiştir. Sözünü ettiğimiz bu anlayış Tanrı'yı neden-sonuç zincirinin ilk halkası olarak kodlayıp, O'nu gökyüzünde kendi mükemmelliğini temaşa eden bir varlık olarak tavsif etmiştir. Eksiklikten-noksanlıktan münezzeh olan Tanrı'nın insanların dünyasıyla ilgilenmeyeceği varsayımından hareketle “akıllar teorisi” geliştirilmiş, böylece Tanrı “ilk akıl” olarak nitelenmiştir. Dönemin bazı Müslüman filozofları da bu teoriden etkilenmişlerdir. Aristo'nun tanımladığı Tanrı

“el muharrikul evvel (“ilk hareket ettirici” veya “hareket etmeyen hareket ettirici”) olarak kavramsallaştırılıp literatüre dahil edilmek istenmiştir. Bu kavramsallaştırma yüce Kur'an'ın “şah damarımızdan daha yakın”, “dua edenin duasına icabet eden”, “hidayete eriştiren”, “kişi ile kalbinin arasına giren” gibi beyan(lar)ıyla ters düştüğü için, Müslüman toplumun Allah(c.c) telakkisini/tasavvurunu zedeleyeceği endişesiyle reddedilecektir. Gazali'nin, Yunan metafiziğine İslami meşruiyet kazandırmaya çalışan filozoflara yazdığı reddiyeler bu bağlamda değerlendirilebilir.

Türkiye'nin son iki yüz yıllık tarihi kavram, ideoloji (yani tasavvur ve telakki biçimi) ithal etmenin sancularıyla doludur. İthal edilen bütün kavramlar bir süre sonra muhatablarının zihin dünyasını ele geçirmiş ve taşıdığı içeriğe uygun bir söylem ve eylem üretmiştir. Her ne kadar ithal kavramlara “İslami içerik” yüklenmeye çalışılsa da bu çaba(lar) sonuç vermemiştir. Örneğin demokrasi kavramına başlangıçta “meşveret/şura” gibi anlamlar yüklenmiş, parlamenter yapı “şura müessesesi” olarak tavsif edilmiş, rey verme işlemi ise “biat” olarak nitelenmiş ve fakat bu tanımlamaların hiç biri demokrasi kavramında bitişik olan Grek/Yunan sosyal dokusunun (ki eksiksiz bir biçimde politeist kültürden ilham alır) izlerini sil(e)memiştir. Tanrıların güç, ihtiras ve arzuları uğruna sürekli birbiriyle kavga ettiği, türlü entrikalarla üstün gelmeye çalıştığı, ahlaki sınırları gözetmeksizin birbirlerine üstünlük kurmak istediği politeist kültürün sosyal hayattaki yansımalarının demokrasi olması da doğaldır. Nitekim bu düzende grupların/hiziplerin/partilerin “ahlaksız rekabeti” belirleyicidir. Sayıların üstünlüğü (yani niteliğin değil niceliğin egemenliği) söz konusudur. Sokrat, sayıların egemenliğine kurban gitmiştir demokratik Atina'da...

Demokrasi için yaptığımız “doku uyumsuzluğu” tespitini laiklik için de yapabiliriz. Laiklik kavramı, Hıristiyanlığın tarihsel tecrübesinin sonucu olarak ortaya çıkmasına rağmen (ve sadece bu tecrübe içinde anlaşılması gerekirken), Türkiye bu kavramı “din ve devlet işlerinin birbirinden ayrı tutulması” şeklinde kodlayarak, tabiri caizse, yeni bir yoruma tabi

tutarak ithal etmiş; ancak **ilgili kavram bu yeni yorumu kabul etmemiş ve ait olduğu kültür kodlarına sadık kalarak kendisini ithal eden toplumların “dokusunu” kendinde içkin değerler doğrultusunda değiştirmiştir.** Bu durum esasında beklenmedik bir şey değildir. Kilisesi/ruhban sınıfı olmayan bir toplum/kültür laik olamaz. Biz istediğimiz kadar “bize özgü laiklik” tanımı (ki bu tanım güya tüm din-mezhep-inanç gruplarına karşı devletin tarafsız/nötr olmasıdır) yapalım sonuç değişmeyecektir. En basit örnek olarak İslam'ın ruhuna yabancı “din adamı” terkinin kamusal alanda kazandığı meşruiyete işaret edilebilir. Bu terkin Kilise kültürü içinde anlamlıdır. Çünkü Hıristiyanlıkta “ayın” sadece din adamı tarafından icra edilir. Ama İslam noktayı nazarında “din adamı” terkinin bir karşılığı yoktur. Bizde cami kilisenin muadili olmadığı gibi imam da papazın muadili değildir. Örnekleri çoğaltmak mümkün... **Demek ki farklı değer sistemi/paradigma/itikad tarafından sosyal gerçeklikleri şekillen(diril)miş toplumlar birbirlerinden kavram ithal ederken (aslında) kavramla beraber sosyal gerçekliği inşa eden değer sistemini/paradigmayı/itikadı da ithal etmektedir.** Her kavramın belli bir “epistemik çerçeveye” yaslandığı gerçeği inkar edilemez. Mutlak ve evrensel hakikat olan Kur'an vahyinin “semantik müdahalede” bulunarak sözcüklerin içeriğini değiştirdiğini ve böylece yeni bir düşünmenin ve eylemenin yolunu açtığını son

Elçi(s.a.v)'nin hayatından öğreniyoruz.

Bu bağlamda son yılların popüler “Yerlilik” kavramının da başka bir kültür ikliminin hakikat telakkisine, sosyal gerçekliğine ait olduğunu söylemeden geçemeyiz. “Yerlilik” kavramı bugünkü içeriğine 1648 Westfalya sonrasında ulaşıyor. Katolik evrenselciliğine (Latin emperyalizmine) karşı burjuva-protestan ulusçuluğu tarafından öne çıkarılmış... Luther-Calvin tarafından doktrine edilen Protestanlık, Katolik/Latin emperyalizmine direnmiş, kilisenin elinden kurtardığı toprakları ve bu topraklarda cari olan yerel kültürü nitelenmek amacıyla “yerlilik” kavramının gölgesine sığınmıştır.

Mehmet Doğan'ın Türkçe sözlüğünde yerli sözcüğüne “taşınmaz, sabit. Bir yerin halkından olan, dışarıdan gelme olmayan” anlamları verilmiş. Şemsettin Sami'nin Kamus-ı Türki'sinde fazladan “belde halkı” ifadesi de var. Türk Dil Kurumu'nun sözlüğünde ise altı farklı anlam verilmiş yerli sözcüğüne. Hepsinde de sıfat olarak...” Bir yerin ilk sakini, oturduğu bölgede doğup büyüyen, ataları da orada yaşamış olan, otokton” anlamları öne çıkıyor. Ayrıca Amerika, Avustralya ve Afrika'nın uygarlıktan uzak, ilkel biçimde yaşayan kimi halklarına verilen ad olarak ta yerli sözcüğü zikredilmiş. Okullarda icra edilen “yerli malı haftası” örneğinde de görüleceği üzere “belli bir mekanda yaşayan belli bir halkın ürettiği ürüne” de işaret ediyor.

Toprağın "tanrı temsilcisi" olarak nitelenen kilisenin elinden çıkmaya başladığı 1648 eşiği, "mülkün sekülerleşmesi" olarak ta adlandırılacaktır. Protestanlığın (tabiri caizse) söke söke aldığı bu topraklar için seçtiği kavram da ilginçtir: "Vatan(patrie)"... Yerlilik kavramıyla akraba sayılan "vatan", "tanrı buyruğunun egemen (veya geçerli olmadığı) sınırları belli toprak parçası" demektir... Katolik evrenselciliğine karşı Protestan ulusçuluğunu savunanlar ise "vatansever" olarak adlandırılacaktır... Bütün bu kavramlar (yerlilik, millilik, vatan, vatanseverlik) ulus-devlet olma yolunda verilen mücadelenin ürünüdür ve (pek tabii ki) bu sürecin izlerini/kodlarını taşır. Ulus-devlet ise İslam'ın ruhuna bütünüyle yabancıdır. Çünkü seküler, pozitivist, aydınlanmacı paradigmadan beslenir. Müslümanların fıkıh literatüründe öne çıkan dar-ül İslam, dar-ül küfr, dar-ül harb, dar-ül fık gibi terkipler, mekanın bizatihi kendisini ya da orada mukim olanların kök(en)lerini değil ; insan-insan, insan-tabiat ve insan-Tanrı ilişkisinin somut tezahürlerine mesnet olan değer sistemini/paradigmayı/itikadı esas aldığı için, kanaatimce, daha tercihe şayandır.

Türkiye'de yerliliğe meşruiyet kazandırmak isteyen yaklaşımların öne sürdüğü argümanların neredeyse tamamı coğrafyayı/mekânı merkeze almaktadır. Oysaki coğrafyayı değerli kılan orada egemen olan değer sistemi/itikad/paradigmadır. Örneğin bugün Türkiye'den İslam'ı çıkardığımızda geriye biraz Roma

ve Yunan paganizmi, biraz Hıristiyan kültür ve biraz da Mezopotamya putperestliği kalacaktır. Bu bağlamda "yerlilik" gibi coğrafyayı merkeze alan ve (zımnen) Afrika-Latin Amerika gibi beldelerin sömürge öncesi yerleşik halklarına vurgu yapan bir kavramın, varlığını-varoluşunu İslam'a borçlu olan bir ülkede, hem de kendisini dindar-muhafazakâr hatta İslamcı olarak adlandıranlar tarafından kullanılmasının ciddi bir "zihinsel teşevvüş" haline işaret ettiği kanaatindeyim.

Başka kültür ikliminde şekillenmiş bir kavrama yeni bir "yorum" getirerek onu meşrulaştırmaya (hatta İslamileştirmeye) çalışırken, farkında olmadan (ya da olarak), sömürgeci dilin/söylemin mahkumu oluyoruz. Bu yeni bir şey değil elbette... Benzer çabalara, farklı kavramlar bağlamında, birçok kez şahit olduk... Bu çabalar Müslüman muhayyilesini ve tefekkürünü tarumar etmekten başka bir işe yaramadı... Örneğin İslam'dan "sol" bir yorum çıkarmaya çalışan "sosyalist İslam" çizgisi, hem Müslümanların tarihinden (Ebuzer gibi) hem Kur'an ayetlerinden (Haşr-7 gibi) hem de Anadolu'nun tarım kültürüne dayalı yaşam biçiminden delil getirerek, kendisine meşruiyet zemini aramıştı... "Anti-Kapitalist Müslümanlar" olarak ortaya çıkanlar da aşağı yukarı benzer hususiyetteydi. İslam'ı bir ideolojinin "anti"si olarak kodlayıp muhalefet dili geliştirmeye çalıştılar... Oysaki İslam'ı bir ideolojinin "anti"si olarak nitelemek o ideoloji ortadan kalktığında İslam'ın da etkisizleşeceğini kabul etmek anlamına gelir.

Yıllar önce Amerika'da Amina Vedud isimli bir kadın "feminist İslam" modelini ortaya attı. Bazı Kur'an ayetlerini, hadisleri ve sahabe hanımlarının hayatlarını "araçsallaştırarak" düşüncesini meşrulaştırmaya çalıştı. Örnekleri çoğaltmak mümkün... Bir Hıristiyan düşünürün dediği gibi "Hıristiyanlar İncil'de neyi aradıysa onu buldular." Türkiye özelinde Müslümanlar, yegâne hakikat istinatgâhı olan vahiy bilgisinin, nübüvvet pratiğinin ve bu bilgi-pratikte uyumlu geleneksel mirasın rehberliğinde bir "duruş" un temsilciliğini üstlenmek yerine, Hıristiyanlığın tarihsel tecrübesine şahitlik eden sözcüklere/ kavramlara meşruiyet kazandırmayı tercih ederek, zamana gerçek anlamda tanıklık etme imkanını ellerinden geçiriyorlar.

Pekiye neden? Özellikle de son birkaç yıldır, Türkiyeli dindar-muhafazakar-İslamcı havzaların hatırı sayılır bir kesimi "Yerlilik, millilik" v.b sözcük ve kavramların gölgesine sığınma ihtiyacı hissetti. Acaba bu tercihin konjonktürel gerekçeleri olabilir mi? Neden olmasın? Türkiye'nin hâlihazırdaki durumu (ki bu durumun "ittihat terakki" aklının öne çıkması olarak okunabileceği kanaatindeyim) göz önüne alındığında bu mümkün. Şöyle ki;

1-Mefhumun muhalifinden hareket edersek, "Yerli" olduğunu izhar etmek zorunda olanlar "yabancı" olarak algılanma endişesi taşıdığı için bunu yapıyor olabilir (mi)? Düşünsel olarak Türkiye dışındaki ulema/aydın/entelektüel havzasından beslendiği için geçmişte bazı mahfiller tarafından "kökü dışarıda" lıkla suçlanmış olmanın bilinçlerinde açtığı yarayı tedavi etmek istiyor olabilirler (mi)? Bu bağlamda hem "enternasyonel sol" un hem de "ümmeççi dindarlığın" maruz kaldığı muameleye dikkat kesilmekte fayda var...

2-FETÖ' yü tanımlamak için kullanılan "işbirlikçi" "hain" "dış güçlerin ajanı" gibi ifadelerin kamuoyu nezdinde cemaat-tarikat havzalarına güvensizliği arttırdığı gerçeğinden hareketle, cemaat-tarikat havzaları imaj düzeltmek (güven kazanmak) amacıyla "yerlilik" vurgusunu öne çıkarmayı tercih etmiş olabilirler (mi)?

3-Çeşitli sebeplerle Irak-Suriye-Afganistan gibi beldelerden Türkiye'ye göç eden milyonlarca insanın "kültürel dokumuzda" meydana getirmesi muhtemel tahribattan endişe eden "devlet aklının"(buna ittihat terakki aklı da diyebilirsiniz), cemaat/tarikat yapılarıyla "Anadolu'ya özgü din anlayışının" müdafaa edilmesine dönük adımlar atmaları hususunda (zımnen) mutabakat yaptığını ve bu mutabakatın "yerlilik" şemsiyesinin gölgesinde gerçekleştiğini söylemek mümkündür.

(İlgili cemaat-tarikat yapılarıyla 15 temmuz sonrası diyanet öncülüğünde yapılan toplantıları ve 2019 mart ayında yayınlanan "cemaatler" raporunu, bu bağlamda, hatırlatmak isterim...)

4-Küreselleşme realitesinin ulus-devletlerin fiziksel sınırlarını anlamsız hale getirdiği bir süreçten geçiyoruz.

Doğal olarak bütün ulus-devletler tedirgin... Kanaatimce Türkiye'nin "devlet aklı" bu süreçten en az zararlı çıkmak için, ulus-devlet kutsallarının sahiplenilmesi gerektiğini düşünüyor. "Yerlilik" kavramı (tek başına) ulus-devletin bütün kutsallarını kapsayan bir mahiyete sahip olduğu için öne çıkarılıyor. Dolayısıyla bu kavramla barışık olanlar "makbul", olmayanlar ise "gayr-ı makbul" kabul ediliyor. Gayr-ı makbul olanlar hemen kriminalize ediliyor ve düşmanlaştırılıyor. İslami iddialı cemaatler-tarikatlar-vakıflar-dernekler gayr-ı makbul olarak tavsif edilmekten endişe ettikleri için "yerlilik" kavramının gölgesine sığınıyor.

Hangi gerekçeyle olursa olsun yüzleşmemiz-hesaplaşmamız gereken kavramlarla barışmak bizi zihnen felç eder. Bilmek gerekiyor ki, ait olduğumuz "yer" İslam'dır. (İlla kullanmak zorundaysak) vatanımız, ülkemiz, yurdumuz da İslam'dır. Biz İslam'a sığınarak bu ülkeyi varlık sahasına çıkardık ve yine ona sığınarak varlığını devam ettirebiliriz... İtikadı uğruna, yurdunu/vatanını terk etmiş ve sonra geri dönme imkanı olmasına rağmen Medine'de kalmayı tercih etmiş bir Peygamber (s.a.v)'in ümmetiyiz... Hicreti (yani inancının/itikadının iktisadi-siyasi-içtimai-hukuki tüm boyutlarıyla yaşanabilir olmasını sağlayan eylemi) tarihinin başlangıcı yapan bir geleneğin temsilcileriyiz. Bütün insanlık için hidayet muştusu olan bir Kitab'ın bağlularını... Kavramlar oyun hamuru değildir. Onlara dilediğimiz gibi şekil veremeyiz. Yerlilik (ve millilik) kavram(lar)ı, biz her ne kadar onlara İslami içerik kazandırmaya çalışsak ta, ulus-devlet paradigmasına aittir ve kanaatimce İslam'ın ruhuna yabancıdır. İslam'ı itikadi bir varoluşun öznesi olarak değil, kültürel-folklorik bir varoluşun nesnesi olarak kabul eder. Amacı ulus-devlet kutsallarının tebci ve takdis edilmesini temin etmektir... İslam asırlardır bu coğrafyanın asli unsurudur, mayasıdır... Biz yabancı değiliz ki, "yerli" olduğumuzu vurgulamak zorunda kalalım... Bırakalım Kemalistler, sosyalistler, nasyonalistler, hümanistler, kapitalistler, feministler, liberaller v.b yerlilik iddiasında bulunsunlar... Çünkü onlar buraların yabancıları...

EĞİTİMDE FIRSAT EŞİTLİĞİ KURAMSAL BİR DEĞERLENDİRME *

▲ PROF. DR. ENGİN ASLANARGUN

İlerleme, demokrasi, insan hakları gibi kavramlar ile toplumdaki bireylere sunulan fırsat eşitliği arasında yakın bir ilişki vardır. Toplumsal hayattaki fırsat eşitliğinin alt boyutu olarak eğitimde fırsat eşitliği kapsam, hedef kitle ve derinlik açısından düşünüldüğünde etki gücü en yaygın eşitlik türleri arasında sayılmaktadır. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gelişmiş ülkelerde, son birkaç yıl içinde ise ülkemizde gündem olan bu konu fiziki, maddi ve teknolojik olanaklara indirgenerek oldukça dar, felsefesinden uzak ve niceliğe dayalı olarak tartışılmaktadır. 2021 yılında yapılan MEB Şurası gündem maddelerinden birisi olmasına karşın eğitim, bilim ve akademi dünyasında yeterli ilgiyi gördüğünü ve güncel çalışma raporlarına konu olduğunu söylemek mümkün değildir. Bunun en temel sebebi eğitimde fırsat eşitliği çalışmalarının öğretmen ve okul etkililiği ile aile katılımı merkezli yapılması gerekirken niceliksel ve fiziki iyileştirmelere indirgenmesinden kaynaklanmaktadır. Okul öncesi eğitimde yaşanan sayısal gelişmeler, okullara gönderilen ödenekler, ücretsiz kitap dağıtımı, zorunlu eğitim süresi ve okullaşmanın yükselmesi, öğretmen atamaları gibi nicelik ve sonuç merkezli tartışmaların yürütülmesi konunun yeterince anlaşılmadığını ve literatürdeki bilgi birikimiyle ilişkilendirilmeden yürütülmeye çalışıldığını göstermektedir. İhtiyaç analizi yapılmadan, gelişmiş eğitim sistemleri incelenmeden, oldukça zengin bir birikime sahip **literatürden yararlanılmadan ve ciddi bir felsefeye dayanmadan yürütülecek eğitimde fırsat eşitliği çalışmaları mevcut eşitsizliği ortadan kaldıramayacağı gibi meşrulaştırma, derinleştirme ve sürekli hale getirme riskini taşımaktadır.**

Eğitimde fırsat eşitliği tartışmaları son yıllarda eğitim gündemini oluşturan önemli konu başlıkları arasında sayılmaktadır. Son iki bakan Ziya Selçuk ve Mahmut Özer'in altını çizdiği önemli hususlardan biri olarak eğitimde fırsat eşitliği 1-3 Aralık 2021 tarihinde yapılan 20. Milli Eğitim Şurasının iki temel konusundan birisini oluşturmuştur (TTKB, 2022). Şimdiye kadar yapılan 20 eğitim şurası içerisinde birçok konu birden fazla şurada tekrar tekrar tartışılmasına karşın eğitimde fırsat eşitliği konusu ilk defa gündeme gelmiş ve irdelenmiştir.

1973 tarihli Milli Eğitim Temel Kanununda yer alan 14 temel ilkeden birisi olarak (MEB, 1973) eğitimde fırsat ve imkan eşitliği konusunun aradan yaklaşık yarım asırlık bir zaman geçtikten sonra tekrar gündeme gelmesi ve tartışılması önemli olmakla birlikte hangi ihtiyaç, beklenti ve araştırma sonuçlarına dayalı olarak tekrar gündem olduğunun bilinmemesi veya en azından kamuoyuna yeterince yansıtılmaması önemli bir konu başlığının sıradanlaşmasına neden olmuştur. Nitekim şura kararları incelendiğinde eğitimde fırsat eşitsizliğinin kaynağı olarak gelişmiş ülkelerde yapılan tartışmalarda, literatürde ve araştırmalarda odak noktası olan okul ve öğretmen etkililiğine hiç değinilmediği görülmektedir (TTKB, 2022b). Öğretmen ve okul etkililiğine vurgu yapmadan yürütülen eğitimde fırsat eşitliği tartışmaları, şeker ve un olmadan girilen helva yapma macerası gibi yapay ve sonuçsuz kalmaya mahkumdur. Nitekim eğitimde fırsat eşitliği gibi oldukça önemli ve hayati bir konunun yanlış parametrelerle tartışılması başlığın önemini yansıtmaktan uzak sonuç ve öneri cümleleriyle tamamlanmıştır. Bunun sonucu olarak şurada yapılan tartışmaların özellikle okul öncesi eğitime yoğunlaşarak bazı niceliksel, şekilsel, fiziki ve istatistikî görüş, önerilerden ibaret hale geldiği görülmektedir. Fırsat eşitliği gibi eğitimin niteliğiyle doğrudan ilgili bir konunun tartışıldığı raporun bina, bütçe, temizlik, taşıma, reklam, materyal, aile desteği, öğretim programı gibi başlıklarla sınırlandırılması; okul etkililiği söz konusu olduğunda temel parametre olarak okul müdürü ve öğretmen etkililiği merkezinde konunun tartışılmaması ve yapılandırılmaması bundan önce yapılan 19 şura kararlarında olduğu gibi bu konunun da bir çeşit zihin egzersizi olarak arşivlerde yerini alacağını göstermektedir.

Eğitimde Fırsat Eşitliği: The Coleman Report (1966)

Eğitimde fırsat eşitliği ile ilgili ilk araştırmaları yapan ve başta ABD olmak üzere birçok Avrupa ülkesinde önemli tartışmaları başlatan çalışma 1966 yılında J.Coleman ve arkadaşları tarafından yürütülmüştür (Lezotte, 1993). Eğitimde Fırsat Eşitliği (*Equality of Educational Opportunity*) başlığı ile yayınlanan bu

çalışma zamanı ve sonucu düşünüldüğünde eğitim sistemleri ve ortamları için oldukça önemli mesajlar ve çıkarımlar içermektedir. Coleman özetle şu sonucun altını çizmektedir:

"Okul, önceki yaşantısı ve sosyal ortamı karşılaştırıldığında çocuğun okul başarısı üzerinde çok az etkiye sahiptir. Çocuklara aile, çevre ve arkadaş ortamında yüklenen bu eşitsizlik durumu okuldan sonraki yetişkinlik döneminde de devam etmektedir. Eğitimde fırsat eşitliği çocuğun yakın çevre ortamından bağımsız olarak güçlü bir okul etkisine vurgu yapmaktadır, ancak bu durum şimdilik Amerikan okulları için söz konusu değildir...."

Coleman ve arkadaşları tarafından ileri sürülen iddialar eğitim sistemleri açısından önemli dönüşümlerin ve odak noktaların oluşmasına katkı sağlamıştır. Sonraki yıllarda Eğitimde Mükemmellik Komisyonunu hazırladığı Risk Altındaki Ulus (*A Nation at Risk*) raporu okullardaki niteliği yükseltmeyi öncelikli başlık olarak ele almış, 2000'li yıllarda ise ünlü Hiçbir Çocuk Geride Kalmasin (*No Child Left Behind*) eğitim reformu senato ve başkan onayı ile bütün eyaletlerde eğitimde ortak

standartlara ve niteliğe ulaşma hedefiyle yürürlüğe konmuştur. 1966 yılında saygın eğitimcilerden J. Coleman öncülüğünde bir grup araştırmacının hazırladığı raporla başlayan ve 2000 'li yıllara kadar yoğun olarak tartışılan, hatta diğer bir grup saygın eğitimci tarafından eleştirilerek reddedilen, ancak nihayetinde üzerine binlerce sayfalık makale, çalışma, rapor ve kitap yazılan "Etkili Okul" akımı temelde okullardaki eğitimin niteliğini yükseltme üzerine yoğunlaşmaktadır. Her türlü eleştiriye, tartışmaya, karşı çalışma raporlarına rağmen Amerikan okul sisteminde ciddi sayıda öğrenemeyen, dışlanan ve hedeflere ulaşmaktan uzak bir grup öğrencinin varlığı kabul edilmiş, raporlara yansımış ve yaklaşık yarım asırdan fazla bir zaman sürecinde eğitimin niteliğini arttırmaya yönelik ciddi bir literatür oluşmuştur. Eğitim bakanlığının da finanse ettiği etkili okul akımının temel hedefi okullarda sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel etmenlerden bağımsız olarak her çocuğun öğrenebileceği ortamları hazırlamak ve ailelerin sosyo ekonomik durumlarına bağlı olarak ortaya çıkan eşitsizlikleri en aza indirmektir. Raporlara yansıyan en can alıcı cümlelerden biri (Jorgensen ve Hoffmann, 2003) "...

eğer çocuklarımız okullarda öğrenemiyorsa, kanunlar bunun sebebini ortaya çıkarmamızı zorunlu kılıyor, eğer okullarımız amaca hizmet etmiyorsa, toplumsal beklentiyi karşılayamıyorsa başka seçenekler ortaya çıkmalı..." şeklinde özetlenmekte ve sonucunda dört ana nokta etrafında eğitim sisteminin yeniden yapılandırılması önerilmektedir. Bunlar:

- Eğitimin içeriği sadeleştirilmeli ve merkezîyetçilikten uzak bir şekilde programlanmalıdır,
- Öğrencilerin öğrenebileceğine yönelik yüksek beklenti oluşturulmalıdır,
- Eğitim-öğretim zamanı verimli ve etkili kullanılmalıdır,
- Öğrenme ortamları teşvik edici değildir; dolayısıyla öğretmen yetiştirme sistemi geliştirilmeli, öğretmenlik mesleğinin saygınlığını arttıracak adımlar atılmalıdır.

ABD'de 1966 yılında gündeme gelen eğitimde fırsat eşitliği konusu, Türkiye'de ilk olarak 1973 yılında çıkarılan Milli Eğitim Kanunu içerisinde özel amaçlar üst başlığı altında dile getirilmiştir. Yukarıda özetlendiği gibi gelişmiş ülkelerde araştırmaya ve veriye dayalı olarak hazırlanan araştırma raporları sonuçları itibarıyla kamuoyu ile paylaşmakta, eleştirilmekte, alternatif çalışmalarla çürütülmeye çalışılmakta ancak nihayetinde sonuçları ve çıktıklarına göre eğitimin geleceğine ışık tutmaktadır. Her ülkenin ve toplumun kendi sosyolojisi ve durumsal özellikleri olabileceğinden hareketle, bir ülkede etkili olan bir uygulama diğer bir ülkede yürütemez, bir ülkede problem olan bir durum diğer bir ülkede hayatın normal rutinleri arasında kabul edilebilir. Dolayısıyla burada örneği verilen ülke, özellikle eğitimde fırsat eşitliği ve devamında okul etkililiği konularında oldukça geniş bir literatüre ve deneyime sahip olduğu için yaşanan süreçler ve ulaşılan sonuçlar açısından fikir alınacak özellikler taşımaktadır. Eğitimde fırsat eşitliği ile okul, öğretmen ve aile değişkenleri arasında karşılıklı bir ilişki kurmadan, bu konuda toplumsal beklenti ve talepleri tespit etmeden ve nihayetinde araştırma sonuçlarına dayalı olmadan atılacak adımlar eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak yerine eşitsizliği meşrulaştırmaya neden olabilir, hatta daha da derinleştirebilir. Ülkemizdeki insanlar arasında istatistiklere yansıyan sosyo-ekonomik açıdan gelir dengesizliğinin diğer bir boyutu olarak eğitimde fırsat eşitsizliği yaşanmakta ve aile etkisine bağlı olarak bu eşitsizlik durumu her geçen gün büyümektedir.

Eğitimde Fırsat Eşitsizliğinin Temel Nedeni Olarak Okul/Öğretmen Etkisizliği

İnsanlar dünyaya eşit şartlar ve olanaklarla gelmemektedir. Bazısı kişi başına düşen milli geliri yüksek bir ülkede, bazısı sürekli yoksulluk çeken bir ülkede doğabilmektedir. Bazıları zengin bir ailede, bazıları zor geçinen bir ailede, bazıları engelli, bazıları ideal ölçülerde, bazıları şehir merkezinde bazıları köyde, kısaca insanlar dünyaya farklı şartlarda, olanaklarda ve ortamlarda gelmektedir. Tarihsel, kültürel, sosyolojik ve teolojik tartışmaların konusu olan bu duruma yönelik bakış açısı, değerlendirme ve yorumlar farklı ideolojilerin doğmasına kaynaklık etmiştir. Toplumsal, kültürel, ekonomik vb. faktörlere bağlı olarak eşit şartlarda dünyaya gelmeyen ve eşit olanaklara sahip olmayan bireylerin okul öncesi dönemden başlamak üzere ortak bilgi ve kültür düzeyine yükseltilmesi eğitimin temel amacı olarak neredeyse bütün ülkelerde kabul edilmiş evrensel gerçekler arasında yer almaktadır. Eğitimin temel amacı farklı sosyo-ekonomik ve kültürel arkaplana sahip çocukların ortak bilgi ve değer havuzunda hayata hazırlanmasıdır. Profesyonel bir mesleğin mensubu olarak öğretmenlerin temel amacı budur; matematik, Türkçe, sosyal bilgiler, beden eğitimi vb. bütün derslerin büyük resim içerisindeki öncelikli hedefi ortak bilgi, kültür ve duyuşsal alandaki kazanımların gerçekleştirilmesidir.

Eğitimde fırsat eşitliğini sağlamanın ilk ve en temel adımı okul ve öğretmen etkililiğini sağlamaktır. Profesyonel öğreticiler olan öğretmenler, profesyonel örgütler olan okullarda, uzmanlık yaklaşımıyla hazırlanmış programlarda yer alan kazanımları amatör olan öğrencilere kazandırmakla sorumludur. Bu görevi yerine getirirken bütün çocukları kapsayan zorunlu eğitimin temel amacına uygun olarak öğrencilerin beden, zihin, ahlak ve ruh gelişimine katkıda bulunacak milli bir eğitim-öğretim sunulması hedeflenmektedir. Anayasa ve kanunlarda, ülkedeki bütün vatandaşlara nitelikli eğitim sunulması temel amaç iken uygulamadaki hata, yanlış ve eksikliklerden dolayı bu amaç gerçekleştirilmemekte, bazen bu durum amaçlananın tam tersi sonuçlar doğurabilmektedir. Yani eğitimin amacı bütün vatandaşlara ortak kültür, değer, mesleki vb. beceriler kazandırmak iken eğitim politikalarının belirlenmesinde ve uygulanmasında yapılan ciddi hata, ihmal ve suiistimaller fırsat eşitliğinin bozulmasına, eşitsizliğin meşrulaştırılmasına hatta derinleşmesine neden olabilmektedir. Bu durum, hastayı iyileştirmek için hazırlanmış bir ilacın doğru zaman, miktar ve ortamda verilmemesi sonucunda

hastalığın ağırlaşmasına ve kronikleşmesine yol açmasına benzemektedir. Sağlık görevlilerinin işini iyi yapmaması, görevini ihmal etmesi ve hasta ile yeterince ilgilenmemesine bağlı olarak ortaya çıkan hata, eksik ve ihmaller zinciri şifa bulmaya gelen insanların kronik hastalara dönüşmesine yol açabilmektedir. Okul ve öğretmenlerin programda yer alan kazanımları öğrencilere tam ve eşit olarak kazandıramamasının bir sonucu olarak öğrencilerin hayata hazırlanamaması, tedavi olarak iyileşmesi gereken bir hastanın daha kötüleşmesi anlamına gelmektedir.

Eğitimde fırsat eşitsizliğinin en temel sebeplerinden biri devlet okullarının beklenti ve ihtiyaçlara cevap verememesinin bir sonucu olarak ailelerin ön plana çıkması ve çocukların okul başarısı üzerinde birinci derecede etkili olmalarıdır. Okullarda verilen eğitimden veya öğretmenlerin performansından memnun olmayan aileler, kendi sosyo ekonomik durumlarına bağlı olarak çeşitli arayışlar içerisine girmektedir. Devlet okullarında çocuklarıyla yeterince ilgilenilmediği, sınav kaygısı, güvenlik sorunları, kalabalık ortam vb. nedenlerle aileler devlet okulu yerine özel okul, açık lise, dersane, etüt merkezi ve özel hoca gibi yöntemleri denemektedir. Maddi olanakları ortalama gelir düzeyi ve üzerinde olan ailelerin çocuklarını özel eğitim kurumlarına göndermeleri ve buralarda çocukları için daha özel ortamlarda eğitim-öğretim sunulması bu öğrencilerle devlet okullarında kalan öğrenciler arasında eşitsizliğe neden olmaktadır. **Zeka olarak aralarında çok fazla fark olmamasına rağmen, çevresel uyarıcıların düzenlenmesi, zenginleştirilmesi ve geliştirilmesinin bir sonucu olarak aynı yaş grubundaki çocuklar arasında gittikçe büyüyen bir fark oluşmaktadır.** Aslında sosyo ekonomik olarak orta gelir seviyesinin üzerinde olan ailelerin özel kurumları tercih etmesiyle devlet okullarındaki yükün kısmen de olsa hafiflemesi ve sayının azalmasına bağlı olarak kalan daha az sayıdaki öğrenciye daha nitelikli bir eğitim-öğretim verilmesi gerekirken, bu durum gerçekleşmemekte, sosyo ekonomik duruma bağlı olarak öğrenciler arasındaki fark büyümektedir. Ailelerin çocukları için devlet okulları yerine özel eğitim kurumlarını tercih etmesi, özel ders aldırması, dersane veya etüt merkezlerini seçmesi genel olarak aşağıdaki nedenlerle ilişkilendirilmektedir (Sönmez, 2022):

- *Lise ve üniversite sınavlarına daha iyi hazırlanma, Daha fazla sosyal ve sportif faaliyetlerin olması, Güvenlik kaygısının az olması, Öğretmen ve yöneticilerin öğrencilere ve ailelere daha fazla ilgi göstermesi,*

- *Sınıflarda daha az öğrenci olması, Çalışan anneler için tam gün eğitim olması, Yabancı dil desteği verilmesi, Öğle yemeği verilmesi,*

Bu ve benzeri sebepler ailelerin özel eğitim kurumlarını tercih etmesinin en temel sebepleri olarak sayılmaktadır. Aileler sosyal ve bilişsel yönden çocuklarına daha iyi eğitim-öğretim verilmesi ve daha fazla ilgi gösterilmesi için özel eğitim kurumlarını tercih etmektedir. Bu sebeplerin aslında olağanüstü ve üst düzey beklentiler olmadığı, normalde her okulda olması gereken özelliklerin dile getirildiği görülmektedir. Devlet okullarında bu özelliklerin olmaması eğitim sistemi açısından önemli bir eksikliktir. Sınav başarısı, sosyal ve sportif faaliyetler, güvenlik ihtiyacı, yeterli ilgi, öğle yemeği gibi hususlar her ailenin çocuğu için isteyebileceği normal beklentilerdir. Devlet okullarının bu açılarından zayıf olduğu, öğrencileri kuşatmadığı ve aile beklentisini karşılayamadığı ortaya çıkmaktadır. Eğitimin amaçları ve hedefleriyle örtüşmeyen bu gibi durumlar öğrenciler arasında fırsat eşitsizliğinin zeminini oluşturmaktadır. Her öğrencinin hakkı olan bu gibi olanaklara sadece sosyo ekonomik durumu iyi olan aile çocuklarının sahip olması, fırsat eşitsizliğini oluşturan ve ilerleyen süreçte meşrulaştıran, hatta derinleştiren bir faktöre dönüşmektedir. Devletin eğitim politikaları, okullar ve öğretmenler öğrenci ve ailelerin beklenti ve ihtiyaçlarına karşılık veremediği için fırsat eşitsizliğine zemin hazırlamaktadır. Devlet okullarındaki eğitimin niteliğinin artırılması, merkezi sınav sisteminin değiştirilmesi, öğretmen ve yöneticilerin öğrenci ve ailelere daha fazla ilgi göstermesi, okullardaki sosyal faaliyetlerin artırılması gibi adımlar ülkedeki eğitimin niteliği açısından atılması gereken normal adımlardır.

Eğitimde Fırsat Eşitsizliğini Meşrulaştıran ve Derinleştiren Bir Faktör Olarak Aile Katılımı

Eski toplumlara ilişkin tarihsel bir okuma yapıldığında aile yapısı ve zenginliğine bağlı olarak nesilden nesile devam eden bir kast sisteminden söz edilmektedir. Toplumsal sınıf ayrılıklarına dayanan bu kast sisteminin Hindistan, Afrika ve Çin gibi ülkelerde hala etkisini devam ettirdiği ileri sürülmektedir. Buna göre ailenin sosyal sınıfı, çocukları aracılığıyla sürdürülmekte, bir anlamda çocuklar ailelerinin kaderini yaşamaktadır. Genel olarak sosyo ekonomik veya soy açısından seçkinlerle asker, din adamı, üst düzey yönetici gibi bürokrasiyi yönetenlerin bulunduğu sınıf ile sıradan halkın ait olduğu sınıf arasından fark olmakta, bunlar birbirleriyle evlenememekte, sınıf değiştirememekte

ve kendi sosyal sınıfının dışına çıkamamaktadır. Aile etkisinin her şey olduğu bu gibi toplumlardan günümüz demokratik ve sosyal hukuk devletlerine geçiş sanıldığı gibi kolay olmamış, eskiye ait ilkel uygulamaların başka isimler altında örtülü olarak devam ettiği iddia edilegelmiştir. Coleman ve arkadaşlarının yaptığı araştırma sonuçları tarihsel bir durumun modern versiyonuna benzemektedir. Çocuklara ailede ve sosyal ortamda yüklenen özellikler, okulda öğretilenlerin önüne geçmekte, aileden kaynaklanan özellikler okula rağmen belirleyici ve baskın olarak çocuğun şimdiki ve ileriki hayatını şekillendirmektedir. Bu durum okullar ve öğretmenler için alarm zillerinin çalmaya başladığını göstermektedir. Okulların ve eğitim sisteminin asli görevi, aile yapısı ne olursa olsun bütün çocuklara temel bilgi ve değerleri kazandırmak, sosyalleşmeyi sağlamaktır. Brookover vd. (1983) aile desteğinin okulun öğrenci başarısını sağlama sürecindeki sorumluluğunu azaltmayacağını, belirleyici faktör konumuna geçmemesi gerektiğini, okul ve öğretmenlerin aile desteğinden bağımsız olarak öğrenci başarısını sağlama gibi bir zorunluluğu olduğunu ifade etmektedir. Eğer ailelerden kaynaklanan eşitsizlikler okul ortamında giderilemez veya azaltılamaz ise okullar, dolayısıyla eğitim sistemi işlevini kaybetmiş demektir. Sosyo ekonomik, sosyo kültürel, psiko-sosyal vb. açılardan anne ve babalar farklı özelliklere sahip olabilirler ve bu sosyolojik olarak normal kabul edilebilir; normal olmayan, anne babalara ait olan bu gibi farklılıkların çocukları aracılığıyla nesilden nesile taşınması ve bunun bir kader haline getirilmesidir. Eğitim, okul ve öğretmenlerin görevi bu gibi farklılıklara sahip ailelerden gelen çocuklara ortak bilgi, beceri ve değerleri kazandırmak ve çocukları yetişkin hayatına hazırlamaktır. Kişilerin toplumda, bürokraside ve yönetimde yükselmeleri ve daha başarılı olabilmeleri aldıkları eğitim ve gösterdikleri çaba ile ilişkili olmak durumundadır. Eğitim bir anlamda sosyal hareketlilik merdiveni olarak işlev görmelidir. Eğitim ve okul dışındaki faktörlerin çocuğun gelecekteki hayatı üzerinde daha etkili olması, kast sistemi benzeri aileye ve soya bağlı faktörlerin örtülü olarak devam ettiğini göstermektedir.

Çocukların okulda aldıkları eğitim üzerinde aile özellikleri hangi düzeyde etkilidir? Hangi çocukların aileleri okul ile işbirliği yapmaktadır? Okul ile işbirliği yapmayan ebeveynlere ait çocukların ortak özellikleri nelerdir? Bu sorulara cevap vermeden önce ideal duruma ilişkin bir açıklama yapmak gerekmektedir. Bir eğitim sistemi için okul-aile işbirliği hayati derecede önemlidir ve bütün ailelerin çocuklarının daha nitelikli bir eğitim

alabilmesi için okul ile işbirliği yapması gerekmektedir. Okul ile işbirliği yapan ailelere ait çocukların büyük oranda daha başarılı, sosyal ve kurallara uyan çocuklar olduğu bilinmektedir. Bu, madalyonun bir yönüdür ve mevcut duruma bakıldığında bazı okul öncesi ve özel okullar hariç neredeyse bütün okullar, aile işbirliği konusunda yasal mevzuatı yerine getirme adına yıl içinde genel kurullar yapmakta ve kağıt üzerinde yönetim-denetim kurulları oluşturulmaktadır. Öğrenci başarısını artırma, okul içerisindeki sorunları çözme veya öğrencilere daha nitelikli bir eğitim ortamı oluşturma noktasında öğretmenler ile anne-babaların sistemli bir işbirliği içerisine girdiklerini söylemek mümkün değildir. Genellikle ilgili anne-babalar okul ve öğretmenle görüşmekte, okula destek olmakta, öğretmenleriyle iletişim geliştirmekte, dolayısıyla bu ailelerin çocukları da genellikle başarılı olmaktadır (Aslanargun ve Özakça, 2018). Şöyle bir kısır döngüden bahsetmek mümkündür: ilgili ve sorumlu aileler okul ve öğretmenlerle işbirliği yapmakta, bu ailelere ait çocuklar da genellikle başarılı olmaktadır veya başarılı çocukların aileleri okul toplantılarına katılmakta, sorunlu ve başarısız çocukların aileleri okul ile pek fazla iletişime girmemektedir. Diğer bir ifade ile gerçek anlamda okul-aile işbirliği yapılamamakta ve çocukların daha nitelikli bir eğitim alabilmesi için öğretmenler ile aileler bir araya gelmemektedir; sadece bazı çocukların aileleri okuldaki toplantılara katılmakta, bazıları katılmamaktadır. İşbirliği, sorun çözme veya ortak bir amaç çerçevesinde sistemli olarak bir araya gelme durumu söz konusu değildir. Geleneksel anlamda aile katılımı söz konusu olduğunda çocukların okul başarısını doğrudan etkileyen konular yerine daha çok ailelerin okula lojistik destek sağlama şeklinde gerçekleştiği ifade etmektedir (Brookover vd, 1982).

İlgili ve sorumlu aileler çocuklarını okul öncesi dönemden başlamak üzere okula göndermekte, ödevlerini takip etmekte, gerektiğinde fedakârlıkta bulunarak kaynak ve materyal yönünden desteklemekte, evdeki ortamı buna göre düzenlemekte, gerektiğinde birlikte ders çalışarak tablet, bilgisayar ve TV gibi faktörleri sınırlandırmaktadır (Aslanargun, Bozkurt ve Sarioğlu, 2018). Kısaca sosyal, fiziki ve psikolojik yönden çocuğa gerekli ortam hazırlanmakta ve destek sunulmaktadır. Bu özelliklerde aileye sahip olmayan veya ailesi olmayan çocukların durumu ne olacaktır? Eğer okullar ve öğretmenler ailevi özellikleri ne olursa olsun bütün öğrencilere aynı etkililikte ulaşamaz, herkesin eşit bir şekilde öğrenebilmesi için çaba göstermez ve buna uygun okul/sınıf ortamları

kurgulanmaz ise fırsat eşitsizliğinin büyümesine zemin hazırlanmış olacaktır. Okula başlama döneminde ailevi ilgi ve desteğe sahip çocuklar, bu olanaklara sahip olmayanlara göre hazırbulunuşluk yönünden oldukça avantajlı başlamaktadır. İlk basamaktaki hazırbulunuşluk yönünden bu eşitsiz durum okul ve öğretmenler tarafından fark edilerek zaman içerisinde herkesin öğrenebileceği ortamlar oluşturularak telafi edilmezse ilerleyen zamanda bu fark daha da büyüyecektir.

Ailevi açıdan dezavantajlı olan çocukların ailelerine yönelik planlı, sistemli ve geliştirici işbirliği ortamları oluşturularak bu aileleri de çocuklarıyla yakından ilgilenir düzeye getirmediğimiz veya çocukların ailevi yönden sahip oldukları bu dezavantajı okul içerisinde giderecek ortamlar ve mekanizmalar oluşturularak çocukları kazanmaya yönelik çalışmalar yapılamaz ise durum daha da riskli hale gelecektir. İlgili ve sorumlu aileler çocuklarıyla ilgilenmeye üst sınıflarda da devam edecek, çocuklarını yönlendirecek ve hayata hazırlayacaktır. Ailesi bu özelliklere sahip olmayan çocuklar ise bu olanaklardan mahrum kalacak, aynı düzeyde olduğu akranlarıyla aralarındaki fark gittikçe büyüyecek ve bir noktadan sonra telafi edilemez düzeye ulaşacaktır. Genel sosyolojik durum böyle gerçekleşmektedir; bu durumun istisnası olabilecek durumlar "çobanlık yaparken dereceye girdi" şeklinde TV haberlerine konu olmaktadır.

Zaten haberlere konu olması bile bu durumun olağanüstü bir şey olduğunu, döngüyü kıran istisnai bir durum olarak değerlendirildiğini göstermektedir. Diğer bir örneğe göre (Kartal, 2018) Türkiye'de asgari ücretle geçinen ücretli sayısı bütün ücretliler içerisinde yaklaşık yüzde 40 düzeyindedir. Eğer okullarda bütün öğrencilere eşit eğitim sunulabilseydi, ailelerin sosyo ekonomik durumundan bağımsız olarak çocuklar okullarda eşit eğitim alabilseydi, en başarılı kabul edilen fen liselerindeki öğrenci ailelerinin yaklaşık yüzde 40 kadarının asgari ücretli ailelerden oluşması gerekirdi. Eğer böyle olsaydı, öğrencilerin ailevi özellikleri ne olursa olsun okullarda eşit ve etkili bir öğretim yapıldığı iddia edilebilirdi. Ancak durumun böyle olmadığı bu oranın araştırma sonuçlarına göre yüzde 5 düzeyinde gerçekleştiği görülmektedir. Araştırma raporlarına yansıdığı gibi (Candaş vd, 2010) Türkiye'deki mevcut eğitim sistemi, ailenin sosyo ekonomik durumunun öğrenci başarısı üzerinde yarattığı dezavantajlı durumu ortadan kaldırmamakta ve çocuklar ailelerinin sosyo ekonomik durumuna göre etkili veya etkisiz eğitim almaktadır.

Sonuç

Eğitimde fırsat eşitliği sağlamanın ilk ve en temel adımı okulların etkililiğini arttırmak, diğer bir ifade ile aile özelliklerinden bağımsız olarak kazanımları bütün öğrencilere öğretebilmektir. Sosyolojik bir gerçek olarak ilgili, sorumlu ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki aileler çocuklarıyla daha fazla ilgilenebilir, sosyal ve ekonomik sermayelerini çocukları için seferber edebilirler. Ancak etkili bir eğitim sistemindeki etkili okullar ve öğretmenler ailelerden kaynaklanan eşitsiz durumları telafi edebilir veya makul bir düzeye getirebilir. Okul ve öğretmen etkililiği, dezavantajlı aile çocuklarının öğrenebilmesi, meslek sahibi olabilmesi ve üst sosyo ekonomik seviyelere çıkabilmesi için tek seçenektir. Etkili okullar ve öğretmenler sosyal hayatta üretilen ve öğrencilere doğal olarak yüklenen eşitsizliği eğitim aracılığıyla dengeleyecek ve giderecek en temel faktör iken etkisiz eğitim sistemlerindeki etkisiz okullar ve öğretmenler bu eşitsizliği sürdürmekte, meşrulaştırmakta ve derinleştirmektedir.

* *Bu çalışma yazarın daha önce başka bir dergide yayınlanmış çalışmasının güncellenmiş halidir.*

KAYNAKÇA

- Aslanargun, E., Bozkurt, S. ve Sarioğlu, S. (2016). Sosyo Ekonomik Değişkenlerin Öğrencilerin Akademik Başarısı Üzerine Etkileri, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9 (3), 213-234.
- Aslanargun, E. (2018). Akademik Başarıları Yüksek Olan Öğrencilerin Başarı Düzeylerine Ailelerinin Katkıda Bulunma Biçimleri, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 15 (3), s 9-22.
- Brookover, W., Beamer, L., Eftim, H., Hathaway, D., Lezotte, L., Miller, S., Passalacqua, J. and Tornatzky, L. (1982). Creating Effective Schools: An In-Service Program for Enhancing School Learning Climate and Achievement, Florida: Learning Publication, Inc. Holmes Beaches.
- Candaş, A., Yılmaz, V., Günseli, S. and Çakar, B. Y. (2010). Türkiye'de Eşitsizlikler: Kalıcı Eşitsizliklere Genel Bir Bakış, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu, Açık Toplum Vakfı.
- Sönmez, A. (2022). Öğretmen Olan Velilerin Çocuklarını Devlet Okulu Yerine Özel Okula Gönderme Sebepleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Projesi, Düzce Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Jorgensen, M.A. ve Hoffmann, J. (2003). History of the No Child Left Behind Act of 2001 (NCLB): Assessment Report: Pearson Education.
- Kartal, A. (2018). Fen Liselerinde Okuyan Öğrenciler Ailelerinin Sosyo Kültürel Yapılarının İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Düzce Üniversitesi Lisansüstü Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Lezotte, L. W. (1993). Creating Effective Schools Today and Tomorrow, The Journal for Quality and Participation, 16 (1).
- MEB, (1973). Millî Eğitim Temel Kanunu, Erişim tarihi: 19.10.2022. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/15.1739.pdf>
- TTKB, (2022a). Geçmişten Günümüze Millî Eğitim Şuraları, Erişim tarihi: 19.10.2022. <https://ttkb.meb.gov.tr/www/gecmisten-gunumuze-mill-egitim-sralari/icerik/328>
- TTKB, (2022b). 20. Millî Eğitim Şurası Kararları Temel Eğitimde Fırsat Eşitliği, Erişim tarihi: https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_12/08163100_20_sura.pdf

OKURYAZARLIK TÜRLERİ VE OKUMANIN MANASI

▲ DOÇ. DR. MUSTAFA NURİ URAL

İnsanoğlu çevresi ile iletişim kurarak öğrenir ve gelişir. Eğitimin özü de iletişime dayanmaktadır. Temelde eğitim sürecinde yapılan iş, kaynak görevi gören eğitimcinin duygu düşünce ve hareketlerini eğitim süreci yoluyla hedef durumunda bulunan öğrenenlere aktarmasıdır.

Bu süreç yeni doğanlarda daha çok dokunma koklama ve ses ile gerçekleşir. Formal bir eğitim ortamı oluşturmadan, yeni doğan bireyin çevresi ile etkileşimi sonucu öğrenmeler meydana gelir ve dil becerisi gelişene kadar iletişim bebek ile çevre arasında öngörülemez ve plansız bir öğrenme çıktısı doğurur. Her ne kadar bu ortamın doğru düzenlenmesi, bebeklik döneminde çevrenin ve bebeğe karşı olan davranışların gelecekte meydana gelecek yeterlilikler üzerinde etkisi ve eğitimin belki de anne karnında başladığı savları çok önemli ve düşünmeye değer olsa da bu yazının temel konusu itibarı ile biz süreci iletişim kavramı açısından ele almaya devam edelim.

Dil gelişimi bazı eğitimcilere göre(1) en önemli gelişim aşamalarından biridir. Dil becerisi gelişen bireyler çevreleri ile etkileşime girmek için yeni ve alternatif bir yol kazanırlar. Bu beceri hem ağlamak, çırpınmak ya da mimikler, jestler ve vücut dili ile isteklerini anlatmak dışında bireye yeni bir yol sunar, hem de çevreden temel duyu organlarından gelen çevresel algıların dışında biçimlendirilmiş (yapılandırılmış) anlamlı içerikleri alabilecekleri bir iletişim kanalı oluşmasını sağlar. Bu iletişim kanalı küçük çocuklara çevrelerinde, hemen hepsi kendilerine yeni gelen, birçok farklı durum hakkında en yakın türdeşleri olan ailelerinden ve arkadaşlarından belirli bir sentaks ve semantik çerçevesinde biçimsel olarak kodlanmış olan dil yardımı ile bilgi alabilmelerini sağlar.

İşte bu iletişim kanalının doğru kullanımı, dil becerisi, yani merak ettiklerini sorular şeklinde doğru bir biçimde ifade edebilme ve elde ettiği cevapları doğru bir biçimde anlamlandırıp yapılandırabilme, kişinin gelişiminin hızlı ve sağlıklı gerçekleşmesini sağlar. Bunu sağlayamayan bireyler ise, dil kullanımını çevresel şartlar nedeni ile zayıf kalan bireyler ya da fizyolojik durumları nedeni ile sözlü iletişim becerisi yetersiz gelişen ya da hiç gelişmeyen bireyler, daha yavaş ve yaşlılarının düzeylerine göre daha yetersiz bir gelişim çizgisi gösterirler. Bu nedendir

ki dil becerileri ilk öğretim birinci sınıftan lisans eğitimi düzeyine kadar her aşamada önem verilen ve bireylerin akademik yeterliliklerini belirleyen sınavlarda soru sayısı itibarıyla önemi tescil edilen bir kişisel yeterliliktir. İlkokul birinci sınıfa yeni başlayan bireylere çok önemli bir şey daha öğretilir, okuma-yazma. Bu beceri, dil kullanım becerisi ile yakından ilişkili olmakla birlikte, en az dil becerisi kadar önemlidir. Dil becerisi çevredeki diğer bireyler ile iletişim kurmanın hızlı ve sağlıklı bir yolunu mümkün kılarken, okuryazarlık (literacy)(2) basılı materyallere de diğer bireylerin yardımı olmadan, erişme imkanının önünü açmaktadır. **Yazı ile iletişim, bilgiye erişim için yeni bir iletişim kanalı teşkil eder. Bu ise, günümüzde basılı materyallerin sayısı ve çeşitliliği göz önüne alındığında, inanılmaz bir bilgi deryasına, yalnızca kişinin okuma hızına ve ayırabileceği zamana bağlı olarak ömrü boyunca bile bitiremeyeceği bir bilgi kaynağına erişim anlamına gelmektedir.** Okur yazar birey artık çevresinde bulunan yazılı metinleri, toplu taşıma araçları, sokaklarda ve binalarda ve alışveriş alanlarındaki her türlü bilgi verici yazılar da dahil, başka bireylerin yardımı olmadan kendisi okuyup, anlayıp, anlamlandırabilecektir. Bunun ne kadar büyük bir nimet olduğunu, çoğunluğu okuryazar bireylerden oluşan bir toplumda yaşayan ve kendisi de okuryazar olan siz değerli okurlara anlatmaya kelimelerim kifayetsiz kalmakta ancak okuma yazma bilmeseniz, bırakın çalışma hayatını, günlük hayatınızda ne zorluklarla karşılaşacağınız kısa süreliğine sizler hayal etmeye çalışın.

Ortaçağ'da bu iki beceriye sahip olan bireyler toplumda avantajlı hale gelmekte idiler. Ancak günümüzde bu becerilere bir yenisini daha eklemek gerekmektedir (Önal 2010). Kişilerin bilgiye açılan üçüncü kapıları olan teknoloji. Literatürde teknoloji okuryazarlığı, bilgisayar okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, veri okuryazarlığı, medya okuryazarlığı ve görsel okuryazarlık gibi, teknoloji ile yakından alakalı, farklı okur yazarlık türleri de geçmektedir.

1. Teknoloji Okuryazarlığı: Modern teknolojik araçları kullanarak etkili bir şekilde bilgi arama, analiz etme, üretme ve paylaşma becerisi olarak tanımlanabilir.

Bu, özellikle bilgisayarlar, akıllı telefonlar, tabletler, internet, sosyal medya ve diğer dijital araçların kullanımı ile ilgilidir. Teknoloji okuryazarlığı, sadece teknolojiyi kullanmayı öğrenmekle kalmaz, aynı zamanda teknoloji ile ilgili etik, güvenlik ve gizlilik konularında da farkındalık sahibi olmayı gerektirir.

2. Bilgisayar Okuryazarlığı: Bilgisayar donanımı, yazılımı ve işletim sistemleri hakkında temel bilgi sahibi olma ve bu teknolojileri etkili bir şekilde kullanma becerisi olarak tanımlanabilir. Bu, bir bilgisayarı doğru şekilde kullanmayı, dosyaları yönetmeyi, interneti kullanmayı, e-posta gönderip almayı, belge oluşturmayı, düzenlemeyi ve yazdırmayı, çeşitli programları kullanmayı ve bilgisayar sorunlarını gidermeyi içerir.

Ayrıca, bilgisayar okuryazarlığı, eğitimde de önemli bir rol oynamaktadır. Öğrenciler, ödevlerini hazırlamak, araştırma yapmak ve sunumlar yapmak için bilgisayarları kullanmaktadır. Bu nedenle, bilgisayar okuryazarlığı, modern toplumda dijital bir vatandaş olmanın temel gerekliliklerinden biridir.

3. Dijital Okuryazarlık: Dijital teknolojileri (internet, sosyal medya, dijital cihazlar vb.) kullanarak bilgi arama, analiz etme, üretme ve paylaşma becerisi olarak tanımlanabilir. Bu beceriler, doğru bilgiye erişmek, dijital araçlarla etkileşim kurmak, online kaynakları yönetmek, dijital içerikleri oluşturmak ve paylaşmak gibi alanları kapsar.

Dijital okuryazarlık, modern dünyada önemli bir beceri haline gelmiştir. İnternet üzerindeki büyük miktardaki bilgi kaynaklarına erişmek, iletişim kurmak ve dijital cihazlarla etkileşim kurmak, iş, eğitim, sosyal hayat ve daha birçok alanda gereklidir. Dijital okuryazarlık, aynı zamanda dijital etik ve güvenlik konularında farkındalık sahibi olmayı da içerir.

4. Veri Okuryazarlığı: verileri analiz etmek, yorumlamak, görselleştirmek ve doğru şekilde yorumlamak için gerekli olan becerileri ifade eder. Veri okuryazarlığı, veri toplama, veri yönetimi, veri analizi ve veri sunumu gibi konularda yeterlilik sağlar. Veri okuryazarlığı, birçok farklı disiplinde, özellikle işletme, mühendislik, bilgi teknolojileri, istatistik ve bilgisayar bilimi gibi alanlarda önemlidir.

Veri okuryazarlığı, veri kaynaklarını anlama, veri analizi yöntemlerini kullanma, verileri doğru bir şekilde yorumlama ve verileri görselleştirme yeteneği gerektirir. Bu beceriler, doğru kararlar almak için gerekli olan veriye dayalı bilgi sağlamak

için gereklidir. Veri okuryazarlığı, verileri kullanarak sorunları tanımlama, fırsatları belirleme ve karar verme becerilerini geliştirmeye yardımcı olur.

Günümüzde veri toplama, işleme ve analizi, birçok sektörde hızla artmaktadır. Bu nedenle, veri okuryazarlığı, günümüzde iş dünyasında ve birçok sektörde gereken temel bir beceri haline gelmiştir. Ayrıca, veri okuryazarlığı, eğitimde de önemli bir rol oynamaktadır. Öğrenciler, ödevlerini hazırlamak, araştırma yapmak ve sunumlar yapmak için verileri kullanmaktadır.

5. Medya Okuryazarlığı: Medya kaynaklarından doğru bilgiye erişmek, medya mesajlarını analiz etmek ve medya içeriğinin etkisini anlama becerisi olarak tanımlanabilir. Bu beceriler, televizyon, radyo, gazete, dergi, internet, sosyal medya, reklam ve diğer iletişim araçları aracılığıyla iletilen bilginin analiz edilmesi, yorumlanması ve doğru bir şekilde anlaşılması için gerekli olan becerileri içerir.

Medya okuryazarlığı, medyanın gücünü ve etkisini anlamak için önemlidir. Bu beceriler, doğru bilgiye erişmek, medya mesajlarını analiz etmek, medya içeriğinin kaynaklarını belirlemek ve medya manipülasyonunu tanımak için gereklidir. Medya okuryazarlığı ayrıca, farklı medya türleri arasındaki farkları anlamak, medya içeriğinin etik ve sosyal etkilerini anlamak ve medyayı kullanarak doğru bir şekilde iletişim kurmak için gereken becerileri de içerir.

Günümüzde, medya okuryazarlığı, dijital teknolojilerin gelişmesiyle birlikte daha da önem kazanmıştır. İnternet, sosyal medya ve diğer dijital araçlar, herkesin medya içeriğine erişmesine ve paylaşmasına olanak tanımaktadır. Bu nedenle, medya okuryazarlığı, modern toplumda kritik bir beceri haline gelmiştir. Medya okuryazarlığı, eğitimde ve iş dünyasında da önemli bir rol oynamaktadır, özellikle iletişim, pazarlama, reklamcılık ve diğer medya odaklı mesleklerde çalışanlar için gereklidir.

6. Görsel Okuryazarlık: Grafik tasarım, resim, video ve diğer görsel materyalleri okuma, yorumlama ve oluşturma becerisi olarak tanımlanabilir. Bu beceriler, bir görsel materyalin anlamını ve etkisini anlama, görsel mesajları yorumlama, görsel medya araçlarını kullanma ve görsel materyaller oluşturma becerilerini içerir.

Görsel okuryazarlık, günümüzde dijital dünyanın yükselişiyle birlikte daha da önem kazanmıştır. İnternet, sosyal medya ve diğer dijital platformlar,

herkesin görsel medya materyalleriyle etkileşime girmesine ve bunları oluşturmaya olanak tanımaktadır. Görsel okuryazarlık, farklı görsel materyal türleri arasındaki farkları anlamak, görsel mesajların etkisini anlamak, görsel materyalleri yaratmak için gerekli teknikleri öğrenmek ve görsel materyalleri doğru bir şekilde kullanarak etkili bir şekilde iletişim kurmak için gereklidir.

Görsel okuryazarlık, iletişim, reklamcılık, pazarlama, grafik tasarım, film yapımı, fotoğrafçılık ve diğer görsel medya odaklı mesleklerde çalışanlar için önemlidir. Ayrıca, görsel okuryazarlık, eğitimde ve sanatta da önemli bir rol oynamaktadır. Görsel okuryazarlık becerileri, öğrencilerin sunumlar hazırlamasına, sanat eserleri oluşturmaya ve diğer görsel medya materyallerini yaratmasına yardımcı olabilir.

Birbirleri ile yakından ilişkili olsalar da küçük farklar ile bu kavramlar birbirlerinden ayrılır. Ayrıca örneğin bilgisayar kullanamayan yani bilgisayar okuyazarı olmayan bir birey iyi bir dijital okur yazar da olamaz çünkü dijital okur yazarlık kavramı ile ilgili belirtilen tanımlamada yer alan ifadelerde yer alan etkinliklere erişimin en önemli anahtarıdır. Daha önce de belirtildiği gibi bu kavramlara literatürde yenilerini de eklemek mümkündür (Koltay, 2011), bilim camiasında bu kavramlar arasında hem kesin çizgilerle bir ayrım mevcut değildir, hem de bir fikir birliği sağlanamamıştır. Ancak çoğunluk tarafından kabul edilen ve en sık karşılaşılan kavramlar yukarıda kısaca listelenmiştir (Bawden 2001).

Bu kavramlar konusunda geliştirilen yeterlilikler, teknoloji ile ilişkili okur yazarlık türleri, bireylere iletişim için üçüncü bir kanal şansı doğurur. Şu ana kadar saydığımız sözlü iletişim becerisi ve yazılı iletişim becerisi seçeneklerinde de olduğu gibi, bu yeni kanal da bireye yeni bir dünyanın kapılarını açar. Sözlü iletişim ve dil becerisi yalnızca sözlü mesajların kodunu çözebilmeyi sağlarken yazılı iletişim buna alfabe, harfler, yazım ve dilbilgisi kurallarının kodunu çözerek daha kalıcı ve daha çeşitli mesajların kodunu çözebilme seçeneğini ekler. Ancak teknoloji ile ilgili olan okuryazarlıklar, toplam bilgi miktarı açısından ilk iki seçenek ile kıyas bile edilemeyecek muazzam bir bilgi hazinesine erişimi sağlar. Bu bilgi hazinesi ne bir zaman sınırlaması ile ne de bir mekân sınırlaması ile sınırlandırılmış değildir. Hem sözlü, hem görüntülü, hem yazılı, hem video hem renk hem işaret, hem harf hem müzik hem ses, hem iç mekan hem dış mekan, hem küçük görüntü uç birimlerinde kişisel, hem büyük görüntü uç birimlerinde kitlesel, istenilirse şifreli ve gizli istendiğinde açık ve bir anda tüm dünyaya ulaşabilen, hem sağlık hem eğitim hem pazarlama hem sanat kültür

alanlarında hizmet verebilen herkesin yeteneği ve yeterliliği ölçüsünde, bilene de bilmeyene de kendi yeterlilikleri ölçüsünde hizmet verebilen, din, dil, ırk cinsiyet ayrımı gütmeyen(3), sabırlı ve herkese kendi kişilik özellikleri, eğilimleri, ihtiyaçları, ilgileri ve tercihleri doğrultusunda hizmet verip bilgi aktarabilen dünya tarihinin gelmiş geçmiş en geniş kapsamlı ve esnek iletişim kanalının anahtarı işte bu yeni nesil okuryazarlıklardır. **Bu bağlamda okuryazarlık anlam eşleştirmeden daha çok anlam yapılandırılmayı gerektirir** (Potter, 2005). **Bu bakımdan okur yazarlık kavramı okuma-yazma kavramından ayrılır.** Günümüzün ve geleceğin toplumunun temel nitelikleri okuma-yazma bilmenin yeterli olmayacağı, okur yazar olmanın bir gereklilik haline geldiği bir ilerleme çizgisinde hızla yol almaktadır.

Toplumun yapısı avcı toplayıcı toplum 1.0'dan günümüze değişmiştir. Günümüzde merkezîyetçi yapının tersine çevrileceği ve toplumsal paradigmalardan tamamen değişeceği toplum 5.0'dan söz edilmektedir. Artık toplumun yapısı öyle bir noktaya gelmiştir ki saydığımız bu yeterlilikler bir seçenek olmaktan çıkıp elzem hale gelmiştir. Böyle bir toplumda bir bireyin topluma entegre olabilmesi ve hem kendi edindiği toplumsal faydayı maksimize etmesi, hem de kendisi topluma faydalı olabilmesi için az önce belirttiğimiz güncel okur yazarlık becerilerini geliştirmesi kaçınılmazdır.

Geleceğin toplumunda bilgi teknolojileri (IT) okuryazarlığı eğitimin ilk aşamalarından itibaren edinilmesi gereken bir beceridir (Keidanren, 2016). Değişen toplumun değişen ihtiyaçlarına ancak bu şartlara uyum sağlayabilen bireyler hayatta kalabilmektedir.

Teknolojinin bizatihi üretildiği yurtdışında, üretilen bu teknolojiye uyum sağlamak da nispeten kolay olmakta ve ülkeler vatandaşlarını ve gelecek nesilleri çağın ihtiyaçları doğrultusunda kazanımlar ile donatmak için gerekli planları yapabilmekte ve operasyonel süreçleri yönetebilmektedirler. Örneğin Amerika'da Massachusetts de MIT'nin kurmayı planladığı bir eğitim kurumunda her alandaki öğrenci ve öğretmenlerin yapay zeka ile birlikte öğrenme ve öğretme süreçlerine dahil olmaları planlanmaktadır (Yorulmaz, 2018).

Türkiye daha önceki teknolojik gelişmelerde yaşanan gecikmelere nazaran bilgisayar teknolojisine ve getirdiği bilgi kaynakları ve iletişim imkanlarına görece daha hızlı adapte olmuştur. Hanehalkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması sonuçlarına göre; 2022 yılında hanelerin %94,1'inin evden İnternete erişim imkanına sahip olduğu açıklanmıştır. Bu oran, 2021 yılında %92,0 olarak ilan edilmişti.

E-devlet hizmetlerini kullanan bireylerin oranı ise 2022 yılı itibarı ile %68,7'dir. Bireylerin internet üzerinden özel kullanım amacıyla mal veya hizmet satın alma ya da sipariş verme (e-ticaret) oranı, 2021 yılında %44,3 iken 2022 yılında %46,2 olmuştur (TUIK,2022).

2019 yılında yapılan (TUIK) "Girişimlerde Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması" sonuçlarına göre ise 10 ve daha fazla çalışanı olan girişimlerin İnternete erişim oranı %94,9 olmuştur. Aynı oran 2018 yılında %95,3 olarak tespit edilmiş idi. Bu oranlar hiç de azımsanacak düzeyde değildir ve hem firmaların hem bireylerin yeni teknolojiyi kullanma konusunda, yurtdışına kıyasla teknolojiye erişim güçleri düşük olmasına rağmen, ne kadar istekli olduklarını göstermektedir.

Girişimlerin %93,3'ü 2019 yılında İnternete erişimde geniş bant kullanmaktadırlar. 2019 yılı itibarı ile web sitesine (sosyal medya hesapları da dahil) sahip olan girişimlerin oranı ise %66,6'dır. On ve daha fazla çalışanı olan girişimlerin %49,6'sı 2019 yılında sosyal medya uygulamalarını (sosyal ağlar, bloglar ve mikro bloglar, multimedya paylaşım siteleri, wiki bazı bilgi paylaşım siteleri gibi) kullanmıştır. 2018 yılında e-satış yapma oranı 2017 yılına göre 1,4 puan artarak %11,2 olmuştur. Ancak bu kullanım oranlarının yüksekliğine rağmen 10 ve daha fazla çalışanı olan girişimlerin yalnızca %13,7'si ana işi bilişim teknolojileri olan ve bilişim sistemleri ve uygulamalarının kurulması, işletilmesi ve geliştirilmesi süreçlerinde görev alan bilişim uzmanı istihdam edebilmiştir (TUIK,2019). Oranlar arasındaki bu büyük fark Türkiye'de bilişim uzmanlarına olan ihtiyacı ve potansiyeli gözler önüne sermektedir. Uluslararası Yönetim Geliştirme Enstitüsü'nün (IMD) hazırladığı Dijital Rekabet Gücü Endeksi 2021 sıralamasına göre Türkiye 64 ülke arasında maalesef 48. sırada yer almıştır.

Teknoloji doğası gereği, kendini geliştiren toplumların yaşam şansını artırır ve diğer toplumlara karşı üstünlük kurmalarına katkı sağlar. Türkiye gelecek yüzyıl içerisinde büyük hedefleri olan bir toplumdur. Bugün yıllardır özlemle beklenen kendi teknolojisini, uçağını, arabasını vb. üretebilen bir ülke haline gelmek üzeredir. Ancak bu noktada yetişmiş insan gücü ihtiyacı kaçınılmaz olarak artacaktır.

Bizler teknolojiyi tüketen bir toplumdan teknolojiyi üreten bir toplum olma hedefimize yürürken gençlerimizin formal eğitimleri neticesinde elde ettikleri belgelerin onların düşüncelerine, davranışlarına ve tutumlarına da yansımaları görmek isteriz. Türkiye'nin mevcut ve yakın gelecekteki yetişmiş insan gücü ihtiyaçları ile mevcut eğitilmiş ve çalışmaya hazır insan gücünün ne ölçüde örtüştüğü hususu endişelere neden olmaktadır.

Hali hazırda bazı alanlarda iş gücü fazlası varken ve gençler iş bulamazken bazı alanlarda ise ihtiyaçları gidermeye yetecek personel olmadığından yetişmiş insan gücü açığı vardır.

Türkiye'de medya okur yazarlığı dersine girebilecek öğretmen sayısını ve yeterliliklerini artırmak için 2019-2020 yılında 96 gönüllü öğretmenin katılımı ile Ankara ve Konya'da gerçekleştirilen "Dijital Çağın Okuryazar Bireyleri" TUBITAK 4004 projesi bu açığı kapamaya yönelik etkinliklere örnek olarak verilebilir.

Ancak konunun üzerinde daha hassasiyetle durulması ve gelecek yılın değil, orta ve uzun vade insan gücü ihtiyacının analiz edilerek buna uygun stratejiler geliştirilmesi gerekmektedir. Bu konuda bir çözüm de, bazı Avrupa ülkelerinde de uygulandığı gibi, diploma sahibi bireylerin sertifikasyon sistemleri ile yetkinliklerinin artırılması, çalışma alanlarının çeşitlendirilmesi, ve organizasyonlar içerisindeki düzeylerinin yükseltilmesi olabilir.

Gerek formal standart eğitim sürecinde gerekse mezuniyet sonrası sertifikasyon sürecinde sonuca değil sürece odaklanılmalıdır. Eğitimin her aşamasının kontrol altında tutulması ve gerçekleri yansıtan sınavlar ve belgeler düzenlenmesi başarının anahtarıdır.

KAYNAKÇA

1- Örneğin Vygotsky ve sosyal öğrenme kuramı

2- Okur yazarlık ve okuma-yazma yakın anlamlara sahip olsalar da eğitim bilimliler açısından tam olarak eş anlamlı değildir. Yazının ilerleyen kısımlarında görüleceği gibi okur yazarlık farklı alanlara da transfer edilebilen üst bir kavram iken, okuma-yazma genelde ilköğretim birinci sınıfta öğrenimi gerçekleştirilen ve seslerin bir alfabe yardımı ile yazıya dönüştürülmesi ve geri dönüştürülmesi sürecini ifade eden bir anlamda kullanılır (Potter 2005)

3- Bu kısım, özellikle azınlıklar için, herkese eşit olmasa da daha geniş bir paylaşım imkânı sunmakla hiçbir bias içermediği ve tam olarak adil olduğunu iddia etmek de çok doğru değildir. Anca modern medyanın özellikleri hem olumlu hem olumsuz yönleri, bu yazıya sığamayacak kadar çeşitlidir. Bu konunun tartışmasını bir bütünlük içerisinde yapabilmek adına şimdilik bu konuya değinmemeye hakkımızı kullanmak istiyoruz.

Bawden, D. (2001). Information and digital literacies: a review of concepts. Journal of documentation, 57(2), 218-259.

Keidanren (2016), Toward realization of the new economy and society: Reform of the economy and society by the deepening of "Society 5.0", http://www.keidanren.or.jp/en/policy/2016/029_outline.pdf

Koltay, T. (2011). The media and the literacies: Media literacy, information literacy, digital literacy. Media, Culture & Society, 33(2), 211-221. Önal, İ. (2010). Tarihsel değişim sürecinde yaşam boyu öğrenme ve okuryazarlık: Türkiye deneyimi. Bilgi Dünyası, 11(1), 101-121.

TUIK, (2022) Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalkı-Bilişim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanım-Arastırması-2022-45587](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalkı-Bilişim-Teknolojileri-(BT)-Kullanım-Arastırması-2022-45587)

TUIK, (2019) Girişimlerde Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, 2019, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Girişimlerde-Bilişim-Teknolojileri-Kullanım-Arastırması-2019-30573>

Yorulmaz, İ. (2018), Endüstri 4.0'a karşı Toplum 5.0'i gelecekte neler bekliyor?, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-45918360>,

TARIM OKURYAZARLIĞI VE GIDA GÜVENLİĞİ

▲ CUMALİ ÜNALDI

Bir düş görüyorsunuz. Yedi semiz ineği, yedi zayıf inek yiyor. Yedi yeşil başak ve bir o kadar da kurumuş başak...

Bu düşteki mesajı merak ediyorsunuz. O dönemde düş, gerçek hayat için önemli bir belirleyici. Çevrenizdeki akıl kişilere soruyorsunuz, kimse yorumlayamıyor. Buğday, en değerli varlığınız ve düşünüzde başak görmüşsünüz. Geleceğiniz bu düşte gizli.

Düş yorumlamada usta Yusuf'u getiriyorlar.

Yorumu şöyle:

"Siz yaptığınız üzere yedi yıl boyunca ekin ekeceksiniz. Yiyeceğiniz az bir kısım dışında, biçtiğiniz ekini başağında bırakın.", "Sonra, bunun ardından, yedi yıl kıtlık gelecek ve onlar için saklayacağınız az bir kısım dışında, bütün biriktirdiğinizi tüketecektir.", "Sonra, halkın yardım göreceği ve sıkma yerine gidecekleri bir yıl gelir."

Çizilen yol haritası bu. Bu olay, M.Ö. 1592'de doğmuş, Yusuf'un, otuzlu yaşlarda yaşadığıdır...

Gelelim günümüze...

Önce üç yıl süreli salgın, sonra dünyanın önemli iki buğday ambarı, Ukrayna ile Rusya arasındaki savaş, başta buğday olmak üzere gıdanın ne demek olduğunu, yeniden anlattı insanlığa. Savaş ve pandemi paranız olsa da gıdaya ulaşmanın zor olduğunu gösterdi.

Geriye doğru gidildiğinde, 1944'te, ikinci dünya savaşında da öyle bir hatırlatma vardı. O zaman Avrupa Birliği kurularak, kıta Avrupa'sı için, gıda konusunda dersler çıkarıldı. Avrupa Birliği, %80 tarım düzenlemesiydi; finanstan yönetmeliklerine kadar, açlığı yaşamış Avrupa için, tarımda, geleceğin biçimlenmesiydi.

Türkiye'de kurmayların eğitildiği askeri akademilerde, şöyle bir Millî Güvenlik tarifi var: "Devletin anayasal düzeninin, millî varlığının, bütünlüğünün; milletlerarası alanda siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik dahil, bütün menfaatlerinin ve ahdî hukukunun, her türlü dış ve iç tehditlere karşı korunması, kollanmasıdır." İşte bir ulusal güvenlik sorunu olarak, tarım tam da budur.

MÖ 8000 yıllarına dayanan, dünya tarımının en önemli gen ve üretim merkezi bereketli hilâlin kuzeyi, yani Anadolu, on bin yıl sonra, bu topraklarda yaşayan herkesi utandıracak bir yok olma sürecine girdi.

Toprağın uzun süre işlenmesi, emperyal güçlerin geçiş yolu üzerinde olması ve yanlış uygulamalar yüzünden, günümüzde Anadolu çok yorgun bir tarım alanı, yıpranmış, hırpalanmış bir coğrafyadır. Yüksek erozyona maruz kalarak, yüzyıllar boyu yel ile savrulmuş, su ile taşınmıştır.

Önce, bir tarif ve algı değişikliği yapmak lazım.

Tarım Nedir?

Çok basite indirirsek, "Tahıl ekip biçmeye" tarım denirdi yakın zamana kadar ama bilimsel kavrayış değişti tarımda. Tarım sadece iktisadi faaliyet ve sektör değil; kültürel geleneği sürdürmede, beslenme ve toplum sağlığının korunması ile de ilgili bir konudur.

İlk önce, bitkisel ve hayvansal üretimin tamamı, tarımdan sayılmaya başlandı. Sonra ormanın da tarım ile aynı tarife girdiği benimsendi. Balıkçılık da bu kategoriye alındı. İşin temelinde doğal kaynaklar olduğu unutulmadı. Öncelikle toprak koruma ve tarımsal sulama, daha sonra da havanın sağlıklı bir biçimde korunması, yani ateş hariç anâsır-ı erbâa teşkil oldu.

Tarımın sınırlarını bu biçimde çizmek yeterli gelmedi ki, önce Avrupa ve ABD, sonra bütün dünyada, hammaddesi tarım ürünü olan endüstri de tarım sayıldı.

Bu ülkenin, hareket halindeki fay tabakaları gibi deprem konusu kadar önemli erozyon konusu da var. Dünya toprak kaybının 1/50'i bizim topraklarımızdadır. Tüm Avrupa kıtasında 350 milyon ton/yıl olan aşınım kaybı, bizde 1.2 milyar ton/yıl'dır. Türkiye'de 78 milyon hektar alanda ortalama yükselti 1141 metre, yani meyilli. Bu yüzden erozyon fazla. Bu ne demektir? Binlerce yılda oluşan bir milim kalınlıktaki toprağımız, bir yılda akıp gitmektedir. Neden? Çünkü, bizim topoğrafyamız yüksektir. Ortalama yükseltimiz 1141 metredir ve çoğu çiplaktır. Kesinlikle, bu konunun çözülmesi gerekir. Topoğrafyayı değiştiremeyeceğimize göre, bunun

tek çaresi, meyilli 4.sınıf /7.sınıf arası topraklarımızda mutlaka tekniğine göre teraslama yapıp, kalıcı bitki, yani ağaç yetiştirmeyi düşünmeliyiz (agroforestry).

Türkiye'nin 24 milyon hektar işlenebilir arazisi var (5 milyon hektarı nadas, 2,5 milyon hektarı terk edilmiş, 1,5 milyon hektarı çok parçalılıktan kaynaklanan sınır kaybı). Ancak 8,5 milyon hektarı sulanabilir, bunun da yarısını sulayabiliyoruz. Kişi başına düşen yıllık su miktarı 1346 metreküp. Kullanılan suyun %70'i tarımsal sulamaya gitmektedir.

Bitkisel ve hayvansal üretimin, toprak, su ve hava gibi önemli doğal kaynakların, ormanın; insan, hayvan ve bitki sağlığı konusunun, gıda ve çevrenin; kısaca tarımın; en öncelikli "millî güvenlik sorunu" olduğunu görürüz. Sağlıksız tarımın oluşturduğu insan hastalıklarının, (sakatlık ve ölümlerin oluşturduğu değer kaybıyla) bakım ve tedavi giderlerini de ekleyince, bir ülkenin, tarımdan daha önemli, hangi sorunu olabilir?

Kaldı ki, sorun ortaya çıktıktan sonra onu çözmek için çareler aramak da tedbir değildir. Tedbir, sorun yaşamadan, onun oluşmaması için çözüm üretmek ve sağlıklı bir biçimde uygulamaktır.

En çok aşınım, yüksek meyilli 4. sınıf ile 7. sınıf arasındaki

topraklardadır. Mutlaka sürekli bitki örtüsü altında tutulması gereken 30 milyon civarında hektar toprağımız var. Bunlardan uygun olan yerlerde teraslanarak kazanılacak arazide, agroforestry(meyve ormanları) tesis edilerek, hem aşınım sorununa çözüm getirilmiş, hem de yörenin özelliklerine göre(zeytin, narenciye, badem, bağ, fındık, fıstık, kestane, kaysı, elma, kiraz vs. gibi) meyve bahçeleri tesis edilmiş olacaktır. Aşınım maruz kalan bu çok meyilli alanlarda, daimi bitki örtüsüyle toprağı koruyacak meyve ormanlarının, bu ürünlerin işlenerek dış satıma konu edilmeleriyle, yan sanayileri ile birlikte, ülkeye nasıl kazanımlar sağlayacağını anlayıp idrak etmek, en önce siyasete düşer, düşmelidir.

Bu, Türkiye'nin var olan tarım yapılabilir toprağını, ikiye katlamak demektir. İsrail'den İspanya'ya kadar dünya bunu başarıyla uygulamaktadır. Tarımı, ulusal güvenlik sorunu olarak anlayan siyasetin, bu soruna çözüm üretmesi gerekir.

Türkiye'de tarımın iyileştirilmesi- Nasıl başarmalı?

Önce "tarım" algımızı değiştirmeli, tarımı yeniden tarif etmeliyiz. Bitkisel ve hayvansal üretim(balıkçılık dahil), orman, çevre, gıda ve kırsal sanayi, bir bütün olarak tarımdır.

Bu tarifi siyaset yapmalı ve devlet; verimli, yararlı, sağlıklı tarıma göre yeniden örgütlenmelidir. Arazi mülkiyet rejimi, işlenebilir kamu arazilerini de içine alarak, miras hukukuyla birlikte yeniden düzenlenmelidir. Toprak hukuku ve tarım siyaseti için, Anadolu'da hüküm sürmüş antik uygarlıklar da dahil, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı dönemi incelenmeli ve bu ülkenin tarımı bilimsel kurallara göre yeniden yapılandırılmalıdır. Çünkü, koşulların değişmesi tedbirlerin de değiştirilmesini gerektirir. Tarım artık buğday ekip, buğday biçmek değildir. Neredeyse tüm yaşamı kavrayan bir gerçekliktir. Doğal kaynakların korunması ve yönetimi, başta toprak ve su olmak üzere, aynı yapının içinde düşünülmelidir. Bütün bunlar Tarım Bakanlığı'nın görev alanında olmalıdır.

Su sorunu da bu ülkenin önceliğidir. Dünyadaki suyun %97'si deniz suyu, %2'si buzullar, bize kalan sadece %1'i ve bunun yarıdan çoğu da yer altı suyu. Bu nedenle doğru kullanmak gerekir. Belki son elli yılda, suyun değerini bilmeden, her pisliği alıp götüren bir araç olarak bakılmıştır. Fabrikalar, ev atıkları, her türlü kaba pislik ve kimyasallar; suyumuzu, su olmaktan çıkarıp bir çamur deryasına dönüştürmüştür. Birçok akarsu, bitki yetiştirilmede kullanılmayacak derecede zararlı olmasına rağmen sulamada kullanılmaktadır.

Yerüstü suyu, yetersiz olduğundan, yeraltı suyuna saldırılmıştır. Havzalar yeterli yağışla beslenemediğinden ve kapasitesinden daha çok su çekildiğinden, büyük çöküntüler, obruklar meydana gelmektedir.

Türkiye'de salma sulama yaygındır. Su kayıpları fazladır. Toprağın gereksiz yerleri de sulanmaktadır. Drenaj sorunları da oluşturabilen bu sistem, sınırlı kaynağı hovardaca israf etmektedir. Pratik bir

yöntemle, çoğunlukla damlama sulamaya yöneldiğimizde, sulama modülü 1'den 0,2'ye düşmektedir. Yani sulanacak alanı 5 kat artırma imkânı sağlayacaktır.

Ayrıca, susuzda yetişebilecek çeşitler üzerine odaklanmak gerekir. Özellikle, yem bitkileri ile tüm meyve çeşitlerinin susuz koşullarda yetiştirilmesi ile ilgili bizzat deneyip sonuç aldığımız teknikler vardır. Bütün bunların sonucunda hem toprak korunacak, hem bitki besin elementleri bakımından zenginleşecek; hem de hayvancılığa kaba yem sağlayacaktır.

Hayvancılık apayrı bir sorundur. Türkiye hayvancılıkta ne yazık ki tamamen dışa bağımlıdır. Toprak sorunu ve arazi mülkiyet rejimi çözülmeden hayvancılığın düzelmesi mümkün değildir. Dışarıdan hayvan/et getirmek, zaten verimsiz olan hayvancılığı daha da bitirecektir.

İnsanın yaşama standardı, toprağının kalitesi ve üzerinde yetiştirdiği bitki ve hayvanların çeşit ve kalitesine eşittir. Bunu tarih söylemektedir. Yeterli ve sağlıklı gıda, doğru tarım ve daha az sağlık harcaması demektir. Bir ülkede insan sağlığı, tüketilen gıdanın yeterli, ulaşılabilir ve sağlıklı (zehirsiz/gdo'suz) olmasına bağlıdır.

Bu, zoru başarmak olacaktır. Bir yenilik, bir devrim olacaktır. Ama aynı zamanda bu ülkenin geleceğini kurtaracak bir başlangıç da olacaktır. Buna ancak geleceğe iyi bir Türkiye bırakma azminde olanlar cesaret edebilir. Statükoyu sürdürmek isteyenler, bu kararlılığı gösteremez.

Bir dergi yazısının sınırlı imkânlarına sığdırarak, Türkiye'de tarımı şöylece ele almak gerekir:

1. Tarımın (Bitkisel üretim, hayvansal üretim, orman, gıda, çevre, tarım ve gıdadan kaynaklanan sağlık, kırsal sanayi) tam ve doğru verilere dayalı envanteri çıkarılmalıdır.
2. Türkiye, 26 yağış havzasından oluşmaktadır. 24 akarsu havzası ile Konya ve Van kapalı havzaları. Yukarıda açıklanan ve tarım başlığında toplanan bütün konular, her havza için ayrı ayrı planlanmalıdır. Her havzanın hem planlanması hem de ekonomisi sadece kendi içinde olmalıdır. Büyükşehir yasası ile 34 bin olan köyün, 18 bin adedi Büyükşehir'lere

bağlı mahalle statüne getirilmiştir. Bu yeni durum da, yerel yönetimler aracılığıyla zaten havza yönetimini gerektirmektedir. Tarım adı altında topladığımız hizmetlerin tamamı, uygun bir geçişle, birbiriyle bağlantılı olarak ve Türkiye'nin stratejik konumunun gerektirdiği biçimde, havza yönetimi ile yürütülmelidir.

3. Aşırı erozyona maruz kalan, meyilli ve çıplak V, VI ve VII. sınıf arazileri, sürekli ağaç örtüsü altında tutmak, toprak muhafazada bir dünya standardıdır. Kuru tarımda 15 milyon hektar, otlak ve fundalıkta 16 milyon hektar aşırı eğim nedeniyle erozyona maruz kaldığından; meyve ormanları ve bağ ile, sürekli bitki örtüsü altında tutma imkânı vardır. Toplam 31 milyon hektar yeni toprak rezervi oluşturulduğu gibi; fındık, fıstık, zeytin, narenciye, kayısı, elma, nar ve bağ yetiştiriciliği ile, elde edilecek ürünün kırsal sanayi tesislerinde, dünyanın arzu ettiği mamül maddelere dönüştürülerek satılması planlanmalıdır.
4. Hayvancılığın, tarımın yüzde 70'i, bitkisel üretimin ise yüzde 30 olması, bilimin önemli bir kuralıdır. Türkiye'de tam tersidir. Düzeltilmelidir. Aslında bu milletin geçmişinde, özellikle küçük baş mera hayvancılığı, geleneksel olarak çok büyük miktarlarda vardır. Bunun üzerine, yerli sığırların ıslahı ile, büyükbaş hayvancılık eklenmelidir. Kanatlı üretimi de yeniden ve sağlıklı olarak planlanmalıdır.
5. En önemli tarımsal değişiklik toprak mülkiyetinde ve parsel büyüklüğünde yapılmalıdır. Bir tarım işletmesinde 54 dekar ve 8 parça olan işletme büyüklüğü, alan olarak artırılarak optimum ölçeğe çıkarılmalı ve tek parçaya düşürülmelidir.
6. Bu konuda söylenecek çok şey var. Mesela yerli hayvan ve bitki tohumlarının ıslahı meselesine, ayrı bir başlık açmak gerekir. Türkiye, tarım olayına bütüncül bir bakış açısı getirmelidir. Selçuklu ve Osmanlı tarım politikaları ile tarım bürokrasisi incelenmeli, hatta buna Bizans da eklenmeli, bu topraklara uygun, bu topraklarda yaşayan insanların hayat biçimine uyumlu, yeni ve yerli bir sistem kurulmalıdır. Bu sistem bütün bir Türkiye'yi tek bir tarımsal işletme gibi ele alıp, ekonomik tarım yapmalı; toprağı ve suyu dikkatli kullanarak, insan sağlığını önceleyerek, çevreyi gözeterek, dünya ile rekabet edecek yeni, yararlı, sağlıklı, kârlı bir sistem kurmalıdır.
7. Tıpkı masal kahramanının yaptığı gibi: Atın önündeki

eti ite verip, itin önündeki otu da ata verecek. Her ikisi de aklıktan kurtulacak.

8. İslâm devlet hukukunda, "nesli korumak" diye bir şey var. Bir de Şanlı Kur'an'da, şeytanın, "Allah'ın yarattığını bozacağına dair sözü" (GDO, tarımsal ilaç, hormon, yapay gübre; bozulmuş çevre). Suların çekilmesine dair âyeti de söyleyeyim.
9. Bu ülkenin ve insanlığın, tarımdan daha önemli sorunu yoktur; bilene, Allah'ın delillerini kavrayana, anlamak isteyene...
10. Et, soğan ve patates yokluğu, kendini ciddi bir biçimde hissettirdi. Ya bir de savaşta olsaydık... Tarımı böyle düşünmeli... Bu ciddiyette ve bu ölçekte...

Deprem bize çok şey öğretti.

Görüldü ki, bilime uymadan kentler planlar, evler yaparsak, bir sarsıntı on bir ilimizi yerle bir edip, on binlerce insanımızı yok edebilmektedir. Kalanlar için de, acınası bir gerçekle yüz yüze getirmektedir; korkunç bir çaresizlik. İnsanlık, tüm birikimiyle enkaz haline dönüşmektedir.

Bilime göre ev yapar, şehir planlarsak, gelecekte olabilecek şiddetli depremlere rağmen, bu acı sonucu yaşamayabiliriz.

Türkiye'de tarımı, kökü, gövdesi ve dallarıyla bir bütün olarak algıladığımızda, onu düzgün bir şekilde yapmanın, nasıl sonuçlar doğuracağını, gelecekte tarih kaydedecektir. Bu sonucu alabilmek için, tarımı, bütüncül bir çerçeve içinde görmek gerekir. Bütüncül çerçeveden, içinde bulundurması gerekenleri ihtiva eden, birlikte olmamaları gerekenlerden arındırılmış bir yapı anlaşılmalıdır. Yüzyıllardan beri süregelen tarım düzeninin, bu ülkeyi ve insanımızı ileri götürmediği, aksine, benzerlerine göre geri bıraktığı bir gerçektir. Sorun oluşturan yöntem, bu düzensizlik olduğuna göre, tarımı yeni baştan sağlıklı bir biçimde yeniden organize etmek gerekmektedir.

Yoksa ne olur?

Kısa bir sürede üzerindeki bitki örtüsünü kaybetmiş, fakir ve verimsiz bir toprak kalır. Kirli ve yetersiz bir su ve beslenemeyen, yoksul insanlar kalır. Tıpkı, bu depremde olduğu gibi çaresiz insanlar, ne yapacağını bilmeyen yöneticiler ve bir nice birikimin enkazı kalır. Gelecek duygusunun yok olması, umudun tükenmesi, zamanın kararması kalır. Devlet devletliğini kaybeder, millet milletliğini, insan insanlığını... Doğa da doğallığını.

MEKANİK ÇAĞ'DAN SİBERNETİK ÇAĞ'A DÖNÜŞÜM

▲ DOÇ. DR. AHMET DAĞ

"İnsanlar, bilgisayar aygıtlarının giderek zekâlarını geliştirip dünyanın yönetimini ele alacaklarından korkuyorlar. Oysa asıl sorun, bilgisayar aygıtlarının aptal olmalarına karşın dünyanın yönetimini çoktan ele geçirmiş olmalarıdır."

Pedro Domingos

İnsanlık tarihinde Rönesans, önemli bir eşik olarak görülür. Rönesans, değişimin edebiyat ve sanatlar bağlamında olan yüzüdü. Oysa asıl ve kökten değişimin ve dönüşümün olduğu yüzyıl, 17. yüzyıldır. Bacon, Descartes, Hobbes, Leibniz gibi felsefe-bilimci filozofların olduğu bu yüzyıl; matematik-fizik-mekanik tabanlı bir yüzyıldır. Düşüncenin, maddeye yani ete kemiğe bürünmesinin başlangıcı olan bir yüzyıl olan 17. yüzyılda teknik ve sanayinin kuramsal temelleri atılmıştır. Bu kuramsallık, 18. yüzyılda toplumsal ve siyasal görünüm kazanmıştır. 19. yüzyılda ise sanayileşme ile aklın, kas gücüne yani makineye dönüşümü gerçekleşmiştir. Mekanik süreçten sibernetik sürece geçişle birlikte 20. yüzyılda teknolojiye dönüşmüştür.

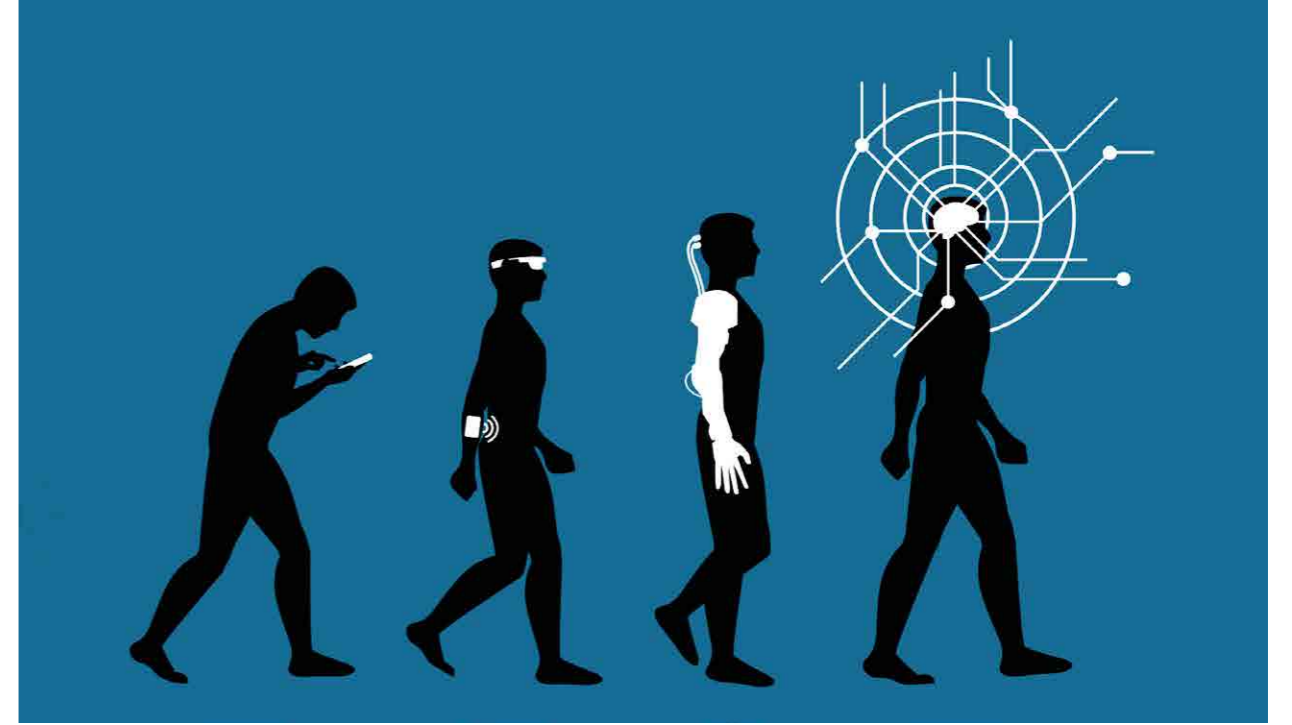
20. yüzyılın başlarında Heisenberg, Bohr, Planck ve Einstein gibi fizik-matematik bilimcilerinin ortaya koydukları "olasılık", "kuantum" ve "izafiyet" kuramları, hem teknolojinin doğmasına hem de soft teknolojilerin meydana gelmesine yol açmıştır. Mekanik tabanlı telefon-telgraf-daktilo sürecinden kuantum tabanlı televizyon-bilgisayar-internet sürecine geçilmiştir. Bu geçişin en radikal teknolojik arayışı, Yapay Zeka'da kendini bulmuştur. Alman ordusunun kullandığı şifre olan Enigma şifresini çözen Alan Turing, 1947 yılında matematik çalışmak için Cambridge Üniversitesine dönmüştür. 1950 yılında "Bilgisayar Mekanizması ve Zekâ" adlı makalesini yazmıştır. Bu makalede yapay zekâ'nın yani makinelerin düşünüp düşünmeyeceğini tartışmıştır.

Aslında makinelerin düşünüp düşünmeyeceğini tartışması, Descartes'ın "Metot Üzerine Konuşma" eserinin 5. bölümünde yapılmıştır. Descartes kendi felsefesi (Kartezyen-Cogito) bağlamında makinelerin düşünemeyeceğini iddia etmiştir ki bu yapay zekânın

idrak sahibi yani ben bilinci oluşturamayacağı bağlamında doğrudur. Turing testinde insanın, bilgisayara soru sorması karşılığında bilgisayarın kendisinin bir insan olduğuna insanı inandırması yani kendisinin de insan gibi zeki olduğunu göstermesidir. 21. yüzyılda olacak olan büyük dönüşümlerin tek aracı yapay zekâ olmayacak. Radikal dönüşümü sağlayacak olan teknolojiler bilgisayar ve enformasyon teknolojisi, nanoteknoloji, biyoteknoloji ve bilişsel bilimlerdir. Öncesinde inşa edilen bilgisayar ve 1950'li yıllarda inşasına başlanan günümüz halini alması ancak 1990'lı yılları bulan internetin birlikte kullanılması, insan hayatında köklü dönüşümlere yol açmıştır. Kuantum kuramını taban edinen nanoteknoloji nesne düzlemini tamamen değiştirmiştir. Nanobirim ölçüsüne dayanan yeni teknoloji tipi olan Nanoteknoloji alanında çalışmalar, 1970'li yıllarda başlamıştır. Biyoloji, fizik, biyokimya, mikrobiyoloji gibi bilimlerle iç içe olan Biyoteknoloji, teknolojik aygıtların daha sofistیک bir hâle gelmesine yol açmıştır. DNA ve MRNA teknolojilerindeki gelişmeler de dâhil edilince bitkilerin, hayvanların ve insanların farklılaştırılması ve gen sağaltımı alanında çalışmalar yoğunlaşmıştır.

1950'lerden günümüze kadar Nano-teknoloji, Biyoteknoloji, Enformasyon Teknolojisi ve Bilişsel Bilim (NBIC) alanlarında yapılan çalışmalar, hem nicelik hem nitelik olarak artmıştır. **Tüm bu teknolojileri kendine taban edinen felsefi hareketin transhümanizm olduğunu söyleyebiliriz. NBIC temeline dayanan Transhümanizm kavramı, ilk defa 1957 yılında evrimci bir biyolog olan J. Huxley tarafından kullanılmış bir kavramdır.** Transhümanizm; insanın fiziksel, bilişsel ve psikolojik olarak geliştirilebileceğine, ömrün uzatılabileceğine hatta ölümsüzlüğün olabileceğine dair vaatlerde bulunan felsefi, bilimsel, kültürel ve ideolojik bir harekettir. Bu hareket; sadece tüm canlıların geliştirilebileceğini değil mekânın dönüştürülebileceğini hatta uzayda koloni oluşturabileceğine dair vaatleri olan bir harekettir.

Her ne kadar 1957 yılında kavram olarak kullanılmış olsa da transhümanizmin kökleri; Gilgamiş Destanı'nda, Antik Yunan'da Leonarda Vinci'nin tasarımlarında, F.

Bacon'un vizyonunda ve bilim anlayışında temelleri bulunur. İnsan ömrünün uzaması için tıp bilimlerinin bir imkân olduğunu iddia eden ve "İnsan Zekasının İlerlemeleri Üzerine Tarihi bir Tablo Taslağı" eserini yazan Condorcet'un yanı sıra Godwin ve Fichte gibi filozofların, bu felsefi akımın teşekkül etmesinde katkıları vardır. Transhümanizmin mitolojik-gnostik-dini-felsefi-kökenleri tarihsel olarak çok eski olsa da görünürlüğü çok yenidir. Bu felsefi ve bilimsel hareketin görünürlüğü, 1990'larda olmaya başlamıştır. Transhümanist dernekler veya kuruluşlar diyebileceğimiz dernekler şunlardır; 2045 Initiative, British Society for Nanomedicine, Carbon Copies, Extropy Institute, Foresight Institute Future of Humanity Institute Future of Life, Humanity+, Institute for Ethics and Emerging Technologies, Kurzweil AI, LessWrong Lifeboat Foundation Life, Naut Longevity Party, Machine Intelligence Research Institute, Science Party, Movement Transhumanist Party... Transhümanist felsefe-bilimciler ise E. Drexler, Marvin Minsky, Fereidoun M. Esfandiary Max More, Nathasha Vita-More, Zoltan İstvan, Nick Bostrom, David Pearce, S. L. Sorgner gibi isimlerdir. Bu isimlere ilaveten R. Kurzweil, Elon Musk hatta Jeff Bezos gibi isimleri de dâhil edebiliriz.

Bilimsel bir hareket olan transhümanizm; Felsefe, Matematik, Kimya, Biyoloji, Moleküler-Biyoloji, Antropoloji, Psikoloji, başta biyo-teknoloji, Psiko-

Farmakoloji gibi tıp bilimlerine dayanmaktadır. Tüm bilimleri adeta hem cem eden hem de kendine taban edinen transhümanizm, bilimin "güç" ve "dönüştürücü" özelliğinden faydalanmak istemektedir. **Bilim ve teknolojiye gelişmeler, o kadar ileri düzeye geldi ki kesin olan şu ki 21. yüzyıl 20. yüzyıldan çok farklı bir yüzyıl olacak. Başta Yapay Zekâ uygulamaları olmak üzere nano-teknoloji, siber-teknoloji, biyo-teknoloji ve moleküler biyoloji gibi bilimler, canlılar ve cansızlar dünyasını toptan değiştirecek ve farklılaştıracak bilimlerdir.** İnsan türünü geri dönüşü olmayacak biçimde değiştirecek moleküler biyoloji, biyoteknoloji, farmakoloji, biyo-cerrahi, rejeneratif tıp, robotik, 3D yazıcılar gibi yeni bilimler ve yeni teknolojilerin ortaya çıkışı söz konusudur.

Kök hücreleri değiştirmek, gen makası (DNA zincirlerini kesip-yapıştırma), hayvan klonlamak, insan-makine bileşimi (teknolojik tekillik), genlerin değiştirilmesi, yapay rahim ve tasarım bebek gibi çalışmalar; hem insan ve diğer canlıların doğasında hem de insan hayatında köklü değişimleri meydana getirecek güce sahipler. İnsanın ve hayatının, doğanın sınırlarını aşarak radikal biçimde dönüşeceğini vaat eden, nano-teknoloji, biyo-teknoloji, enformasyon teknolojisi ve bilişsel bilim gibi güçlü bilim ve teknolojilere sahip olan transhümanizm dönüştürücü bir güce sahiptir.

Düşünce tarihinde ilk defa felsefi bir hareket, kendisine bilim ve teknolojiyi taban olarak görmüştür. Transhümanizmin en güçlü unsuru olan Yapay Zekâ bile tek başına insan hayatını kökten değiştirecek bir güce sahiptir. Yapay Zekâ uygulamaları, ev ve iş yerlerindeki akıllı nesnelere dışarıda banka, yolculuk, alış-veriş, hayvanların beslenmesi ve bitkilerin sulanması, otomobil üretiminden sağlığa dair tanıda bulunma gibi birçok iş yapabilmektedir.

Şu bir gerçek ki 21. yüzyılın dünyası, kendinden önceki dünyalar gibi olmayacak. Bu yüzyılda; sağlık, eğitim, hizmet, ticaret, sanat, mimari ve askerî alanda köklü değişimler meydana gelecektir. Tıp teknolojisinde meydana gelen ilerlemeler, ömrü uzatırken, başta bilgisayar teknolojisi olmak üzere eğitimde yapay zekânın kullanılması insanlığın iki önemli gerçeği olan sağlık ve eğitim sürecini kökten değiştirecektir. Yeni teknolojideki gelişmelerle sağlıkta hastalıkların yenilmesini, eğitimde eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasının sağlanacağı iddia edilir. Ticaret ve hizmette nanoteknoloji, enformasyon teknolojisinin ve yapay zekânın kullanılması; üretim, arz-pazarlama ve tüketim alışkanlıklarını değiştirmiştir. Bu teknolojiler, insanlık için daha üretken ve kolaylaştırıcı süreç meydana getirmiştir.

Sanatta sanatçının yerini almaya başlayan yapay zekâ uygulamalarının resim ve heykel yapmasıyla, şiir ve roman yazmasıyla sanat ve estetiğin konumu da değişecektir. Mimaride akıllı binaların, askeriyede insansız savaş araçların (uçak, gemi, tank) ve robotik araçların var olması, şehirçilik ve savaş anlayışını değiştirecektir. Tüm bu değişimlerin; eşitlik, özgürlük, mutluluk ve refah sağlayacağı iddia edilmektedir.

Bu beklentiler, ilk Aydınlanmanın da iddialarıydı. İddiaların ortak olması bakımından transhümanist veya sibernetik çağ da 2. Aydınlanma veya Neo-Aydınlanma olarak görülür. Her ne kadar -hususiyetle- insanlığın eşitliğe ve özgürlüğe sahip olacağı iddia edilse de transhümanist süreç, mahremiyeti ihlal edecek bir zemine sahiptir. Teknolojinin sermayesi olanların elde edebileceği bir araç olması nedeniyle de insanlar arasındaki eşitsizliği artıracaktır. Özellikle yapay zekâ ve dijitalleşme, kişisel verileri açık hâle getirmesi ve kişisel verilerin korunamamasından dolayı mahremiyetin ihlali sorunları meydana getirebilir. Muhakeme, muhasebe, ölçme, karar alma ve karar verme gibi düşünme melekelerine sahip olan Yapay Zekâ'nın imkânları yanında meydana getirdiği zaafı söz konusudur. Hatta yapay zekânın insanı aşma ve onun düşmanı olma gibi riskleri içermesi gibi bir riski vardır. Şu bir gerçek ki yapay zekâ, **elektrik fişini prizden çıkarmakla devre dışı bırakılacak uygulamalar sistemi değildir.**

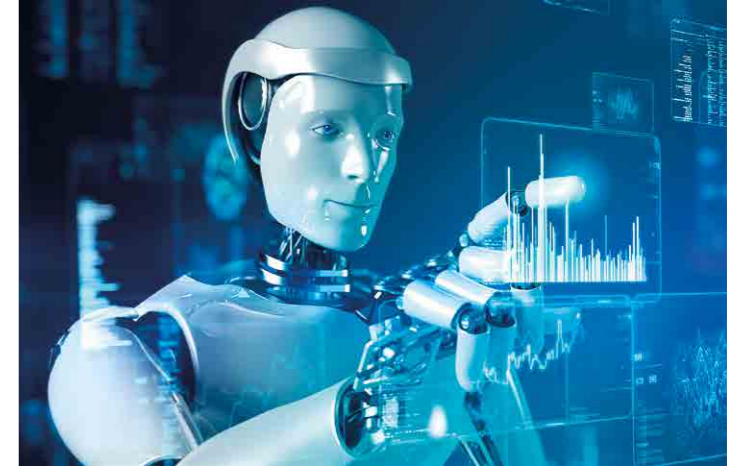
Sibernetik çağın kapitalist gerçekliği hâline gelen "ürün sizsiniz" söylemi, yeni üretim sürecinin adı olmuştur. Kişisel beğeniler, yorumlar veya paylaşımlar veya gezinilen sayfalar vs. her biri, kişi hakkında veriler elde edilmesini ve bu verilerin şirketlerle paylaşarak veya pazarlanılarak bireylerin tüketimlerinin kısıtlanmasını sağlamaktadır. Böylelikle kapitalizmin iki sarkacı olan üretim-tüketim süreci dinamik ve işlevsel kılınmıştır. Buhar makinesi, mekanik kapitalizmi meydana getirirken bilgisayar, yapay zekâ ve enformasyon teknolojileri ise sibernetik kapitalizmi meydana getirmiştir. Mekanik kapitalizmin yerini, sibernetik kapitalizm sürecine bırakmıştır. Mekanik kapitalizmin "mavi yakalılar" ve "beyaz yakalılar" tasnifine sibernetik kapitalizm sürecinde "metal yakalılar" sınıfı eklenmiştir. Metal yakalılar, karanlık fabrikada çalışan robotik varlıkları ifade eden bir terimdir. Her ne kadar Jeremy Rifkin gibi ideologlar, Kapitalizmin biteceğini ifade etseler de bu tür kehanetler gerçeklik zeminine sahip olmayan hayaller dizgesidir. Zira kapitalizm, kendine hizmet eden yeni bilimlerini her geçen gün yedeğine almaktadır.

Transhümanizm süreci, kapitalizmi daha ileri taşıyacak imkânlarla sahip bir süreçtir. Zira Newtoncu (güç merkezli) ve Neo-Darwinist (doğal seleksiyoncu) içeriğe sahip olan transhümanizm, hem kapitalizmden beslenen hem de kapitalizmi besleyen bir harekettir. Nitekim Covid 19 sonrasında sibernetik ve soft

teknoloji tabanlı olan Amazon, Tesla, Zoom, Facebook gibi şirketler sermayelerini daha çok katlamışlardır. Bununla birlikte gerek salgın sürecinde gerekse 6 Şubat 2023 tarihli Elbistan ve Pazarcık merkezli deprem sonrası üniversitelerimizde dijital teknolojilerin ne kadar önemli ve hayatın bir parçası hâline geldiği ortaya çıkmıştır. Nitekim transhümanist teknolojilerin öneminden bahseden 2003 tarihli Amerika'da yayınlanan bir raporda transhümanist projeye yüklü yatırımlar yapılması gerektiğinden bahsedilmiştir. İnsan doğasına ve hayatına dair köklü değişimler vaad eden transhümanizm, kendi için açmazları bulunan felsefi-bilimsel-kültürel-ideolojik bir hareket olarak mevcut insanı aşarak insanı daha iyi yapmak amacındadır. Bu amaç; aynı zamanda insan gerçekliğinden kopan bir varlık inşa etmedir. Yine insanın doğal uzuvlarının yerine yapay uzuvlar eklenmesi, insanın doğal insandan koparak yapay insan (cyborg) hâline gelmesi gibi bir açmaz içerisine dahil edilmesidir.

21. yüzyıldaki yeni teknolojiler, hem yapıcı hem yıkıcı inovasyon olma kuvvesine sahiptir. Yeni teknolojiler; harikalar dünyasına açılan bir kapı olduğu gibi endişe verici bir geleceğe açılan bir kapı yani pandoranın kutusu gibidir. Yeni teknolojiler; daha konforlu ve daha az zahmetli kolaylaştırıcı araçları ve hizmetleri insanlığın hizmetine sunmaktadırlar. Akıllı nesnelere donatılmış bir evde yaşamının hazzı, makineyle birleşmiş bir zekânın binlerce bayt olan bilgileri zihnine depolaması veya birkaç dili zihnine yüklemesi neticesinde karşındakileri dil öğrenme zahmetine girmeden anlayıp konuşabilmesi beklentisi, heyecanlı ve kolayca edinileceği düşünülen bilgellik türüdür. Yine psiko-farmakolojik ilaçlarla "güzelleşen" kafaları ve Baudrillard'ın ifade ettiği "kendi aklından ümidini kesip ümidini yapay zekâyâ" bağlayan insanı, kolaylıklar yanında ciddi zorluklar da beklemektedir. Transhümanizmin yapıcı ve yıkıcı inovasyonları, insanlığın tüm etik, metafizik, ontolojik ve estetik düzlemlerini değiştirecek ve farklılaştıracaktır.

17. yüzyıldaki matematik-fizik-mekanik eksenli düşünce yani Descartes ve Newton eksenli bakış, Batı düşünce merkezli yaklaşımın evreni algulamada bir esas hâline gelmesine yol açmıştır. Bu düşünce, 18. yüzyılda insanlığı dönüştürücü Aydınlanma'ya ve iki önemli devrime (Amerikan-1776 ve Fransız-1789) yol açmıştır. Fizik-matematik-mekanik eksenli düşünce, 19 yüzyılda ete kemiğe bürünmüş yani makineye

dönüşmüştür. Makine daha soft hâle gelerek bilgisayar teknolojilerine sonrasında internete daha sonrasında internet tabanlı da kullanan yapay zeka uygulamalarına dönüşmüştür. 21. yüzyılın "petrolü" olarak görülen yapay zekâ, transhümanist çağın katalizörü olarak görülmektedir.

500 yıl önce Kopernik'in devriminden sonra meydana gelen büyük astronomik ve kozmolojik devrimden sonra sırasıyla Buhar (Endüstri 1.0), Elektrik (Endüstri 2.0), Bilgisayar (Endüstri 3.0) devrimleri meydana gelmiştir. Yapay Zeka ise Endüstri 4.0 devrimi olarak görülür. Buhar makinesinin icadından yaklaşık üç asır geçti. Bu geçen üç asırda, insanlık yeni teknolojik gelişmeler karşısında tedirgin olmuştur. Bu süreçte insanlığın tedirgin olmasının haklı nedenleri ve göstergeleri de olmuştur. 19. yüzyılda sömürgecilik ve gelir eşitsizliğine ilaveten 20. yüzyılda iki büyük savaş ve iç savaşlar meydana gelmiştir.

Yeni teknolojiler sıkıntılarıyla birlikte kolaylıkları da yanında getirmektedir. Bize düşen yeni teknolojiler sürecinin tüketicisi değil nasıl üreticisi olduğu üzerine düşünmek olmalıdır. İnsanlığımızı aşındırmadan onu koruyarak insanın vazgeçilmez özelliği olan tekniği (beceriyi) geliştirerek uyumlu hâle getirmeliyiz.

Bu süreçte siyasete dolayısıyla devlete önemli görevler düşmektedir. Teknoloji ile kurumlar arasındaki birlikteliği sağlamak gerekir. Devlet ve özel sektörler düzleminde planlar yapılmalıdır. Eğitim politikaları gelecek perspektifinde ve ona uyarlı biçimde geliştirilmelidir. Yapay Zeka vd. uygulamalar göz önünde bulundurularak ders programları ve öğretme ve öğretmen biçimleri değiştirilmelidir. Zira önünde durulamayacak ve durdurulmayacak bir sürecin içinde olduğumuzun bilincindeyiz.

BİZİ BEKLEYEN GELECEK ÜZERİNE

▲ PROF. DR. MURAT KİRİŞÇİ

Günümüz dünyasında karşılaştığımız en önemli durumlar insanlığa karşı yeni meydan okuyuşlardır. Dijital olarak sunulan yeni hayatın içinde konu internet olmaktan çok öteye taşınmış durumda. Sosyal medya fikriyle ortaya çıkan yeni hayat tarzı, adıyla tam çelişkili bir şekilde asosyal bir hayatı insanlığın kalbine sapladı. Bu işin organizasyonun en başarılı sonucu evde, sokakta, işyerinde, banyoda, yatarken, gezerken vs. her an her yerde(zaman ve mekândan bağımsız!) insanların küçük bir ekrana hapsedilmesini sağlayabilmektir. Eğlence dünyası ayağımıza kadar geldi ve hızlıca satın alındı hem de bedavaya! Eğlenmek, anın tadını çıkartmak, endişe, korku, huzursuzluk vs. den uzaklaşarak rahatlamak(!) amacına yönelik bu iletişim bedava. Milyarlarca dolar harcayan büyük işletmeler, büyük firmalar insanların bu yeni devrime tanıklık etmesini sağlamakla kalmadı, ayrıca insanlık bu işlerden uzak kalmasını diye yaptıkları işleri insanlık namına(!) ücretsiz olarak tüm dünyaya sundular. Evet, tüm dünyaya! ABD'deki insanlara, Kanadalılara, Almanlara, Fransızlara, Brezilyalılara, Uruguaylılara, Malililere, Cezayirliilere, Yemenlilere ve dünyada ayak basılmamış yer kalmasını der gibi nokta nokta her yere bu hizmetleri ücretsiz sundular ve sunmaya devam ediyorlar.

Her üretim objesinin/hizmetinin kişiselleştirilebildiği bir dönemde bireylerden, gruplardan, toplumlardan ve ülkelerden hatta uluslararası sistemden beklenen nedir? Steve Jobs "Telefonu yeniden keşfediyoruz" dediğinde nasıl bir değer oluşturma amacı güdüyordu? Steve Jobs'un keşif dediği bir cihaz mı yoksa yeni bir yaşam biçiminin kodları mı? Sürdürülebilirlik kavramıyla insanlığa fayda sağlama amacını üretenler iyiliği amaç edinmişlerse ne zaman bu iyiliğe ulaşılacaktır?

Hayatı kolaylaştıran teknolojiler, başka zorlukları beraberinde getirirken odaklanma sorunu yaşıyor insanlık. Zihinlere bırakılan bombalar gerçek soruya cevap bulmayı engelliyor. Kurulmuş tuzaklar gözleri kör ediyor kulaklarını sağır. Duyuları, duyguları, akli hapsediyorlar. Sosyal medya denilen sözde sosyalleşme, bilgi edinme, eğlenme alanları insanlığı

o kadar kuşatmış durumdaki o mecradan birbirine cevap yetiştirmekten kendisine zaman ayıramıyor insanoğlu. Kendini yetiştirmenin yollarını aramak yerine bu süslü, eğlenceli, cazibe merkezi sosyal ağlarda gezinmek tercih ediliyor. Sosyal medyada sorulan sorulara dikkat edin! On soru varsa dokuzu gerçeği öğrenmek için değil bilgiyi manipüle etmek için, akletmenin önüne geçmek için şeytanın dostları tarafından hazırlanmış tuzaklardan ibaret. Büyük sorular soruyormuş gibi yapanlar, sözde büyük resmi görebildiğine inandırıyorlar insanları. Sosyal medya hoş ama içi boş söylemler ile hakikat yolculuğunu daha başlamadan bitiriyor.

Nasıl ki şeytan Adem (a.s.)'ı sureti haktan görünerek hataya sevk ettiyse, şeytanın bugünkü dostları da sureti haktan görünerek, insanlığın faydası için çalıştıklarını iddia ederek, insanlığa faydalı(!) hizmetler sunarak görevlerini hakkıyla yapıyor ve kalabalıkları, toplumları farklı olduğuna inandırdıkları değerlere yönlendiriyorlar. Kendi amaçları olan Allah ile savaşmaya insanlardan askerler devşiriyorlar. Amaçları hiç değişmedi ama bilinen yollardan çıkıp insanları kalıplarını kırmaya yönlendirerek ve araçları değiştirerek, yaşam modellerini yeniden düzenleyerek, kişiselleştirilmiş özel deneyimler ile kitleleri kendilerine payanda yapıyorlar. Kolay değil elbette, cesaret ister bu yapılacaklar. Ama unutmamak gerekir kolay olamaya tabi olanlar azdır, hem hak yolunda hem batıl yolunda. Tek fark ile: Batıl yolunda olanlar kitleleri arkalarından sürükleyebilecek cazibe merkezi olmayı başarıyorlar.

Yeni dünya çok farklı söylemler ile geldi. Gelecek geliyor diyenler yanılıyor. Gelecek geldi! Bu dünyanın yeniliklerine kimse hazır değil diye düşünülüyor ama sosyal mecra herkesi bu dünyaya hazırlıyor. Yaşı kırk üstü olanların bu sisteme uyumu zor olabilir, ama imkânsız değil ki bu uyumu sokakta rahatlıkla görmek mümkün. Z nesli diye tanımladıkları yeni bir gençlik hapisanesi vardı(var demiyorum vardı diyorum) ve bu mahpusluğu anlayıp, tanımlayıp çözüm üretmeye başlamadan yeni bir neslin sınırları belirlendi: Alfa nesli. Şu an sıfır-onbeş yaş arası çocuklar bizzat

bu sistemin içine doğuyorlar ve doğal olarak ne bir uyum problemi yaşıyorlar ne de bu işlerin yanlışlığını anlayabiliyorlar. **Alfa nesli için bu sistem, sunulan bu yaşam tarzı, kendilerinde büyüklerin rahatsız oldukları hiçbir konu sorun teşkil etmiyor. Tarih, coğrafya, din, dil, etnisite, felsefe vs bu nesil için bir anlam taşımadığı gibi herhangi bir ideolojinin de iddialarını da anlamsız görüyorlar.**

Hatırlatmakta fayda var: Yeni dünyanın ekonomi politiği kapitalizm değil, ekonomik hareketlilik kurumları bankalar değil, üretim merkezleri fabrikalar değil ve siyasal jargonu demokrasi değil. Bunlar aşıldı. Bu başlıkları konuşan, tartışan ve bu tip kurumlarla geleceğe bakmaya çalışanlar yeniye alışmaya direnenlerdir. Bu direnç geç nesilleri anlamayı, gençlerle çocuklarla iletişim kurmayı engelliyor. İlginç olan ise alfa nesli kadar genç nesiller bu yeni dünyanın araçlarıyla hayatı tanımladıkları için nesiller arası kopuş o kadar büyümüş durumdaki bu boşluğu doldurmak neredeyse imkânsız hale geldi.

Dijital dönüşüm insanlığı yok edeceği saplantıları ve spekülasyonlarına kapılanların düşünme melekelerini yitirdiğini de açık olarak ifade etmek gerekir. Bu

dönüşümü kurgulayanlarda, üretenlerde, sürdürenlerde, geleceği dizayn etmeye çalışanlar da bunun mümkün olmadığını net ve açık söylüyorlar. Elon Musk "İnsanlar, teknolojinin kendi kendine otomatik olarak geliştiğini düşündükleri zaman yanılıyor. Teknoloji kendi kendine gelişmez. Bir sürü insan, onu daha iyi yapmak için üzerinde çok çalıştıklarında gelişir ve gelişecektir. Hatta bence, kendi kendine bırakılırsa, bozulacaktır." diyerek teknolojinin gelişimindeki çalışma ve insan gücünü nitelendirmişti. İnsanlığı yok edecek cihazlar, robotlar, teknolojiler gibi spekülasyonlara inanlar ise hem bilgiden hem hakikatten hem de hayattan uzaklaşıyorlar. Bu spekülasyonlara inanarak sözde küresel güçlerin oyununu bozduğuna inananlara özellikle genç nesil çok gülüyor, dalga geçiyor, hafife alıyor.

Tarihin tozlu raflarından inip hayata dönmenin yolunu bulmak iyi olacaktır. Gelmiş olan bir geleceğe itiraz ederek gelmesini önleyeceğini düşünmek çok anlamlı değildir. Elbette şeytan taşlarken namazdan da olmamak lazım ama bu kadar yaşananlara kör olmak pratikte bir şey kazandırmayacaktır. **Araçlarla kavga etmek, kötülerin amacının korunmasını sağlıyor. Hakikat ile bilgi ile hayatın içerisinde yer almanın zamanı geldi.**

İMAM GAZZALÎ'DEN; EY OĞUL/EYYÜHE'L VELED

ALPASLAN ARSLAN

Babasından nasihat isteyen medreseyi bitirmiş oğluna, baba İmamı Gazzalî der ki:

Ey Oğul! Benden bir nasihat istemişsin.

Nasihatın kaynağı Allah Resulü'nün sözleridir.

Bu sebeple, Allah Resulü'nden bir söz duymuşsan, Benim nasihatime ihtiyacın yoktur. Ondan bir söz duymamışsan, ilim tahsil etmek için harcadığın yılları boşa harcamışsın. Çünkü bu yıllara karşılık, o takdirde; faydasız ilim öğrenmişsin demektir. Halbuki Resulullah "Allah'ım faydasız ilimden sana sığınırım" derken, ona sahip olup o ilme aldanmaktan sakınmıştır.

Peki faydasız ilim nedir Oğul?

Faydasız ilim, kabirde sana arkadaş olup ünsiyet vermeyen, ahirette amel terazisine geçip sana sevap kazandırmayan ilimdir.

Ey Oğul! Resulullah der ki: "Allahu Teala'nın bir kuldan yüz çevirdiğinin alameti, kulun kendisine fayda vermeyen işlerle meşgul olmasıdır. Bir kimsenin bir saatlik ömrü, yaratılış gayesine yönelik olmayan boş işlerle geçerse, onun bundan dolayı uzunca bir süre hüznü duyması lazımdır. Bir kimse kırk yaşına geldiği halde, hala kötülüğü iyiliğinden, günahı sevabından, gafleti uyanıklığından, cehaleti ilminden fazla ise, o kimse kendisini cehenneme hazırlasın." Bu Resulullah'ın nasihatı kime yetmez?

Ey Oğul! Zor olan nasihat etmek değil, nasihati kabul etmektir. Resulullah der ki: "Kıyamet gününde azabı en şiddetli olanlar, bildikleriyle amel etmeyenlerdir." O halde, sonsuz ve amelsiz ilimlerin talibi olan filozoflar gibi, yalnız ilim tahsil etmenin ve çok ilmi birikime sahip olmanın seni ahirette kurtaracağını zannetme. Aksine, gereğince amel etmezsen, kazandığın ve sahip olduğun ilim senin mazeretini kesecek; hasret ve azabını artıracaktır.

Eğer desen ki, Allah resulü (as) "İnsanlar amelleriyle değil, Allah'ın lütuf ve rahmetiyle Cennete giderler" buyurmuştur; ben de derim ki, doğrudur. Çünkü hiçbir amel, insana cennet gibi sonsuz bir servet ve devleti

kazandırmaz. Ancak, amel insanı Allah Teala'nın lütuf ve merhametine layık hale getirir.

Kul ameli ile liyakatini ispat edince, Allahu Teala da ona misli ve benzeri görülmeyen bir iyilikte bulunur ve kendisine Cennet verir.

Hasan-ı Basri (ra) şöyle demiştir: "Allahu Teâlâ kıyamet gününde müminlere şöyle der: "Ey kullarım! Cennete rahmetimle gireceksiniz, fakat aradaki dereceleri amellerinize göre alacaksınız."

Ey Oğul! Sevap amelin ücretidir. İş yapmadan ücret verilmeyeceği gibi, amel etmeden de sevap verilmez. Onun için Resulullah (as) şöyle buyurmuştur: "Akıllı insan, kendi nefsinin kontrol eden ve ölümden sonrası için amel eden kimsedir. Akılsız insan ise, nefsinin uyan ve amel etmeden Allahu Teala'dan ücret bekleyen kimsedir."

Hz Ali (ra) şöyle demiştir: "Amel etmeden cennete gireceğini düşünen bir kimse, kuruntu ve boş temenni sahibidir. Yalnızca ameli sayesinde cennete gideceğini düşünen bir kimse de Allahu Teala'nın lütfunu inkar edicidir."

Ey Oğul! Nice zaman ilim tahsili için çabaladın; kitaplar, göz nuru döktün, gündüzleri istirahatlessiz, Geceleri uykusuz kaldın. Bunları yapmaktaki maksadın; eğer dünya çıkarı, şöhret, mevki makam idiyse; kendine yazık etmişsin. Fakat maksadın din ve şeriati İhya etmek, ahlakını düzeltmek ve nefsinin terbiye etmek idiyse, ne mutlu sana!

Ey oğul! Cesedine değil, ruhuna hizmet et. Çünkü cesedinin ömrü kısa, ruhunun ömrü ise sonsuzdur. Ömrü kısa olan cesedin ikmal için gece gündüz çalışırken, ömrü sonsuz olan ruhu kusurlar içinde bırakmak hangi akıl veya ilme uygundur?

Ebubekir Sıddık (ra) şöyle demiştir: "Cesetler ya uçmaya hazırlanan kuşların yuvası, ya da yük altında inleyen hayvanların ahırındır. Öyleyse bak bakalım, sen himmeti cennetin yüksek derecelerinde olan ve oraya uçmak için hazırlanan bir kuş musun, yoksa, cehennemde günahlarının yükünü taşıyan bir hayvan mısın?"

Şöyle denilmiştir: "Dünyaya gelirken herkes gülmüş, sen ağlamıştın. Öyle çalış ki, dünyadan giderken herkes ağlasın ve sen gülesin." İnsanlar, ancak amel ve ahlak sahibi kimselerin arkasından ağlarlar. Zâlim ve fâsıklar için kimse ağlamaz. Kur'an-ı Kerim "Ne gök, ne yer kafir ve zalimler için ağlar." (Duhan 29) buyurur.

Ey Oğul! İlimin görevi sana amelin önemini anlatmak, onun yapılması gerektiğine inandırmak ve onun nasıl yapıldığını açıklamaktır. Bu görevi ifa etmeyen ilim, sahibi için vebal ve beladır. Böyle her yönüyle zararlı olan bir ilme sahip olmaktansa, yaşlı kadınların saf, sade ve samimi inançlarına sahip olmak tercih edilmiştir.

Ey Oğul! Kurtuluş için rastgele herhangi bir amel de yeterli değildir. Çünkü kabul edilmesi için, amelin Allahu Teala'nın istediği amel olması ve Allah resulünün belirlediği usul ve kurallar çerçevesinde ifa edilmesi lazımdır. Diğer bir anlatımla amelin şeriata uyması gerekir. Bu itibarla, şeriata uymayan ilim gibi, bu türlü amelde bid'at ve delalettir. Allah resulü (as) şöyle buyurmuştur:

"Bize emredilen şekilde amel etmeyenin ameli reddedilir." "Bize emredilenin dışında yapılan ameller, bid'attır, bid'at ise delalettir, delalet ise cehennemdir."

Ey Oğul! Alimlerin amelsiz sözleri gibi, sufilerin amelsiz iddia ve tafraları boştur. Bil ki hakiki sufilik, mutasavvıflık da anlaşılabilir sözler söylemek ve anlamsız gösterişler yapmak değil, nefsinle mücadele etmek, riyazet etmek (az yemek, az uyumak, az konuşmak) ve kötü duyguları terbiye ve ıslah etmektir.

Bil ki, her sözü söylemeye yatkın olan dil, her arzu ve şehvete açık olan kalp sapkınlık alametleridir. Onun için, dil ve kalbi kayıt ve sınır altına almadıkça, iyi akıbet beklemek seraptan su beklemek gibi bir aldanıştır.

Kalbinin ıslahını öncelikli iş haline getir. Çünkü kalp bütün duyguları organize eden merkezdir. Bu sebeple, kalp bozuk olursa, duygular da bozuk olur. Onun için

kalbin düzelmesini sağlayan ilim ve ameldir, o bunların birlikteliğiyle düzelir.

Ameli öngörmeyen dinler ise, felsefeden gelmiş ve felsefeye dönüşmüş dinlerdir. Çünkü felsefe, dinin aksine, yalnızca düşünmeyi önemser. Onun için filozoflar, dünyanın en çok düşünen insanları bile olsalar, ahlak ve amel yönünden kusurlu insanlardır. Dünyayı fitne ve fesada veren bütün yıkıcı düşünce ve fikir hareketleri de bunların beşeriyete musallat ettikleri belalardır.

Ey Oğul! Sana en güzel nasihatı kapsayan bir Hadis-i Şerif'i hatırlatmak istiyorum. Bu hadisi şerif kurtuluşun amel planındaki en sağlam ölçüsü ve teminatıdır. Allah resulü (as) şöyle buyurmuştur: "Dünyada kalacağın kadar dünya için çalış, ahirette kalacağın kadar da ahiret için çalış. Allahu Teala'ya muhtaç olduğun kadar O'na itaat et ve cehennem ateşine dayanabileceğin kadar günah işle."

Ramazan'da içki içmeyeceğini düşünen bir sarhoş, Ramazan'a on gün kala şöyle bir şiir okumuş:

"Şaban ayının yirmisi geçince,
Gece ve gündüzü birleştirince,
Ve büyükçe kadehlerle iç, çünkü,
İçmez zamani daralmış iyice."

Bu sarhoşun sözünden şöyle bir anlamı biz de çıkartabiliriz. Bizim de yaşımız ilerledi ve amel için zamanımız daraldı. Onun için, elimizi çabuk tutmalı ve ölüm yetişmeden önce muhtaç olduğumuz ahiret hazırlığını tamamlamalıyız.

Ey oğul! Aman ha! Şeytanın hilesine veya bazı şeytan kılıklı insanların dediklerine aldanmayasın. Yani söyleyeceğin, yapacağın ve terk edeceğin her şeyde Allah ve Rasulü'nün koyduğu ilke ve yasalara uymalısın. Şairin dediği gibi: "Tüm düşmanlıklar bir gün muhakkak biter. Ama hasetten düşmanlık yapmanın ki asla bitmez."

Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur: "Kim ki bildiklerini uygularsa, Allah ona bilmediklerini de öğretir."

Ey oğul! Gerçek bir mücadele ile nefsin sınırsız isteklerinin önünü almazsan eğer, kalbin marifet nurlarıyla dirilemez. İstedığın kadar yaşa, nasıl olsa bir gün öleceksin; dilediğini sev, nasıl olsa bir gün ondan ayrılacaksın ve dilediğin şeyi yap, nasıl olsa bir gün yaptıklarının hesabını vereceksin.

Ey oğul, namazı gelişigüzel bir şey sanma. Namaz ibadetlerin en önemlisidir. Namazı hakir gören, Allah Teâlâ'nın emirlerinde Allah'ı hakir görüyor demektir.

Ey oğul, dua, Allah (cc)'tan yardım dilemektir. Allah Teâlâ kendisinden isteyenleri sever ve hiç kimseyi boş çevirmez.

Ey oğul, kıyamet günü korkudan emin olmak istersen emaneti güzelce eda eyle. İman esasları, amel esasları, kendi nefsin, aile efradın, konu komşun, öksüz ve yetimler, millet ve memleket hepsi sende emanettir. Sen bunları yerli yerinde kullanırsan elbette kıyamet günü sen de emin olursun. Musa aleyhisselam: "Ya Rab, emaneti muhafaza edip yerine getirene ne gibi muamele edersin?" diye sorar. Allah Teâlâ: "Emaneti koruyanı ben de kıyametin dehşetinden ve korktuğundan korur ve umduğu cennetime korum." buyurmuştur.

Ey oğul, bir kahvenin kırk yıl hatırı olduğuna göre, Allah Teâlâ'nın sayısız nimetlerine karşı elbette ki şükretmek mecburiyetindeyiz. Ancak şükür, yalnız "ya Rab, sana şükür" demekten ibaret değildir. Şükür, verilen nimeti yerinde kullanmakla olur.

Ey oğul, Dünya ve ahirette huzur istersen kimseyi incitme, daima iyilerle dost düş kalk. Kötü arkadaş demirci gibidir, onun yanında bulunmakla kararmaktan ve ateş kıvılcımlarına hedef olmaktan başka bir kârın olmaz. İyi arkadaş da gül yağ satana benzer, ya satın alırsın, ya o sana biraz sürer veya hiç olmazsa yanında bulunduğun müddetçe güzel koku taşırsın. Kişi sevdiği ile beraberdir, dünyada kimi sever ve kim ile düşüp kalkarsan kıyamette onunla haşrolursun.

Ey oğul, ilim meclislerinden ve ulema sohbetlerinden uzakta kalma, zira Resûl-i Ekrem, Ebu Hureyre (r.a)'a: "İlim

meclisinde veya bir âlimin yanında bir saat bulunmak kırk yıllık nafile ibadetten üstündür." buyurdu. Zira ilimsiz amelin Allah katında değeri azdır. Kırk gün ulema meclisine devam edenin kalbi nurlanır, çünkü ilim kalbin cilâsıdır.

Ey oğul, Kalbinin ölmemesi için Allah Teâlâyı çok zikir et, Allah'ı çok ananın kalbine hikmet akıtılır, dünya bir imtihan yeridir, Resulullahın buyurduğu gibi "Kimseye güvenme, Allah'a dayan ve isteyeceğini ondan iste. Bütün yaratıklar bir araya toplansalar, Allah'ın takdirinden başka bir şey yapamazlar.

Ey oğul! Şu dört şey yap

- 1- Allah'a, O'na yakışır şekilde ibadet et. Tam uygun olmasa bile, şöyle bir karşılaştırma yapabilirsin: Elinin altında çalışan bir kişi seni hoşnut edecek şekilde davransa nasıl memnun olacaksın, Allah da senin güzel ibadet ve muamelenden razı olur.
- 2- Diğer insanlarla ilişkilerinde şu ölçüyü unutma: Sana nasıl davranılmasını arzu ediyorsan diğerleri de bunu arzular ve senden bekler. Nitekim Efendimiz, "kendin için istediğini din kardeşin için de istemedikçe tam iman etmiş olamazsın" buyurmuştur.
- 3- İlim tahsil ederken bu ilmin ahiretine ne faydası olacağını düşün ve ona göre davran. Sadece dünya işlerine yarayacak ilimlere gereğinden fazla değer verme.
- 4- Dünya malından ihtiyacın kadarını biriktir. Bundan fazlası sırtında yük ve vebaldir.

Ey oğul! Şu dört şeyi de terk et:

- 1- Tartışmadan kaçın, zira tartışmanın zararı faydasından çok olduğu gibi birçok kötü ahlak örneklerinin de kaynağıdır. Mesela, riya, haset, kibir, düşmanlık vs. tartışan tarafların ortak özellikleridir. Eğer doğrunun sende değil de muhatabında ortaya çıkması seni daha çok sevindirecekse o zaman bazı konuları müzakere edebilirsin. Bu ise kolay bir şey değildir.
- 2- Konuşmalarında tekellüften/muhatabını zorlamaktan kaçın; süslü sözler, edebiyatın her kes tarafından anlaşılmayan inceliklerine dalma, anlaşılmayan kelime ve deyimler kullanma vs. konuşmanın etkisini arttırmayacağı gibi seni seviyeli bir insan haline de getirmez. Önemli olan konuşmanın muhatablara faydalı olmasıdır. Yazılarında da bu konuya dikkat et. Bu arada

konuşmalarında halkı nefret ettirecek bir üslup da kullanmamalısın. Önemli olan doğruyu, güzeli, gerçeği ve Allah rızasını kazandıracak hususları en güzel şekilde muhatablara aktarmaktır. Aksi takdirde gaflete dalmış olursun.

3- İlim adamı olarak, siyasiler ve yöneticilerle içli dışlı olmamalısın. Bu durum ciddi bir afettir. Şayet ister istemez görüşme mecburiyeti hâsıl olursa onları övmeye, kendilerinde bulunmayan sıfatlarla hitap etmeye kalkışma; bu hem yalandır hem de onların yaptıkları haksızlık ve adaletsizliklere katılmak anlamına gelir.

4- İdareci ve ileri gelenlerden hediye vb. şeyler kabul etme. Şeytanın şu sözlerine de aldanma: <<Onlardan alıp fakir fukaraya dağıtırsın!>> Geçmişte bu vesveseli sözlere kanıp yoldan çıkan birçok kişi yaşamıştır.

Ey oğul, Allah azımuşsan (c.c) hepimize muvafık ameller nasip edip cümlemizi cennet ve cemali ile müşerref eylesin.

"Allah'ım! Senden nimetinin tamamını, günahlardan korumanın devamını, her şeyi kuşatan rahmetini, beden ve din afiyeti, güzel ve hoş bir yaşantı, ömrün saadetlisini, ihsanın tamamını, nimetlerin bütünü, en güzel ihsanlarını, lütfunun en yakın olanını istiyorum.

Allah'ım! Bizimle beraber ol; bizi terk ve helak etme! Ömrümüzü saadetle sona erdir; umduklarımızı gerçekleştir; sabah akşam bizleri afiyetten ayırma; rahmetini ulaşacağımız yer kıl; affını günahlarımızın üzerine dök; bize ayıp ve kusurlarımızı düzeltmeyi ihsan eyle; takvayı bize azık et, bütün gayretimizi dinin için yap; sana dayandık, sana güvendik.

Allah'ım! Bizleri doğruluk yolunda sabit kıl; kıyamet günü bize pişmanlık verecek şeylerden dünyada bizleri koru; günahlarımızın ağırlığını bizlerden hafiflet; bizleri iyilerin yaşantısı ile rızıklandır. Kötü insanların kötülüklerini bizlerden uzaklaştır. Bizi, anne ve babamızı, kardeşlerimizi ve dostlarımızı rahmetinle cehennem ateşinden koru.

Ya Aziz, ya Gaffar, ya Kerim ya Settar, ya Alim ya Cebbar, ya Allah ya Allah ya Allah. Rahmetinle dileklerimizi kabul et, ey merhamet edicilerin en merhametlisi, ey evvellerin evveli ve ahirlerin ahiri ve ey hakiki kuvvet sahibi. Ey yoksullara merhamet eden; ey merhamet edenlerin en merhametlisi. İbadet edilmeye lâyık senden başka hiçbir ilah yoktur. Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim." Amin

PEYGAMBERİMİZİN ASHAB-I SUFFE'YLE İLİŞKİLERİNDE ÖRNEKLİK VE TOLERANS

▲ ADNAN ŞENSOY

Peygamberlik müessesesi Allah'ın biz kullarını irşad için ihsan buyurduğu bir lütufgahıdır.

Peygamberler ise Rabbimizin bildiregelerini bizlere taşırlar. Bunu yaparken yalnızca postacı kisvesinde olmazlar. Emirlerin ve nehiyelerin ilk muhatapları olarak önce nefislerinde sonra aile, akraba, komşu ve buldukları sosyal çevre ekseninde tebliğ ve davet sorumluluklarını yerine getirirler.

Bu vazife ve sorumluluk tahayyül edemeyeceğimiz kadar zorlu, güç ve meşakkatlidir.

Bu sebeple Rabbimiz tarafından aileleriyle, akrabalarıyla veya seçkin öğrencileriyle desteklenmeyi hep talep etmişlerdir.

Misal; Hz. Adem, Hz. Havva ile yani eşiyile desteklenmiş, Hz. İbrahim yeğeni Hz. Lut ile, Hz. Musa kardeşi Hz. Harun ile, Hz. Zekeriya oğlu Hz. Yahya ile, Hz. İsa öğrencileri Havariler ile desteklenmiştir. Resulullah (s.a.v.) ise diğer peygamberler gibi dar bir lokasyon ile değil cihansümul bir davetin sorumluluğuna tabi tutulduğu için eşi Hz. Hatice başta olmak üzere, yeğeni Hz. Ali, arkadaşı Hz. Ebubekir vs. ile desteklenmiştir. Bu örneklemelerin genişletilmesi gayet mümkün lakin bizim esas konumuz özel seçkin talebeler meselesi.

Resulullah (s.a.v.) Mekke'de Dar'ul-Erkam vasıtasıyla bu özel eğitimi icra etmişti. Medine'ye hicretinde ise hemen Mescid-i Nebi'nin inşasında özel bir bölüm inşa ederek bu önemli özel eğitim müessesini aktif etmişti.

Osmanlı dönemi havadan Medine-i Münevvere (Şensoy, 2023)

Osmanlı dönemi havadan Medine-i Münevvere (Şensoy, 2023)

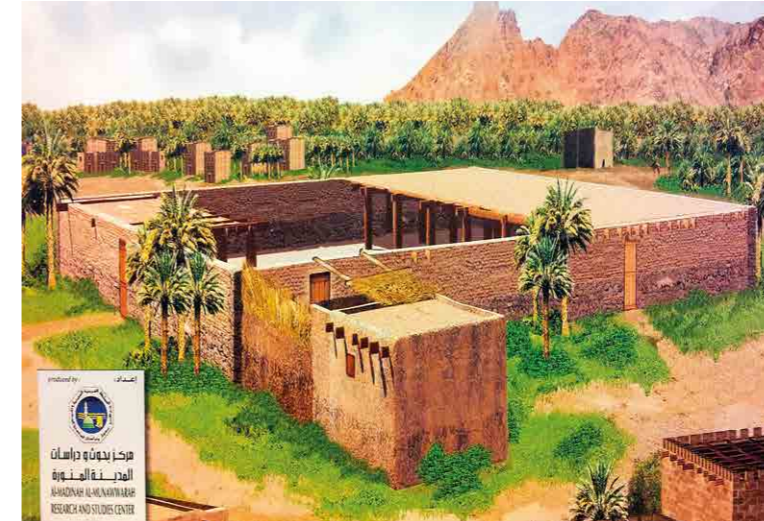
Mescidin içindeki bu seçkin alan hem yoksul sahabelerin barınması için yapılan bir yer hem de giderek bir eğitim kurumu haline gelen bir yer olacaktı. Allah'ın elçisinin elçilerinin fakültesi: İşte bu müessesenin adı Suffe'ydi.

Resulullah (s.a.v.), Medine'ye hicretinin ardından Mescid-i Nebi'yi inşa ettirirken ailesine ait odaların yanı sıra mescidin güney tarafına düşen giriş kısmında kimsesiz fakir sahâbilerin barınması için hurma dallarından bir gölgelik yaptırdı (İbn Sa'd, c. 1, s. 255.).

(Kible Kabe olmadan Mescid-i Nebi'nin ilk inşa edilmiş olan halinin tasviri. Sağ köşedeki dağ Uhud Dağı. Resmin sağında kalan Mescidin kısmı Resulullah'ın (s.a.v.) namaz kıldırıldığı yer. Resmin solunda üst köşedeki mescidin yeri Suffe. Alttaki iki odadan biri Hz. Sevde'nin diğer Hz. Aişe'nin evi)

Kâbe'nin kible olmasıyla birlikte bu gölgelik mescidin kuzeyine alındı, daha sonra genişletilen Mescid-i Nebi'ye dahil edildi.

Yani çevresi ve duvarları kaliteden ödün vermemiş harikulade bir mimari yapının içerisindeki eğitim kurumu değildi. Üstüne üstelik sadece fakir sahabeler değil, ensardan ve Hz. Abdullah b. Ömer gibi evleri olan muhacirlerden bazılarının Suffe ehline imrenerek onlarla birlikte kaldıkları ve onlardan sayıldıkları bilinmektedir (Buhârî, "Salât", 58; Nesâî, "Mesâcid", 29).

Peygamberimiz dönemi hicretin ilk yılı Mescid-i Nebi illüstrasyonu (Şensoy, 2023).

Suffe aynı zamanda tüm müfredatı, eğitim ve öğretimi Allah Resulünün belirlediği üstün bir sistem, âli bir anlam, ulu bir numunedir. Bu öyle bir müfredattır ki öğrencilerini sonunda dünya ve ahiretin erleri kılacak bir kazanımlar bütünlüğü taşır.

İdarecisi ve muallimi Allah Resulü (s.a.v.) olan bu eğitim kurumunun müfredatı da bizzat Allah'ın, Nebisi'yle belirlemiş olduğu mukaddes ve mübarek bir müfredattı.

Buradaki eğitim o kadar ciddi bir aşk ve sarsılmaz bir ihlas ile çevriliydi ki İslamiyet'te ilk yatılı fakülte burası olmuştur. Bundan sonra buranın durumu örnek alınarak İslâm aleminde medreseler, fakülteler hep camilerin etrafına yapılmıştır. Elmalı, Suffa Ashâbı hakkında: "Bunlar, Resulullah (s.a.v.) dershanesinde, kendilerini ilme ve Allah yoluna adanmış öğrenci kimselerdi." demiştir (Yazır, 2, 940).

Yeni katılanlar veya evlenip ayrılanlar olduğu için Ashâb-ı Suffe'nin sayısı sürekli değişiyordu. Kaynaklarda Suffe'nin mekan olarak genişliği tam olarak bildirilmemiş olsa da burada aynı anda yetmiş kişinin kaldığına dair rivayetler bu konuda bir fikir vermektedir. Çeşitli zamanlarda kalanların toplam sayısının 400'e ulaştığı ifade edilmektedir. Medine'ye gelip orada bir tanıdığı bulunmayanlar ve Medine'ye gelen heyetler de genellikle Suffe'de ağırlanırdı. Dolayısıyla heyetler çoğaldıkça burada kalanların sayısı da artıyordu. Hatta bir defasında Temîm kabilesinden seksen kişinin Suffe'de misafir edildiği zikredilmektedir (Müsned, III, 371). Resulullah'ın (s.a.v.) misafirlerin Suffe'nin ilim ve irfan sofrasından nasiplenmelerini istemesi yiyecek ve içecek ikramının kusursuz olduğu bir sofraya tercih etmesinden daha mühimdi.

Suffe'nin öğrencileri de ayrıcalıklıydı. Bu ayrıcalık burada alınacak eğitimle elde edilecek Allah ve Resulü'nün (s.a.v.) paha biçilmez rızaları ve sonsuz ahiret ümidiydi. Sekülerleşme, dünyevileşme, gayretlerin ve fedakarlıkların semeresini hemen peşinen bulma hevesleri yoktu. Verilecek burs ücretine göre bir eğitim alma motivasyonuna sahip değillerdi. Allah ve Resulü (s.a.v.) razı olsun en büyük ödül ve motiveydi. Bu sebeple hiçbir dünyevi arzı, meta, istek onları yollarından caydıramıyordu ve istikballerinden saptıramıyordu. Bilakis ilk yıllarda Suffe öğrencisi olmak fakirliği ve zorluğu yaşamak, Suffe eğiticisi olmak fedakarlığı her anlamda yüklenmek, yediğinden yedirmek, giydiğinden giydirmek fedakar bir baba gibi sahip çıkmaktı.

Resulullah'da (s.a.v.) öyle yapıyordu. Ve buyuruyordu ki: "Ben size bir baba gibi her şeyi öğretiyorum" (Ebû Dâvûd, Tahara: 20; İbn Mâce, Tahara: 16).

Sadece ailesine değil cihatlarda ve seferlerde orduya yemek de pişiren babasının annesi dediği biricik kızı Hz. Fatıma el değirmeninde elleri nasırlaşmış bir halle kendisine haber gönderip yardımcı istediğinde

Resulullah (s.a.v.):

"Ben size ihsanda bulunup da Suffe Ehli'ni iki büküm olmuş, kıvrınır vaziyette açığa terk edemem" (İbn Hanbel, c.1, 80).

Ebu Hureyre (r.) dedi ki:

Peygamberimize bir şey ikram edildiği zaman Efendimiz (s.a.v.), ne maksatla getirildiğini sorardı. Sadaka olduğu söylenirse kendisi kabul etmez Ashâb-ı Suffe'ye gönderirdi. Şayet hediye olduğu söylenirse, bir kısmını ailesi için alıkoyar, bir kısmını yine Ashâb-ı Suffe'ye gönderirdi (Müsned, II, 515; Buhârî, "Rikak", 17). Onların ihtiyaçlarını aile fertlerinin ihtiyaçlarının önüne alırdı. Suffe ehlinin ihtiyaçlarıyla Resulullah bizzat ilgilenir, Beytülmal'a ve kendisine gelen malların büyük bir kısmını onlara ayırırdı. Kendisinin yetişemediği hallerde Ashab'a tavsiye eder, evlerine Suffe ehlinen götürebilecekleri kadar misafir almalarını söylerdi (Buhârî, Rikak, 17). Ashâb-ı Suffe'den güç sahibi olanlar, gündüzleri mescide su taşıyarak ve dağdan getirdikleri odunları satarak ihtiyaçlarını temin etmeye çalışır, geceleri de Kur'an tilâveti ve ilimle meşgul olurlardı (Müslim, "İmâre", 147; Müsned, III, 270, İbn Sa'd, c. 1, s. 255).

Ashab-ı Suffe'nin bazen geceleri yetmişinin birden bir öğreticinin başında toplanıp sabaha kadar ders gördükleri olurdu (Hanbel, Müsned, c. 3, s. 137).

Evet doğru. Gücü kuvveti yerinde olan Suffeliler, dağdan sırtlarında odun taşımak dahil olmak üzere ellerinden gelen işleri yapıyor, mümkün mertebe ihtiyaçlarını sağlamaya çalışıyorlardı. Yoksa Suffe, bir tembeller yuvası değildi. Son derece ihtiyaç ve zaruret içinde olsalar da, iffet ve vakarları onlara, başkalarından bir şey istemeye izin vermiyordu. Bakara Suresinin 273. ayetinin onlar hakkında indirildiği rivayet edilir (Kurtubi, 3, 340).

"Sadakalarınızı kendilerini Allah yoluna adadıklarından seyahat ve ticarete imkan bulamayan yoksullara verin. Yoksulluklarını gizli tuttukları için bilmeyen onları zengin sanır. Kendilerini simalarından tanırın. Onlar insanlara asla el açmazlar. Hayır için yaptığınız her harcamayı Allah hakkıyla bilmektedir."

Kur'an'da "kendilerini Allah yoluna vakfedip yeryüzünde dolaşarak geçimlerini sağlama imkanı bulamayan yoksullar" ifadesiyle bütün zamanlarını Resulullah'ı (s.a.v.) dinlemeye ayırmaları sebebiyle geçimlerini kazanamayan Ashâb-ı Suffe'ye işaret edildiği bildirilmektedir (a.g.e., I, 255).

Suffe, Ashâb-ı Suffa'nın vakitlerini Resulullah'ı (s.a.v.) dinleyip ondan İslam'ın esaslarını öğrenerek geçirmeleri dolayısıyla kısa zamanda bir eğitim kurumu haline geldi. Zaman zaman Kur'an'ın nuzûlüne şahit olan Suffe ehli, Resulullah'a (s.a.v.) sorular sorarak birçok meselenin aydınlanmasına vesile olurdu (Buhârî, "Salat", 84).

Ashâb-ı Suffe hayatlarını Peygamber medresesinden ilim ve irfan tahsil etmeye adanmış seçkin kimselerdir. Bunlar daima Mescid-i Nebevî'de bulunurlar, kendilerini ilim ve ibadete verirler, hep oruçlu olurlar, Kur'an tahsil ederler, Rasulullah'ın (s.a.v.) vaaz ve irşadını dinlerler, onunla beraber savaflara iştirak ederlerdi.

Ashâb-ı Suffe'nin eğitim ve öğretim işleriyle bizzat ilgilenen Resulullah (s.a.v.) Suffe'de dersler veriyordu. Ayrıca onlara yazı yazmayı ve Kur'an okumayı öğretmek üzere Ubâde b. Sâmit gibi hocalar tayin etmişti.

Ebû Hüreyre (r.a.), diğer sahabelerin neden kendisi kadar hadis rivayet etmediklerini soranlara: "Sizler; Ebû Hüreyre, Resulullah'tan hadis rivayetini çok yapıyor diyorsunuz ve yine sizler: Muhâcirler'in ve Ensâr'ın halleri nedir ki bunlar Resulullah'tan (s.a.v.) Ebû Hüreyre'nin hadis rivayet edişi gibi hadis rivayet etmiyorlar, diyorsunuz. Şu muhakkak ki muhacir kardeşlerimiz çarşılarda alış-veriş etmekle meşgul idiler. Ben ise karın tokluğuna karşılık Resulullah'tan (s.a.v.)

hiç ayrılmaz, daima O'nunla beraber olurum. Bunun için onların bulunmadıkları zaman ben hazır bulunur, onlar unuttuklarında ben hafızamda tutar ezberlerdim. Ensar'dan olan kardeşlerimi de mallarındaki çalışmalarını meşgul ediyordu. Ben ise Suffa fakirlerinden olan fakir bir kişi idim. Diğer sahabeler hadisleri unutulurken, ben ezberimde tutar bellerdim. Muhakkak Resulullah (s.a.v.) söylemekte bulunduğu bir hadis hakkında: "Ben şu makalemi bitirinceye kadar elbisesini yayacak; sonra da elbisesini kendine doğru toplayacak her kişi elbette benim söyleyeceğim sözleri kesin olarak ezberleyecektir" buyurmuştu. Bunun için ben hemen üzerimdeki renkli bezi Resulullah (s.a.v.) o makalesini bitirinceye kadar yaydım, akabinde o bezi göğsüme doğru topladım. Artık sonra Resulullah'ın (s.a.v.) bu konuşmalarından hiçbir şeyi unutmam" (Buhârî, "Büyü", 1).

Çünkü yemen asıllı Ebu Hureyre, hicretin 6. yılında (M. 628) Hayber'in fethinden sonra Medine'ye gelen Devsilerle beraber Medine'ye gelmiş ve yaklaşık 5.375 hadis nakletmiştir.

Onlar dinledikleri hadisleri diğer sahabeler de naklederek ilmin yayılmasına önemli katkıda bulunuyordu. Hadislerdeki birçok senet silsilesinin birinci halkasını Ehl-i Suffe'ye mensup isimlerin teşkil etmesi bunun bir delilidir.

Ashâb-ı Suffe'ye kurrâ denir, kabilelere gönderilecek Kur'an ve sünnet öğreticileri de onların arasından seçilip gönderilirdi (İbn Sa'd, c. 3, s. 514, Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 3, s. 109, Buhârî, Sahih, c. 5, s. 41, 42, Müslim, Sahih, c. 1, s. 469).

"Yoksa geceleyin secde ederek ve kıyamda durarak ibadet eden, ahiretten çekinen ve Rabbinin rahmetini dileyen kimse (o inkarcı gibi) midir? (Resulüm!) De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Doğrusu ancak akıl sahipleri bunları hakkıyla düşünür." (Zümer Suresi, 9) ayeti ne kadar çarpıcıydı.

Çünkü bilgi olmazsa ZAN olur. Yine Kur'an ifadesiyle ZAN'ın ilim ve bilgi olarak hiçbir değeri yoktur (Necm Suresi, 28).

Bu sahabeler, hayatlarını İslam'ı öğrenmeye ve Resulullah'ın (s.a.v.) hiç bir irşadını kaçırmamaya vakfetmiş kişilerdi.

Peygamberimiz, Suffe ehlinin sadece maişetiyle değil, ibadet ve ilim hayatıyla da yakından ilgileniyordu. Şu hadise bunu göstermektedir: "Bir gün Resulullah (s.a.v.) evinden çıkarak mescide girdi. Mescidde iki halk ile karşılaştı. Bunlardan biri Kur'an okuyor ve Allah'a dua ediyor, diğeri ise ilim öğreniyor ve öğretiyordu. Bunları görünce "İkisi de hayır işliyorlar. Bunlar Kur'an okuyor ve Allah'a dua ediyorlar. Allah, dilerse verir, dilerse vermez. Ama şunlar, ilim öğreniyor ve öğretiyorlar. Şüphesiz ben bir muallim (öğretmen) olarak gönderildim" buyurdu ve ilimle meşgul olanların yanına oturdu." (Dârimî, Mukaddime, 32)

Bu iki topluluk da Ehli Suffe'den idi. Çünkü onlar, gündüzleri mescidde ilim ve ibadetle meşgul olur, Suffe'yi yatakhane ve ilmi müzakere yeri olarak kullanırlardı (Ebû Dâvud, Büyü, 36).

İlimle meşgul olan Suffe ehline başta Kur'an-ı Kerim olmak üzere; yazı, hadisler, çeşitli dini bilgiler öğretiliyordu. Öğretmenleri ise; başta sevgili Peygamberimiz olmak üzere, Hz. Abdullah b. Mes'ud, Hz. Übey b. Ka'b, Hz. Muaz b. Cebel, Hz. Ebu'd-Derdâ, Hz. Ubâde b. Sâmî gibi bilgin sahabeler idi. Ehli Suffe ilme son derece düşküdü. Dünyevî meşgaleleri de olmadığı için zamanlarının çoğunu, ilmi müzakerelere ve Peygamberimizle beraber olmaya verebiliyorlardı. Belki de Peygamberimiz, böyle bir imkânın doğması için onların ihtiyaçlarını gidermeye bu kadar ihtimam göstermiştir. Yukarıdaki isimlerden başka Hz. Ebû Zerr el-Gifârî, Hz. Huzeyfe, Hz. Ammar, Hz. Habbâb, Hz. Ebû Hüreyre, Hz. Selmân-ı Fârisî, Hz. Suheybi'r-Rûmî, Hz. Ukbe b. Âmir, Ükkâşe, Hz. Abdullah b. Mesud, Hz. Berâ b. Mâlik, Hz. Abdullah Zülbicâdeyn el-müzeyni, Hz. Abdurrahman Abdi b. Amri'l-Bekâî, Hz. Rebi'a b. Ka'b el-Eslemî gibi önemli sahabileri sayabiliriz.

Dini bilgilerin tebliğ ve öğretilmesinde bazı prensiplere uyulması, bir bakıma dinin esas içeriği kadar önemli sayılmıştır. İnsanlar için bir şifa, hidayet ve rahmet olduğu (Yunus süresi, 57; İsrâ süresi, 82; Fussilet Süresi, 44) bildirilen bilgi, kaide ve değerler, ancak bu esprinin ilham ettiği yollarla benimsetilmelidir.

"Rabbinin yoluna hikmetle, güzel öğütle davet et, onlarla en güzel şekilde mücadele et." (Nahl, 125)

"Sen onlara sırf Allah'ın lütfettiği merhamet sayesinde yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı kalpli olsaydın, hiç şüphesiz etrafından dağılır giderlerdi. Onları affet, onların bağışlanmasını dile, iş hakkında onlara danış, karar verince de Allah'a güven, doğrusu Allah kendisine güvenenleri sever" (Âl-i İmrân Suresi, 159) âyetlerinin genel anlamda işaret ettiği bu özellik, metod konusunda esas temeli oluşturmaktadır.

Resulullah (s.a.v.), din öğretimi metodunu şu ilkelerle ortaya koyuyor: Resulullah (s.a.v.) dinleyenlerin ilgi ve motivasyon durumunu göz önünde bulundurur, dersleri onların dikkat ve istekle takip edebilecekleri bir vakit programı içerisinde verir. Ebû Vâil şöyle anlatır: "Abdullah b. Mes'ud her perşembe günü insanlara vaaz ve nasihat edip ders yapardı. Birisi kendisine: "Ey Ebû Abdurrahmân! Vallahi senin bizlere her gün ders yapmanı çok arzu ettim, dedi". İbn Mes'ud: "Beni sizlere her gün ders vermektен men eden şey, sizleri usandırmak istemememdir. Ben sizlere vaaz vermekte sizin hâlinize uygun vakitler gözetiyorum. Nitekim Hz. Peygamber'de bizlere usanç gelmesinden endişe ettiği için, bizim durumumuza uygun zamanlar gözetirdi" dedi."

"Kolaylaştırın, zorlaştırmayın; müjdeleyin nefret ettirmeyin" (Buhârî, İlim, 12.) buyurmuştur.

Resulullah (s.a.v.) öğretim sırasında soru sorulmasına müsamaha gösterir, hatta buna teşvik ederdi. Bazan da dinleyenlerde ilginin canlanması için kendisi dinleyenlere soru sorardı. Bazen konuyu çizgilerle ve şemalar çizerek anlatıyordu. Bazen konuyu benzetme yaparak ve misaller vererek anlatırdı. Bazen konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamak için hikayelerle anlatırdı. Bazen Resulullah'a (s.a.v.) arz edilen bir meselenin çözümünü bir sahâbiden isteyerek, vereceği cevabın ne olacağını öğrenmeyi amaçlardı. Böylece onların ilim ve bilgileri üzerinde tecrübe sahibi olurdu. Böylece Resulullah (s.a.v.), sahâbî talebeleri ile bizzat ilgilenerek, onlara dersler ve konuşmalar yapar, sorular sorarak cevaplar alır, onların bilgilerini ölçer, bilmediklerini öğretir, bildiklerinde ise, Allah'a şükrederek memnuniyetini ifade eder ve onları takdir ederdi. Resulullah'ın (s.a.v.) vefatından sonra İslâm coğrafyasına dağılan sahabe de gittikleri yerlerde O'ndan öğrendikleri bilgileri, yine ondan aldıkları metodlarla etrafında toplanan ilim meraklılarına aktarmışlar ve her bölgede ilim merkezleri hızla kurulmuşlardı.

Bu örneklik bize nice Suffe mekteplerini ahir zamanda ihdas edebilenin sistemini ve yolunu da öğretmektedir.

Burada şüphesiz en dikkat çekici nokta şefkat, merhamet, tolerans, sabır ve rahmetle, tebliğ ile temsili bir olan bir muallim Resulullah (s.a.v.) ile imanda irfan, amelde ihlas, ilimde sebat, ahlakta zerafet yüklü öğrenci Suffe'nin rolleridir.

Ashâb-ı Suffe; ruh, kalp, irade ve vicdan cemaatidir. Resulullah (s.a.v.) her hadise ile işte bu çıraklarına örnek oluyordu. Yani söylem ile eylem kürsü ile meydana birdi.

Günümüzde mevcut eğitim ve öğretim problemlerin çözümünde Suffe'den alabileceğimiz çok güzel örnekler var.

Suffe, Resulullah'ın (s.a.v.) vefatından sonraki yıllarda Mescid-i Nebevî'ye katılmış ve tamamen mescidin içinde kalmıştır.

Selam ve dua ile...

KAYNAKÇA

- 1- Akaslan, Yaşar. "Ashâb-ı Suffe'nin Kur'an ve Kirâat Tarihine Katkıları". Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi-/53 (December 2022): 757-782. <https://doi.org/10.17120/omulfd.1173487>
- 2- Demircan, Adnan "Suffe Bağlamında Nebevî Eğitim", Bilge Adamlar, 2012, sayı: 28.
- 3- Hamidullah, Muhammed (2002) İslâm Peygamberi, I-II, Çev. Salih Tuğ, İstanbul 1980
- 4- İbnü'l-Esir, Bahar yay: el-Kamil fi't-Tarih
- 5- İbn İshak, Ebû Abdillâh Muhammed b. İshâk b. Yesâr b. Hiyâr el-Muttalibi el-Kureşî el-Medenî (ö. 151/768) es- Sire, Tahk: Muhammed Hamidullah, Terc: Sezal Özel, İstanbul, I, 1988.
- 6- İbn Sa'd, Tabakât, Siyer Yayınları
- 7- İbn Kayyim el-Cevziyye: Zadu'l-Mead
- 8- İbn Kesir, Ebû'l-Fidâ İmâdüddin İsmâil b. Şihâbiddin Ömer b. Kesir b. Dav' b. Kesir el-Kaysi el-Kureşî el-Busrâvi ed-Dimaşkı eş-Şâfiî (ö. 774/1373) el-Bidâye ve'n-Nihâye, I-XIV,
- 9- İmam Zehebi: Tarihu'l-İslam
- 10- Kandemir, M. Yaşar İslâm Ansiklopedisi, İstanbul 2009, c.12, s.292-293 Suffe md.
- 11- Kandelevi, Muhammed Yusuf , Hayatü's-Sahâbe, I-IV,
- 12- Köksal, Mustafa Asım (1998) İslam Tarihi, I-XVI, İstanbul, Köksal yayıncılık
- 13- Köten, Arif. "Asr-ı Saadette Suffa Ashabı", Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadette İslâm IV, 381-416.
- 14- Mevlana Şibli, (ö. 1914) Asr-ı Saadet, I-IV, trc. Ö. Rıza Doğrul, İstanbul, 1977
- 15- Mustafa Çelik, Fıkhus-Sahabe
- 16- Önkal, Ahmet "Asr-ı Saadet'te Mescidin Önemi ve Yaptığı Görevler", Diyanet Dergisi, Yıl:1983, Sayı: 3, s. 49-55.
- 17- Şensoy, Adnan (2023), Adnan Şensoy Haritası, erişim adresi: <https://www.google.com/maps/d/u/0/viewer?mid=1H70Bfo8DRqJCTGNT8PyTe9uSUo&ll=30.114487916066782%2C27.040509220234462&z=3>
- 18- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerir (ö. 310/923) Tarihu'l-Umem ve'l-Mulûk,
- 19- Elmallı, Muhammed Hamdi Yazır (1878- 1942) Hak Dini Kur'an Dili, Sadeleştirilen: İsmail Karaçam ve arkadaşları, I-X, Azim Dağıtım, İstanbul
- 20- Yılmaz, Yasin. "Hz. Peygamber Dönemi Eğitimine Genel Bir Bakış". Dini Araştırmalar 15/40 (June 2012): erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/da/issue/4477/61722>
- 21- Yıldırım, Yavuz. (2019) "Asr-ı Sa'adet'te Suffe; Doğuşu, Önemi Ve İşlevi", Yüksek Lisans, İstanbul Üniversitesi. erişim adresi: <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/ET000216.pdf>

ŞEHÂDET-İ HÂL

▲ REYHAN KÖSEOĞLU

Vakit vukâata vâki olacak hasleti işledi cilvesine yeni doğan hikmetin. Hizmeti er elinde ilk kudret ile kınaladı Rabbi ömrüne. Hâmiliğini alan yaratılmışlığın yüküyle insan silkinerek kalktı altından. Meçhul dertlerin nazarını mübarek saydığı diyarlarda ekti tane tane toprağa. Server'i asfiya ile tamamlanan ruhun kınından kurtulan mânâ önce bendini buldu. Ardından varlığın en isyanperver cephesine yansıyan güneşi kucakladı kendine verilen en var haliyle. Merhamete muhatap tutulan sırâti(yolu), müstakîm(doğruluk) üzere kılınacak deliller ile mayaladı. Her şeye rağmen mazlum çehresine bulaşan karanlık bir yanı vardı. Kaderin tercihâne renkleri yine kendisine sunulmuş en aydınlık penceresi olacaktı.

Perdelenmiş gözlerin uhdesinde yıkıntılarını toplayacağı ekilmiş nazar, toprağı çatlattığı vakit, cihan hizasını bulacak ve umuda tutulacaktı vakt-i mevsim'inde. Lakin dönencelerin ve dönemlerin esiri oldu dünya. Mânâ ise sürüldü vatanından. İmtihanın penceresinde genişleyen perde yırtıldı yeni günün yâdında. Çetin bir geliş ile şâh'a kalkmıştı devran. İnsan silsilerle sıraya koyduğu sürûrünü dahi karanlık bir geceye bırakacaktı. Şimdi arayış İbrahim'in mağarasında anlamlı...

Çarnaçar devrin gönülünde devirdi zihni bulanık sefirleri. Serzenişlerle boğulan, tumturaklı letâfetinden kopan ruhun mecazi âlemden ayrılan varlığını yadır gamasıydı

sızlanışları. Duvarların bucaksızlığına kanan bir inanç ile âlemi öteden reddetmeye meyletmişti. Bir çift göz bakışta ve baştan aşağı yaşamakta aradı velâyetin mutlak kifâyetini.

Necm idi döndüren bakışlarını efrâda. Şatafatın yegâne mahzenlerinden olan o kara kutunun ortasında kul alev alev yanmaktaydı. Yüreği çatlatan o sancının hasretinde İbrahim, dedi buldum vardır beşer. **Beşerden ileri idi mânâ, yaratılmışı gönülü almadı.**

Ayalarından toprağa bulaşıp tende yerini alan cân, göğün sırtından koparır kederleri. Ardı yine gecelerden sökülmiş parça parça kamber. Yerinde çiter her hüzmelerini zemherin. Zilletin çarkından kopmuş lâkin, yolun revan haline kalan mahlûk huzurun sinesinin kamber olmadığını anlar.

Bir yıldız patlaması gözlerde, gönülden sayha sayha sıyrılması alaca katranların. Dökülen billüre birkaç yansımanın ötesinde kopar kıyamet ve işte bütün letâfetiyle ısıtan ruhu gökteki cevher gösterir varlığını. Bir heyecan ki eşya renklerine kavuşmuştu. Pürcefa, bilekleri boğum boğum sevinçten. Fakat o da baktırının hikmetinden.

Sarsılan bedeninin ve ruhunun gizil tuttuğu o kıvrak atağın ardından derin bir doğum geldi. Cevheri hepsinden nurlu, sunturlu sorgunun ahdi ile yarına kavuştu. Gün ve gece, mânâ ve hece, insan ve Rabbi, İşte İbrahim orada pencereyi görebilmişti.

Mebrûre-i âkıbetin can bulduğu o ânın zikrinde, küllî temâyülün asıl kapısı açıldı. Hakkın mütebessim yansımasına muhatap olan kul, arzın ve arşın yaratılmışlığına olan ikbâline kavuştu. Nisbi selametın zuhûrundan aralanan hâkim cihet, meçhûlü aydınlatan saçmalar olur mahlukâtın iz'inde. İzlenesine daldığı vakit ise kayar hırkasından. Sırât demişti mecnun, müstakil yürünen nadide yol. Ve dahi karşısında kul'un Hak'tan kopan leyli münevver. Şimdi vakit kılınan muhâtaba mahşerden iki yordam. Akli direnceğ duvarlardan indirip sündürmek saflarından.

